
SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

BEREDENEERD
REGISTER
OFTE
HOOFDZAAKLYKE
INHOUD

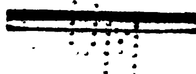
DER VERHANDELINGEN, DIE IN DE XXVIII DEELEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER WEETENSCHAPPEN VOORKOMEN,

OP DERZELVER VERZOEK OPGEMAAKT

DOOR

JOHANNES FLORENTIUS MARTINET,
A. L. M. PHIL. DOCTOR LID DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY, EN PREDIKANT TE ZUTPHEN.

EN DOOR DE MAATSCHAPPY UITGEGEEVEN.

Te HAERLEM en AMSTERDAM,
BY C. PLAAT en J. ALLART,
Drukkers van de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen, 1793.
Met Privilegie der Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland.

Printed in the Netherlands

VOORBERICHT.

WAARDE LANDGENOOTEN!

De Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen heeft het genoegen uw aantebieden, het tweede Beredeneerd Register *op haare Verhandelingen, loopende van het XII—XXVIII Deel ingeslooten; —— benevens eene* Korte aanhaling *der Artikelen breeder omschreeven in het eerste Register; —— Het is aan de onvermoeide Yver van haar waardig medelid de Heer* J. F. Martinet *dat zy dit, (even als het voorgaande) te danken heeft.*

Hierby is géén *Naamlyst der Heeren Directeuren en Leden gevoegt, nogte der Overledene,*

dewyl

VOORBERICHT.

dewyl de Maatschappy oordeelde, dat men genoegzaame onderrigting daarvan kon bekomen in het Voorberigt der Verhandelingen.

— *Vaart wel* —

J. G. DECKER, *Præsident.*

NAAMLYST DER HEEREN,

DIE EENE OF MEER VERHANDELINGEN IN DE XIII—XXVIII DEELEN DER MAATSCHAPPYE GESCHREEVEN HEBBEN, EN WAAR ZE IN HET VOLGENDE REGISTER TE VINDEN ZYN.

A.

B.

C.

D.

E.

F. *Fa-*

F.

G.

H.

I

K

L

M. Maas

M.

N.

P.

I.

K.

L.

M.

N.

P.

R. *Ras-*

R.

S.

T.

V. *Vei-*

V.

W.

Y.

Z. *Zil-*

Z.

TWEE-

TWEEDE REGISTER DER VRAAGEN,

UITGESCHREEVEN TER BEANTWOORDINGE

DOOR DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN,

Van het Jaar 1771 *tot* 1793.

De Vraag XXVIII. (in het eerste Register gemeld) is beantwoord, door JAN VAN DER LINDEN GOVERSZ. te Dordrecht aan wien een Goude Medaille zonder Naam en Jaartal op de Rand is toegeweezen. Zie dit Register *bl.* 186

De Vraag XIX is beantwoord door J. J. VAN DEN BOSCH in 's Hage, aan wien de Gouden Medaille is toegeweezen. Zie dit Register *bl.* 228

XX. VRAAG VOOR HET JAAR 1771.

Daar het door de ondervindinge bekend is, dat 'er uit de Natuurlyke Gesteldheid en andere omstandigheeden der Rivieren van ons Vaderland, voornaamlyk van den Neder-Rhyn of Lek, zekere gebreken noodzaakelyk voortvloeien, waardoor

**   *van*

aan den eenen kant derzelver Kanaalen, tusschen dezelfde of soortgelyke Dyken beslooten, te eeniger tyd onbekwaam zouden kunnen worden, om, behoudens de veiligheid der aanpaalende Landen, dezelfde hoeveelheid Waters af te brengen; en aan den anderen kant de Dyken in buitengewoone gevallen, zoo van Ysdammen als anderzints, in gevaar gebragt worden van te bezwyken; zo word gevraagd: Kunnen die gebreken zelven, of ook derzelver gevolgen door andere middelen, dan door Afleidingen, voorgekomen worden? zo ja, welken zyn dan die middelen? —— maar indien één of meer Afleidingen de eenigste middelen zyn mogten, waardoor zoodanig oogmerk, op eene duurzaame wyze bereikt kon worden, zyn dezelven, naar de gelegenheid der Landen mooglyk? zoo ja; waar en op welke wyze moeten zy dan gemaakt worden; en kunnen zy veilig ondernomen worden, zonder de vaarbaarheid der Rivieren te benadeelen?

CORNELIS ZILLEZEN heeft de Gouden Medaille ontvangen, en éene Zilveren Medaille aan CORNELIS REDELYKHEID. *bl.* 163

XXI. VRAAG VOOR HET JAAR 1771.

Welke is de grond van Hollands Koophandel, van zynen aanwasch en bloei? Welke oorzaaken en toevallen hebben dien tot heden toe aan veranderingen en verval bloot gesteld? — Welke Middelen zyn best geschikt en gemaklykst te vinden, om denzelven in zyne tegenwoordige gesteldheid te bewaaren, zyne verbetering te bevorderen, en den hoogsten trap van volkomenheid te doen bereiken.

De

XXII. VRAAG VOOR HET JAAR 1772.

Welke Boomen, Graanen, Wortels, Peulvrugten of Planten, ons nog by aankweeking onbekend, zou men met vrucht in ons Land kunnen invoeren? En welken van dezelven, en van die geenen, die wy bezitten, kunnen, naar de gesteldheid der Lucht en der Gronden, met het meeste voordeel, tot voedsel voor Menschen en Dieren, in onze Gewesten geteeld worden?

XXIII. VRAAG VOOR HET JAAR 1773.

Welken zyn de beste middelen, om voor de Dyken, aan de Zuider-Zee geleegen, op de minst kostbaare wyze Voorland *aan te winnen, of, daar reeds Voorland is, hetzelve te bewaaren?*

XXIV. VRAAG VOOR HET JAAR 1773.

Welke Boomen, Heesters en Planten, zyn 'er, behalven de Helm (Arundo Arenaria), *en den Sleedoorn* (Prunus Sylvestris), *dewelken op de Zandduinen, ter weeringe van Zandverstuivingen, kunnen geplant worden? Kan men ook eenige andere Planten aan onze Zeestranden met voordeel gebruiken? Zyn daar mede hier te Lande al eenige Proeven gedaan? En welke is de uitkomst daar van geweest?*

Aan Johannes le Francq van Berkhey is de Gouden Medaille gegeeven, en twee Zilvere Medailles aan Nicolaas Meerburg te Leyden, en Dentan, *Citoyen de Geneve*, à la Haye. *bl.* 218

XXV. Vraag voor het Jaar 1773.

Welken zyn de beste middelen, om de waare en zuivere Leer van het Evangelie onder de Inwooners der Colonien van den Staat meer te bevestigen, en in die Landstreeken voort te planten?

Aan Petrus Hofstede is de Gouden Medaille toegeweezen, en twee Zilveren aan Corneeis van Vollenhoven, en Jacob van Nuys Klinkenberg. *bl.* 55

XXVI. Vraag voor het Jaar 1774.

Kan men, behalven de Koffy, Suiker, Cacao en Katoen, in de Westindische Volkplantingen van den Staat, ook eenige andere Planten, Boomen of Gewasschen met vrucht aanleggen, welken geschikt zyn tot leevensmiddelen, ofte van gebruik kunnen weezen in Manufacturen en Fabriquen van dit Land? De Proeven, eenige jaaren geleeden met de Indigo, *hebben in zoo verre niet beantwoord, terwyl men deszelfs Culture ondervonden heeft, voor de gezondheid der Neegers nadeelig te zyn; maar zyn 'er dan niet wel anderen? zo ja: welken?*

Niet volledig beantwoord en niet weder voorgesteld.

XXVII. Vraag voor het Jaar 1774.

Welke Boomen en Planten, door ondervinding onfeilbaar bevonden ter geneezinge van Ziekten, heeft de goede Voorzienigheid, aan onze Zeven Vereenigde Gewesten en Geassocieerde Landschappen geschonken?

Niet volledig beantwoord en niet weder voorgesteld.

XXVIII. Vraag voor het Jaar 1775.

Welk is de nuttigheid der Zielkunde (Psychologie) *in de opvoeding en bestiering van den mensch, en met opzicht tot het geluk der Maatschappyen? En welke zou de beste manier zyn, om die schoone Weetenschap te volmaaken, en haaren voortgang te bevorderen?*

Jean Trembley heeft de Gouden Medaille verkreegen. bl. 253

XXIX Vraag voor het Jaar 1775.

Welk is de waare reden van het verminderen onzer Zeevisscheryen voor onzen Wal? En waar van daan komt het, dat de Visch, van tyd tot tyd, hoe langs hoe verder in Zee loopt?

Onbeantwoord gebleeven en in 1788 niet verder opgegeeven.

XXX. Vraag voor het Jaar 1776.

De ongelykheden der Trawanten van Jupiter te verklaaren uit hunne wederzydsche aantrekkingen; —— de Massen of Grootheden van deeze Trawanten te bepaalen uit hunne waargenomene onregelmatigheden; —— hoe dikmaals, en binnen welke tyden de ongelykheden, daaruit ontstaande, voorvallen? —— By het eerste Lid deezer Vraag is daarna noodig geacht by te voegen: kan men de ongelykheden der Trawanten van Jupiter, alleen uit hunne wederzydsche aantrekkingen genoegzaam verklaaren? Offe zyn deeze ongelykheden, uit de wederzydsche aantrekkingen ontstaan, niet veel meer onmerkelyk, aangezien. 1. De grootte van Jupiter. 2. De kleinheid der Massen van de Trawanten ten op-

 zich-

zichte van de Massa van Jupiter, en 3. de kleine afstanden van die Trawanten tot hunne Planeet? —— Zou men niet die ongelykheden uit de Spheroidische Figuur (Figura Sphæroïdea) *van Jupiter moeten afleiden, gelyk de Heer* EULER *in de* Memoires de l'Academie de Berlin de l'année 1763, *te kennen gegeeven heeft.*

De dood heeft PAULUS FRISI belet de Gouden Medaille te ontvangen. Dan de Broeders hebben de Præmie van 30 Ducaaten verkoozen, en de Vraag is met verandering voor een onbepaalden tyd weder opgegeeven.

XXXI. VRAAG VOOR HET JAAR 1776.

Kan men den juisten tyd en geboorte der Texelsche Zeegaten, uit echte Historische bewyzen, bepaalen? Welken zyn de voornaamste veranderingen, die dezelven ondergaan hebben? En van welken invloed is dit een en ander op de Zuider-Zee, en het Ye, mitsgaders op de Kusten en Zee-weeringen der Provincien, welken aan deeze wateren paalen?

A. YPEY heeft de Gouden Medaille verkreegen. *bl.* 220

XXXII. VRAAG VOOR HET JAAR 1777.

Welken zyn de geschiktste en gereedste middelen in ons Land, tot verbetering 1. *van het* Verstand, *en* 2. *van het* HART, *en de zeden van* GERINGE LIEDEN, *zoo in de Steden, als ten platten lande, byzonder om dezelven daardoor tot meerder naarstigheid aantemoedigen en te gewennen.*

ALEXANDER BENJAMIN FARDON heeft de Gouden Medaille verkreegen. *bl.* 117

XXXIII. VRAAG VOOR HET JAAR 1777.

Welke is de waare natuur der ZEEVLAMMEN*? Hoedanige Uitwerkingen brengen zy te wege, en welke zyn de beste middelen, om derzelver naadelige gevolgen voor te koomen?*

Niet regt beantwoord, en niet weder opgegeeven.

XXXIV. VRAAG VOOR HET JAAR 1778.

Hoe verre kan men thans de natuurlyke Historie des Dampkrings van ons Vaderland, uit de Meteorologische *Waarneemingen, op* Zwanenburg *genomen, vergeleken met die van andere plaatsen, opmaaken?*

Geen Antwoord ingekomen, niet weder opgegeeven.

XXXV. VRAAG VOOR HET JAAR 1778.

Welken invloed heeft de droogmaking van Waterplassen op den staat van ons Land? Welken zyn de nuttige, welken de naadeelige gevolgen? En wat eischt in het laatste geval de voorzigtigheid, ter voorkoominge van dezelven?

Onvoldoende beantwoord zynde om reden niet weder opgegeeven.

XXXVI. VRAAG VOOR HET JAAR 1779.

Welken zyn de gronden en kenmerken van de ANALOGIE*? en hoe betaamt het eenen Wysgeer zich daar van te bedienen by het onderzoek der* PHYSISCHE *en* MOREELE *Waarheden?*

De Gouden Medaille toegeweezen aan FREDERIC DE CASTILLON, en een dergelyke aan JOSEPHUS PAP DE FAGARAS. bl. 4

XXXVII. Vraag. voor het Jaar 1779.

Welken zyn de oorzaaken, dat men van den gewoonen directen Handel VAN *en* NA *deeze Landen zoo verre is afgeweeken; en dat de Handel van de Noordsche na de Westersche Landen, en* VICE VERSA, *zoo sterk, met voorbygang van dit Land, geschied? En welken zyn voor ons de middelen, om den laatstgemelde te beletten, ofte te doen verminderen, ten einde ons Land wederom te maaken tot de stapelplaats van* EUROPA, *met opzicht tot de Noordsche en Westersche Producten.*

Niet regt beantwoord om verscheidene redenen niet weder opgegeeven.

XXXVIII. Vraag voor het Jaar 1779.

Naademaal een zuivere Dampkring van zoo groot belang is voor de gezondheid der Ingezetenen, en dezelve by het staande, ofte te langzaam afloopende Water in de Rivier, (die dagelyks in den omtrek van Batavia met veele duizende ponden vuiligheden aangevuld word) onmooglyk kan verkreegen worden: Welk is het beste middel, om eene sterkere schuuring en afvoering deezer vuile stoffen te verkrygen, en te onderhouden, en aan Batavia een zuiverer en gezonde lucht te bezorgen?

Opgegeeven om te beantwoorden voor een onbepaalden tyd.

XXXIX. Vraag voor het Jaar 1780.

Welken zyn de waarlyk onderscheidene soorten der luchtgelykende Vloeistoffen, aan welken men de naamen van vaste lucht, gedephlogisteerde lucht, ontvlambaare lucht, salpeter-lucht, zuure lucht, loog-

hoog-lucht, en anderen gegeeven heeft, en waarin zyn dezelven van elkander, en van de lucht des Dampkrings onderscheiden? 2. Heeft elk deezer soorten van veerkragtige Vloeistoffen zoo veel met delucht van den Dampkring gemeen, dat zy voor eene soort van lucht verdient gehouden te worden? 3. Hoe verre kan uit de Proeven en Waarneemingen omtrent de genoemde Luchten, de aart der Lucht van den Dampkring worden opgemaakt?

Twee Gouden Medaillen zyn gegeeven aan A. Paets van Troostwyk en Joan Rudolph Deiman. *bl.* 121

XL. Vraag voor het Jaar 1780.

Welke zyn de Onderwerpen, betreffende de Natuurlyke Historie onzes Vaderlands, waarvan men met gegronde reden te verwachten hebbe, dat eene verdere Nasporing ten nutte van het Vaderland verstrekken zal?

Steven Jan van Geuns heeft de Gouden Medaille ontvangen. *bl.* 77

XLI. Vraag voor het Jaar 1780.

Welke is de beste inrichting, om aan de Jeugd te Batavia *eene opvoeding te geeven, die het meest geschikt is, om haar verstand te beschaaven, dezelve in nuttige Konsten en Weetenschappen bedreeven te maaken, en hun goede Zedelyke gevoelens in te boezemen?*

Voor een onbepaalde tyd opgegeeven.

XLII. Vraag voor het Jaar 1781.

Wat moet men denken van de Trapswyze Opklimminge, welke veelen, zoo oude als hedendaagsche Wysgeeren, hebben gesteld plaats te hebben tusschen

de Natuurlyke Weezens, en tot welk eene zekerheid kunnen wy geraaken omtrent het daadlyke bestaan van die Opklimminge, en van de Orde, welke de Natuur daarin houdt?

Eene Zilveren Medaille aan de Hr. J. A. de Luc, en verder voor een onbepaalde tyd opgegeeven. *bl.* 210

XLIII. Vraag voor het Jaar 1781.

Kan men de snelheid van stroomende Wateren, op allerleie diepten, en dus ook de middelbaare snelheid in iedere doorsnede, door eenige Theoretischen regel, die door de ondervinding bevestigd is, bepaalen? of is zulks alleen mogelyk door middel van daadlyke Proeven? — En welk is in dat geval het werktuig het geen aan de minste gebreken onderhevig, en door voldoende Proefneemingen gewettigd, in alle gevallen tot het vinden der verschillende snelheden gebruikt kan worden?

Aan Christiaan Brunings is de Gouden Medaille gegeeven. *bl.* 203

XLIV. Vraag voor het Jaar 1781.

Welke zyn de beste en vaardigste middelen, om het gebruik der Nederduitsche Spraak onder de Malajers, Javaanen, Cingaleezen en Malabaaren *in te voeren, en meer en meer algemeen gebruiklyk te maaken? Nademaal het ontegenzeggelyk is, dat het gebruik der spraak eener Natie, de andere, die ze aanleert, meer aan haar verbind; haar meer genegenheid en yver voor die Natie inboezemt; ze geschikter maakt, zo het een nog onbeschaafde Natie is, tot betere begrippen van Godsdienst, Zedekunde, Natuurkundige Naspooringen, om beschaafdheid van het*

het Verstand te ontfangen, en dus bruikbaarder tot de Zeevaart, Wapenoefening, en veele andere nuttige en noodzaakelyke Konsten en Handwerken te worden.

Uitgeschreeven voor een onbepaalde tyd.

XLV. Vraag voor het Jaar 1781.

Naadien de voornaamste Stroomen in de Texelsche Zeegaten. *en wel hoofdzaakelyk* in *en* by *het* Marsdiep, *hoe langs hoe meer de aldaar liggende Dyken en Zeeweeringen naderen, en dezelven, door de toeneemende diepten, in gevaar brengen; zoo werd gevraagd „ Op, en door welke middelen de gemelde Stroomen van den Wal afgekeerd, en het naderen der gevaarlyke diepte voorgekomen, of de Zeeweeringen tegen de nadeelige uitwerkingen van dien beveiligd zouden kunnen worden?"*

Eène Zilveren Medaille en honderd halve Gouden Ryders zyn gegeeven aan J. O. Husly. *bl.* 222.

XLVI. Vraag voor het Jaar 1782.

Is de algemeene Grondregel der Hydrometrie, *dat de grootste diepten steeds op de naauwste plaatsen der Rivieren bevonden worden, insgelyks toepasselyk op de Zeeboezems, gelyk het Ye, alwaar de stroom door de Getyen veroorzaakt wordt? Of zou door een geregelde vernaauwing van dezelve, de snelheid en dus ook het uitschuurend vermogen verminderen, voor zoo verre, als dan de daaglyksche Vloed minder water aanbrengende, 'er ook by Ebbe eene mindere hoeveelheid zoude te rug stroomen? Zyn, by voorbeeld, de diepten in het Vaarwater van het* Ye, *in de* Holle Sloot *by de* Nes *en* Volewyk, *aan de naauwten aldaar, of*

of aan toevallige oorzaaken, toe te schryven?
En zou de vaarbaarheid van het Ye *tusschen* Amsterdam *en* Sparendam, *door een geregelde vernaauwing verbeterd, dan wel verslimmerd worden?*

Christiaan Brunings heeft de Gouden Medaille verkreegen. *bl.* 84

XLVII. Vraag voor het Jaar 1782.

Schoon men thans in de Lucht-kennis zeer verre gevorderd is, heeft men echter tot nu toe omtrent de verdikte Lucht slegts weinige proeven genomen. Waarschynlyk is dit aan de onvolmaaktheid van den daartoe noodigen toestel toe te schryven, waarom de Maatschappy thans vraagt: 1. *Op te geeven den besten toestel, om op de gemaklykste en zekerste wyze proefneemingen omtrent de verdikte Lucht te kunnen in het werk stellen.* 2. *Met den besten toestel de werken der verdikte Lucht, in verschillende gevallen na te gaan; en inzonderheid het Dierlyke leven, den groei der Planten, en het branden in lucht van verschillende dikte te beproeven. En* 3. *aantewyzen welke gevolgen of nieuwe leeringen hier uit kunnen afgeleid worden.*

Opgegeeven om te beantwoorden voor een onbepaalde tyd.

XLVIII. Vraag voor het Jaar 1782.

Door welke Theoretifche, *en door de ondervinding bevestigde Voorschriften, kan men de gezondheid zulker Menschen behouden, die uit dit gansch verschillend Climaat, en by een zo weinig overeenkomstige noodzaakelyke Levenswyze met hunne eertyds gewoonen, in* Oost-Indien *aankomen? Welke*

ze-

zekere Algemeene Regels kan men daaromtrent geeven, en welke byzonderen, naar den verschillenden uiterlyken staat zulker Menschen.

Of in den Jaare 1788 dus opgegeeven.

Kan men op voldoende gronden, zo uit de Aantekeningen in de Hospitaalen en Doodlysten, als anderzints, bewyzen, dat 'er in eene rede van het getal der Ingezetenen, inzonderheid van de nieuwlings uit Europa te Batavia aangelanden, thans ongelyk meer menschen aldaar ziek worden en sterven, dan voorheen, met byvoeginge, wanneer de kennelyke vermeerdering begonnen, en van tyd tot tyd toegenomen is. —— Welken zyn hiervan de voornaame oorzaaken? En kan men uit den aart der Ziekten, en uit vergelyking met andere plaatsen in Europa zo wel als in Oost-Indien, maar vooral uit de geschiedkundige plaatsbeschryvinge van Batavia, tot eenen trap van de hoogste waarschynlykheid betoogen, dat die Stad, toen de Gragten binnen dezelve, welken weleer, toen zy voor eene der gezondste plaatsen in Oost-Indien gehouden werd, vol water waren, nu in sommige tyden van 't jaar zeer ondiep en droog zyn, en stinkende Dampen zich over de Stad verspreiden, in evenredigheid (behalven andere nadeelige gevolgen) steeds ongezonder geworden, en zulks derhalven als de Hoofdoorzaak der meerdere ongezondheid te stellen zy? En eindelyk, hoedanige verbeteringen zyn hier omtrent met hoope van een goed gevolg uit te denken, en werkstellig te maaken?

Is opgegeeven om te beantwoorden voor 1 Nov. 1794.

XLIX.

XLIX. Vraag voor het Jaar 1783.

In hoe verre kan de Theorie van Dr. Crawford omtrent het Vuur *en de* Warmte, *door proefneemingen bevestigd of wederlegd worden; en zo deeze Theorie door de ondervinding geheel of gedeeltelyk gestaafd word, welk een licht geeft dezelve in de Vuurkunde? — Of in deezer voege wegens het sedert ten deezen opzigte nog ondekte: Hoe verre kan men thans uit wel bevestigde en beslissende Proefneemingen en Ondervindingen eene welgegronde Theorie omtrent den aart van het Vuur, en de oorzaak der Warmte opmaaken? En wat heeft men hier omtrent noch als twyfelachtig aantemerken?*

Opgegeeven voor een onbepaalden tyd.

L. Vraag voor het Jaar 1783.

Terwyl de Condensateur, *door den Heer* Volta *onlangs uitgedagt, gelegenheid geeft, om eene zeer geringe Electrike kragt van den Dampkring te ontdekken, en men dus met behulp van dit Werktuig, de Electriciteit van den Dampkring veel beter dan voorheen zal kunnen waarneemen; zo vraagt de Maatschappy: Hoe behoort dit Werktuig en de overige toestel te worden ingericht; om op de zekerste en gemakkelykste wyze de Electriciteit van den Dampkring te kunnen beproeven, en welke is de beste* Electrometer, *die by deezen toestel den graad van kracht kan aanwyzen; ten einde men in staat gesteld zy, om by de daaglyksche waarneemingen der Luchtsgesteldheid, ook teffens de daaglyksche veranderingen der Electrike kracht des Dampkrings, byzonderlyk in* Nederland, *te kunnen waarneemen, en dus de*

Na-

Natuurlyke Historie des Dampkrings van ons Vaderland verder te volmaaken.

Jacob van Breda heeft de Gouden Medaille ontvangen. *bl.* 40

LI. Vraag voor het Jaar 1784.

Hoe verre kan men uit de onlangs in het licht gegeevene Proefneemingen *van den Heere* Senebier, *en anderen, door nieuwe beslisſende proeven bewyzen, in welke omſtandigheden de Planten in haaren natuurlyken ſtaat lucht uit den Dampkring inneemen; van welken aart dat gedeelte der Dampkringslucht zy, het geen de Planten inneemen; hoe deeze inneeming of opſlorping der lucht geſchiede; welke verandering deeze lucht in de Planten ondergaa, in welke omſtandigheden en op welke wyze de Planten dezelve weder uitgeeven; en ten welken nutte deeze in- en uit-ademing voor de Planten diene?*

Deeze Vraag is gepasſeert.

LII. Vraag voor het Jaar 1784.

Naadien de ondervinding geleerd heeft, dat de Borst-Waterzugt, *in eenen gevorderden ſtaat, door alle bekende middelen ongeneeslyk is; welken zyn de oorzaaken van die ziekte, en welken zyn de zeekere* tekenen, *waardoor dezelve in haar allereerſte begin kan onderkend, en van alle andere Borstziekten ten duidelykſten kan onderſcheiden worden? —— Welken zyn de* middelen *die deeze ziekte kunnen voorkoomen? dezelve in haar eerſte begin geneezen? en in eenen verren gevorderden ſtaat kunnen verzagten?*

Eene Gouden Medaille gegeeven aan de Heer Dr. J. Veirac. *bl.* 27

LIII. Vraag voor het Jaar 1784.

Welke is de tegenwoordige genees- en heel- wyze der Oost-Indifche Volken, *ook der* Chineezen, *en welken zyn de Natuurlyke voortbrengfels, die zy daartoe bezigen.*

Is voorgeftelt voor primo November 1795.

LIV. Vraag voor het Jaar 1785.

Kan men uit de gefchiedenisfen aantoonen dat de gemeenebesten, wanneer zy den hoogften trap van welftand, naar de gefteldheid der Menschlyke Maatfchappye van die tyden, in welken zy bloeiden, bereikt hadden, immers fcheenen bereikt te hebben, telkens wederom gedaald zyn? —— En zoo jaa, —— moet deeze daaling aangemerkt worden als een gevolg van die zelfde oorzaaken, welken hen hebben doen bloeyen? —— Of zyn 'er altoos toevallige redenen by gekomen, die dit verval te weeg gebragt hebben? —— En onderftellende het eerfte waar te zyn, is zulks mede toepasfelyk op de tegenwoordige meer verlichte tyden? — zoo jaa — welken zyn in het algemeen de middelen, die de nadeelige werking van anderszints heilzaame oorzaaken beletten, en dus doende den bloey en welftand van een gemeenebest duurzaam kunnen maaken?

Is by provifie niet weder opgegeeven.

LV. Vraag voor het Jaar 1785.

Heeft de bloei en het verval onzer Fabricquen een noodzaakelyken invloed op den bloei en het verval van de Commercie en Navigatie deezer Landen? Zo ja, in hoe verre? —— En hoedanige *Fabricq-waaren eischt het belang van het Algemeen, dat*

dat van buiten worden ingevoerd, en hoedanigen dat binnen 's Lands gewerkt worden, 't zy om binnen 's Lands gebruikt, 't zy om buiten 's Lands verzonden te worden? En welken zyn de beste en uitvoerelyke Middelen, om door zoodanige Fabricquen de Welvaart onzer Republicq te bevorderen?

Deeze vraag niet voldoende beantwoord zynde, is niet weder opgegeeven.

LVI. Vraag voor het Jaar 1786.

Dewyl eene ontlasting van Water ten aanzien van haare nuttige gevolgen niet beoordeeld kan worden, zonder tevens den toevoer en verdere plaatslyke omstandigheeden, die zodanige ontlasting verzellen, in aanmerking te neemen: zo word gevraagd, „Kan de nuttigheid, en derhalven ook de noodzaaklykheid van den Rhynlandschen Slaperdyk, *in geval van overloop, het zy uit de beschouwing van vooren, of door ontwyffelbaare bevindingen aangetoond worden?*

Voor een onbepaalde tyd opgegeeven.

LVII. Vraag voor het Jaar 1786.

Hoe verkrygen de Planten haare voedsels? Wat is dezelven hierin voordeelig of hinderlyk? En welke onderrichtingen zyn 'er, uit het geene ons hiervan bekend is, ten nutte van den Landbouw, of ter voortkweekinge van de Gewassen in het algemeen te trekken?

Voor een onbepaalde tyd opgegeeven.

LVIII. Vraag voor het Jaar 1787.

Het schryven eener Verhandeling, in welke, naar het oordeel der Maatschappye, best zal beoor-

deeld zyn, des beroemden Moses Mendelszoons *scientifisch bewys voor Gods Aanweezen uit de onvolmaaktheid onzer zelfkennis.*

Aan Gerrit van der Voort zyn aangebooden de Gouden en Zilveren Medaillen nevens tien Ducaaten; ook de Gouden Medaille aan A. Hulshoff. *bl.* 65

LIX. Vraag voor het Jaar 1787.

Is het Heulsap in den Persloop uit besmetting niet alleenlyk een hulpmiddel ter verzagting en stilling van Toevallen, mitsgaders ter voorkoominge van derzelver gevolgen; maar bovendien een hoofdmiddel, waarvan men de geneezing der ziekte, tot eenen aanmerkelyken trap aanweezig, in eenig tydperk derzelve, met genoegzaame veiligheid mag afwagten? Zo ja; welk is dat tydperk of die byzondere staat der ziekte, hiertoe geschikt? En welke is als dan de bekwaame toediening, hoeveelheid en herhaaling, in het aanwenden van dit middel, ten deezen einde in acht te neemen? Zo neen; wat moet men als dan houden van de Redenen, ter staaving der verschillende Leere opgegeeven? — Men verlangt niet zo zeer redeneeringen uit den aart van het heulsap, ofte uit de eerste oorzaak van deezen Persloop ontleend, als wel zulken, die steunen op eigene Waarneemingen, en verder op Waarneemingen van anderen, van die bestiptheid, dat zy eenen Arts, schoon misschien bevoorens van verschillende meening, ofte ook van schynstrydige ondervinding behooren te bepaalen tot zulk eene toestemming, volgens welke hy zyne handelwyze voortaan gerustelyk mooge inrichten naar geleide der beslissing.

Eene Zilveren Medaille aan den Heer G. Bursen, en de Vraag gecontinueerd.

LX.

LX. Vraag voor het Jaar 1788.

Eene Theorie der Astronomische Refractie, waaruit, voor elken gegeeven stand van den Barometer en Thermometer, en voor alle hoogten van het Hemel-licht boven den gezigteinder, de grootheid der Astronomische Refractie naauwkeurig kan worden bepaald.

Opgegeeven om te beantwoorden voor primo Nov. 1793.

LXI. Vraag voor het Jaar 1788.

Welke zyn de Delfstoffen binnen den ommekring der Zeven Vereenigde Provintien en derzelver geassocieerde Landschappen te vinden, van welker verdere naspooring men met genoegzaame redenen nut voor 't Vaderland kan verwagten?

Opgegeeven om te beantwoorden voor primo Nov. 1793.

LXII. Vraag voor het Jaar 1788.

Dewyl de Prys-verhandeling van wylen den Heere P. Frisi, *dienende tot Antwoord op de Vraag nopens* het verklaaren der ongelykheden der Satelliten van Jupiter *niet heeft voldaan aan het oogmerk, verlangt de Maatschappy, tot volmaaking van gemelde Verhandeling:* ,, niet zo zeer, dat een Schryver zich bezig houde met de enkele *Theorie* uit de *Wet der aantrekkings-kracht* afgeleid, maar veel meer en wel voornaamlyk, dat hy de *Theorie* op de *Waarneemingen* toepasse, en met dezelve vergelyke, op dat men, door de meerdere of mindere overeenkomst met de Waarneemingen over den graad van juistheid, zoo wel van zyne, als van andere *Theorien*, zoude kunnen oordeelen. —— Het voornaame oogmerk der Maatschappye is, om, langs dien

weg, van de *beweegingen der Satelliten van Jupiter* zulke *Tafels* te verkrygen, welken naauwkeuriger zyn dan de tot hier toe bekende; 't zy dan dat die Tafels volgens de enkele *Theorie* wierden zamengesteld; of wel, zo deeze alleen onvoldoende bevonden wierd, met behulp van *Empirische Æquatien*, uit de Waarneemingen afgeleid. En, dewyl de Waarneemingen van den *derden en vierden Trawant* onnaauwkeuriger en zeldzaamer zyn, dan die der twee overigen, zal de Maatschappy zich vergenoegen, wanneer het geene zy verlangt, voornaamlyk maar omtrent den *eersten* en *tweeden Trawant*, wier waarneeming wel den grootsten invloed heeft op de *Zeevaart* en *Aardrykskunde*, door den Schryver word volbragt.

Is geen tyd bepaald.

LXIV. Vraag voor het Jaar 1789.

De Gouden Medaille of Dertig Ducaaten: *Aan den geenen, die, naar het begrip der Maatschappye, best zal aantoonen, wat men te denken hebbe van het Moreele bewys van Gods Aanwezen, en wel zoo als het zelve door den Heer Kant is opgegeeven als ware dit het eenige?*

De Medaille is gegeeven aan Johannes Christophorus Schwab, en twee Zilveren aan Fredericus Daniel Behn en Ludwig heinrich Jacob. *bl.* 67.

LXV Vraag voor het Jaar 1789.

Welken zyn de onderwerpen, betreffende de Dieren onzes Vaderlands, van welker verdere naspooring men met genoegzaame redenen nut voor het Vaderland kan verwachten.

Op-

Opgegeeven om te beantwoorden voor een onbepaalde tyd.

LXVI. Vraag voor het Jaar. 1790.

Een der voornaame gebreken van de gewoone *Schepradmolens* is ongetwyfeld daarin gelegen, dat het Rad ondieper in het water ſtaat, naar maate het ſneller omloopt, en dus dat de weerſtand of last vermindert naar maate de beweegkracht toeneemt, en omgekeerd. Daar echter in dit geval, buiten kyf, kracht en tyd nutteloos verſpild, mitsdien ook tegen de eerſte regels der werktuigkunde gehandeld word; zo word gevraagd: „*Op welke wyze kan het gewoone Schep̄rad, behoudens deszelfs overige volkomenheden, zoodaanig verbeterd en toegeſteld worden, dat, de toevoer van water geduurig aan de ontlasting geëvenredigd zynde, het rad altoos, het zy hetzelve ſnel of langzaam beweegt, even diep in het water hange.*" – Als een *tweede* gebrek moet men aanmerken, dat volgens de tegenwoordige geſteldheid der Schepradmolens, de weerſtand of last niet verminderd of gematigd kan worden, naar maate de beweegkracht vermindert, waardoor de Molens, by verſlapping van den wind genoodzaakt zyn ſtil te ſtaan: men vraagt derhalven in de *tweede* plaats: „*Welk het geſchiktſte middel zy, om dit gebrek te vergoeden, mits hetzelve, zonder aanmerkelyk tydverlies, werkſtellig gemaakt kan worden, en geene groote, noch geduurige oplettenheid van den Molenaar vereiſche.*"

De Gouden Medaille is toegeweezen aan J. Blanken Jansz.; eene Zilveren aan J. D. Huichelbos van Liender, en eene dergelyke aan Jan Marcus Verkuyl.

 LXVII.

LXVII. VRAAG VOOR HET JAAR 1790.

Wat leeren de laatere ontdekkingen in de ſcheikunde omtrent den Aart der gisting; en welke voordeelen zouden zommige Traficquen hier uit kunnen trekken, by welke gistende ſtoffen gebezigd worden?

Opgegeeven om te beantw. voor primo Nov. 1795.

LXVIII. VRAAG VOOR HET JAAR 1791.

Sedert lange zoekt men na den eerſten en algemeenen grond van zedelyke Verplichting, uit welken men alle meer byzondere hoofdſoorten van Pligten zou kunnen afleiden; de Schryvers over het zedelyk Gevoel *ſchynen zich hieromtrent in eenige verleegenheid te bevinden en de Heer* KANT *heeft eene grondſtelling aangeweezen, welke ſommimigen duister, anderen onzeker of onvruchtbaar voorkomt. Hierop word gevraagd: is het redelyk, noodig of nuttig na zulk een eerſte Algemeene grondſtelling te zoeken? Zo jaa, welke is dezelve?*

De Gouden Medaille aan H. C. CRAS, en de Zilveren aan . . . .

LXIX. VRAAG VOOR HET JAAR 1791.

Daar volgens de bekende gronden der Waterloopkunde de ſnelheid der Rivieren vermeerderen moet, naarmaate (ſchoon niet in dezelfde reeden) van de vermeerderde hoeveelheid waters, die zy afvoeren, het geen wyders eene uitſchuuring van den bodem, wanneer die daartoe geſchikt is, ten gevolgen heeft, en langs dien weg te weeg brengt, dat deeze vermeerderde hoeveelheid van water, niet te min géène, of ſlechts weinig meerdere waters hoogte op de Rivier veroorzaakt, gelyk zulks

zulks door verscheide voorbeelden van vereenigde *Rivieren in Italien, die over een zandig bedde stroomen, bevestigd word: daar egter sommige Rivieren in ons Land, en wel voornamelyk de Neder-Rhyn het tegendeel schynt te bevestigen, voor zoo verre deeze tak, sedert, met het begin deezer Eeuw, de toevoer van water aan denzelven, zoo wel by hooge als laage Rivier, zeer aanmerkelyk vermeerderd wierd, eerder verondiept, dan dieper geworden is, en de aanpaalende Dyken, ten minsten voor de sedert* 1771 *gemaakte verbetering omtrent de verdeeling van het opperwater tusschen de verscheide Rivier-takken niet zelden in gevaar gebracht heeft.* ,, *Zo word gevraagd, welke is of zyn de redenen, waarom bepaaldlyk in laatst gemelde Rivier-Tak de uitkomst niet beantwoordt, maar veel eer strydt met den boven aangehaalden, op Reden en Ondervinding steunenden grondregel der waterloopkunde? En byaldien deeze reden of redenen niet slechts onderstellender wyze, maar met zekerheid aangeweezen kunnen worden, zyn zy, of eenigen van haar van dien Aart, dat zy door gepaste middelen te keer gegaan kunnen worden? En zoo jaa, welke zyn die middelen?*

Opgegeeven om te beantw. voor primo Nov. 1794.

LXX. Vraag voor het Jaar 1792.

Welken zyn de redenen en oorzaaken, dat sommige Vrouwen, op sommige plaatsen naa eene natuurlyke verlossing, dikke ligchaamen behouden? Welken zyn de middelen om zulks voor te komen, of die daar mede behebt zyn, daarvan te geneezen,

zen, zonder eenig nadeel toe te brengen, voor eene volgende zwangerheid?

Opgegeeven om te beantw. voor primo Nov. 1793.

LXXI. VRAAG VOOR HET JAAR 1792.

Welk licht verspreidt het scheikundig leerstelzel van LAVOISIER, *en de wyze van, volgens hetzelve, de bestanddeelen van dierlyke plantaartige en andere stoffen te onderzoeken, over de Natuurkennis van 't menschlyk lighaam, en over de kennis van het geene, het welk voor hetzelve voordeelig of schaadelyk is, en welke voordeelen kan de geneeskonst reeds daaruit trekken?*

Voorgesteld om te beantw. voor primo Nov. 1794.

LXXII. VRAAG VOOR HET JAAR 1793.

Aan den geenen, dewelke de (volgens haar oordeel) beste verhandeling haar zal hebben gepresenteerd: over de liefde tot het Vaderland met byzondere toepassing op den tegenwoordige toestand van ons Gemeenebest.

Voorgesteld om te beantw. voor primo Nov. 1794.

LXXIII. VRAAG VOOR HET JAAR 1793.

Welke voordeelen heeft de beoeffening der Metaphysica, *het menschlyk geslagt aangebragt, en welke weezenlyk nuttige waarheeden zyn door dezelve in 't licht gesteld of beweezen, welken ons zonder derzelver beoeffeningen zouden onbekend of onzeeker gebleeven zyn.*

Voorgesteld om te beantw. voor primo Nov. 1795.

LXXIV. VRAAG VOOR HET JAAR 1793.

Welke Inlandsche tot hiertoe min beproefde Plantgewassen, *kunnen met nut gebruikt, en in onze Apotheken ingevoerd worden, in plaats van Uitlandsche Geneesmiddelen?*

Voorgesteld om te beantw. voor primo Nov. 1796.

BE-

BEREDENEERD
REGISTER
DER
VERHANDELINGEN,
VOORKOOMENDE
IN DE XXVIII EERSTE DEELEN
VAN DE
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM.

A.

AAL (*Electrischen*). Zie GYMNOTUS ELECTRICUS.

AARDBEEVING. Zie het Register der XII Deelen bl. 1.

AARDE (*blaauwe*). Zie BOT (wanschapen).

AARDVAL. Zie het Register der XII Deelen bl. 2.

ACHTERHOOFD. Zie GEZWEL.

ADEMHAALING (*Aanmerkingen over de*), door A. YPEY, XX Deel 2 St. bl. 199. De Schryver handelt eerst over de Ademhaaling in het algemeen, en derzelver verband met het leven, het geen hem aanleiding geeft om te spreeken van den aart der werktuigen, die tot den omloop van vogten dienen, 200—206, waaruit hy twee aanmerkingen trekt, 206, 207. Daarna neemt hy in overweeging het onderscheid tusschen het nut en de noodzaakelykheid der Ademhaaling, 208, 209; en het voorstel van HARVEY „waarom „ een jong gebooren Dier, het geen eenige „ keeren geademd heeft, verstikt, zo ras het „ weder in een vogt wordt gedompeld." 209—216. Vervolgens onderzoekt hy de redenen, waarom eene bedurvene Lucht doodelyk is voor alle Dieren, 216—235; en van welk nut de Ademhaaling is in de dierlyke Huishouding, 235——249. Hierna worden de Waarneemingen van PRIESTLEY, aangaande het nut der ademhaaling en des bloeds beoordeeld, 250—264.

AETHER (*Frobeniaansche*). Zie Koperrood.

AFZETTEN DER DEELEN: Zie het Register der XII Deelen bl. 2.

ALKMAAR. *Verhandeling over het getal der Inwooneren, Huizen, jaarlyks geboorenen, getrouwde paaren en gestorvenen binnen de Stad Alkmaar en het grootste gedeelte van het rechtsgebied aldaar, met eenige uitweidingen, hier toe betrekkelyk*, door R. PALUDANUS; XIV Deel bl. 549. Zodanige Waarneemingen zyn nuttig, 549—551. De Inwooners der Stad zyn geteld in 't begin deezer Eeuw, 552—555. De uitslag daar van, ten aanzien van Menschen en Huizen, wordt gemeld, met daarby gemaakte Aanmerkingen, 556—566. Hierop volgt een dertigjaarige Lyst van gedoopte Kinderen, 566—570, ook van dood geboorenen, nevens de uitkomst van die allen, 570—574. Vervolgens een dertigjaarige Lyst van de Huwelyken, 575—585; en eene dergelyke der gestorvenen, 585—590: nog een vierenveertigjaarige Tafel der gestorvenen, van 't jaar 1698—1741, met een onderzoek van het geen DUIN en KERSSEBOOM daar van gezegd hebben, en een bewys, dat de Stad, in 30 jaaren, weinig of niet verminderd is ten aanziene van het getal der Inwooneren, hoewel zy nu geringer is dan in de voorige Eeuw, nevens de redenen van waar dat komt, 590—603. —— De bovengenoemde Lysten en Tafelen staan agter deeze Verhandeling, 604—608.

ALTAAR (ROMEINSCHE) CHR. SAX

Nuncius ad Societatis Harlemo-Batavæ Collegas de ARA ROMANA, *in meditullio urbis* Rheno-Trajectinæ *haud ita pridem effossa*, XIX Deel 3 St. in de Berichten, bl. 143. Deeze beschryving is in de Latynsche Taal aan de Maatschappy gezonden, en zonder overzetting gedrukt, dewyl zy niet gevoeglyk geschieden kon, 143——174. Eenen *Romeinschen Altaar*, in het midden der Stad Utrecht, te ontdekken, is gewis een zeldzaame vond, te meer, om dat men zyns gelyken nooit aldaar aangetroffen heeft; en gewigtig, om dat ze de oude Geschiedenis der Stad niet weinig ophelderd. Veelen hebben geoordeeld, dat de *Romeinen*, aan deezen kant van den oever des Rhyns, geene bezitters of stichters van *Utrecht* geweest zyn: dan 't tegendeel blykt nu door het opdelven van deezen Altaar, die, wegens den daarop gevonden *Romeinschen* naam ANTONINUS, Keizer, aanleiding geeft om te stellen, dat men de beginselen van die Stad, van het einde der tweede, of van het begin der derde Eeuw, moge rekenen. Het afbeeldsel van dien Altaar, en van nog eenen anderen Steen, die even buiten de Stad, vóór omtrent 40 jaaren, gevonden werdt, is hier by in Plaat gegeeven.

ANALOGIE? Antwoord op de Vraag der Holl. Maatschappy: „*Welke zyn de gronden en kenmerken van de Analogie? En hoe betaamt het eenen Wysgeer zich daarvan te bedienen by het onderzoek der* Physische *en* Moreele *Waarheden*," door F. DE CASTILLON,

XXII Deel bl. 1. Wat *Analogie*, een woord lang gebruikt, zonder dat men deszelfs waaren zin doorgrond heeft, in de daad is, 3—5, en wat overeenkomst is, die tot de reden behoort, of wat aandoeningen zyn, en dat aandoeningen elkander gelyken kunnen, even als de gewaarwordingen worden hier opgegeeven, 6—11. Alle Natuurkundige gelykenis komt op een of meer gelykheden uit, en alle zedelyke gelykenis op een of meer eenzelvigheden, 12. In beide gevallen is 'er *Analogie*, en zy ſtelt altyd eene vergelyking, 13. Wanneer men 't woord *Analogie* gebruikt, analogisch beſluit, en waar in haare gronden beſtaan, vindt men 14—16, met een onderzoek, of die gronden pasſen op het geen men *Analogie* noemt, 16—18. Zy heeft kentekens, en welken, 18—20. Wat de Letterkunde van de *Analogie* zegt, 20, 21, en wat te doen by het onderzoek, of twee natuurkundige voorwerpen eene *Analogie* hebben, 20—22. Wat natuurkundige en zedelyke Analogie is, 23. De gelykenis in het natuurkundige is het zelfde wat de *Analogie* in het zedekundige is, 24—31. De *Analogie* zal nooit volmaakt kunnen zyn tusſchen twee lichaamen, 31, 32. De volmaakte kan dus geen plaats hebben, dan tusſchen twee zaaken, die zich aan het verſtand voordoen, 33, 34. Zy is duidelyk te zien, wanneer zy op eene eenzelvigheid uitloopt, 35. Gelykenis en *Analogie* ſtrekken beiden ten gronde aan de waarſchynlykheid en zekerheid, 36—38. Deeze laatſte rust op een beſluit uit gelykenis, en niet door een beſluit op *Ana-*

logie, 38 —— 40. Een voorbeeld van waarschynlykheid en zekerheid, steunende op eene Analogie, zal dit hier ophelderen, 40 —— 42. Maar 'er is nog een andere soort van waarschynlykheid, als men uit een zaak, meermaal gebeurd, besluit, dat zy in dezelfde omstandigheden weder gebeuren zal, 42 —— 45. 'Er zyn gevallen, waarin deeze waarschynlykheid vermeerdert, 45; en deeze soort steunt zo veel op de volkomen gelykenis, als op de *Analogie*, wanneer het natuurlyke onderwerpen maakt, 45, 46. Nog is 'er een derde soort van waarschynlykheid, die men ontkennende noemt, 46 —— 48. Het is noodig, dat men voorzorgen neemt in het gebruik der *Analogie*, want men moet voor eerst, de gelykenis niet vermengen met de *Analogie*, 49 —— 52; ten tweeden niet besluiten, uit hoofde van eene of meer eenzelvigheden, op eene zaak, die in 't geheel niet, of slegts ten deele, tot deeze eenzelvigheid behoort, 52, 53. Ter vermyding van feilen is 't best de *Analogische* redenering tot zekere sluitreden te brengen, 54-60. — De *Analogie* is zeer noodig voor den Wysgeer in het onderzoek der natuur- en zedekundige Waarheden, 61: want door middel van zintuigen volmaakt men zyn eigen oordeel, en dat van anderen, in zaaken, die het verstand aangaan, 62 —— 65: ten tweeden, men maakt daar door eene byzondere waarheid algemeen, 66-72; ten derden, kan men daar door de waarheid of valschheid van een Voorstel tastbaar bewyzen, 72, in 't natuurkundige, 73 —— 77, en in de zedekunde, 77-79: ten vierden, zy leert nieu-

nieuwe Waarheden ontdekken, 80, in de natuurkunde, 81, en in de zedekunde, 82–86.

——— Tweede Antwoord op dezelfde Vraag, door J. PAP DE FAGARAS, 87. Alle onze kundigheden eindigen, of in vergelyking van denkbeelden, of in het onderzoek en waarneeming van de eigenschappen der dingen, en in het brengen van dezelve tot hunne oorzaaken, 89. Maar hoe moet men te werk gaan in de vergelyking der kundigheden? 90; doch door vergelyking der denkbeelden kan men alle afgetrokken waarheden niet vinden of bewyzen, 91, 92.: nog minder kan de enkele vergelyking van denkbeelden ons de zaaken van een gewrocht doen doorgronden, 92, 93. Door onze zinnen kunnen wy van 't bestaan der dingen verzekerd zyn, 93. Waarneemingen en Historisch Geloof zouden ons van veel gebruik zyn, indien deeze gronden van redenkundige blykbaarheid niet verzeld waren van de zekere overreeding eener standvastige *Analogie*, die men in de natuur der zaaken altoos ziet waargenoomen, 94. De levenswyze aller menschen wordt gerigt volgens hunne oordeelvellingen, geschikt naar de *Analogie* van de natuur, 95. Alle oordeelen volgens dezelve geschikt, bevatten zekere waarheden, 96——99. Men is zulk eene groote overeenkomst in het erkennen van de *Analogie* der natuur niet schuldig aan redeneringen, ten minsten niet aan zulken, van welke wy by ons zelve bewust zyn, 99–101. Ook kan men niet met regt zeggen, dat de onveranderlykheid der natuurlyke zaaken alleen

aan de gewoonte moet toegekend worden, 102——104. De standvastige overtuiging van de *Analogie* der natuur, noch door redeneeren noch door gewoonte veroorzaakt, zal tot het natuurlyk Instinct moeten gebragt worden, 104——107. Al weeten wy niet de wyze, op welke ziel en lichaam vereenigd zyn, wy hebben egter een vaste overtuiging van 't bestaan der zaaken buiten ons, en zodanige vastheid in de grootste verschillende gewaarwordingen en begrippen kennen wy toe aan het natuurlyk Instinct, om, overeenstemmig de waarheden, welke de *Analogie* insluit, te handelen, 107——109. De ziel kan niet anders handelen, dan volgens de waarheden, die de *Analogie* insluit, en haaren zamenhang maakt, 't geen wy gemeen gevoelen (*Sensus Communis*) noemen, 109——111. De Wetten der natuur, en derzelver uitwerkingen zyn niet wiskonstig noodzaakelyk, 111——113. Zo groote standvastigheid van de natuur der zaaken kan noch aan geval, of aan toevallige werking van verstandelooze zaaken toegekend worden, 113, 114. De eenvoudigheid der Wetten en de standvastigheid der uitwerkingen moet dan aan God toegeschreeven worden, 114, 115. Hy, die alles aan Wetten onderwierp, moet ook onze ziel zo gevormd hebben, dat ze zonder moeite de *Analogie* der natuur kan verstaan; maar ook naar dezelve leeven, 115, 116. Hume heeft des, vrugtloos, willen toonen, dat het denkbeeld eener oorzaak verkreegen wordt zonder behulp van eenigen indruk der voorwerpen op de zintuigen, of van het oorsprong-

ſpronglyk begrip, 117——122. De gronden der *Analogie*, die tot het gebruik in 't leven noodig is, kan men eenvoudig noemen, 122, 123. Maar het kost veel moeite, wanneer men de natuurlyke neiging volgende, om de zaaken en oorzaaken te kennen, de *Analogie* wil toepasſen op zulken, die meer verwyderd zyn van de dagelykſche handelingen van het leven, of van gebeurtenisſen of waarheden, 124, 125. Men moet egter niet wanhoopen, dat men, door een maatig gebruik van dezelve, veele nuttige waarheden zal ontdekken, 125, 126. In alle gevallen kan men de *Analogie* veilig gebruiken, ten ware zy geene plaats hadt, 126, 127. Maar om niet bedroogen te worden door eene onvoorzigtige toepasſing, moet men zekere regelen volgen, 127——130. De kennis der natuur wordt voltooid door proeven en waarneemingen; maar de konst tot de verborgen eigenſchappen der zaaken waar te neemen, ſchynt onder geene regels gebragt te kunnen worden: egter moet men iets bepaalen omtrent de wyze van proefneemingen te maaken, 131——137. De Sterrekundigen geeven vooral ſchoone voorbeelden op van naauwkeurig waarteneemen, 137——140. Ook kunnen 'er uit de oefening der Sterre- en Stelkundigen ſchoone konsten afgeleid worden, 141. De uitwerkingen van de eigenſchappen der zaaken worden dan eerst waargenomen, 141. In het overbrengen der uitwerkingen tot zekere algemeene Wetten, moet men wel acht geeven, dat men de Wet wel bepaale, zonder op de oorzaak te zien, aan welke men ze verſchul-

digd is, of op eenige onderstelling, 143–145. Heeft men eene Wet vastgesteld, dan is de vraag, of alle de veranderingen der lichaamen, welke die eigenschap hebben, tot dezelve kunnen gebragt worden? 145, 146. Zyn 'er verscheiden algemeene eigenschappen ontdekt, dan mag men gisfen, dat de uitwerkingen, schoon verder verwyderd, echter uit dezelve vloeien, 146——148. Zelden worden echter de meer verwyderde oorzaaken, op zulk eene eenvoudige wyze, voortgebragt; wyl zy gemeenlyk met anderen vermengd zyn, in welk geval haare *Analogie* met de nadere bezwaarlyk ontdekt wordt, 148——155. Maar nu moet men nog onderzoeken, hoe de *Analogie* ontdekt wordt tusschen zaaken of eigenschappen, die blykbaar verschillen, 155. Sommigen, hoewel onderscheiden, zyn na aan elkander vermaagschapt, 156—161. Wordt de *Analogie* alleen door eenige uiterlyke overeenkomst beweezen, zo is het niet geoorloofd, dezelve voor zeker op te geeven, 162. Ziet men een groot verschil onder de zaaken der natuur, dan moet men letten, of 'er tusschen haar geen grooter *Analogie* plaats hebbe, dan het in den eersten opslag schynt, 163-166. In de wysgeerige onderzoekingen moet men altoos beginnen van de waarneemingen, 166, gelyk blykt uit eenige voorbeelden, 166—170. De *Analogie*, door waarneemingen gestaafd, toont ons, hoe bewerktuigde lichaamen gebooren worden, 171, 172. Maar, men moet, by het onderzoek der eigenschappen, toezien, dat men niet bedroogen worde door den uiterlyken schyn van *Ana-*

lo-

logie, en derhalven eenige regels in het oog houden, 173–177. Veel zal het ons helpen de meer byzondere en zeldzaame verschynselen te kennen, 177——179, en de algemeene wetten of hoedanigheden zal men wel behooren te onderscheiden van die, welke uit de verscheidenheid der soort voortvloeien, 179, 180. Veilig schynt men uit de *Analogie* te redeneren, wanneer de daaruit afgeleide redenen, door de algemeene *Analogie* der Wezens, of door derzelver overeenkomst bevestigd wordt, 181, 182. Men moet ook de *Analogie* niet mistrouwen, schoon de gelykheid tusschen verscheiden geslagten en soorten zo volmaakt is, dat het voorkomend verschil niet bekwaam is, om dezelve te verbreeken, 182——184. Nu blyft 'er nog overig te zien, hoe deeze *Analogie* kan toegepast worden, om de algemeene Wetten der beweeging te vinden of te betoogen, 184——186. Maar als wy daarop de *Analogie* willen toepassen, moeten wy den leiddraad der Waarneemingen volgen, 186–188, waaruit ligt valt op te maaken, wat het gebruik der eindoorzaaken is in het uitvinden, of betoogen van de Wetten der Werktuigkunde, 188——190. Hy die de veranderingen, welke in de Natuur voorvallen, uit de gedaante, uit het zamenstel der lichaamen enz. kon verklaaren, zou de waare oorzaaken der verschynselen kennen, 191, 192. Soms moet men ter verklaaringe van meer zeldzaame uitwerkingen, een fyne stoffe te hulp roepen; maar wanneer de onderstelling eene byzondere zamenstelling in de lichaamen vereischt, wordt zy valsch en ver-

verdagt, als de waarneemingen en de *Analogie* haar niet toevallen, 193–209. Dan, veele dingen moeten onderzogt worden, als de waarneemingen en de *Analogie* aan eene onderſtelling gunstig ſchynen, 194–196. Hierom moeten de eerſte ſtappen, ter verklaaring van verſchynſelen, zeer voorzigtig gedaan worden, 196–199. Ook is eene nette bepaaling der uitwerkingen, en derzelver vergelyking met de aangenomen oorzaaken de toetſteen der onderſtelling, 200–202. De kennis der oorzaak hangt ſomtyds af van de wyze van werken, 202, 203. Maar 'er zyn ook andere middelen, om eene onderſtelling na te gaan, en haare valschheid te ontdekken, 203, 204, by voorbeeld, wanneer men gedwongen is de *Analogie*, die wy zien tusſchen de overige uitwerkingen, te verkragten, 205, 206. Ook kan men eene onderſtelling voor valsch verklaaren, wanneer men veel willekeurigs, en gisſingen op gisſingen hoopen moet, 206, 207; maar in andere gevallen, moet men zich toeleggen, om de Wetten te ontdekken, waaruit door de werkingen gebooren worden, 207——211. Dan hoe zal men nu ook de *Analogie* gebruiken tot het vinden en betoogen van zedekundige waarheden? 211. Indien al niet anders, zou de *Analogie* der geſchapene Wezens betoogen, dat 'er een God is, 212, 213. Dit vast ſtaande, zullen zy tot zwygen gebragt worden, die meenen, dat wel de algemeene Wetten; maar niet de byzondere gebeurtenis onder Gods beſtier ſtaan, 213, 214. Het voornaame gebruik der *Analogie* is, te overtuigen, dat

dat de schynbaare verwarringen in 't lot derstervelingen niet stryden tegen de wyze orde der dingen, 215. De *Manicheers*, met BAYLE en HUME, hebben mis, wanneer zy, wegens zo veel zedelyk en natuurlyk kwaad, geen bewys kunnen vinden voor een Almagtigen, wyzen en goeden Regeerder der waereld, 216—219. Door de *Analogie* worden veele waarheden, met de zedekundigen ten naauwsten verbonden, beweezen, en de dwaalingen der *Materialisten* om verre geworpen, 219, 220. Om te netter waarneemingen in de zedekunde te doen, moet men de ingebooren drift wel onderscheiden van andere neigingen, 220, en al zyn die soms verdonkerd, 'er blyven toch kenmerken van over, 221——223. Wie agt slaat op zynen eigen inborst, en op de uitwerkingen zyner vrye daaden, kan ligt de middelen merken, die tot zyn geluk dienen, of tot beletselen, of tot kwaad, 223, 224. En dus kan hy leeren, dat de Godsdienst zeer naauw met zyn geluk verbonden is, 224, 225; ook het laatste met de welmeenende poogingen, om 't geluk van anderen te vermeerderen, 225, 226. De *Analogie* leert dus deeze zedekundige grondbeginselen, 226, 227. En deeze *Analogische* waarheden, wel aangewend zynde, toonen ons de waare pligten, en neemen de zedekundige dwaalingen weg, 227——231. Dus zyn de Regels tot ons geluk, door waarneeming en *Analogie* ontdekt, zo zeker als die der Natuurkunde, 231, 232. Sommigen oordeelen wel verkeerd; maar men kan dat ontdekken, 232——234. Ook zegt ons de *Ana-*

lo-

logie, dat de natuur dezelfde pligten den Koning, zo wel als den gemeenen man heeft opgelegd, 234——236. Dus is 'er een uitmuntend gebruik te maaken van de *Analogie* in het kennen onzer pligten tot ons waar geluk, 236. Maar hoe moet men de *Analogie* gebruiken, om byzondere zedekundige waarheden te vinden of te betoogen? Dan moet men den hier opgegeeven weg volgen, 237——239. Als verscheidenheid zich voegt by overeenkomst, moet men op beiden letten, om de *Analogie* niet te doen dwaalen, 239——242. Maar om door geen schyn van *Analogie* bedroogen te worden, moet men de zaaken uit verscheiden oogpunten beschouwen, 242——245. En indien wy de zedekundige kundigheden wel bepaald hebben, zullen wy, door vergelyking en naspooring, verscheiden waarheden ontdekken, die tot onze natuur en zaaken buiten ons betrekking hebben, 246——248.

APPELBOOMEN. *Verhandeling over een soort van Appelboomen, welken vrugten voortbrengen zonder te bloeien*, door E. P. SWAGERMAN, XIX Deel 1 St. bl. 331. In 't jaar 1724 zondt men aan de Koninglyke Societeit van *Londen* een berigt van een Appelboom, die zonder te bloeien vrugten gaf, 332, 333. In 't jaar 1736 kwam zodanig geval weer te berde, waar van de Geleerden de redenen onderzogten, 334——339. Van een derde voorbeeld werdt in 't jaar 1754, gesprooken voor GLEDITSCH, en zyne opgaaf hier onderzogt, 339——341. Een vierde geval te *Heemstede*

wordt

wordt hier opgegeeven, 348, 352——372, welke soort van Boomen, na een onderzoek der bloem- en vrugtknoppen, hier in plaat afgebeeld, in den rang der Dwergboomen geplaatst kunnen worden, en, mooglyk, eene soort van Boomen of Heesters zyn, die op zich zelven bestaan, 367, 368.

ARM (AFZETTING VAN DEN) *Waarneeming eener zeer zwaare vermorzeling der beenderen, verscheuring van spieren, banden en verdere deelen van den Arm, welke de afzetting in het gewrigt des Schouders noodzaakelyk maakte*, door J. KRAGTINGH, XXVII Deel 1 St. in de Berichten bl. 127. Over het voor- of nadeel van Lichaamsleden, by wyze van inleiding, gesprooken hebbende, 128——131, geeft de Schryver dit geval op: „Een Man van 40 jaaren, bezig zynde met water uit een polder te maalen, kreeg, in den Watermolen, het ongeluk, dat, zyn voet uitglippende, hy, met den regter arm, op de kammen van het wiel, waar door de Water-As in werking word gebragt, neêrviel. Zyn Arm werd dus voortgesleept, en raakte in eene nauwte van anderhalf duim hoog, en drie vierde à een duim breed, door welke nauwte de geheele onder- en boven-arm, als het ware, werd voortgerold, tot dat de schouder en borst den verderen omloop stuitten: in welken ellendigen toestand de ongelukkige, ruim één uur, beklemd bleef, waarna hy verlost werdt, 131, 132." De Schryver, daarop te hulp geroepen zynde, geeft eene beschryving van 's Mans deerlyken toestand, en

wat

wat daarop gedaan werdt, 132——136, tot dat men tot de afzetting des Arms besloot, en hoe men die uitvoerde, 136, 137, met de gevolgen, 138-140, waarna hy zyne Waarneeming met eenige gepaste Aanmerkingen besluit, 140——144.

B.

BAL-

BALZAK. *Beschryving van de gelukkige geneezinge van eenen Jongman, wiens geheele balzak, en gedeeltelyk het vel der mannelykheid door versterf verlooren wierd,* door G. ANDREÆ, XXIV Deel in de Berichten bl. 413. Een zeldzaam geval, en nog zeldzaamere geneezing, waaruit de medewerking der goede natuur blykt, worden hier opgegeeven. Een ongehuwd Huisman van 27 jaaren klaagde over eene groote en pynlyke dikte tusschen de beenen, en, by onderzoek, zag men den balzak, ter grootte van een kinderhoofd, zeer ontstooken, en op twee plaatzen door kouduur reeds aangedaan, 413, 414. Na veele ondervraagingen ontdekte men, dat de stoffe eener allerhevigste koorts, *per metastasin* op het *scrotum* gevallen, deeze gevaarlyke ziekte hadt veroorzaakt, 414, 415. Hierop werden geneesmiddelen aangewend, en derzelver werking naauwkeurig hier aangetekend, gevolgd van eene zeer gelukkige geneezing, 415—423. De ondervindingen van HILDANUS en DE REUS worden hier bygevoegd, 423, 424.

BAROMETER, *merkelyk verbeterd.* Zie het Register der XII Deelen bl. 4.

BASTION, (*over de deelen van een*) Zie het Register der XII Deelen bl. 4.

—— (*over de natuur van een*) Zie het Register der XII Deelen bl. 4.

BEEN. (*een stuk van een Runder-ribbe in de long gekreegen en geloost*) Zie het Register der XII Deelen bl. 5.

BEENEN. (*over het weer der*) Zie het Register der XII Deelen bl. 5.

BEENEETER *geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 5.

BEEN-ONTBLOOTING. *Bericht nopens de onverwagtste en spoedige herstellinge van eene aanmerkelyke Been-ontblootinge aan het* CRANIUM, door G. BRUGMANS, XX Deel 2 St. in de Berichten bl. 437. Een Man van 51 jaaren, van een gezond en sterk lichaamsgestel, hadt het ongeluk van eenen val te doen van eenen Hooiberg, met het hoofd om laag, door een houten dekfel, dat beneden op eenen nevenstaanden Put lag, en alzo, op eene gevaarlyke wyze, in denzelven, tot op den bodem, te storten, waar door, dewyl het hoofd langs de wanden van den Put geschuurd was, en de hersfenpan een groote been-ontblooting, meer dan negen duimen lang, en omtrent vyf breed, geleeden hadt, 437, 438. De aangewende middelen ter geneezing, hier gemeld, zyn gevolgd van eene volkomen geneezinge, 438—440.

BEENPYPEN. *Aanmerkingen over de ontsteking, verzweering, verharding en versterving van de groote Beenpypen*, door J. VAN DER HAAR, XV Deel bl. 1. De Schryver telt op, welke gebreken 'er kunnen vallen, en waar door, in Beenpypen, 1—6; daarna geeft hy op, eerst, een geval van aanmerkelyke ontsteking en zwelling van het Dyebeen, door

door verdwyning geneezen, 6—10, met byvoeging, in welke menschen soortgelyke beengezwellen voorkomen, en hoe te herstellen, 10—15. — Een byzonder geval in een Man van 32 jaaren, 16, nevens de gevolgtrekkingen daar uit; 17—19. — Een *tweede* geval van eene merkwaardige ontsteking en weekwording van het scheen- en kuitbeen, en de daarop volgende verzweering van dit Been, met de wyze van behandeling en byzondere aanmerkingen, 19—29: wat men uit dat hebbe op te maaken, 29, 30. — Een *derde* geval van aanmerkelyke ontsteking, zwelling, week- en krom-wording van het Dyebeen, en daarop volgende verzweering en verharding van dit Been, 31—37, en wat daaruit blykt, 37, 38, nevens het geen anderen daarvan gezegd hebben, en de oorzaaken deezer ongemakken, 39—66. — Een *vierde* geval van aanmerkelyke versterving en scheiding van byna het geheele scheenbeen, 67—72, en welke leerzaame gevolgen daaruit zyn af te leiden, 73—76. Zodanige gevallen zyn egter zo zeldzaam niet, 76—80, en wat men kan leeren, uit alle gemelde gevallen, 81—90.

BENZOINBOOM. *De echte Benzoin-boom en Kamfer-boom van Sumatra*, beschreeven door M. HOUTTUYN, XXI Deel bl. 157. LINNÆUS heeft den Virginischen Boom, *Laurus Benzoin*, voorgesteld, en van den echten Oostindischen *Benzöin-Boom* niets gemeld, 158. Misschien heeft COMMELYNS beschryving, dat, naamelyk, de *Virginische*

Benzöin uitleverde, anderen misleid, 258, 259. RADERMACHER zondt aan den Schryver fraaie takjes met bladen, bloemen en vrugten van den echten *Benzöin-Boom* van *Sumatra*, waar door hy de verwarring heeft kunnen wegneemen, en bewyzen, dat GARCIAS, al vóór twee Eeuwen, den echten Boom bedoeld hebbe, 260, 261. RADERMACHER, en een ſtuk houts van deezen boom hebben dat bevestigd, 261, 262. LINNÆUS moet 'er dan, of een onvolkomen Exemplaar van gehad, of dien niet gezien hebben, 263–265. — Ten aanziene van den Kamfer-boom van *Borneo* en *Sumatra* zyn niet minder duiſterheden geweest, maar de Schryver, toont hier aan, dat de natuurlyke Kamfer wezenlyk beſtaat, en van een byzonderen Boom komt, dien men, met reden, den echten Kamferboom mag noemen, 266——270. De *Sumatraſe* verſchilt van de *Japanſe*, 270, 271. De Vraag blyft, of de eerſte tot de derde ſoort van Laurieren by LINNÆUS kan betrokken worden? 271——273. Men geeft hem eene plaats, en beſluit, dat de *Sumatraſe* en *Borneoſe* de echte Kamferboom zyn, 273. De afbeelding van twee takjes wordt 'er bygevoegd, 273, 274.

BERBICE. (Weder en Warmte te) Zie WEDER.

BERG. Zie ZWAVEL-BERG.

BERGEN (Uitgebluschte vuurſpuwende). *Bericht wegens de uitgebluschte vuurſpuwende*

Ber-

Bergen, door R. E. RASPE, XVI Deel 2 St. bl. 378. Deeze worden in eene groote menigte omstreeks *Cassel*, en door geheel *Neder-Hessen* gevonden, die DESMARESTS onderstelling, omtrent de kantzuilige *Basaltes* sterken; dat de Lava *Roches* of gemengde steenen voortbrengt; dat de op steenen groeiende steenen, in de Lava's en Basalten te vinden, met anderen niet overeenkomen, 378, 379, en dat de samenstellen der *Minaralogie* moeten verbeterd worden, 380.

BEROERDHEID *spoedig geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 6.

BEWEEGING (*of 'er eene*) *mogelyk zou zyn, ware de heele Waereldruimte met stoffe vervuld.* Zie het Register der XII Deelen bl. 7.

——— *van twee lichaamen in 't ydel en in de vloeistoffen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 7.

——— *van een lichaam, in het aantrekkings middelpunt gekomen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 7.

——— *over eene schynbaare beweeging.* Zie het Register der XII Deelen bl. 8.

BYZONNEN; (*Bericht van twee*) *gezien in en omtrent Dockum*, door G. BRUGMANS, XV Deel in de Berichten bl. 3. Twee Byzonnen werden gezien by *Dockum*, en derzelver ge-

gelaat en ſtand beſchreeven, 3—7, en wat daarop gevolgd is, waarby komen de Waarneemingen van anderen, 8, 9.

BLAAS. Zie PISBLAAS.

BLAAS *zwaar gewond door een mes, dat 'er in afbrak en bleef ſteeken, doch geneezen.* Zie Register der XII Deelen bl. 8.

BLAAS. *Eenige zeldzaame en langduurige toevallen, veroorzaakt door eenen Steen in de Blaas, en eenen tweeden, zittende vast gekneld in de krop of hals der blaas, welke Patient driemaal is geopereerd, en binnen veertien weeken volkomen geneezen,* door G. MAAS, XV Deel bl. 91. De geſteldheid van deezen lyder, wordt hier naauwkeurig beſchreeven, nevens de middelen tot deszelfs herſtelling aangewend; maar daar dezelve niet voldeeden 92–69, bleef 'er alleen over, den ſteen door eene *operatie* weg te neemen. Dit werdt gelukkig volvoerd, 97, 98. Dan, hierna toen de lyder herſteld was, openbaarde zich een tweede ſteen, die niet, dan met de uiterſte moeite door een derde operatie, vermids de tweede mislukte, gelukkig werdt uitgehaald, waarna de lyder herſtelde, 98—107. De toevallen waren zeldzaam en wonderbaar, waaruit de kundige Geneesheer eenige leerzaame gevolgen trekt, 107, 108.

BLAAS. *Bericht wegens het ſnyden en afhaalen van den Steen der Blaaze, in twee byzonde-*

dere tyden, door G. TEN HAAFF, XIX Deel 1 St. bl. 427. De wyze, om den steen te snyden, en denzelven vervolgens, eenige dagen daarna eerst af te haalen, is, vóór twee Eeuwen reeds geoefend, en nu door anderen zo gelukkig gevolgd, dat LOUIS zegt, geene lyders door deeze *Operatie* meer verlooren te hebben. De Schryver, door dat getuigenis aangemoedigd, is de eerste in *Nederland*, die daar van den gelukkigen uitslag heeft mogen zien, 427, 428. Hy geeft, ten bewyze, een geval op van een kind van vyf jaaren, dat, meer dan twee jaaren, aan de woedende vlaagen van pyn, door den steen der blaas veroorzaakt, onderhevig was geweest; beschryft daarna de behandeling, die wel gelukte, 428—430, en voegt 'er by eenige aanmerkingen, die, in zodanige gevallen, anderen ten geleide kunnen dienen, 431, 432.

BLAASBAND (*Maaksel en gebruik van den*). Zie het Register der XII Deelen bl. 8.

BLIXEM, *gevallen op een Oorlogschip*. Zie het Register der XII Deelen bl. 8.

BLOED *uit een ader*, *ontsteoken en met een korstagtig vel*. Zie het Register der XII Deelen bl. 9.

BLOEDSTELPENDE MIDDELEN. Zie het Register op de XII Deelen bl. 9.

BLOEDSTUITEN. *Aanmerkingen over het stui-*

ſluiten van het bloed in gewonde ſlagaderen, zo door uitwendige drukkinge als door onderbindinge, met verſcheidene voorbeelden geſtaafd, door J. DE VRIES, XVII Deel 2 St. bl. 127. Eene Dienstmaagd hadt zich, by ongeluk, aan een gebroken wynvles in den regter onder arm gewond, het geen eene hevige bloedſtorting gaf, 128——139: Een Man, kreeg, door 't vallen in een bierglas, een wond in de *Arteria ulnaris*, 139, 140: een Timmerman hadt een gedeelte van zyne hand afgeſchooten, 141 —155. De behandeling van deeze drie moeilyke gevallen, en de volkomen geneezing, komen in deeze Verhandeling voor, en de laatſte wordt door een Plaat opgehelderd.

BLOEDZWEETEN. *Waarneeming over het Bloedzweeten*, door D. H. GALLANDAT, XIV Deel in de Berichten bl. 46. Behalven het geval, door LUCAS XXIII. 44; aangaande JESUS bloedzweeten, geboekt, geeft de Schryver op, wat anderen daarvan gedagt en geſchreeven hebben, byzonder een berigt van THUANUS, 47—50, en een ander, dat hy, in den jaare 1751, op het Fregatſchip, de *Statiaanſche Vriendſchap*, in een Matroos van dertig jaaren, heeft bygewoond, 50——52.

BOOM *der kenniſſe des goeds en kwaads*. Zie het Register der XII Deelen bl. 11.

BOOMEN. Eerſte Antwoord op de Vraag, door de Hollandſche Maatſchappy voorgeſteld: *Welke Boomen, Graanen, Wortels, Peulvruch-*

vruchten en Planten, ons noch by aankweeking onbekend, zoude men met vrucht in ons Land kunnen invoeren? En welke van dezelve, en van de geenen, die wy bezitten, kunnen, naar de gesteldheid der Lucht en der Gronden, met het meeste voordeel tot voedsel van Menschen en Dieren in onze Gewesten geteeld worden? door J. Baster, XIX Deel 1 St. bl. 161. De eerste Inwoonders deezer Landen behielpen zich met eenvoudige voedsels, 161. Heerlyke Vruchten zyn uit andere Landen tot ons overgebragt, 163, ook Dieren en Visschen, 164. Veel meer Gewassen kunnen in ons Land groeien, 165, 166. Van vierëntwintig, hier genoemde, Boomen kan men veel nuts verwagten, 167—198. Drie onbekende, ten minsten niet algemeen aangekweekte, Graanen belooven ook veel goeds, 198—201. Vier Wortels zouden ook het hunne tot ons nut aanbrengen, 202—206. Een Peulvrucht uit Africa is hier bygevoegd, 207, 208. Agttien Planten worden vervolgens met naame genoemd, 209-227. Alles besluit de Schryver, moet met meer andere Gewassen, elders bekend, ons den weg wyzen, 228—231, en ons ter aanmoediginge dienen, 231, 232.

—— Tweede Antwoord op dezelfde Vraag, door W. van Hazen, XIX Deel 1 St. bl. 233. Onbekende of verwaarloosde dingen te onderneemen, is hachlyk, 234, 235. Van de *Zizania*, 235, 236; van het *Hordeum perenne*, 236, 237; van de *Duitsche Manna*, 237, 238; van de *Oostersche* of *Poolsche*, 238, 239;

239; van de *Geerst*, 239; van de *Mayz*, 239, was anders veel voordeels te wagten. Genomen Proeven bevestigen dat in het een en ander, 240——243. Onbebouwde plekken zyn 'er genoeg in ons Land, die niets voortbrengen, en tot teelten van Boekweit bekwaam zyn, 244, 245. Van sommige Bollen is niet veel te wagten, 246, 247. Van sommige Boomvruchten is meer en wel gegronde hoop, 248-251. Waren onze Bouwlieden oplettender, zy zouden kennelyke verbeteringen in Graanen en andere Gewassen kunnen maaken, 252. Proeven bevestigen dat, in de Oostersche Winter-Tarw, 252, 253; in Tarw, 254—256-258; in Rogge, Gerst, Haver, 256, 257. Verplanting van sommige Gewassen wordt aangepreezen, 259, 260. Andere toevallige of opzetlyk genomen proeven in Boomen en Gewassen bevestigen de stelling des Schryvers, 261——276.

BORST. Zie KNOESTGEZWEL IN DE BORST.

BORST, *doorschooten door een Kogel en geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 10.

BORST (ETTER-) *geneezen door de Operatie.* Zie het Register der XII Deelen bl. 10.

—— Eene dergelyke geneezen. Zie het Register der XII Deelen bl. 11.

BORSTEN, *geneezen van een zeldzaam en pynlyk toeval.* Zie het Register der XII Deelen bl. 9.

BORSTWATERZUGT. Antwoord op de de Vraag der Hollandsche Maatschappy: „*Nadien de ondervinding geleerd heeft, dat de* BORSTWATERZUGT *in eenen gevorderden staat door alle bekende middelen ongeneeslyk is, welken zyn de oorzaaken van die ziekte, en welken zyn de zekere tekenen, waar door dezelve in haar allereerste begin kan onderkend, en van alle andere Borstziekten ten duidelykste kan onderscheiden worden? Welken zyn de middelen, die deeze ziekte kunnen voorkomen, dezelve in haar eerste begin geneezen, en in eenen verre gevorderden staat kunnen verzagten?* door J. VEIRAC, XXV Deel bl. 1. Deeze Vraag bevat vyf Hoofdstukken, 3, 4. Het *eerste* de oorzaaken der Borstwaterzugt, welke tweederlei zyn, naamelyk de naaste oorzaak en verwyderde oorzaaken, 5, welke bepaaling best schynt te strooken met het onderwerp, 6—8. Tot de voorschikkende oorzaaken behooren de Long, 9, 10, het Longvlies, 11, het Ribbenvlies en Hartenzakje, 12, en wat daaruit volgt, 12—16. Tot de meer byzondere voorgeschiktheid wordt gebragt eene meer dan gewoone geneigdheid om uittewaassemen, 15, 16, of wanneer de vogten wateriger zyn en het bloed van eenen slymigen aart, 16, 17, en allerbyzonderst eene verzwakking der ingewanden en vliezen der borst, of een wanstalligheid der werve-

velen, ribben en des borstbeens, 16. Onder de aanleiding geevende oorzaaken telt men den invloed der schaadelyke vermogens op ons lichaam, 19, 20, by voorbeeld, eene laauwe en vogtige lucht, 21, 22, eene koude en vogtige, 22, korte verwisselingen, 23, spyzen, 24, 25, dranken, 25-27, ontydig gebruik van sommige geneesmiddelen, by voorbeeld, die veel bloeds ontlasten, 27, 28, buikzuiverende middelen, 28, zamentrekkende 29, de koortsbast, 29—32, verdoovende middelen, 32, 33, de Cicuta en andere vergiften, 33, 34, kwikmiddelen, 34, vadzigheid, 35, gemoedsaandoeningen, 36, belette uitwaassening, 37, 38, en sommige ziekten, 38-40. Hierna wordt opgegeeven, hoe de verschillende de oorzaaken genoemde kwaal voortbrengen, 41-44; hoehet voedsel en dranken, 45-49; hoe het gebruik van sommige Geneesmiddelen, 49——51; hoe schielyke luchtsverwisselingen, voorkomende in sommige handwerken, 52—56, in sommige liefhebberyen, 56——60, in konsten, die een sterke zamentrekking der long vereisschen, 60—62; hoe de aandoeningen der ziel, 62, 63; hoe de verhinderde uitwaassemiug der longe door den mond, 63, 64; hoe zulke ziekten, die een verzameling van overtollig water in de holten der borst bevorderen, 64, gelyk de zinkinghoest, 65——67, kramphoest, 68, slymige borstbenaauwdheid, 69, bloedhoest. 69——71, ontsteekingen der long en van het ribbenvlies, 71, verhardingen der klieren van en omstreeks de holligheid der borst, 72, eenige min gewoone schaadelyke vermogens,

gens, 72——76. Het *tweede* Hoofdstuk bevat de Kentekenen der Borstwaterzugt. 77-79, naamelyk eene moeilyke ademhaaling, 79——82, schommeling van het water in de borst, 82——85, zwelling van de zagte deelen der borst en van den balzak, 85——88, hartkloppingen, 88, en anderen, 89. Maar zyn zy, die geene zekerheid genoeg hebben, niet voldoende om de pas beginnende Borstwaterzugt te kennen, 90——93? neen, 94. Eer men verder gaat, geeft men drie Aanmerkingen op, om bedenkingen op te ruimen, en herhaalingen te ontgaan, 95——97. Vier zekere kentekenen van deeze ziekte, reed sbegonnen, worden aangetekend, 98, als een bezwaarde ademhaaling, 99, 100, benaauwdheid tusschen slaapen en waaken, 100, 101, ongewoone drukking, 101, 102, eene proefneeming, die eene doffe borreling doet verneemen, 102, 103, een kleine ingetrokken ongeregelde *pols*, 103, tekenen van *kwaadsappigheid*, 104, 105, drooge hoest, 105, witte pis, of met een licht rood bezinksel, 105, en een verminderd vetvlies op de vooreinden der vingeren, 106. Maar 'er zyn andere vaste tekenen, dat deeze ziekte reeds plaats heeft, 106, 107. Dan men behoort eerst de *ontkennende* tekenen te weeten, gelyk die zich vertoonen in het waare zydewee, 108, in de long of ribbevlies ontsteeking, 109, 110, in den etterzak en etterborst, 110——113, in een verzameling van water in het hartenzakje, 113, 114, in slymproppen in het hart en in de groote vaten, 114, 115, in krampagtige of slymige borst-

borstbenaauwdheid, 115—117, in slagaderbreuken in de borst, 117, 118, in verhardingen in de borstholte, 118, 119, en in sommige andere ziekten, 120. By deeze moet men de vaste tekens der Borstwaterzugt vergelyken, en dan het besluit opmaaken, 120—123, met oplossing eener zwaarigheid, 123, 124. In het *derde* Hoofdstuk wordt gesprooken van de Voorbehoeding, 125, waarin voorkomen eenige onvermydelyke oorzaaken, 126—128, en daarna wat men in acht hebbe te neemen ten aanziene der lucht, 129—132, des voedsels, 132, 133, der dranken, 134, 135, der geneesmiddelen, 135—139, der beweeging, 139, der gemoedsaandoeningen, 140, 141, de uitwaassemíng, 141, der ziekten, (omtrent welken zes aanmerkingen worden gemaakt, 142—147,) en der zamentrekkende en verdoovende middelen, 148—150. Het *vierde* Hoofdstuk bevat de geneezing. Vier inwendige middelen worden voorgeschreeven ter ontlasting van het overtollig water, 153, naamelyk door den stoelgang, en op welk eene wyze dien te bevorderen, 154 — 162; door pisdryvende middelen, en hoe die voorteschryven, 163—179; door zweetmiddelen, en de manier, op welke die te gebruiken, 180—184; en, eindelyk, door een proef, om de ziektestoffe, door de long opgenomen, door de luchtpyp te ontlasten, 185—188. Maar wat te doen, wanneer de ziekte stand houdt, of toeneemt? 189, 190. Dan blyft 'er niets overig, dan eene opening in de borstholte te maaken, 191, en hoe, 192—196. Dit middel

del is nuttig, en, als dan, om veele redenen noodzaakelyk, 196——199. Zes Proeven hebben dat bevestigd, 199—202, en wat men daaruit moet besluiten, 202, 203. Hierna moet men middelen aanwenden tegen eene wederinstorting, 203–207. Maar wat men zal doen als men niets nuts van alle middelen te wagten heeft, 208, 209. Men moet tragten de toevallen van hoest, 213–216, van dorst, 216—219, van hartkloppingen, 219, 220, en van flaauwte, 220——222, te verzagten door de hier voorgeschreeven middelen.

BORSTWONDE *door steeking, doch geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 11.

BORST-WONDE. *Waarneeming van eene Borstwonde*, door C. D. Flebbé, XIV Deel in de Berichten bl. 74. Een Corporaal, 28 jaaren oud, gezond, en nooit aan eenige ziekte onderhevig, wordt met een breeden scherpen Sabel gestooken in de rechter zyde van de borst tusschen de ribben, een weinig beneden den tepel, en een duim breed daar van na den arm toe, gaande de wonde door die zyde van de borst, en achter uitkomende een duim breed van de ruggraat, tusschen de *Spiria* en het schouderblad, 74, 75. De geneezing werdt daarop ondernomen, en gelukkig volbragt, 75, 76. Een nader bericht wordt van den gewonden krygsman gegeeven, 77, 78.

BOT (Wanschapen). *Beschryving van een wanschapen Bot, Wind-Ei, een uitwas aan den tak*

van

van een Eikenboom, en van blaauwe Aarde, door J. F. MARTINET. XVI. Deel 2 ftuk bl. 366. Monfters onder de Visfchen zyn zeldzaam: hierom wordt een wanfchapen Bot befchreeven, en de Visch zelf ter bewaaring voor 't Kabinet der Maatfchappy gezonden. Dan voor dit wanfchepfel heeft de Voorzienigheid wonderlyk gezorgd, 367. —— Een Wind-Ei, verfchillende van die, door MISSON en PALIER zyn opgegeeven, 368. —— Een ongemeen groote Uitwas aan een takje van een Eikenboom uit de Meyery van *'s Bosch*, 368. — Eenige blaauwe Aarde, gevonden onder den grond van een floot te *Veghel* in de gemelde Meyery, en vergeleeken met andere uit de *Wildervank*, fcheenen zy, na een fcheikundig onderzoek, van gelyken aart te weezen, beftaande uit yzer en kalkagtige aarde, waaruit door *precipitatie* een blaauwagtige verw kwam, van geene waarde in Fabrieken.

BOTER. (*vervalfching van*) *hoe te ontdekken.* Zie Register der XII Deelen bl. 12.

BOTSING. (*Vraagftukken wegens de*) *der lichaamen, vooral van die, welke een onvolmaakte veerkragt hebben.* Zie het Register der XII Deelen bl. 12.

BREUK, *in 't menschlyk lighaam geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 12.

—— *Een zamengeftelde geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 13.

BREUK, —

—— over de *menigvuldige breuken in eerstgebooren Kinderen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 13.

—— Vervolg van dit Stuk, bl. 13.

—— *een dubbele Liesschen-breuk ontleed.* Zie het Register der XII Deelen bl. 14.

BREUKEN. *Opgaave eener menigte Breuken of Scheurzels, waargenomen* door J. MONNIKHOFF, XVII Deel 2 St. bl. 231. Onder een aantal van 1000 menschen met breuken vondt de Schryver 741 Mannen en 259 Vrouwen, en hy bepaalt byzonder hoe veelen, in beide Sexen, dubbelde, regter- of linker liesbreuken, dye- navel- regter- of linker lies- en dyebreuken te zamen hadden, 232——234; waar onder hy niet rekent de zulken, die hy met een kleefplaaster of een gewoone linnen bandagie geneezen heeft, 234, 235. Zodanig verschil vooraf te kennen is noodig, zal men zich zetten tot het onderzoek der redenen.

BREUKEN *in de Cyfferkunde.* Zie het Register der XII Deelen bl. 14.

BUDLEJA GLOBOSA. *Beschryving van eene Budleja globosa*, door J. HOPE, XX Deel 2 St. bl. 417. Een Struik van deeze Plant, vier jaaren oud, in den Tuin van *Edenburg*, zeven voeten hoog, met verscheiden stammen uit de aarde opgeschooten, en in takken verdeeld, die eenigermaate zeshoekig, en aan

 het

het einde witachtig waren, werdt hier, in alle zyne deelen, beschreeven, 417, 418.

BUIKBREUKBAND. Zie NAVEL en BUIKBREUKBAND.

BUIKZIEKTE. *Waarneeming van eene onbekende Buikziekte*; door G. WESTENBERG, XIX Deel I St. bl. 279. De ziekten der Ingewanden geeven dikwyls de meeste moeite aan den Geneesheer, 279—282. Een nieuw voorbeeld in een kind van vyf jaaren zal dit bevestigen. Deszelfs ongesteldheid bestondt in eene zwelling in 't weeke der linker zyde, beginnende van den agtersten rand der valsche ribben, en zich uitstrekkende, langzaamerhand, naar vooren, en nederwaarts naar de plaats der schaambeenen; doch voor 't overige was 't kind wel. Het begon daarna te vermageren, en de zwelling werdt grooter, 282, 283. Men gaf geneesmiddelen; doch zonder vrugt, 284—286. CAMPER werdt geraadpleegd, waarna 'er eene koorts bysloeg: ook GAUBIUS, DE MAN, en OOSTERDYK, 286—294. Alle hulp was ydel: het kind stierf, en werdt daarna geopend, 294. Men bevondt toen, onder anderen, dat in de linker boven-buikszyde, de Alvleeschklier in een hard lichaam van eene buitengewoone grootte veranderd was, welke deel een *scirreuse* hardheid, en den aart van een spekgezwels gedaante hadt aangenomen, zich strekkende van de Milt, waar aan het boven vast was; tot aan den bovensten rand van het bekken, en vast zittende aan den twaalf vin-

vingerigen darm &c. 294—297. Dit ongemak was dus ongeneeslyk; maar uit het geheele beloop van zaaken trekt de Geneesheer gevolgen, en maakt 'er zodanige aanmerkingen op, welke aan zyne kundigheid eere geeven, 297—312.

BUSKRUID. *Verhandeling tot betoog, dat de Uitvinding van het Buskruid onder de nuttige Uitvindingen mag gesteld worden*, door M. Hürter. XIX Deel 2 St, bl. 81. Men verschilt, of de oude wyze van oorlogen, min of meer Menschen het leven gekost hebbe, dan de hedendaagsche, 81. Eer men dat beslissen zal, moeten 'er eenige Aanmerkingen vooraf gaan, 83—84; waarna de Schryver beweert dat er oudstyds meerder volks sneuwelde, dan hedendaags, het geen hy eerst opmaakt uit den aart der oude wapenen, en de wyze van oorlogen in het vrye veld, gelyk de oude Historien, vergeleeken met de laateren, leeren, 85—99. Dan dit bewyst hy ten tweeden, door eene vergelyking te maaken tusschen de voornaamste Krygsbedryven der ouden en hedendaagsche in de Belegeringen, 99—112. En, eindelyk, ten derden tragt hy zyne stelling te bevestigen door aan te toonen dat er ook, naar de oude wyze van oorlogen meerder Menschen door ziekten, uit de ongemakken des oorlogs voortkomende, omkwamen, dan naar de hedendaagsche, 113—118. En na vyf tegenwerpingen, die men mogelyk tegen dat alles zou willen maaken, volkomen beantwoord te hebben, 119—129, laat hy eeni-

nige aanmerkingen volgen, 129—132, en staaft dan, in 't slot, zyne stelling met de getuigenisfen van andere voornaame Mannen, 133.

C.

CACHELOT. (*over het gehoor van den*) Zie het Register der XII Deelen bl. 14.

CHAMELEON. (*over de veranderingen der Couleuren in den*) Zie het Register der XII Deelen bl. 15.

—— *Verschil tusschen de Chameleon in de Middelandsche Zee en aan de Kaap de Goede Hoop.* Zie het Register der XII Deelen bl. 15.

CHRISTENDOM. *Verhandeling over de eerste voortplantinge van het Christendom*, door J. VAN YPEREN. XVI Deel 2 St. bl. 1. De eerste verbreiding van 't Evangelie schynen de Schryvers der Kerkelyke Geschiedenisfen niet volledig begreepen te hebben, 1, 2. In welk stuk men daarom nog heden verlegen staat, 2, 3. Wat de beste Geleerden daarvan gezegd hebben, 3—7. Maar de wyze en de mogelykheid der eerste voortplantingen kan, op eenen eenvoudigen trant, aangetoond worden, 7, 8. GURTLER heeft ook dien weg gehouden, doch hy geeft aanleiding tot bekrompene begrippen, 8, 9. Onze Schryver haalt des

zy-

zyne aanwyzingen uit de getuigen van JESUS Opstanding, 10—15, onderzoekt wie Apostelen waren, 15—23, wat men van de LXX Leerlingen moet denken, 24, 25, wat zy uitvoerden, 26. Maar er zyn meer Arbeiders geweest, 27, en andere bedekte vrienden, die ter uitbreidinge mede werkten, 28, 29. dat beweezen wordt, 30. Rangschikking der getuigen en Predikers van Jesus wonderwerken, 31-34, onder de Samaritaanen, 35. De uitbreiding begint na het wonderwerk te *Kana*, 36; zy gaat door *Syrien*, 37, rondom *Galilea* by de omliggende volken, 38, 40, in *Syro Phenicien*, 41, 42, uit *Galilea* door den toevloed der Vreemdelingen naar alle Landen, 43, door *Iturea*, 44—46, naar *Romen*, 46, 47, en *Arabien*, 48, onder de Romeinen, 50. Verdere bewyzen, die ook de Heidensche gewoonten opleverden, kan men er bydoen, 51—70, tot staving van het gestelde.

CIRKEL, (*Evenredigheid tusschen den omtrek van den*) *en de Middellyn*. Zie het Register der XII Deelen bl. 15.

COMEET. Zie het Register der XII Deelen bl. 16.

COMEET. *Onderzoek wegens de Comeet van 't jaar* 1774, door den Heer MECHAIN, XVI Deel 2 St. bl. 371. Deeze Comeet werdt den 11 Augustus 1774 te *Limoges* door den Heer MONTAGNE ontdekt, op den rug van het Rendier, digt by *Cassiopea*, en verdween den

den 8 November, 371. Messier heeft 'er Waarneemingen van opgesteld, nevens eenige onderstellingen omtrent de bepalingen van derzelver loop, welke voldoen aan de verschillende Waarneemingen, deswege gedaan, 372—377.

—— Zie ook Staartster.

COMPAS-NAALD. Voorlopend Bericht van J. Engelman, *over de volgende Tafelen, betreklyk de Form, thans aan de Waarnemingen, van de Compas-Naald gegeeven*, XV Deel in de Berichten bl. 29. Verbeteringen, die men wilde en behoorde op te geeven, zyn oorzaak van dit Bericht, en de daar aan gehegte Tafelen, zyn te *Sparendam* opgemaakt, 29—38.

COMPAS-NAALD. *Dagelyksche Waarneemingen van de Compasnaald voor 't jaar* 1774. XVII Deel 2 St. in de Berichten, 47, 48.

CONFERVA. Zie het Register der XII Deelen bl. 16.

CONGER-AAL *beschreeven*. Zie het Register der XII Deelen bl. 16.

CONSCIENTIE. Zie Geweten.

CORAEL-MOS. *Scheikundige Proeven over het gemeene Corael-Mos*, door J. G. Model, XIV

XIV Deel bl. 93. De Schryver heeft de Proeven van BECCARIUS herhaald; anderen hebben dit Stuk ook onderzogt; veelen hebben dit Mos niet gekend, 93—96. Men heeft Corael-Mos in water gekookt, overgehaald, tot kalk gebrand, geest van vitriool en salpeter opgegooten, en andere scheikundige proeven daar mede gedaan, 97—106, ook de gevoelens van ELLIS en PALLAS getoetst, 106—108, en de uitkomst is geweest, dat de grond van het Corael-Mos wel tot het Planten-Ryk moet gebragt worden; maar dat deeze het kleinste deel van het geheel uitmaakt, en dat het grootste bestaat uit kalk, of uit eene stoffe, gelyk aan Beenlym, 109. Maar wat is de oorsprong van de kalkaarde in het Corael-Mos, en waarin bestaat de wormdoodende kragt? 110, 111.

CORTEX PERUVIANUS. *Aanmerkingen over het nuttig gebruik van den* Cortex Peruvianus, *in de sedert eenige jaaren in Holland en andere Provintien* epidemicè *geregeerd hebbende kwaadaartige Herftskoortsen*, door A. VERRYST, XXI Deel bl. 1. Deeze Aanmerkingen dienen ter opheldering van 't geen de Schryver voorheen gemeld heeft, te meer daar de kwaadaartige Herftskoortsen, van tyd tot tyd, zich hebben uitgebreid in Dorpen en Steden van ons Land, 2. De Schryver geeft dan op, hoe hy den *Cortex Peruvianus* by zyne lyders, in den aanvang der ziekte en vervolgens, hebbe toegediend, 3—11. Ten tweeden, dat hy, sedert veele jaaren, gewoon is, en nog, den *Cortex*, in de verheffingen en *re-*

missien dier koortsen, te geeven, 11, 12. Daarna hoe hy gehandeld heeft, wanneer de koortsen geene tusschenpoozingen hebben, 13–17. Dan, onder het voorschryven van den *Cortex*, doet hy een strenge levenswyze houden, 18, 19. Voorts dat niets, in den loop dier koortsen, verbiedt met 't gebruik van den *Cortex* op te houden, 20, 21; dat hy, in den tyd van 24 jaaren, veele gevallen, by het te laat, of te weinig toedienen van dat middel, doodelyk heeft zien worden, of in kwynende ziekten veranderen, 21——27; hoe hy handelt, wanneer daarna instortingen volgen, 27, 28. Maar het gezegde van de kwaadaartige najaarskoortsen moet niet worden overgebragt op alle *intermitterende* of *remitterende* koortsen, 29, 30. Welke beschryving de Geneesheeren, elders, daarvan gegeeven hebben, 31——41. Men moet verlangen, daar dit middel zo veel nuts doet, te weeten, op welk eene wyze dat werkt in die ziekten, 41——49. De eer der Hollandsche Geneesheeren, door TINKE bezwalkt, als of zy den *Cortex* ontydig, en zonder voorafgaande zuiveringen toedienden, werdt hier verdeedigd, 52—67.

D.

DAMPHEFFING *op een Eiland benoorden Batavia*. Zie het Register der XII Deelen bl. 16.

DAMPKRING IN NEDERLAND. (ELECTRIKE KRAGT VAN DEN) Antwoord op de Vraag der Hollandsche Maatschappy:

py: *Terwyl de* Condensateur, *door den Heer* DE VOLTA *onlangs uitgedagt, gelegenheid geeft, om eene zeer geringe Electrike kragt van den Dampkring te ontdekken, en men dus nu, met behulp van dit Werktuig, de Electriciteit van den Dampkring veel beter dan voorheen zal kunnen waarneemen; zo word gevraagd: Hoe behoort dat Werktuig en de overige toestel te worden ingericht, om op de zeekerste en gemaklykste wyze de Electriciteit van den Dampkring te kunnen beproeven, en welke is de beste Electrometer, die by deezen toestel den graad van kracht kan aanwyzen, ten einde men in staat gesteld zy, by de daaglyksche Waarneemingen der luchtsgesteldheid, ook teffens de daaglyksche veranderingen der Electrike kracht des Dampkrings, byzonderlyk in Nederland, te kunnen waarneemen, en dus de Natuurlyke Historie des Dampkrings van ons Vaderland verder te volmaaken*, door J. VAN BREDA, XXV Deel bl. 363. Na veele proefneemingen is men thans overreed van de werking der Electriciteit op den Vaderlandschen Dampkring, 365, 366. Weinig heeft men zich op deeze kennis toegelegd, 366—367. Men heeft egter waargenomen de uitwerking der staaven, der electricaale Vliegers, en van het werktuig van CAVALLO, 367—369. Maar, daar dezelven ongeschikt zyn bevonden, om een geringen trap der Dampkrings-Electriciteit kenbaar te maaken, heeft DE VOLTA een ander werktuig uitgedagt; maar daar het niet voldoet, vraagt de Holl. Maatschappy een ander, of dat verbeterd te hebben,

369—371. Orde van dit Antwoord op die vraag gegeeven, 372, 373. De Condensateur van DE VOLTA wordt hier beschreeven, 374–382, en het gebrek opgegeeven, 383, 384. Des heeft de Schryver eenen anderen Condensateur, in navolging van dien van DE VOLTA, gemaakt, en meldt, hoe hy denzelven gebruikt, 385—395; waarna hy eene beschryving geeft van den toestel, welke vereischt werdt, om de Electriciteit des Dampkrings tot den Condensateur te brengen, 395—413. Vervolgens biedt hy ons eene beschryving aan van eenen zeer beweeglyken Electrometer, geschikt om den staat der Electriciteit te onderzoeken, 414—418, en tekent byzonder deszelfs maaksel af, 418—421, ook hoe dien te gebruiken, 422—427. Verder geeft hy ons eene beschryving van eenen Electrometer, die geschikt is, om de kragt der Electriciteit te meeten, 428—438, nevens eene opgaaf van eenige Waarneemingen, op de Electriciteit des Dampkrings genomen, 439—443, en wat daaruit blykt, 444-456. Alles werdt door eene Plaat opgehelderd.

DARMBREUK. *Waarneeming van eene binnen den Buik verstropte Darmbreuk, met waterbreuke vergezeld, in eenen brief gemeld aan* A. BONN, door M. VAN GEUNS, XX Deel 2 St. in de Berichten, bl. 445. Dit geval had plaats in een volwassen Jongman, eerst klaagende over buikpynen, met een moeilyken afgang, en een lelyken smaak in den mond, 447. Men onderzogt den lyder, vondt

eene

eene bekneldde breuk, gaf geneesmiddelen, doch zonder nut: men vreesde daarna een *Gangreen*; maar de lyder was tot de *Operatie* niet te beweegen, hy ſtierf, 448—452. Men opende daarna het lyk, en een nauwkeurig berigt leest men van de inwendige geſteldheid, van een Water- en Darmbreuk, 453—457. Drie vraagen aangaande de zonderlinge beknelling en de manier, op welke eene Operatie in die gevallen te doen, volgen hier, 458 en worden kort overwogen, 458—462.

—— Antwoord aan M. VAN GEUNS over *eene binnen den buik verſtropte Darmbreuk, met Waterbreuk vergezeld*, door A. BONN. Na eenige vooraſgaande Aanmerkingen, 464—467, werden eenige ontleed- en heelkundige grondbeginſelen gelegd tot een grondſlag, naamelyk aangaande de legging der ballen in onvoldraagen mannelyke vruchten enz. 468—471. Daarna het onderſcheid van breuken, die ook omtrent den buikring en balzak voorvallen, in waare en onwaare, 471—473, en dat de Balzak, en de daar binnen bevatte deelen, de voornaame zitplaats zyn der zo genaamde Darm- en Netbreuken, 473—475, ook waardoor een Waterbreuk ontſtaat, 475, 476, en hoe een Darmbreuk aldaar kan bekneld raaken, 476—478. Na alle deeze aanwyzingen gaat men over ter beantwoording der eerſte vraag van M. VAN GEUNS: Welk is de oorzaak der zonderlinge beknelling? Hoe is, waarſchynlyk deeze koker gevormd? Hoe de darm er in geſchooten? 478—497. De tweede vraag, raakende het doen van een *Operatie*, wordt daarna onder-

zogt,

zogt, en een antwoord daarop gegeeven, 497—522.

DARMEN (*Hoe rook in de*) *te brengen op eene nieuwe wyze.* Zie het Register der XII Deelen bl. 17.

DARMEN. *Waarneeming van eene aanmerklyke hoeveelheid uitgevallen Darmen, door eene van zelfs ontstaane doorbraak in den onderbuik, met gevolg van volkomene geneezing,* door B. FRANKEN. XXIV Deel in de Berichten bl. 425. Een Vrouw van 41 jaaren, van eene gezonde gesteldheid, maar die, na de eerste bevalling, eenen vooroverhangenden buik bekomen hadt, en, voor de vierdemaal zwanger, vóór drie jaaren verloste, in eene moeilyke baaring, van een dood kind, waarna zich een gezwel begon te vertoonen, 425——427. By onderzoek bevondt men het vetvlies, in den omtrek der gevallen openingen, geheel verstikt en bedorven, waarby zich een ongemeen groote ontlasting van dunne en zeer stinkende etter voegde, 427. Negen maanden verliepen er, eer men de volle geneezing verkreeg; maar twee jaaren daarna verzogt zy wederom hulp, dewyl een groot gezwel op dezelfde plaats zich geopenbaard hadt, 't geen gevolgd werdt van eene aanmerkelyke hoeveelheid uitgevallen Darmen, 428——431. De wyze, op welke de Lyderes behandeld, en gelukkig geneezen werdt, leest men, 431——433. De zwakke plaats des vooroverhangenden buiks werdt ondersteund door een bedagt werktuig, dat hier beschreeven, en in Plaat verbeeld wordt, 443—446;

446, terwyl de oorzaak van het ongeval deezer Vrouw, als twyfelachtig, wordt beschouwd, 446—458.

DARM-NET- EN WATERBREUK. *Waarneeming van een verouderde Darm-Net-en Waterbreuk, door konstbewerking hersteld*, door G. TEN HAAF. XXIII Deel in de Berichten bl. 13. Een Man van in de zestig jaaren, had, misschien van zyne geboorte, een breuk gedragen zonder hulpmiddel daarteegen gebruikt te hebben. Oud en styf zynde, sprong hy over eenen sloot, waarop hy de aanmerkelyke vergrooting zyner breuk gewaar werdt, en andere toevallen volgden, waarteegen de Heelmeesters de gewoone middelen, doch vruchtloos aanwendden, 13. De Schryver, te hulp geroepen zynde, besloot de *Operatie* te werk te stellen. Deeze wordt beschreeven, nevens de aangewende middelen tot den tyd der volle geneezinge, 14-17. en daaruit vier lessen getrokken ter leeringe van jonge Heelkundigen, 18-19.

DARM-ONTSTEEKING. (*Gevolgen eener*) Zie Register der XII Deelen bl. 17.

DARM-VERSTROPPING. (*eene zonderlinge*) Zie het Register der XII Deelen bl. 17.

DARMWOND. (*eene doodelyke*) Zie het Register der XII Deelen bl. 17.

DEELEN. (*afzetten van*) Zie het Register der XII Deelen bl. 18.

DEUT.

De Schryver zegt eerst wat levende Wezens zyn, 438, 439, tekent aan het onderscheid in het dierlyk leven, 439-443, den omloop des bloeds in Dieren, 443, 444, het verschil ten aanzien van het hart in Dieren, Vogelen, Visschen en Insecten, 445—451. — De Ademhaaling, en het verschil der Longen, 451—459. —— De Voeding, en de daar toe noodige tong, slokdarm, slagtanden, maag en darmen, chyl, tanden, en monden, 460—484. —— De hersenen en het verlangde merg in veele soorten van Dieren, 484—492, over welker verscheidenheid in zo veele gevallen men's Scheppers magt en wysheid moet bewonderen.

DYE. *Waarneeming van eene buitengewoone zwelling der Dye, gepaart met eene vreemde ontaarting der Spieren en Beenbederf*, door B. Franken, XVI Deel 2 St. bl. 333. Een Vryster van byna 19 jaaren werdt, in het jaar 1774 in het Gasthuis te *Haarlem* gebragt, hebbende de linker Dye zo zeer gezwollen, dat derzelver omtrek anderhalve duim minder dan eene elle bevatte, terwyl de gezonde Dye een duim minder dan de helft van deeze dikte hadt, 333. Men deedt onderzoek naar de oorzaak, overwoog wat te doen, zag van de Troicar af, hoewel er een waare *Ascites* scheen te zyn, en nam andere middelen te hulp; maar zy stierf, 334—338. Zy werdt daarna geopend, en een geregeld verslag gegeeven van de inwendige gesteldheid, 339, 340, om dat er weinig gevallen, aan dit gelyk, bekend zyn. Men weet er alleen twee, beschreeven, 341—346,

waar-

waarby een derde, door den Schryver behandeld, werdt gevoegd, uit alle welken eenige aanmerkingen getrokken worden, 347—349.

DYEBEEN *gebrooken, kwalyk geneezen, door kunst herbrooken en weer geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 19.

—— *ontheupt door inwendige oorzaaken.* Zie het Register der XII Deelen bl. 20.

DYKBREUK, *hoe best te stoppen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 21.

—— *Antwoord op hetzelfde stuk*, bl 21.

DYKEN AAN DE ZUIDER-ZEE. Antwoord op de Vraag der Holl. Maatschappy: *Welke zyn de beste middelen, om voor de Dyken aan de Zuider-Zee geleegen, op de minstkostbaarste wyze* Voorland *aantewinnen, of, daar reeds Voorland is, hetzelve te bewaaren?* door M. SMIT, XX Deel 2 St. bl. 3. Algemeene Aanmerkingen aangaande de Dyken der Zuider-Zee gaan hier vooraf, 3—5. De wyze om Voorland te winnen volgt, 5, 6, welke door een voorbeeld bevestigd wordt, 7, 8. Eene afdamming, en waar te maaken, wordt voorgeslagen, en het voordeel daarvan aangetoond, 8, 9. Door den stroom af te leiden kan men ook Voorland winnen, 10, 11. Maar eenen stroom langs eenen Dyk loopende, kan men ook, ter aanwinninge van Voorland, door eenen tegen-stroom stuiten, gelyk een voorbeeld

beeld bevestigd, 13——15. Hoofden moet men, volgens zekere regels maaken, 15-17. Van kribbingen is hier weinig nuts te wagten, 17. Voorlanden maakt men, op welk eene wyze en tot hoe veel kosten, 18, 19; ook hoe men het verlies van Voorlanden door afkabbeling beletten moet, wordt gezegd, 19, 20.

DOODEN *in de jaaren* 1756——1758 *in 's Hage.* Zie het Register der XII Deelen bl. 19.

—— Vervolg in 1759——1763. bl. 19.

DOORZWELGING. (*belette*) Zie het Register der XII Deelen bl. 19.

DOORZWELGING. *Bericht wegens belette doorzwelging en flymbraken*, door G. BRUGMANS. XIII Deel 2 St. bl. 261. Hier wordt opgegeeven de treurigen toestand eener Weduwe te *Dokkum*, 43 jaaren oud, die de ingenomen spys telkens moest uitwerpen. Gebruikte Zuurwey verminderde het loozen van flym, en deedt het zelfs ophouden; maar er werdt niets by gewonnen. Zy ftierf, uitgeteerd, en na den dood geopend zynde wordt hier een bericht gegeeven van den inwendig bevonden toestand, 261——264.

—— Zie ook SLOKPYP.

DRENKELINGEN. *Schets van de Historie der Maatschappy tot redding van Drenkelingen*, door J. LUBLINK, de jonge, XVII

Deel 2 St. in de Berichten bl. 35. De oprigting deezer Maatſchappy te *Amſterdam*, haare gemaakte vorderingen, en de ryklyk beloonde poogingen, maaken haare Historie van belang, 35. Men leest hier het begin haarer grondlegging, 36, de Reſolutien van de Staaten van *Gelderland*, *Holland*, *Overysſel*, *Zeeland*, en van eenige andere Steden, 37, 38, het oprigten van een fonds, 39; de navolging van *premien* te geeven voor elke redding in *Hamburg*, *Venetie*, *Petersburg*, *Hongarye*, *Frankryk*, *Engeland*, en andere plaatſen, 40——44, de lyst der geredde perſoonen in 't jaar 1767——1775, om daar door anderen in ons Land aan te ſpooren tot het in 't werk ſtellen der beste middelen, 45, 46.

E.

ETRES NATURELS. Zie WEEZENS.

ECLIPS. Zie ZON.

ECLIPSEN. (*Nieuwe afbeelding van*) Zie het Register der XII Deelen bl. 22.

EEUWIGDUUREND WERKTUIG. Zie het Register der XII Deelen bl. 22.

EI. (*een aaneengegroeid* WIND-) Zie het Register der XII Deelen bl. 22.

EI. (WIND-) Zie BOT. (wanſchapen)

EIKENBOOM. (*Uitwas aan eenen*) Zie BOT (wanſchapen).

ELECTRICITEIT. (*de aart en werking der*) Zie Register der XII Deelen bl. 22.

—— *een beroerd Meisken daar door herſteld.* Zie Register der XII Deelen bl. 23.

ELEPHANTS-BEENDEREN. *Bericht wegens twee Elephants - beenderen, naaby* 's Bosch *gevonden, met eenige aanmerkingen over dezelve*, door F. VERSTER, XXIII Deel in de Berichten bl. 55. De Eerw. KEUCHENIUS, Predikant te *Alem* en *Maren*, Dorpen aan de *Maaze*, zondt een ſtuk been, in den jaare 1766 in een molenſloot te *Maren* gevonden, aan den Heer PALIER voor het Kabinet van CAMPER, die het terſtond herkende voor een beſchaadigde opperkaak van een jongen Elephant. In vier Plaaten, door CAMPERS ervaaren hand ſchoon getekend, wordt hetzelve vertoond, doch een nader berigt van den eerſten volkomen ſtaat, door den Heer KEUCHENIUS gegeeven, waaruit blykt, dat de Kabinetten onzer Liefhebberen, veeltyds, alleen door onkunde, van ſchoone en volkomen ſtukken beroofd werden, 56, 57. Hierna werdt aan den Schryver vereerd een zeer groot heupbeen door den Heer VERSFELT, Secretaris der voorzegde Dorpen, het welk, in den jaare 1769, by zeer laag water, aan de buitenzyde

van den Maasdyk, regt tegen over den sloot, uit welken de bovengemelde kop was opgedolven, gevonden was. Ras bleek het, dat hetzelve mede van eenen Elephant ware', 57, 58. Eene Afbeelding, mede van CAMPERS hand, wordt hier bygevoegd. —— Te *Hedel* was in 't jaar 1757 een Dyebeen en rugwervel ontdekt. De Heer PALIER vondt te *Wel*, in 1768, een Elephants kies met zyne kas, allen langs dezelve rivier, en, in 't begin deezer Eeuw, de Eerw. KEUCHENIUS een zeer groot schouderblad, 63. Over de grootte deezes Diers, vergeleeken met dat van BUFFON werdt geoordeeld, 64, 65. Uit dat alles vloeit de Vraag: „ hoe zo veelen van die Dieren in deeze streeken gekomen zyn?" De gevoelens der Geleerden zyn hierin verschillende: de Schryver geeft het zyne op, 65—70. Dan komt in aanmerking, hoe de beenderen deezer Dieren onder den grond zyn geraakt. PICARD, GUICHARD, GMELIN, RASPE en PALLAS zyn hierin niet eensgezind, 71, 72. De Schryver houdt het met den laatsten, 73, 74, en onderzoekt de redenen, waarom deeze beenderen meestal gaaf en zonder bederf gevonden worden, 74——77. By deeze gelegenheid werdt onderzogt het getuigenis van sommigen, dat hair en nagelen na den dood nog groeien, 78——81, en 't beuzelen van anderen omtrent de Reuzen, 82, 83. In veele plaatsen der Aarde vindt men ook Elephants beenderen, die proeven uitleveren van groote omwentelingen op dezelve, 83——88.

EM-

EMPHYSEMA. Zie het Register der XII Deelen bl. 23.

ESSENBOOMEN. Zie het Register der XII Deelen bl. 23.

ETTERBORST. Zie het Register der XII Deelen bl. 23.

ETTERGEZWELLEN. *Verhandeling over de uitgestrektheid der insnydingen in Ettergezwellen*, door D. VAN GESSCHER XIV Deel bl. 491. Men behandelt de gemeenzaamste voorwerpen doorgaans met de meeste onagtzaamheid. Ettergezwellen verklaart men uitvoerig; maar de uitgestrektheid der insnydingen slaat men in den wind, 491—495. CELSUS, FABR. AB AQUAPENDENTE, DIONIS, HEISTER, LE DRAN, DE VILLARS, en SHARP, hebben voorschriften gegeeven; maar gebreklyke. Min of meer wordt men door volgzugt bestierd, 496—501, waarop andere aanmerkingen by gedaan worden, afgeleid uit de natuur der Ettergezwellen, en goede raad daarin voorgediend, 502——509. Om alles nader te bepaalen of op te helderen, wordt een weg aangeweezen, hoe groot de insnyding moet zyn in alle eenvoudige Ettergezwellen, 509—518; hoe, als zy zich vertoonen onder een peesagtig uitbreidsel, 519, 520, of wanneer zy de gansche uitgestrektheid van eenig aanzienlyk deel inneemen, en de huid afscheiden van de ondergelegen spieren, 521, 522; hoe die te behandelen, wanneer zy een gevolg zyn van een ver-

 hoo-

hoolen Beenbederf, 522, 523; wanneer zy verschynen op het meest verheven gedeelte van Beenknobbels, 523, 524, of een *spina ventosa* verzellen, 524, 525; wanneer zy voorkomen in meervoudige Beenbreuken, alwaar losse of nog gedeeltlyk vastzittende beenschilfers eene verzweering maaken, 525, 526; of in het hoornvlies vallen, 526—528; of in één der oogkamers, of tusschen den wortel van den neus en den grooten ooghoek, 528, 529; wanneer zy een gevolg zyn van een Traanbreuk, of in den mond voorkomen, 530, 531, of onder de breede halsspier, of wanneer zy kropzeerige kliergezwellen zyn, 532; wanneer zy zich opdoen in 't oppervlak der Borsten, 533, 534; of als de etter zich uitstort in de borstholte, of in het weeffel der ribben, 534—538; wanneer zy zich vertoonen in een of ander deel van den omtrek des Buiks, 538; by mismaaktheden, 539; als zy vallen in ingewanden, of in de blaas, lyfmoeder, balzak, in of omtrent den aars, 539—543; wanneer zy zich zetten in of naby de gewrigten, 543—545; of in de scheede der peezen, in de toppen der vingeren, of onder den ringband der voorhand, 546—548.

ETTERSTOFFEN. *Omstandig verhaal eener zonderlinge verplaatsinge van Etterstoffen*, door J. DACHS, XIV Deel in de Berichten bl. 57. Een Tamboer valt in een drooge, niet zeer diepe gragt, op een struik, en bezeert zich onder de twee laatste valsche ribben. Herkomen van eene flaauwte, bleef hy, zeven

da-

dagen, zonder eenige pyn in het beledigde deel, 57, 58. Daarna begon hy te klaagen, des men de formeering van een *Absces* aldaar vreesde, 59. Na aanwending der noodige middelen, ontdekte zich eene verplaatsing des etters naar de maag, 60—62, weshalven de geneesmiddelen geschikt werden ter ontlasting, die gelukkig volbragt werdt, en de lyder hersteld, 63—67, waarna de wyze deezer etterverplaatsing werdt nagevorscht, 67—73.

EVANGELIE (JUDAS *was een getuige van de Godlykheid van het*) Zie het Register der XII Deelen bl. 24.

EVANGELIE. (*Voortplanting van het*) Antwoord op de Vraag, voorgesteld door de Holl. Maatschappy: *Welke zyn de beste middelen, om de ware en zuivere leer van het Evangelie onder de bewooners der Colonien van den Staat meer te bevestigen, en in die landstreeken voort te planten*, door P. HOFSTEDE. XVII Deel, bl. 3. Vóór dit Antwoord is eene Voorreden geplaatst, waarin de Hoogleeraar verslag geeft, uit welke bronnen hy geschept heeft, en wat men, onder het leezen zyns Antwoords hebbe in acht te neemen, bl. XI–XVI. In 't Antwoord bepaald hy zich alleen tot *Oost-Indiën*, tot de blinde Volken aldaar en de middelen, ter hunne bekeering aan te wenden, 4—6. Daartoe is noodig hun den Bybel in de Landtaalen te geeven, 7—14, byzonder een nieuw kort Begrip der Leer: want de opstellen die men reeds daar heeft, voldoen niet, 14—18.

Hoedanig zulk een kort Begrip behoort te zyn, 19——21, nevens een nieuw Schoolboek, en Psalmen, 21, 22. Ook werden er Leeraars vereischt, en hoedanig die, ten aanziene van het uitwendig voorkomen en Geleerdheid, moeten zyn, 22——30. Vooral deugdzaam en Godvruchtig, 30——32. Dan, meer andere Onderwyzers, en welken, worden hier ook gevorderd, 33——36. Die allen moeten in beweeging gebragt worden door een Collegie, het welk hier, als reeds werkzaam wordt beschreeven, 36——42. Daarna vindt men bepaald, waar de Onderwyzers hun werk zullen beginnen, 42——48, en hoe mindere lieden de Predikanten zullen helpen, 48——52. Van *Batavia* zal men zendelingen naar de Comptoiren laaten afgaan, en wat hun werk zal zyn, 53——64, hoe men de Gemeenten by haar toeneemen, zal verzorgen, 65, 66. Hoedanig de Kerkvisitatie behoort te geschieden, 66——72, en welk de loon der Leeraaren zal zyn, 72——74. Hoedanig derzelver ondergeschiktheid aan Gezaghebbers, en wat te bepaalen omtrent het haatlyk verzenden van Leeraaren, 75——80. De Kerkelyke Tugt moet plaats hebben, en hoe, 80——84. *Censuur*, *Appel* en *Departement* blyven in de magt van een hooger Kerkelyke Vierschaar, te *Batavia*, 84——87. Reikt deeze niet toe, men kan er ook elders oprigten, 87, 88. Een nieuwe Kerken-orde moet men opstellen, 88, 89. In *Indie* is men soms om Predikanten verlegen, waartegen daar geyverd is, en hier ook moest geschieden,

den, 90——96. Hier te lande behoorde *een Vergadering van de voortplanting des Geloofs*, te zyn tot medehulp, 99, op welke wyze, 100——104, en derzelver werk, 105—109. Maar de Indiaansche Taalen moesten in ons Land geleerd worden, 109, en hoe 110—114. Een kweekhuis van Leeraaren tot de *Indische* Kerken moest in ons Land zyn, 115, en hoe, 116——120. Aanmoediging aan alle weldenkenden, om tot dat groot einde mede te werken, 121—131.

—— *Tweede* Antwoord op dezelfde Vraag, door C. VAN VOLLENHOVEN, JANSZ. XVII Deel bl. 135. Deeze Vraag geeft aanleiding tot een onderzoek, waardoor de poogingen van Roomsche en Protestantsche Zendelingen, ter bekeering van de Inwooners van *Oost-* en *West-Indien*, meestal onnut zyn geworden, 137. Eerst wordt dit ten aanziene van de Roomschen, onderzogt, 138——140, en welke gebreken daaruit zyn gevolgd, 140——144: daarna omtrent de Protestanten, 145, 146, en wat er aan hun werk gehaperd heeft, 147——149. Maar wat belet thans den voortgang van 't Evangelie?. 150. De *Indische* Regeering klaagt, 153, en de reden is te zoeken in de kleinachting, die de Heidenen moeten gevoelen voor slegt leevende Christenen, 154; maar dan moest men geen persoonen van allerlei stand naar *Indie* zenden, byzonder die hier niet deugen willen, 155. De gelegenheid der Colonien is egter zeer schoon ter uitbreiding van het Evangelie geschikt; maar de aangewende poogingen zyn

nogthans gering, 159; 't geen uit de ondervinding blykt, 160——165. Dan het is in de *West-Indische* Coloniën niet beter gesteld, 167—171. Hoe de berigten van daar luiden omtrent de Negers, 171——174, en de Indiaanen, 174, 175. Tot verbetering is het noodzaakelyk een Societeit in ons Land op te rigten, 175——178, en wat deeze behoorde te weeten, 178, 179, en te doen, 180, 181: eerst hoe in ons Land, om jongelingen tot Leeraars te vinden, 181——186, hoe die bekwaam te maaken, 187——191, en hoe hen te onderregten, die de Leer kunnen gaan Prediken, 192——195. Hoe met hen te handelen, die nog in de Schoolen aangekweekt worden, 169——201, Maar hoe hen op de minst kostbaare wyze bekwaam te maaken, 202. Daartoe zouden noodig zyn een geschikt Huis of Collegie, 203, en Leeraars in Taalen, ook in uitlandsche Indische, 204——206; Persoonen, die in de Leer van het Evangelie onderwys gaven, 206—208, en wat men den Jongeling diep moest inprenten, 209—213. Verder wat men in *Oost-Indie* tot ondersteuning van het werk zou kunnen doen, 214, en welke Boeken aan de Inboorlingen te geeven, 215—219; hoe zorgen om bestendig Leeraars te hebben, 220, hoe de *Indische* Kweekschoolen te herstellen, 221——223. Wat te doen in de *West-Indische* Colonien 223——228. Maar hoe die onderneeming op den duur wel te doen gelukken? 228. Verscheiden middelen worden daartoe opgegeeven, by voorbeeld een fonds te vinden, 229——235, Gods zegen te bidden

den, 236——251, de zorg en befcherming der Overheden te zoeken, 252——256.

—— *Derde* Antwoord op dezelfde Vraag, door J. VAN NUYS KLINKENBERGH. XVII Deel bl. 259. Deeze Vraag is van gewigt 259–261; dan, zal men op dezelve Antwoorden, moet men den uitflag weeten, waarmeede verfchillende Volkeren van *Europa* hunne poogingen, ter voortplanting van het Kristendom onder de Heidenen hebben aangewend, 263, als *Roomfchen* 264——278. Hoedanig de geaartheid was der Heidenen, 266——268, hoe hun Godsdienst, 268——270, hoe hunne Leerftellingen, 270——273, en aanwyzen dat de aangewende middelen ter hunner bekeering verkeerd waren, 273——278. Hoedanig de arbeid der *Engelfchen* in *America* geweest is, 279——281; hoedanig die der *Deenen*, 281, 282; en der *Hollanders*, 282—284. Geringe vorderingen zyn daardoor gemaakt, want de fchuld ligt in de Heidenen, 285, in de Roomfche Zendelingen, 286——288, in het klein getal van Protestantfche Leeraars, 288, 289, in hunne hoedanigheden, 289, in hunne verplaatzing, traagheid, fpoedig vertrek, 290–292; in de wyze van Prediken, 292, 293; in Krankbezoekers en Schoolmeesters, in gebrek aan Boeken, en in ongeregeld gedrag der Christetenen, 293—296. Maar hoe met meer vrugt het Evangelie te bevestigen en voort te planten? 296. De middelen moeten ingerigt worden naar de vyf onderfcheiden Bewooners der Colonien, 297. Hoe de Leeraars zich moeten

ten gedraagen, 298, 299, hoe men de gedoopte Heidenen, 299, 300, hoe, zy die Roomschgezind zyn geworden, 300, zal behandelen, en de blinde Heidenen, word gezegd, 301–303; hoe anderen, 303—304, en hoe Slaaven en Muhammedaanen 304, 305. Hier op volgt, welke Persoonen dat werk zullen uitvoeren, 306-310, en welke Boeken 'er noodig zyn, 311——313. Maar waar de eersten te vinden, met een toereikend Fonds? dit werdt aangeweezen, 314-323.

EXOD. XX. vs. 5, 6. Zie het Register der XII Deelen bl. 24.

EXOD. XXXIII. vs. 18, *waarin het* zien van Gods heerlykheid *werdt opgehelderd.* Zie het Register der XII Deelen bl. 24.

EXTER-OOGEN. *Berigt om Exter-oogen en Wratten gemakkelyk te doen verdwynen*, door J. VAN DER HAAR, XIII Deel bl. 605. De Schryver geeft eerst op, wat Exter-oogen zyn, en daarna waaruit zy ontstaan, waarop hy een zeer eenvoudig middel ter wegneeminge laat volgen, 606——610, en daarna een ander tegen de Wratten by doet, 610, 611.

F.

FIGUUREN. (*Nieuwe bespiegeling der Klootsche*) Zie het Register der XII Deelen bl. 25.

FIS-

FISTEL, (*een*) *in het net der Nieren zynen oorsprong hebbende, geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 25.

FUNGUS. *Bericht van eenen Fungus aan de bovenlip, door de* Spiritus salis marini *geneezen*, door G. J. VAN WY, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 114. De Schryver werdt geraadpleegd omtrent eene afschuwelyke *Fungus* aan de bovenlip in een Patient, die tusschen de vier- en vyfëntwintig jaaren oud was. Men vermoedde, dat de oorzaak uit de *Lues* voortkwam; des werdt zy ook op dien voet behandeld, 't welk geene verandering maakte, 114-117. Hierom ging de Geneesheer over tot den *Spiritus salis marini*, waarvan hy de uitwerksels en de geneezing der kwaale opgeeft, 117, 118.

G.

GAATEN *in yzeren Plaaten, Pypen en Buizen vast aan een te voegen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 26.

GALBLAAS. Zie GALBUIS.

GALBUIS en GALBLAAS. *Waarneeming weegens een toegestopte Galbuis en Galblaas*, door W. DEN APPEL, XV Deel in de Berichten, bl. 15. Een Juffrouw van 54 jaaren, veel aan ontstekingziekte onderhevig, kreeg eindelyk een loop, verzeld van braking, en

derden, de voorstellingskragt der ziel de eenige geheel oorspronglyke kragt van het Geweten? 448——465. Deeze drie gevoelens worden uitvoerig door den Schryver overwoogen, die het Geweten, wanneer het door oefening eene vaardigheid of hebbelykheid in het onderschei-den van het zedelyke goed of kwaad heeft verkreegen, noemt een zedelyk gevoel of smaak, of zedelyke Waarheidszin, 466.

GEZIGT, *ongemeen haastig verlooren, en door de Operatie hersteld.* Zie het Register der XII Deelen bl. 29.

GEZWEL. *Waarneeming van een zonderling Gezwel aan het achterhoofd van een eerstgebooren Kind*, door M. J. DE MAN, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 63. Een geval, waarvan men nergens een gelyk geboekt vondt, in een kind, na den vierden dag gestorven, drong den Schryver, om aan te tekenen, hoe van deszelfs achterhoofd een aanmerkelyk zakvormig gezwel aan een verengd gedeelte of steel afhing; hoe zich dat voordeedt op het gevoel; van welke kleur en gedaante het zich vertoonde, en wat men, na de opening, daarin gevonden heeft, 63——66; waarna hy overgaat ten onderzoeke van welke soort dit gezwel geweest zy, 66. De gevoelens van voornaame Geneesheeren en van den Schryver sluiten dit Bericht, 66——70.

GYMNOTUS ELECTRICUS. *Proeven omtrent den* Gymnötus Electricus, *of den Electri-*

trischen Aal, in September 1773 *te* Philadelphia *gedaan*, door H. WILLIAMSON, XVII Deel 2 St. bl. 201. Een groote Aal, gevangen in de Provintie *Guiana*, ten westen van *Suriname*, en te *Philadelphia* gebragt, werdt bevonden, een pynlyk gevoel, gelyk dat van den Electrischen schok mede te deelen aan lieden, die hem aanraakten, dienende om zynen roof op eenigen afstand te dooden, 201, 202. Deeze Aal wordt eerst, ten aanziene zyner gedaante, beschreeven, 202, 203. En daar na twintig zonderlinge proeven gemeld, 203——210, waar uit vyf waarneemingen en gissingen worden getrokken, en, uit deezen, de volgende drie Vraagen gedaan: indien de Aal een opregt electrisch vuur uitschiet, waarom werdt zyn voorraad niet verminderd na veele herhaalde schokken? Waarom kan 'er geen gedeelte deezer vloeistof vergaderd worden? Waardoor kan hy een schok geeven aan een menigte persoonen, die in een kring staan? 212, welke allen werden opgelost, 213——221.

GLOBE (HEMEL) *van eene fraaie vinding*. Zie het Register der XII Deelen bl. 29.

GODS AANWEEZEN. Antwoord op Vraage van de Holl. Maatschappy: „*Aangaande de beste beoordeling van het Scientifisch bewys voor Gods aanweezen, uit de onvolmaaktheid onzer zelfskennis*, *opgegeeve door* MOSES MENDELSZOON, *in zyne* Morgenstonden, *benevens een onderzoek omtrent de waardy der redeneering, ten deele*

opzigte gebruikt door Dr. JACOB &c., door G. VAN DER VOORT, XXVII Deel 1 St. bl. 1. Na eene Inleiding over de aangenaamheid en 't geluk, te vinden in het bestaan van GOD, 3, 4, hoewel 'er zekere droevige stonden in het leven kunnen voorkomen, waarin de gedagten zich niet kunnen verheffen tot die levendige overtuiging, 4, 5, wordt gezegd, dat MENDELSZOON, naar zyn zeggen, een nieuw bewys voor die overtuiging gevonden heeft, hoewel het anderen reeds hadden, naamelyk, „alles wat bestaat, moet, als bestaande, noodwendig gekend worden van eenig verstand. Onze ziel bestaat zekerlyk. Dus moet onze ziel klaar en volkomen aanschouwd zyn door een verstandig wezen. Ons menschlyk verstand is daar toe niet toereikend, noch ook eenig eindig verstand. Derhalven moet 'er een oneindig verstand zyn, en GOD bestaat," 6—12. In de *eerste* Afdeling van deeze Verhandeling wordt het zo even gemelde nieuwe bewys van dien geleerden Jood opgegeeven en verklaard, 14——27. In de *tweede* komen voor korte herhaaling der hoofdstellingen van het voorgaande bewys, en derzelver beoordeeling, 28——36, het geen vervolgd wordt, en daar uit dit besluit getrokken: „dat het nieuwe bewys van MENDELSZOON, hoe zeer het ook smart zulks te moeten zeggen, hier op uitkoomt: dat hy, om het bestaan van GOD te bewyzen, het, door eene zeer subtiele, en van hem zelf niet volkomen vertrouwde redeneering, vooronderstelt, 36——53. Ten deezen opzigte heeft L. H. JACOB, een scherp-

ſcherpzinnig Wysgeer te *Halle*, iets voorgedraagen, 't geen nader beproefd word, en waar uit dit beſluit werdt opgemaakt, dat het nieuw bewys van MENDELSZOON voor het aanweezen van GOD zeer verre af is van dien graad van klaarblyklykheid aan te brengen, die vereiſcht zoude worden, om het beſtaan van een Allerhoogſte Wezen, op eene wiskundige wyze, buiten twyfel te ſtellen, 54——88.

—— Tweede Antwoord op die Vraag, door A. HULSHOFF bl. 89. Na de opgaaf van het gemelde nieuwe bewys, merkt de Schryver aan, dat men inzonderheid moet acht geeven op den eerſten grondſlag, zynde een algemeen Voorſtel; en hy bepaalt, hoe dat te vatten, waarna hy onderneemt te betoogen, dat het zo geroemde bewys geen ſteek kan houden, en volvoert dat, 92——110. Dan hy erkent, dat 's Mans voorſtel een aanneemlyk voorkomen kan behouden by den oppervlakkigen Denker, 110——115, en voegt 'er iets by over het gebrekkige onzer zielkundige zelfkennis, 115—119, waarna hy de ſtelling van L. H. JACOB onderzoekt en verwerpt, 119——121, waar agter nog een Narede gevoegd wordt, 122—124.

GODS AANWEEZEN. (Antwoord op de Vraage: *Wat men te denken hebbe van het moreele bewys van*), *en wel zoo als het zelve door den Heer* KANT *is opgegeeven, als ware dit het eenige*, door JOHANNES CHRISTOPHORUS SCHWAB, XXVIII Deel bl. 3. De

redeneertrant van den geleerden KANT, die ons alle hoop van een op Theoretische beginselen gegrond betoog, aangaande GODS aanweezen ontneemt, wordt hier voorgesteld in twaalf grondstellingen, 3—9. De eerste wordt beoordeeld, 10; de tweede, 11—16; de derde, 16—22; de vierde, 23—27; de vyfde, 27-29; de zesde, 29—33; waar na alles tot eene hoofdzaak gebragt wordt, en gezien, waar in de geheele kragt der redeneering bestaat, naamelyk, dat hy beweert: dat eene naauwkeurige evenredigheid der gelukzaligheid met de zedelykheid, niet met grond kan gehoopt worden, ten *zy* men een verstandig maaker en bestierder veronderstelle, 33. Maar deeze stelling komt voor aan eene gewigtige twyfeling onderheevig te zyn, 34, 35, die opgegeeven wordt, 34—40. De gevolgtrekkingen in de zes laatste stellingen behoeven niet uitvoerig bestreeden te worden, om dat, uit de aanmerkingen op de *zes* eersten, duidelyk genoeg blykt, dat veele voorstellen onbetoogbaar zyn, geen verband hebben, of met de Theoretische grondbeginselen der *Kantziaansche* Philosophie zo strydig zyn, dat men of die grondbeginsels voor valsch, of die redeneringen voor onwettig moet houden, 41, 42. Evenwel wil men dit *Practisch* bewys voor GODS aanweezen niet verworpen hebben, 42, maar alleen aantoonen, dat KANT in het veld der beschouwing tegen het kleinste steentje stoot; doch in het ryk der zedelykheid over rotzen en klippen heenspringt, 43. GODS aanweezen uit de *Moraliteit* moet op een vasten grond bewee-

weezen worden, 44. De Stoicynen gebruikten hierin eenen gebreklyken redeneertrant, 44, 45. Eene nadere aanmerking is tegen KANT aangevoerd, 46, en wordt met eene andere tegenwerping omtrent KANTS stellinge besllooten, 47——50.

—— Tweede Antwoord op dezelfde Vraag, door FREDERICUS DANIEL BEHN, bl. 33. De Heer KANT, zegt deeze Schryver heeft veel moeite aangewend om alle leerstelzels der oude en nieuwe Wysgeeren om verre te werpen, waardoor bittere twisten onder de Duitsche Wysgeeren ontstaan zyn: want sommigen hebben hem hoog verheeven; doch anderen meenen, dat hy hun een onbekend bewys, met grooten omslag van woorden, wil opdringen, 53-56. Dit geschil is van belang, en met het heil der menschen zo naauw verknogt, dat men behoort te onderzoeken, of het goedkeuring of verwerping verdiene; 56, 57. Twee zaaken moeten hier overwoogen worden, 58, 59, ten welken einde men kort opgeeft de bewyzen, door welke de Wysgeeren het aanweezen van GOD hebben willen betoogen, 60——62, en daarna gaat men over, om KANTS zedelyk bewys te overweegen, 63——65. Men geeft op, uit welke Boeken 's Mans waar gevoelen moet opgemaakt worden, 66, 67, het geen tot zeventien byzonderheden gebragt wordt, 67——96, waarna de Tegenschryver onderzoekt, of KANTS bewys volledig zy, of niet, 97——100. Des toetst hy eerst de gronden, van welken KANT

 zich

zich bediend heeft, en daarna of 'er verband zy tusschen het besluit en de beginselen, 100, 101. Volgens deeze schikking overweegt hy KANTS gemaakte' onderscheid tusschen de *Practische* en *Theoretische* rede, 101—107; of de *Practische* reden alleen op zich zelven ziet, en niet op alle de ons ingeplante begeerten, 107——109; of een regel, die uit de eerste aanlokzelen onzer natuur voortspruit, onder het getal der zedelyke Wetten kan gerekend worden, 109, 110; of alle practische beginsels begrepen zyn in dat eene beginsel, waardoor wy alle gedreeven worden ons zelve lief te hebben, 110, 111. Men vraagt KANT, van waar hy weet, dat alle practische beginsels begreepen zyn in dat eene beginsel, zo even genoemd, 111——114; waarom hy de dubbele bepaaling van de gelukzaligheid gemaakt en zamengevoegd heeft, 114——116; of de beweeggrond van onzen wil gehouden kan worden voor het grondbeginsel der algemeene Wetgeeving, 116——120; of de deugd bestaat in de overeenstemming van den wil met die wet, welke hy meent eerst ontdekt te hebben, en welke overeenstemming uit eerbied voor die wet voortvloeit, 120——122; hoe hy weeten kan, dat wy door de deugd de gelukzaligheid slegts waardig worden, zonder dezelve te verkrygen, ten zy hy de Theoretische, niet de Practische reden raadpleege, 122, 123? deugd en gelukzaligheid zyn verschillende begrippen, 123——125. KANT wil, dat men zich voorstelle eene waereld, gestemd naar alle zedelyke wetten &c. doch wat daaruit volgt,

125,

125, 126. Ook beweert hy, dat de rede in haar practisch gebruik leert, dat haare practische wetten noodzaakelyk zyn, 127—129. Men onderzoekt verder, of 'er eene zedelyke waereld, welke KANT zich verbeeldt, gevonden wordt of kan bestaan, 129–131. Welk denkbeeld hy zich vormt van een zeker redenmagtig weezen, in 't welk de volmaakste zedelyke wil, verbonden met de hoogste gelukzaligheid, de eerste oorzaak is van alle gelukzaligheid, 131, 132. Welke betekenis hy geeft aan gelukzaligheid, 132—134. Of de reden, gebiedende door eige kragt, dat wy ons der gelukzaligheid door de deugd zullen waardig maaken, ook eischt, dat 'er tusschen die beiden een noodzaakelyk verband zy; en met wat recht en met welken uitslag? 134—138. KANT heeft wel gezegd; maar niet beweezen, dat de Practische reden dat geene heeft uitgewerkt, het welk de Theoretische niet konde, 138—141. Dus besluit de Schryver, dat KANT's stellingen onzeker en aan menigvuldige zwaarigheden onderhevig zyn; en zo zy al van dat gewigt zyn, gelyk hy meent, dan kan men deszelfs manier van besluiten nog niet goedkeuren, 141—155. Eindelyk onderzoekt de Schryver, of KANT zich het vermogen kan aanmaatigen, het aanzyn van GOD door een onwederspreeklyk bewys te betoogen; zonder zyn eigen nieuw systema tegen te spreeken, 156—162: vervolgens, of de Heer KANT niet zelve beleeden hebbe, dat in zyn zedelyk bewys geene waare, maar slegts eene schynkragt eener betooging zy, alleen om

aan te wyzen, wat 'er nog eerst diende onderzogt te worden, voor dat KANT met regt van ons kan vorderen, dat men hem byvalle, 163—175.

—— Derde Antwoord op dezelfde Vraag, door LUDWIG HEINRICH JACOB, bladz. 179. Na een voorberigt en inleiding handelt de Schryver eerst over de mogelyke wyzen, om het bestaan van GOD te bewyzen, in 't algemeen, en laat voorafgaan eenige algemeene, voorbereidende aanmerkingen tot dit onderzoek, 183. Wy kunnen slegts van het aanweezen van iets overtuigd worden door de zinnen, 183, 184, of door de reden, 185—188. De reden geeft twee grondstellingen daartoe aan de hand, 188—190; doch men moet onderscheid maaken, of men bedoele slegts *in het algemeen* een onderscheiden bestaan te bewyzen, dan wel het bestaan van een zeker in de voorstelling *bepaald* voorwerp, 190——198; en dan weete men, hoe iets *a priori* of *aposteriori* gekend worde, 199–204. Vervolgens beschouwt hy alle mogelyke wyzen, om het bestaan van GOD door de Reden te bewyzen, 205–253, waarna hy overgaat om het uitneemende van het *Bewys van* KANT uit de practische reden aantetoonen, 254, 255. maar wat zyn oogmerk niet kan zyn, 255–258. Hierna onderzoekt hy, of het zedelyk begrip van KANT voor het bestaan van GOD het *eenige* is? en geeft vervolgens, algemeene redenen op, om deeze vraag toestemmend te beantwoorden, 259——263. Des betoogt hy, dat er, buiten het zedelyk be-

bewys, slechts drie wyzen zyn om tot GODS bestaan te besluiten, 263——374. Hy gelooft, dat by alle Menschen, welke van GODS Aanweezen overtuigd zyn, die overtuiging eerder bestaan heeft, dan de kennis van een Theoretisch bewys, 274—281. Hy beweert, dat de zedelyke rede, het geloof aan Gods bestaan juist zo voortbrengt, als de beschouwelyke rede het geloof aan het bestaan van uiterlyke zelfstandigheden, oorzaaken, de ziel en dergelyken te weege brengt, 281——291, waaruit hy zyn besluit opmaakt, 291——302. Eindelyk betoogt hy de nuttigheid en voortreflykheid van het zedelyk bewys, 303: want het is gemakkelyk te bevatten, 303——307; het heeft, uit hoofde zyner uitwerking eene vastheid, 307—311; en is, zelfs voor de geleerde speculative reden, van de grootste nuttigheid. 312——317, en, ten slotte, tragt hy te bewyzen de werking, welke de voorstelling van de wyze der veroorzaaking van ons geloof aan GOD volgens KANT op de verschillende onderwerpen moet hebben, 318——325.

GOED. (ZEDELYK) Zie 'sMENSCHEN *zedelykheid*.

GOUD. *Verhandeling over het Goud van den Rhyn*, door J. F. MARTINET, XVII Deel 2 St. bl. 222. Drie Mannen van den Boven-Rhyn, in den jaare 1767, te *Burik* by *Wezel* aankomende, en den Beneden-Rhyn bezigtigd hebbende, oordeelden, dat daar in zo veel gouds, als elders, zou kunnen gevonden wor-

H.

HEFBOOM. (*Het evenwigt van den*) *nagevorscht, wanneer 'er verscheidene schuinswerkende krachten trekken.* Zie het Register der XII Deelen bl. 32.

HEELKUNDIGE GEVALLEN. *Beschryving van eenige zonderlinge heelkundige gevallen*, door D. VAN GESSCHER, XX Deel 2 St. bl. 130. Onder deeze gevallen is dat van een Jongen van elf jaaren het eerste, in wiens hoofd, door een venster, geligt uit zyne duimen, en daarop neêrgevallen, een breuk en indrukking van 't voorhoofdsbeen gemaakt, dat geneezen is geworden, 131—136. — Een tweede van een Jongen van 15 jaaren, die, tusschen de houten leuningen eener brug, en de vaste leuning eener sluis gekneld, eene ontwrigting van het Dyebeen ontving; maar na aangewende middelen hersteld werdt, 136—139. — Een derde van éénen van twintig jaaren, die met een weeragtige bekorsting van de scheen- en kuitbeenderen in eene versterving bezogt was, 139—140. — Een vierde, die van een ladder gevallen, verscheiden breuken en kneuzingen hadt ontvangen, 141—151. — Een vyfde van eene zeer groote en verouderde Zakbreuk, 152—154. — Een zesde van eene byna geheele toesluiting van den Pisweg, 154—166, uit welke gevallen eenige aanmerkingen getrokken worden, 166—168.

HEMELBOOGEN (*Drie soorten van*) *beschreeven.* Zie het Register der XII Deelen, bl. 33.

HE-

HEMELBOOGEN. (*Berigt van witte*) door J. F. Martinet, XXVII Deel, 2 St. bl. 196. Sedert de opgaave van twee witte Hemelboogen, tè *Leiden* en te *'s Hertogenbosch* waargenomen, heeft de Schryver nog vier andere Berigten uit *Appingendam*, *Leerdam*, *Zutphen* en *Brummen* ontvangen, waar dergelyken, in verfchillende tyden, zyn gezien, 196——200, uit welke zes Waarneemingen hy agt byzonderheden opmaakt, 200.

HEMELGLOBE. Zie het Register der XII Deelen bl. 33.

HEMELGORDEL. *Waarneeming over eenen witten Hemelgordel*, door J. Schim, medegedeeld door J. F. Martinet, XIII Deel bl. 601. De eerfte geleezen hebbende in het XII Deel der *Verhandelingen*, uitgegeeven door de Hollandfche Maatfchappy, de *Waarneeming van eenen witten Hemelboog*, door J. F. Martinet, deelde aan den laatften zyne Waarnemingen, te *Maasfluis* gefchied, mede, welke hier geleezen worden, bl. 602, 603, waaruit blykt, dat zy beiden het zelfde zeldzaame Verfchynfel op twee verfchillende plaatfen, *Leiden* en *Maasfluis*, doch met eenig gering onderfcheid, gezien hebben, 603, 604.

HEMELGORDEL. Zie ook Hemel-Boogen in 't Register der XII Deelen bl. 33.

py heeft dit gevolgd in het uitschryven der bovengenoemde Vraag, 234. De Schryver, een Antwoord daarop willende schryven, heeft zich bepaald tot de opgaave van zulke onderwerpen uit de drie zogenoemde Ryken, die den Vaderlande, by nader onderzoek, kunnen nuttig zyn: maar de Maatschappy dat gedeelte van deszelfs Verhandeling, welk voornaamelyk het Ryk der Gewassen betreft, den prys waardig gekeurd hebbende, heeft liefst dit bekroond gedeelte, met agterlating van het overige, in haare werken willen geplaatst zien, 235, 236. De Schryver hoopt, dat men zich meer zal toeleggen op de kennis der Inlandsche Plantgewassen, 237, 238. Hy verlangt een volledige en ten algemeenen gebruike geschikte opgaaf van alle Vaderlandsche Planten, 238; hoewel men meer volledige lysten daarvan heeft, dan van andere Producten des Lands, door hier opgenoemde Mannen gegeeven, 238——240; doch deeze lysten zyn zeer onvolkomen, gelyk de ondervinding geleerd heeft, 240——242: ook zyn zy niet ten algemeenen nutte geschikt gelyk die van anderen, 243, 244. Daarenboven behoorde men te hebben eene volledige Historie der min of meer schaadelyke Planten of Onkruiden, en waar zy groeien, nevens andere byzonderheden, 245, 246; hoewel over sommigen reeds eenige naspooringen zyn gedaan, 247——249. Hierop laat de Schryver volgen zodanige Inlandsche Plantgewassen, omtrent welker nuttige eigenschappen verdere naspooringen zouden kunnen gedaan worden, 250,

by

by voorbeeld, die in de Duinen en Zandwoestynen van zommige Land-provincien groeien, 251 —— 270; vervolgens anderen, die tot het maaken van touw, linnen of papier zouden kunnen gebruikt worden, 271 —— 276: daarna zodanigen, die op laage en moerasſige landen wasſen, en tot voedſel voor vee of menſchen zouden kunnen dienen, 277 —— 282, of tot het harden van leder &c. nuttig zyn, 283 — 290, dan wel in de Fabrieken te pas komen, of in andere gevallen, 290 —— 293. Het nut, dat onze Mosſen zoude kunnen geeven, wordt hier niet vergeeten, 294 —— 300; noch andere Gewasſen voor de verfkunst, 301—312, en eenigen, die byna geheel verwaarloosd worden, 313 —— 316.

HYETOMETER. *Bericht wegens een nieuwen Hyetometer*, door C. BRUNINGS, XXVII Deel. bl. 317. Het werktuig, door NOPPEN en ENGELMAN gebruikt, om het gevallen Regenwater te meeten, naar MUSSCHENBROEKS voorſchrift gemaakt, is niet onder de naauwkeurigſten te tellen, 317, 318. Het breeken van een zodanig werktuig en deszelfs gebreken hebben den Schryver naar een ander doen omzien. Maar daar de geenen, die door andere Geleerden opgegeeven zyn, de waarneemingen zeer omſlagtig maaken, beproefde hy eenen *Hyetometer* te zamen te ſtellen; gemakkelyk voor de waarneeming en tevens zeer naauwkeurig, het geen zo wél gelukt is, dat men nog geen gebrek daarin ontdekt heeft, 319, 320. Om denzelven aan ons

ons te vertoonen, dient eene Plaat nevens eene naauwkeurige beschryving, 320-323.

HOEK (REGTLINISCHE) *Verhandeling aangaande de driesnyding eener regtlinische Hoek*, door F. VAN LIMBORCH VAN DER CRAGHT. XVI Deel 2 St. bl. 71. Er is eene eigenschap in den Cirkel door den Schryver ontdekt, waardoor hy getragt heeft de Driesnyding eener regtlinische Hoek te verrigten, 71. Dit draagt hy voor 72——83, en wenscht, dat zyne bedenkingen, zo niet tot nut, ten minsten tot vermaak voor de Beminnaaren der Wiskonst, mogen strekken. 84.

HOFFMAN. (pynstillend vogt van) Zie KOPERROOD.

HONDSBOSCH. Zie PETTEN.

HOOFDWONDE (*Eene*) *geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 37.

—— *eene andere, die door den regter slaap des Hoofds doorgegaan was tot de Hersfenen.* Zie het Register der XII Deelen. bl. 37.

—— *Waarneemingen over het bedrieglyke der Hoofdwonden in drie gevallen.* Zie het Register der XII Deelen. bl. 38.

HOOS. (*Beschouwing van een*) *en hoe dezelve gebooren worden, met eene beschryving der Houwmouwen.* Zie het Register der XII Deelen. bl. 38.

HOOS.

HOOS. *Waarneeming over de eerste vorming van eene Hoos, gezien binnen Utrecht, den 20 Mey 1777*, door W. E. DE PERPONCHER DE SEDLNITSKY, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 89. Onderscheidenlyk wordt hier opgegeeven, hoe zich eene Hoos gevormd hebbe, en wel binnen weinige minuuten, 89—93; en daarna derzelver uitwerkselen, 94—96. Alles wordt vergeleeken met de Waarneeming van den Heer DRYFHOUT, en een besluit daaruit opgemaakt; 96—103.

HORLVOETEN. *Bericht om aangebooren Horlvoeten der Kinderen te regt te brengen*, door J. VAN DER HAAR, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 104 De Geneesheeren hebben verscheiden hulpmiddelen aangeraaden, om aangebooren, binnen- of buitenwaardsch geboogen, Horlvoeten der Kinderen te herstellen; maar men kan zich niet herinneren, ooit een Kind gezien, of 'er van gehoord te hebben, dat volkomen daardoor hersteld geworden is, 104, 105: hierom heeft de Schryver een eenvouwig Werktuigje van hout laaten vervaardigen, gemaklyker dan dat van WHITE, het welk zodanige voeten te regt kan brengen, 105—107, gelyk hy met twee gevallen bewyst, en deels met aanmerkingen, deels met eene Plaat opheldert, 107—113.

HOUT (STEDE), *of gezaagde stukken van Appel- en Kersenboomen met verschillende Vertooningen van Steden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 39.

— *Manier, om het zo genoemde Stedehout te ontdekken.* Zie het Register der XII Deelen bl. 39.

HOUT. (VERSTEEND EN WORMAGTIG) *Vertoog over het versteende wormagtige Hout, dat tusschen* Brugge *en* Gend *in* Vlaanderen *gevonden wordt*, door F. X. BURTIN, XXI Deel bl. 225. Tusschen *Brugge* en *Gend*, naby het Dorp *Alteren* is eene vlakte van verscheiden mylen, voorheen een zandige heide met eenige moerassen, thans, door droogmaakeryen, tot den Landbouw bekwaam gemaakt, waar men eene verbaazende menigte versteend hout vindt in allerlei grootte en gedaante tot geheele boomstammen, meest van Zee-Wormen doorvreeten, en de Wormgaten gevuld met *Chalcedoon*, 225, 226. Dus moet de Zee weleer deezen grond bespoeld hebben, en de Zeewormen op onze Kusten een oud bestaan hebben, het geen beweezen wordt, 226, 227. Wormagtig hout is niets zeldzaams, vooral dat der gewoone Paalwormen, waarvan de ouden al kennis hadden; doch door laateren beter ontdekt is, 227—230, noch het Schulpdier, daarin woonende, dat beschreeven wordt, 230—233. Dan, deeze Dieren doen elkanderen den dood niet aan, 233. De overblyffels der geboorde Pypen in het versteend hout worden daarna overwoogen, en beweezen, dat ze van de Zeewormen zyn, 233—236. Hierna onderzoekt men den steen, in welken het Hout is veranderd, en de stoffe, die de wormgaten gevuld heeft, 236—239.

De

I.

 de

de hier niet kan bedoeld zyn, leeren de beschryvingen der Kruidkundigen, 140, 141. Anderen oordeelen, dat dit Gewas de Berg-Cypres zy, of de Jeneverboom, doch niet onze gemeene om verscheiden' redenen, 142—146. Een Byvoegsel op deeze Verhandeling is te vinden in het XVI Deel 2 St. bl. 381, 382.

JESAIAS XXVII. 2—13. *over den Wyngaard van rooden Wyn.* Zie het Register der XII Deelen bl. 40.

JICHTPYNEN (*Voorstel van eenen veiligen weg, om hevige*) *te geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 40.

YE. Antwoord op de Vraag der Hollandsche Maatschappy: „*Is de algemeene grondregel der* Hydrometrie, *dat de grootste diepten steeds op de naauwste plaatsen der Rivieren bevonden worden, insgelyks toepasselyk op de Zeeboezems, gelyk het* Ye, *alwaar de stroom door de Getyen veroorzaakt word? Of zou door eene geregelde vernaauwing van dezelven, de snelheid, en dus ook het uitschuurend vermogen verminderen, voor zo verre alsdan de dagelykscke Vloed minder water aanbrengende, 'er ook by Ebbe eene mindere hoeveelheid zoude terug stroomen? Zyn, by voorbeeld, de diepten in het vaarwater van het* Ye, *in de* holle Sloot, *by de* Nes *en de* Volewyk, *aan de naauwten aldaar, of aan toevallige oorzaaken toe te schryven? En zou de vaarbaarheid van het* Ye *tusschen* Amsterdam *en* Sparendam, *door*

eene

eene geregelde vernaauwing verbeterd, dan wel verslimmerd worden? door C. BRUNINGS, XXIV Deel bl. 1. In het onderzoek der dingen eenen algemeenen regel te ontmoeten, die op alle gevallen toepasselyk is, en dus als een wisse bezitting, en als een daadelyke vermeerdering van kennis beschouwd kan worden, geeft een byzonder genoegen, 3, 4. Dan het gebeurt niet zelden, dat men genoodzaakt is, eene nadere bepaaling, of soms een geheele uitzondering op dien regel te maaken, en hiervan deeze Vraag der Maatschappy, of de grootste diepten op de naauwste plaatsen der Rivieren gevonden worden, 4, 5? Het is een vaste regel in de Waterweegkunde, dat 'er eene wederkeerige reden is tusschen de Profilen en derzelver gemiddelde snelheden, behoudens dezelfde hoeveelheid van water in gelyke tyden, dus moet de grootste diepte in de naauwste plaatsen der Rivieren voorkomen, 6—9, dat ook plaats moet hebben in stroomen, die door getyen veroorzaakt worden, 10, 11. Dan hier wordt onderscheid gemaakt tusschen Rivieren en Rivieren, 11—14. Maar hoe wordt de stroom der getyen veroorzaakt? 14—18. Uit derzelver oplossing kan men genoegzaam opmaaken, wat eigenlyk Vloed is, hoe de stroom by Vloed te weeg wordt gebragt, 18—21, of hoe men Vloeden en Ebben onderscheidt, en wat 'er met eenen Voor- en achtervloed gebeurt, 21—25. Dan de loop der getyen binnen Zeeboezems is hier vooral bedoeld, 25—29, en het blykt ook, dat de grootste diepten in Zeeboezems op de naauwste plaatsen vallen,

29. Maar op redeneeringen *van vooren* moet men het niet laaten aankoomen (men ziet dat ook in de Maas boven *Rotterdam*, in het Kanaal tusfchen de Eilanden voor het huis *ten Donk* boven *Yſſelmonde*, en in andere plaatſen, 30—33) maar men behoort ook te weeten, of, door eene geregelde vernaauwing des Zeeboezems, de ſnelheid en 't uitſchuurend vermogen verminderen zou, zo de vloed minder water aanbrengt, en by ebbe minder hoeveelheid uitvloeit, 34; dan, eer men daar van kan ſpreeken, moet men 'er eene juiste bepaaling van geeven: want vernaauwing kan op veelerhande wyze, en dus met verſchillenden uitſlag geſchieden, 34, 35. Dit wordt overwogen, en een beſluit daar uit opgemaakt, 35——43. Maar de Vraag der Maatſchappy wordt byzonder toepasſelyk gemaakt op het *Ye*, *Amſterdam* en *Sparendam*, 43. Des wordt hier het gebrek van 't Vaarwater, het *Ye*, onderzogt en aangeweezen, 44, 45., ook deszelfs oorzaak, 45, 46, en wat men ter verbeeteringe zou behooren te doen, 47——51. Maar hoe zou de vernaauwing van het westelyk *Ye*, ter bevordering der vaarbaarheid, moeten ingerigt worden? De Schryver ſlaat daartoe middelen voor, 52——55. Maar 'er zyn nog meer, en, hoewel men zwaarigheden kan inbrengen, doch zy kunnen opgelost worden, en de voordeelen der vernaauwing zullen aanmerkelyk zyn, 55——58.

YS-DAMMEN. *Project tot voorkoominge van Ys-Dammen in de Rivieren van ons Vaderland*, door

door J. VAN GEER en C. ZILLESEN. XV Deel bl. 513. Ys dammen zyn gevaarlyk. Om daartegen goede middelen aan te wenden, moet men de Natuurwetten in het water vooraf beschouwen en kennen, 514–517. Men vindt hier een berigt, hoe thans onze Rivieren gesteld zyn, en welke de gevolgen daarvan zyn, 517——519; hoe het ys geboren wordt, en wat men van het Grondys moet denken, 519–520, welke gevolgen daaruit voortkomen, 522——528: Wat men tegen de formeering van Ys-dammen behoort te doen, 529–531, en eindelyk worden twee tegenwerpingen beantwoord, 532——535.

YSDAMMEN. *Proeve tot voorkoming van Ysdammen in de Rivier de Lecq*, door C. ZILLESEN. XVII Deel 2 St. bl. 237. De Schryver heeft met J. VAN DER GEER een Plan ter voorkominge van Ysdammen aan de Holl. Maatschappy overgegeeven, en nu biedt hy een berigt aan van de gedaane proefneeming, met melding, in hoe verre dat Plan al of niet voldaan heeft, bl. 238; Vooraf zegt hy, in hoe verre hy, by de *Executie*, daarvan is afgegaan van het overgegeeven Project, 238. Met een Plaat heldert hy op, hoe hy tot dat einde de dennen daarby noodig, aan elkanderen heeft laaten koppelen, en meldt hoe hy de proef ondernomen heeft, 240, 241, nevens den mislukten uitslag, 241——243, van welken hy de reden onderzogt heeft, 243——250, en wat daaruit blykt, 251——254. Eene andere proef, beter uitgevallen, is daarop te

sommige Hoorns en Zee-) Zie het Register der XII Deelen bl. 41.

—— *Natuurkundige Gedagten over het gebruik der Sprieten by de Insecten.* Zie het Register der XII Deelen bl. 41.

JOHANNES XIX. 34. *over het bloed en water, uit* JESUS *doorstooken zyde geloopen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 41.

JUPITER. Antwoord op Vraag der Holl. Maatschappy: *De ongelykheden der Trawanten van* Jupiter *te verklaaren uit hunne wederzydsche aantrekkingen; de Massen of grootheden van deeze Trawanten te bepaalen uit hunne waargenomene onregelmatigheden; hoe dikmaals en binnen welke tyden de ongelykheden, daaruit ontstaande, voorvallen?* —— Voorts, *of men de ongelykheden der Trawanten van* Jupiter *alleen uit hunne wederzydsche aantrekkingen genoegzaam kan verklaaren? Ofte zyn deeze ongelykheden, uit de wederzydsche aantrekkingen ontstaan, niet veel meer onmerkelyk, aangezien* 1. *de groote van* Jupiter. 2. *de kleinheid der Massen van de Trawanten ten opzichte van de Massa van* Jupiter, *en* 3. *de kleine afstanden van die Trawanten tot hunne Planeet?* — *Zou men niet die ongelykheden uit de spheroidische figuur* (Figura Sphæroïdea) *van* Jupiter *moeten afleiden, gelyk de Heer* EULER *heeft te kennen gegeeven.* „ door P. FRISI. XXV Deel bl. 227. Men wil zulk eene naauwkeurige Theorie, door groote Mannen *anali-*

tice behandeld, thans door hulp der Synthetische rekening tot een korter, eenvoudiger en fraaier vorm brengen, en van de Astronomische observatien afzonderen, 227. Wat BRADLEY, WHISTON, en WARGENTIN daarin gedaan hebben, 228—230, nevens BAILLY, MARALDUS, CASSINUS, wordt opgegeeven, 231—238. Het *eerste* Hoofdstuk handelt over de vergelykingen der beweging van de laagere Trawanten, die door de hoogere gestoord worden, en dus hoe men vinden zal de versnellende kragten, waardoor de laagere door de hoogere gestoord worden, 239—244: ook de verandering van de snelheid der laagere, welke door de werking der hoogere veroorzaakt wordt, 245—247, welk het gevolg daarvan is, 248; 249. Het eerste *Theorema* met het gevolg staat, 249—254. Voorts, hoe te vinden het wederzydsch verschil der halve assen, zo wel die uit de Ellipticiteit der loopbaan om het centrum bewogen zynde, als die uit de omzetting der Ellips ontstaat, 255——262, en de gevolgen daarvan, 263——266. Men moet de reden der hoeveelheid van stof gegeeven zynde, bepaalen de vergelykingen van de beweeging der Trawanten en onderste Planeeten, welken in loopbaanen bewoogen werden, die byna cirkelvormig zyn, en die gestoord worden door de onderste Trawanten en Planeeten, 266——269, en welke gevolgen daaruit vloeien, 270—275, waarna een Aanhangsel over de Reyen der aantrekkingskragten bygedaan wordt, 276—280. In het *tweede* Hoofdstuk wordt gesprooken over de Planeeten en bovenste Trawanten, die door

de

de onderſte geſtoord worden, en dus hoe te vinden de verſnellende kragten, waardoor de bovenſten geſtoord worden, 281——285, en de gevolgen daarvan, 285——290? Het tweede *Theorema*, en gevolg, 291——294. Hoe men de verſchillen der halve asſen zal vinden, 295-305, en de vergelykingen der beweeging van de bovenſte Planeeten en Trawanten, die door de onderſte geſtoord worden, 305-308, en de gevolgen, 309——312, met een aanhangſel over de Paradoxen der negative masſen van de Trawanten, 312——319. Het *derde* Hoofdſtuk leert het bepaalen der beweeging van de knoopen, die om de klootſche gedaante der eerſte Planeet in de loopbaan van elken Trawant plaats moet hebben, 320-324, en de gevolgen, 324—328; ook te bepaalen de beweeging van de knoopen der loopbaan van een onderſten Trawant in het vlak der loopbaan van een ander, die hooger is, 328-333, en het gevolg, daaruit vloeiende 333, 334; als mede van een andere, die laager is, 334—336, en welke de gevolgen zyn, 337-344, Wanneer nu de beweeging der knoopen gevonden is van eenigen onderſten of bovenſten Trawant in het vlak der loopbaan van eenen anderen Trawant, hoe dan te vinden de verandering der helling, 344——347, en welke dan de gevolgen zyn, 348——351, met een aanhangſel over de gevolgen der geheele Aarde, 351——361.

K.

KALK. (*Verhandeling over de Kalk*) Zie het Register der XII Deelen bl. 42.

KAMFER-BOOM. Zie BENZOINBOOM.

KANEEL. *Bericht wegens de Kaneel, opgemaakt uit de toegezonden beschryving* van den Heer J. W. FALCK, XV Deel bl. 278. Een onnaauwkeurige Beschryving van de Kaneel, door anderen gegeeven, wordt hier verbeterd, 278. De soorten vindt men eerst onderscheidenlyk aangetekend, 279——282, de plaats der groeijing, 282, 283, de tyd der schilling, 283, de voortteeling, 284, de plaats van pooten, 285, en de geneesmiddelen, die 'er uit getrokken worden, 285, 286.

KANKER, *aan 't hoofd van het* Membrum Virile, *door afbinding geneezen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 42.

KANKER-GEZWEL. *Waarneeming van een Kanker-gezwel in de Lies, en de daar tegen gebruikte* Belladona, *nevens het geen, na den dood in het lyk gevonden is*, door M. J. DE MAN, XV Deel bl. 147. Een arme Vrouw te *Nymegen*, van ongeveer 38 jaaren, gezond maar zwanger, een mand met linnen, gedraagen op de regtere heup, willende nederzetten, wreef met dezelve de regte lies, met

zo

zó groot geweld, dat zy de hevigfte pyn gevoelde, die egter, na eenigen tyd, wederom verdween. Agt maanden daarna vertoonde zich daar een Gezwel met pynlyke fcheuten, 147, 148. Eenige middelen vrugteloos daar tegen beproefd zynde, ging men over tot de *Belladona*, 148—151. Het beloop der ziekte is van dag tot dag, aangetekend tot den dood toe, 151—168, waarna het lyk geopend wordt, en een naauwkeurig verflag gegeeven van den toeftand der uit- en inwendige Deelen, 169—176, waaruit ten laatften eenige leerzaame gevolgen getrokken worden, 176-182.

KINA. Zie CORTEX PERUVIANUS.

KINDEREN (*Twee*) *eener dragt, zeventien dagen na elkanderen geboren.* Zie het Register der XII Deelen bl. 43.

—— *Beftier* (*het beste*) *te houden omtrent het ligchaam der Kinderen, zo met opzigt tot hunne kleeding, voedfel, oefening, als anders, van hunne geboorte af, geduurende hunne kindsheid, om ze lang en gezond te doen leeven.* Zie het Register der XII Deelen bl. 43-46.

—— Verhandeling *over het beftier van Kinderen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 46.

KINDEREN (HET ZEDELYK LOT DER) *Onderzoek nopens het zedelyk lot der kinderen na dit leeven*, door L. MEYER. XXII Deel bl. 249.

249. Dit onderwerp is van veelen, op eene verschillende wyze, behandeld, 254; en blyft altyd van belang, 255, van 't welk men verschillend mag denken, 256, 257. Hoe de *Jooden*, 258, 259, hoe de *Grieksche* Kerkleeraars, 259—261, en hoe de *Latynsche* daarvan gedagt hebben, vindt men 261—263. De gevoelens der Scholastieken, der Godgeleerden in *Frankryk*, en het Concilie van *Trente*, 264—266. BAYLE was ook voor het harde gevoelen, 266, 267. Maar onder de *Grieksche* en *Latynsche* Kerkleeraars hebben sommigen zeer zagt omtrent het jongste lot der onnozelen gedagt, 267—273. BERNHARDUS heeft zich vooral de zaak der kinderen aangetrokken, 273—275. De Protestanten hebben, vry eenpaarig, zeer gematigde begrippen van dezelven gevormd, 275, 276. De oude Pelagiaanen verweezen hen naar eenen middelstaat; maar de halve Pelagiaanen stonden in een ander denkbeeld, 276—278. Veele Schoolgeleerden verweezen hen naar eenen zekeren voorburg, ook de DOMINIKAANEN in 't Concilie van *Trente*; maar anderen schreeven hun toe een staat van geluk, 278—282. Na de Hervorming dagten de Protestantsche Leeraars van hun het goede na dit leven, 282—284. Wat LUTHER, 284, 285, CHEMNITIUS, 285, GERHARDUS en SCHMIDT, 286, TARNOVIUS, 287, 288, HUNNIUS en DANHAUER, 288, HOFMAN, WAGNER en LEIBNITZ daarvan gezegd hebben, 289, 290. Onder de Gereformeerden hebben ZWINGLIUS en CALVINUS,

209.

veelis Raadt. Zie het Register der XII Deelen bl. 49.

KINDERPOKJES. *Brief over de Inenting aan* T. SCHWENKE. Zie het Register der XII Deelen bl. 49.

—— *Twee gevallen maaken waarschynlyk, dat de inenting niet alleen de aangebooren besmettelykheid; maar ook andere inwendige onzuiverheden des lighaams wegneemt.* Zie het Register der XII Deelen bl. 49.

—— *Proeve over den Leeftyd geschikt ter Inenting der Kinderpokjes.* Zie het Register der XII Deelen bl. 50.

—— Vervolg deezer *Proeve* bl. 50.

—— *Proeve ter bepaalinge van den ouderdom der Persoonen, die jaarlyks te* Londen *aan de Kinderziekte sterven.* Zie het Register der XII Deelen bl. 50.

—— *Getal der gestorvenen aan de Kinderpokjes in* 's Hage. Zie het Register der XII Deelen bl. 50.

—— *Berigt van verscheiden' gelukkigen maar ook van eene ongelukkig uitgevallen Inenting* Zie het Register der XII Deelen bl. 50.

—— *Aamerkingen over de Inenting der Kinder-*

derpokjes. Zie het Register der XII Deelen bl. 51.

KINDERPOKJES. *Berigt van de dagelyksche veranderingen by eene Inenting der Kinderpokjes.* Zie het Register der XII Deelen bl. 52.

—— *vóór de Geboorte geleeden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 53.

—— *op nieuw gekreegen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 53.

—— *Verhandeling over de waare Kinderpokjes, die meer dan eenmaal denzelfden Mensch aantasten.* Zie het Register der XII Deelen bl. 53.

—— *Proeve over den aart en de wettigheid van de Inenting der Kinderpokjes,* door C. A. KLOEKHOF. XIX Deel 1 St. bl. 373. Is de Inënting der Kinderpokjes goed of kwaad te keuren? Dit stuk wordt verschillend begreepen. 373-374. Onze Landgenooten behooren geleid te worden ter beslissinge van dit geschil. ten welken einde twee vraagen hier voorgesteld en beantwoord worden, 373. Eerst „ *Is de Inënting der Kinderpokjes, in persoonen van bepaalde hoedanigheden te verrigten, en vergeleeken met de afwagting der gewoone besmetting, die ziekte veroorzaakende, voordeelig, dan wel naadeelig voor het leeven en den tegenwoordigen welstand van de Ingeënten zamengenomen,*

van elk hunner in het byzonder, en van hunne medeleden in de burgerlyke Maatschappye?"

375. In het antwoord op deeze Vraagen worden verzameld alle stukken, waarin de Geneeskundigen, ongelet alle ander verschil, mogen gehouden worden genoegzaam overeenteſtemmen, 376——388, waaruit drie gevolgen getrokken worden, ten aanziene der Ingeënten *zamengenomen*, daarna ten aanziene der Ingeënten *hoofd voor hoofd*, en eindelyk ten aanziene der Ingeënten *Medeleden* in de Burgerlyke Maatschappye, 387--388. Hierna gaat de Schryver over tot de tweede Vraag: „ *Is de Inënting der Kinderpokjes, zoo en in voegen, als zy by het voorafgaand antwoord word opgegeeven, wettig of onwettig?*" In deeze Vraag liggen vyf Bedenkingen opgeſlooten, naamelyk, of men regt op zich zelven, of op anderen ter Inënting hebbe? 389, 390. Maar de beantwoording deezer Vraag gaat buiten het beſtek der Geneeskunde en der geopenbaarde Zedekunde; des men de oplosſing uit de kennis van het Natuurlyk Regt, en der pligten van eenen Mensch en Burger moet verwagten, 390, 391. De gronden af te leiden uit het natuurlyk regt, worden eerst overwoogen, 391——400, en daarna de anderen, 401——412, waar agter volgen de voor-en tegen-bedenkingen, die door lieden van een verſchillend oordeel daarop gemaakt worden, 412——423, 't geen met eenige gevolgtrekkingen beſlooten wordt, 424-426.

KIN-

KINDERPOKJES. *Tweede Proeve over den aart en wettigheid van de Inenting der Kinderpokjes* door C. A. KLOEKHOF. XX Deel 2 St. bl 265. In de zedelyke Wysbegeerte, zegt de Schryver, is aan het onderzoek van een nieuw ingewikkeld en gewigtig Vraagſtuk, geen minder zorg vast, dan aan de verdediging of aan de wederlegging van een aangenomen gevoelen, 365. Aanmerkingen, buiten die der eerſte proeve laat men vooraf gaan voor de verdere byzondere, opdat de eerſte toereikende bevonden zynde, de laatſte, die niet zelfblykelyk zyn, aanneemenswaardig gekeurd mogen worden, 266—284. Daarop gaat men over ten betooge, dat de Vraag over de wettigheid geen enkelvoudig voorſtel oplevert, geſchikt om door een onmidlyke inſpraak van 's menſchen redelyke natuur te worden beoordeeld, van 't welk in de voorgaande Aanmerkingen (266—284) was gehandeld. Men mag de Inenting ook niet onderneemen teegen den zin der Maatſchappy, maar haar algemeen nut moet bedoeld zyn, 285—286. Sommige Geneesheeren neemen ongelukkige uitkomſten niet ten laste der Inenting, 286—288. De nadeelen van dezelve voor niet ingeente Leden der Maatſchappy nog niet berekend zynde, zo is het algemeen voordeel nog niet volkomen beweezen, 288. Voor en tegen wordt veel aangevoerd 289—291. Oordeel van ſommigen daarover, 292—296. Wat er vereischt wordt in eenen voorſtander der Inenting, om opheldering daarin te geeven, 297—298. Wat de gevolgen zyn van het grover of fy-

KNIESCHYF. (Groot gezwel op de) *Waarneming van een groot gezwel op de Knieschyf*, door W. VAN LIL, XXIII Deel in de Berichten bl. 45. Geringe gebreken worden door verzuim of onkundige behandeling, soms ongeneeslyk, of ten minsten zeer bezwaarlyk te herstellen, 45. 't Geval van een Scheeps-Timmerman te *Ysselmonde* bevestigt dat. Hy hadt een gezwel op de knieschyf, 't welk men naauwlyks met twee handen kon omvatten, langwerpig rond, voor benedenwaards afhangende, niet pynlyk in 't aanraaken, doch eenigzins veerkragtig op 't gevoel, stramheid geevende in 't gaan met eenige smert, veroorzaakt door eenen val op de knie, 46. By anderen raad gezogt, maar geene hulp verkreegen hebbende, ondernam de Schryver den man te helpen, waarvan de uitslag werdt opgegeeven, 46—50. De geneezing volgde, en gaf aanleiding tot leerzaame aanmerkingen, 50—53, met twee ophelderende Plaaten, 54, 55.

KNOEST-GEZWEL. *Waarneeming van een Knoest-gezwel in de Borst, en het daar tegen gebruikte geheim middel van zekere* Begynen *te* Rees, *in het Land van* Cleve, door M. J. DE MAN, XV Deel bl. 183. Eene Vrouw van vyftig jaaren, Moeder van verscheiden' kinderen, gezond, klaagde over een Knoestgezwel in de linker Borst. Eene uitsnyding vreezende, begaf zy zich naar de Begynen te *Rees*, na welker gebruikt middel het kwaad dermaate was verërgerd, dat men, op nieuw, tot uitsnyden aandrong, 183—186. Dit ge-

schied-

ſchiedde; doch alleen ten deele, terwyl men het overige, wegens eene bloedſtorting, moest laaten zitten, 187. Maar het harde verdween daarna, en zy herſtelde, 't geen den Geneesheer tot eenige aanmerkingen over dit geval, en over het geheime middel geleid heeft, 188—191.

KOLYK VAN POITOU, (*Natuur, oorzaak, ken- en voortekenen, hulp en behoedmiddelen van het*) *en waarom dat nu meer dan voorheen in ons Land regeert.* Zie het Register der XII Deelen bl. 55.

KOOPHANDEL. Antwoord op de Vraag der Hollandſche Maatſchappy: *Welk is de grond van Hollandsch Koophandel, van zynen aanwasch en bloei? Welke oorzaaken en toevallen hebben dien tot heden aan veranderingen en verval bloot geſteld? Welke middelen zyn best geſchikt en gemakkelykst te vinden, om denzelven in zyne tegenwoordige geſteldheid te bewaaren, zyne verbetering te bevorderen, en den hoogſten trap van volkomenheid te doen bereiken?* door H. H. VAN DEN HEUVEL, XVI Deel bl. 3. Hier leezen wy eerst, wat Koophandel is, 4, 5, en welke de voordeeligſte voor een Land, byzonder voor het onze, 6—10. Waarin de grond, aanwasch en bloei van onzen handel moeten gezogt worden, naamelyk in natuurlyke oorzaaken, 11—14, in toevallige, 15—21, en in moreele of beſchikte, 22—27. — De veranderingen of het verval zyn voortgekomen uit ver-

scheiden' oorzaaken, door 't verloop van stroomen, 27, 28, door de Visscheryen van anderen, 28, door de zugt voor den handel by andere Volken van Europa, door het elders verwerken der Manufactuuren, 30, 31. Ook hebben sommige Landsgenooten het verval der fabryken verhaast, 32, 33. Men overweegt niet genoeg, hoe groot de handel in vreemde Waaren moet zyn, 34, 35, of hoe lang dezelve staan zal, 36; maar hy is niet meer als oulings, 37——39. Nu voeren vreemdelingen hunnen eigen handel, 40, dat voor ons zeer noodlottig is, 40, 41. Het herstel is dus zeer moeilyk, evenwel niet zonder hoop, 43. Men moest dan den Landbouw aanmoedigen, 46, 47, de Veendorpen meer bevolken, 48, voor bemestingen en goede weiden zorgen, 49, goedkoop voedsel den Landman beschikken, 50, 51, eigen Producten boven vreemden stellen, 51: vervolgens de Visschery ondersteunen, vooral die op *Groenland*, 52, 53, 't vertier onzer goederen allerwege begunstigen, en derzelver opregting, zo veel mogelyk, buiten 's lands beletten, 54. Bedenkingen opgelost, 56——60. Men moest ook de Fabryken aanmoedigen, 61——68, en onnutte kostwinningen, en lediggangers weeren, 69——71. Voorzorgen te neemen by het oprigten van nieuwe Manufactuuren, 71, en jonge lieden opleiden tot de kennis van 's Lands welvaart, 72——74, de kinders tot handwerken, 74, 75, handwerkslieden aanmoedigen, 75, 76, nevens andere middelen, 76——80, en welke mooglyk zyn, om ter uitvoering te brengen, 81, 82.

82. Ook behoort men te denken aan de *Westindische* Colonien, 83—96, aan 't geen plaats moest hebben op de *Kaap de goede Hoop*, 96——100, ook by de Oostindische Compagnie, 100, 101, — gevolgen uit alles getrokken, ook ten aanziene van 't gereede geld, 104, courtagieloen, 106, beteugeling van pragt, 106——108, imposten, 109, sluikeryen en banqueroeten, 110, beneficie van Cessie, 111——114, Makelaars, 116, Tractaaten met andere Mogendheden, 117——122, Factoors in andere Steden, 123, 124, Turksche passen, 125, Fonds voor oude Zeelieden, 126——128, aankweeking van jongen, 129, uitgaande en inkomende Regten, 131——144, een vry transit, 145, 146, andere Regten des Lands, 147, 148, sluikeryen, 149. Een Patriottische Maatschappy opterigten, die over dat alles het oog liet gaan, zou zeer nuttig zyn, 153-158.

—— *Tweede* Antwoord op dezelfde Vraag, door A. ROGGE, XVI Deel bl. 163. De Koophandel is van een groote nuttigheid, 164. Wat zy is, 165, 166, en waar door ontstaat, 167. De Weelde zet hem voort, 168; andere zaaken ondersteunen hem, 169. Onze Handel heeft verscheiden oorzaaken, als 's Lands ligging, 170-173; deszels vroegen oorsprong, ten tyde der *Batten*, en laatere uitbreiding, 173--180, ook door de menigte des Volks, 182--184. 't Voordeel deedt denzelven toeneemen, 184--188, ook de ontdekking der *Indien*, 189, en het sluiten der *Schelde*, nevens

vens andere mindere redenen, 190--193. Deszelfs bloei moet men toeschryven aan den meer gevestigden handel en Zeevaart, 194, 195, aan nieuwe Fabriken, 195--197, aan de Vryheid in den Godsdienst en Burgerstaat, 197--201, en aan de eerlykheid der Natie, 201, 202. Het verval des Handels moet gezogt worden in eenige onvermydelyke oorzaaken en toevallen, 203--207, in de afgenomen zugt der Inboorlingen tot het bevaaren der Zeeën, 207--211, uit een kwalyk bestierden overvloed en weelde, 212, en uit verzuim, eigen schuld en luiheid, 221——228, waaruit eenige gevolgen getrokken worden, 229, 230. Nog is daarby gekomen ons geld leenen aan Buitenlanders, 230——234. Het *Porto Franco* kon geen herstel geeven, 235. Andere middelen waren beter, 235-237. Banqueroeten hebben het kwaad vermeerderd, 237, 238, nevens de onderneem- en waagzugt, 239, ook de onkunde in den handel, en in de *Soliditeit* der buitenlandsche Meesters, 241, 242, waarby komen de vermaaken met kostelyke Uitspanningen, 242, 243. Het herstel is, of moeilyk of onmooglyk in eenige deelen, 243. Op andere Natien moeten wy het oog slaan, 245, op de *Russen*, 246, op de *Spanjaarden*, 247, op de *Franschen*, 249, op *Engeland*, 250-252, op de *Zweeden*, *Deenen* en *Pruissen*, 252-254, op *Hamburgers*, *Embders* en *Oostende*, 254, 255, op *Turken* en *Mooren*, 256, waaruit men zien kan, hoe zy handelen, 259, en wat wy te verbeteren hebben, 260-263, ook ten aanzien der Schepen en

en Zeelieden, 264--266, nevens andere middelen, 266--273. De beste middelen tot herstel zyn, een gegronde kennis van de Negotie, Fabrieken of Ambagten, 273--276, een verbetering in de twee laatsten, 276, 277, een geheimhouden in het fyne van dezelven, 278, 279, een door en door kennen van 't Comptoir of Werkplaatsen, 280, 281, vlyt, 282, Vaderlanders in den arbeid boven Buitenlanders stellen, 283--285, alles te bezuinigen, 285, 286, prompt betaalen, 287, geene zaaken traag voortzetten, 288, noch Commissionarissen gebruiken, 289--292, bestendig by de zaaken blyven, 292--294. Om deeze middelen kragtiger te doen werken, worden anderen daarby ondergeschikt, 294--306.

—— *Derde* Antwoord op dezelfde Vraag, door C. ZILLESEN, XV Deel bl. 307. Hier wordt beschreeven Hollandsch oude ligging, aart der gronden, voortbrengselen, saisoenen, oude bewooners, zeden en Regeeringsform, 313—323; daarna wat Koophandel zy, en deszelfs grond, 324——327, en de eerste oorsprongen des Handels 327——331. De aanwas van denzelven wordt, volgens een Mathematische leerwyze, voorgedraagen, 333—351, door de Vaderlandsche Historie bevestigd, van den jaare, 40 tot 1648, 352—392; waarom tot op 1648 de aanwas van Hollands Koophandel word bepaald, 392—397. —— Overgaande tot deszelfs bloei, worden vier takken des handels opgegeeven, naamelyk, dat dezelve gedreeven wordt door de voortbrengsels der aarde,

de, door die des Vernufts, door die der Wateren, en door geld, wissel en assurantie, 398–403. Hierop volgt het Historieele van den bloei onzes Handels, zedert 't jaar 1648–1651, 403——410. Maar wat heeft dien aan verandering en verval blootgesteld? Vooraf gaan verscheiden grondstellingen, 411——416, welke worden opgehelderd 416——449, en uit 's Lands Historie sedert 't jaar 1652——1772, bevestigd, 450——499, waaruit blykt, dat het verval onzer Negotie gekomen is na de bekende Acte van navigatie, in *Engeland* gemaakt, 499, waaruit het te vooren gemelde bevestigd wordt, 500–517. De Gronden en middelen, om dien te herstellen zyn verschillende, 518–539. Na de opgaave wyst men aan, hoe dezelve ten uitvoer te brengen, 540–546, dan hoewel de Koophandel niet tot de oude hoogte zal komen, 546, egter is dit herstel zeer noodzaakelyk, 546–548.

KOORTS. *Waarneeming van eene Koorts met kwyling*, door J. DE MAN. XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 76. Vier Geleerden hebben zoodanig een geval beschreeven, het geen nu met een vyfde vermeerderd wordt, 76, 77. Een jonge Juffrouw van 23 jaaren, na zich verheet, en het lighaam aan bedrieglyke verkoelingen van tochten bloot gesteld te hebben, viel in een koorts waarop een doorloop volgde, 77. Beiden worden door eenige geneesmiddelen weggenomen; maar keeren na eene vermoeing weder, 78, verzeld van eene geweldige en aanhoudende kwyling, welke tegengegaan

en

DE-

DERICH, 172–173; van BOERHAAVE, 173 174, van TEICHMEIER, 174, van WOYT, 175, van SCHUTTE, 176, en van verscheiden Apotheken, 177–182: ook hebben anderen er; min of meer, van gezegd, 182–183. Hierna laat TIEBOEL zyne eige bewerkingen volgen, de eerste, 184- 189; de tweede 189--193; de derde 193--197. Daarna tekent Hy aan wat er in de bewerking, zo ten aanzien der ingredienten, als der byzonder opmerkzaamheden, aán te merken zy, by voorbeeld, omtrent den Alcohol, 198--200, de Koperrood Olie, 201–204, de ondereenmenging, 205--206; ook omtrent het verschil aangaande de hoeveelheid van Olie en Alcohol, 206--208, de kleur van dit mengsel, 208--210, den tyd en wyze van trekking, 210--212, voorts het overhaalen, vuur, ontvanger, en 't overkooken der zwarte stoffe, 212--215. —— Daarop heeft hy den aart en eigenschappen der Producten door proeven onderzogt, 216--230, waarna hy overgaat tot het *Liquor anodynus mineralis* HOFMANNI, dat zeer verschillende naamen gehad heeft, en op verschillende wyzen, bereid is geworden van veelen, 230--232. Dus kan men zich niet verlaaten op het geen verkogt wordt, 233, 234. Dan, hoe moet het bereid worden? De Schryver zegt, openhartig, zyn gevoelen, 235--240. — Eindelyk komt hy tot den *Aether* van FROBENIUS, omtrent welken men niet minder verschilt, waarom hy de verschillende bewerkingen van anderen en de zyne aantekent, 240--267. — Na het daaruit opgemaakt besluit, geeft hy op het geen 'er

in,

in, en door deeze bewerking geschiedt, 267—278, en wat uit dezelve te leeren zy, 279—281, nevens eenige nadere aanmerkingen omtrent byzondere omstandigheden, zo der bewerking zelve, als der voortgebragte Geesten, 282——294.

KOUDE *op verscheiden plaatsen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 56.

KREEFTEN-OOGEN. *Bericht wegens het ligtvaardig insteeken van Kreeften-oogen in de oogen der Menschen*, door J. VAN DER HAAR, XVI Deel 2 St. in de Berichten, bl. 301. De beroemde HEISTER en anderen hebben voorgeschreeven, dat, wanneer iemand eenig vreemd lichaam of eene steekende stof in zyne oogen heeft gekreegen, aanstonds een klein Kreeften-oog onder het bovenste ooglid te doen, om, door een veroorzaakten traanenvloed, het verveelend en pynverwekkend lichaam uit het oog te dryven. Somtyds is dit wonder wel gelukt; maar ook niet geheel vry geweest van gevaarlyke gevolgen, 301, 302. Twee gevallen, die zulks ten vollen staaven, worden hier bygebragt tot waarschouwinge van zulk een middel na te laaten, 302——305.

KRYGS-BOUWKUNDE. (*Oplossing van een Vraagstuk betreffende de*) Zie het Register der XII Deelen bl. 57.

KRONKELDARM. *Bericht eener uitzakkinge des Kronkeldarms door de Schede, naa*

eene moeilyke verlosſing, door M. J. DE MAN, XVI Deel 2 St. in de Berichten, bl. 288. By zeer veele Schryvers van naam, hier genoemd, vindt men voorbeelden van eene ſcheuring der baarmoeder onder de verlosſing, met of zonder eenen gedeeltelyken of geheelen ondergang des kinds in de holte des buiks, 288–290. Dan, daar de kennis van één geval, onderſcheiden van die allen, van nut kan zyn, meldt de Schryver, dat hy, in den jaare 1772, geroepen werdt by eene jonge ſterke Boerin, by welke geene verlosſing van een leevend kind plaats kon hebben, om redenen daar gemeld: des men hetzelve moest opofferen tot behoud der Moeder, 290, 291, en verder voor haar zorgen, 292; maar de Kronkeldarm ſchoot den volgenden dag door de ſchede, en zy ſtierf, 194, 195. Dit geval gaf den Geneesheer aanleiding, om negen Aanmerkingen op dit geval te maaken, 295——300.

KRUIDKUNDE (*Verhandeling over het nut der*) *tot voordeel onzer Landen en Landsgenooten*. Zie het Register der XII Deelen bl. 56.

—— Vervolg van die Stoffe bl. 56.

KUNSTBREUKEN *in de Cyfferkunde*. (*Nieuw gevonden berekening der*) Zie het Register der XII Deelen bl. 57.

—— *Verhandeling over de wyze om de waardy der Breuken te onderkennen, of dezelven eindig, oneindig groot, dan klein zyn, wanneer der-*

L.

Zee en zinken der) *aan de* Nederlandſche Kusten. Zie het Register der XII Deelen bl. 61.

LANDEN (*Welke zyn de beste middelen, om onze*), *zoo hoogen als laagen, elk naar zynen aart, ten meesten voordeele aan te leggen?* Zie het Register der XII Deelen bl. 59.

—— Antwoord op dezelfde Vraag bl. 60.

LECQ. Zie YSDAMMEN.

LENS CRYSTALLINA. *Verhandeling over de ontbinding van de verduisterde* Lens Cryſtallina, *in het waterachtig vogt van ons oog, en de voordeelen, welke daar door verkreegen worden in de bewerking van de herſtellinge van het gezicht*, door M. S. DU PUI, XXI Deel bl. 68. Op welk eene wyze POTT, WARNER, H. .. en SHARPE dit ongemak behandeld hebben, zegt de Schryver, 68—73. Des is de vraag, of het niet beter zy, volgens voorgaande Waarneemingen, den zamenhang van het Vlies, 't geen het Cristalvogt omringt, te verbreeken, en daar door aan de *Lens cryſtallina* gelegenheid te geeven, om in het waterachtig vogt ontbonden te kunnen worden, en als dan, de *Cataract* te ligten, gelyk thans meest in gebruik is, door middel van eene opening in het Hoornvlies, 73, 74. Om beter inzien in dit ſtuk te krygen, geeft men eerst op den natuurlyken ſtaat van het Cristalvogt, en daarby de veranderingen, welke het, by verduisteringen, ondergaat,

gaat, 74——77, waaruit men drie gevolgen trekt, 77——79. Maar, wanneer is een *Cataract* geheel of ten deelen vloeibaar? 79. Gaan de twee kentekens van POTT zeker? 80—82. Zo niet, wat dan te doen? 82, en waarom heeft men, zo het waterachtig vogt vermogend is, om de *Cataract* te doen ſmelten, dezelve na de nederdrukking, onveranderd en ongeſmolten, zien opſtygen, of, by 't ontleeden van lyken, dus bevonden, 83——85.

LIEDEN. (GERINGE) Antwoord op de Vraag der Hollandſche Maatſchappy: „*Welke zyn de geſchikſte en gereedſte Middelen in ons Land, tot verbeteringe* 1. *van het Verſtand, en* 2. *van het Hart en de Zeden van geringe Lieden, zoo in de Steden als ten platten Lande? byzonder om dezelven daar door tot meerdere naarſtigheid aan te moedigen en te gewennen*, door A. B. FARDON, XX Deel 2 St. bl. 353. De welvaart van een Volk hangt, voor een groot gedeelte, af van de wysheid der Burgeren, 354, 355. Het Leerſtuk der aanſtaande vergelding heeft veel invloed op de Zeden, en wat men tot dat einde moet doen, 356, 357. De Godsdienst heeft ook, hoe onvolkomen, by veelen eene goede uitwerking, 358, des moeten allen, door de verlichting van het verſtand, tot de waare Godvrugt en deugd komen, 359——362. Zal men middelen aanwyzen, die tot verlichting van het verſtand in geringe lieden dienen kunnen, moet men vooraf eenige zwaarigheden uit den weg ruimen, 362—366. Het eerſte middel beſtaat in onderwys,

366—368. Leezen moet volgen, 368, maar dit is een onaangenaame oeffening voor geringe lieden, 369, 370. Des moet men met de kinderen beginnen, en hen behoeden tegen den afkeer van leezen, 370——374. Maar zal men 't verstand van volwassen geringe Lieden verbeteren, het leezen blyft een goed middel; maar de hindernissen moet men uit den weg ruimen, 374——376. Men heeft gebrek aan Boeken voor de geenen, die onder de geringen nog wel zouden willen leezen, 376, dan dat kan weggenomen worden door een Genootschap, dat kleine Schriften, naar de vatbaarheid van 't gemeen geschikt, schryven moest, 377——381, welken de Regeering behoorde goed te keuren, 381, waaruit veel goeds zou kunnen voortkomen, 381, 382. De onkunde der geringe Lieden moet men aan der Ouderen onbekwaamheid tot het onderwyzen der Kinderen toekennen, 382, 383, ook aan de onbeschaafdheid der Meisjes, die trouwen, 383, 384. Dienstbooden moesten ook tot leezen worden aangespoord, 384, 385, en een fonds opgerigt tot het koopen van goede boeken voor zulken, die daartoe geen geld hebben, 385, 386. Andere wegen moest men inslaan, om hen tot 't verstand van den Godsdienst te leiden, de gebreken der Catechismussen verbeteren, en de Predikaatsien beter inrigten, 386——391. Hierop behoorden andere poogingen te volgen, 391, 392. — Maar hoe zal men, na dit alles, het Hart verbeteren? 393. Vooroordeelen moeten eerst vallen, 393——395, en daarna verfoeing inge-

ge-

geboezemd worden tegen grove zonden, 395, ten welken einde eenige hier opgegeeven middelen te werk gesteld moeten worden, 396, 397. De Godsdienst moet ook bystand bieden, en hoe? 398, 399. Dan het oordeel der menschen over zich zelven wordt zelden mistrouwd, en wat daar tegen te doen, 399, 400. Belooningen zyn elders daartoe uitgedagt, 400, 401, goede voorbeelden zyn niet minder nuttig, 401, 402. —— Maar 'er moeten ook middelen zyn tot aankweeking van Naarstigheid, die met kundigheid en goede zeden een zeker verband heeft, 403. Uitzigt van voordeel, genot van zoetigheden, beter verwagting, aanmoediging van den arbeid door ryken, en dien wel te betaalen, vermindering van werk-uuren, eenig vermaak den geringen te verschaffen, vriendelyke behandeling, en hooger loonen, zyn de middelen, die de naarstigheid kunnen opwekken, 403——415.

LIEDEREN HAMMAALOTH (*Aanmerkingen op de*), *bevat in* Ps. CXX—CXXXIV. Zie het Register der XII Deelen bl. 62.

LIESBREUKEN. Zie BREUKEN in het Register der XII Deelen bl. 62.

LYFMOEDER. Zie het Register der XII Deelen bl. 68.

LYFMOEDER. *Aanmerkingen en Waarneemingen over het nuttig gebruik van de spons in de uitzakkingen der Lyfmoeder en Schede*, door

door D. H. GALLANDAT, XIX Deel 2 St. bl. 203. De Schryver bepaalt deeze kwaal, en geeft 'er de oorzaaken van op, nevens de moeilyke gevolgen, 204——209. Na een bericht van de werktuigen, die verscheiden Geleerden daar tegen uitgedagt hebben, 209, volgen zyne aanmerkingen, en dat hy, sedert verscheiden jaaren, daar tegen eene zagte spons gebruikt heeft, 210. Zy moet egter met eenige voorzorgen aangewend worden, en zal dan tweederleie diensten doen, 210——212. Dit middel heeft daarom veel boven anderen vooruit, 212——214. Hy bevestigt de waarheid zyner gezegden door zeven gevallen, die allen daar door weggenomen zyn, 215——226.

LOGARITHMUS-GETALLEN. (*Verhandeling over de Sinus, Tangens en Secans der*) *met een bygevoegde tafel, waar door dezelve tot in het duizendste en tienduizendste deelen van Minuuten boogs gevonden kunnen worden.* Zie het Register der XII Deelen, bl. 63.

LOODSTOFFEN *in wynen door een middel met zekerheid te ontdekken.* Zie het Register der XII Deelen bl. 62.

LOPHIUS HISTRIO. *Bericht wegens den* Lophius Histrio, *aan de Maatschappy medegedeeld*, door A. E. VAN BRAAM HOUCKGEEST, XV Deel in de Berichten bl. 20. Dit Bericht is gezonden uit *Quantong* in *China*, en bevat den vond van een *Lophius Histrio* in

het

het Kroos, dat, uit Zee, op de Kust van het *Land der Eendragt*, bezuiden het Eiland *Java*, binnen boord was gehaald, 21, waarna dit ongemeen fraai diertje naauwkeurig wordt beſchreeven, 22——26. — In een VERVOLG op dit Bericht meldt de Schryver, dat hy, uit de zo genoemde Kroos-Zee, een dergelyk Vischje door hem gevangen hadt, 't welk in fraaiheid het voorige overtrof, met zyne nieuwe waarneemingen, daar omtrent gemaakt, 27, 28.

LUCHT. (*Geneeskundige proeven over de*) *aangemerkt als de voorafgaande oorzaak van veele Ziektens, en over de middelen, om die het best voor te komen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 63.

LUCHT-GELYKENDE VLOEISTOFFEN. Antwoord op de Vraag der Holl. Maatſchappy: 1. *Welken zyn* de waarlyk onderſcheidene ſoorten *der Luchtgelykende Vloeiſtoffen, aan welken men de naamen van* vaste Lucht, gedephlogisteerde lucht, ontvlambaare Lucht, Salpeter-lucht, zuure lucht, loog-lucht, *en anderen gegeeven heeft; en waarin zyn dezelven van elkander, en van de lucht des Dampkrings onderſcheiden?* 2. *Heeft elk deezer ſoorten van veerkragtige Vloeiſtoffen zo veel met de lucht van den Dampkring gemeen, dat zy voor eene ſoort van lucht verdient gehouden te worden?* 3. *Hoe verre kan uit de proeven en waarneemingen omtrent de genoemde Luchten*, de aart der lucht

 van

van den Dampkring, *worden opgemaakt*, door A. PAETS VAN TROOSTWYK en J.R.DEIMAN. XXIV Deel bl. 59. Tot eenen grondslag van alles geeven de Schryvers van dit Antwoord, in het *eerste* Hoofdstuk, eene beschryving van de voortbrenging en eigenschappen der vaste lucht, 75——79; van die der gedephlogisteerde-lucht; 80--84; van die der ontvlambaare lugt, 84--90, Salpeter-lucht, 90--94; van die der zuure lucht, 95--111; en eindelyk: van die der loog-lucht, 111-122. Na deezen grondslag gelegd te hebben, betoogen zy, dat de lucht gelykende voortbrengzelen aangemerkt moeten worden, als zo veele soorten van lucht: want zy hebben alle uitwendige overeenkomst met lucht, 123——126. Dan er zyn eenige redenen, waarom men aan de verschillende soorten van lucht den naam van lucht weigert, 126 — 127. De meerdere of mindere merkbaarheid van het zuur is by de luchtsoortige vloeistoffen alleen toevallig, 127——130, en de gewoone lucht is, zo wel als de verschillende soorten van lucht, voor vermindering of ontbinding vatbaar, 131——137. Ook is de bekwaamheid ter ademhaaling en tot onderhouding van het vuur, slegts eene toevallige eigenschap der lucht, 137——140. Dan, de Dampkrings lucht kan niet beschouwd worden als gedeeltelyk lucht, en gedeeltelyk eene luchtsoortige vloei-stof te zyn, 140——143. In het *tweede* Hoofdstuk wordt beweezen, dat de verschillende soorten van lucht haar bestaan niet verschuldigd zyn aan lucht, die in de lichaamen is vastgelegd, 144. Men verkrygt toch

van dezelfde lichaamen geduurende eene en dezelfde bewerking, verscheidene soorten van lucht, 145 —— 147; en dezelfde lichaamen leveren, met onderscheidene zuuren, ook onderscheidene soorten van lucht. 147 — 149. Dan de hoeveelheid der lucht, welke men van dezelfde lichaamen verkrygt, met onderscheidene zuuren zyn verschillende, 149, en dezelfde, 150, 151. Andere bewyzen kan men ontleenen van de Metaalen, by welke men geene vaste lucht bemerken kan, 151—155. Ook leveren de zuuren geene tekenen op, dat zy eenige lucht in zich bevatten, 156——157, zelfs geeven de aarden geene proeven van eenige vastgelegde lucht, 157——160. Maar de voortbrenging van lucht kan van die lichaamen by aanhoudenheid geschieden, welke met zuur vereenigd zyn, 160——163; doch de soorten van lucht, die men van de lichaamen verkrygt, toonen zeker, dat zy van geene vastgestelde lucht zyn zaamgesteld, 163—169. In het *derde* Hoofdstuk betoogt men, dat de zamenstelling van verschillende soorten van lucht vloeistoffen zyn, die by hunne voortbrenging gevormd werden, 170: want de zuure lucht bestaat voornaamelyk uit het oorspronglyk zuur, 171; doch de verandering van het zuur tot lucht kan even zo wel uit eene toevoeging van *Phlogiston*, als uit afweezenheid van gedephlogisteerde-lucht verklaard worden, 172, 173, en het *Phlogiston* kan niet de eenigste oorzaak zyn, dat het zuur den staat van lucht aanneeme, 173——175. Dan de loogzout-lucht bestaat uit het vlugge loogzout, 175, 176.

Wat

Wat aangaat de ontvlambaare lucht, deeze heeft zekere overeenkomst met de zuure lucht, 176, 177. Het *Phlogiston* is egter een bestand deel van de ontvlambaare lucht, 177--182; maar niet de eenige zelfstandigheid, die de ontvlambaare lucht uitmaakt, 182--190: alleen geeft derzelver voortbrenging te kennen, dat het zuur in deeze lucht aanwezig is, 190--194. Wil men dat zuur verkrygen, dan is men verpligt de ontvlambaare lucht te ontbinden, 194--202. En het onderscheid in de zuuren, die de ontvlambaare lucht zamenstellen is alleen de oorzaak, dat de ontvlambaare lucht onderscheiden is, 203, 204, en zy kan, in plaats van het zuur, het loogzout tot een bestand-deel hebben, 204--207. Maar men moet de zwaarigheden oplossen, welke er ingebragt worden tegen het bestaan van een zodanig zuur in de ontvlambaare lucht, 208--212; en onderzoeken of deeze ontvlambaare lucht ook andere bestanddeelen hebbe, 212--217. Maar de ontvlambaare lucht maakt geen bestand-deel van het water uit, 217--226, waaruit men het besluit moet opmaaken, 227. Wat betreft de Salpeter-lucht, zy komt overeen met de zuure-lucht, 227--228. Het Salpeter-zuur is een voornaam bestanddeel van de Salpeter-lucht, 228--230, en de aanweezenheid van het Salpeter-zuur in de Salpeter-lucht blykt zeer klaar, als men deeze lucht ontbindt, 230——233. De Salpeter-lucht bestaat niet alleenlyk uit het Salpeter-zuur, 233--235; maar de voortbrenging van de Salpeterlucht bewyst, dat zy het *Phlogiston* tot een bestand-deel heeft, 236--238:

zelfs

zelfs is de aanwezenheid van het *Phlogiston* in de Salpeter-lucht blykbaar by deszelfs ontbinding, 238--241; maar het zuur en het *Phlogiston* zyn in de Salpeter-lucht veel zwakker vereenigd, dan in de ontvlambaare lucht; 241-245; en het *Phlogiston* is minder in de Salpeter-lugt, dan in de ontvlambaaren Lucht, 245--248, doch de mindere hoeveelheid van het *Phlogiston* kan oorzaak zyn van de zwakkere vereeniging van het zuur en het *Phlogiston* in de Salpeter-lucht 248--250; en de Salpeter-lucht heeft, behalven het zuur en het *Phlogiston*, geene andere bestand-deelen, 251, 252. Hierna gaat men over tot de vaste-lucht, welke, men in zekere opzigten, kan aanmerken als eene zuure lucht, 252, 253, en haar onderscheiden in eenen vasten en in eenen vluggen staat, 253--255, ja zelfs kan zy verbonden zyn, in den staat van een vast zuur, met zekere lichaamen, 255--257; Ook kan zy voortgebragt worden, zonder dat zy, vooraf, in eenen vasten staat aanwezend is, 258--262. Dan, de zuuren, waar door men vaste-lucht verkrygt, kan men by ontbinding van de vaste-lucht waarneemen, 262——267. De aart van het zuur der vaste-lucht, welke zonder byvoeging van zuur wordt verkreegen, staat hier bygevoegd, 267——271; doch de verandering van het zuur tot vaste-lucht wordt niet veroorzaakt door de dephlogisteering van het zuur, 271--274; en de eenvoudigephlogisteering kan het zuur niet tot vaste lucht veranderen, 274 —280; maar 'er is waarschynlykheid, dat het zuur door vereeniging met eene aardagtige zelfstandigheid tot vaste-lucht kan veranderd worden, 280——286; doch de voortbrenging

ging van vaste-lucht uit lichaamen, die weinig *Phlogiston* bezitten, is geen bewys, dat de vaste-lucht geen *Phlogiston* bevat, 286, 287; ook is de vaste-lucht geen gedephlogisteerde lucht en *Phlogiston*, 287——291. Hierop wordt de Gedephlogisteerde lucht beſchreeven. Oppervlakkig is zy zeer onderſcheiden van de andere ſoorten van lucht, 291; doch de aanweezenheid van het zuur in de gedephlogisteerde-lucht blykt uit deszelfs voortbrenging, 291–294. Vervolgens wordt hier opgegeeven eene beſchryving van eenen toeſtel om de gedephlogisteerde-lucht, door middel van de ontvlambaare-lucht, tot een zuur vogt te ontbinden, 294——298, met een verſlag van de daarin genomen proeven, 298-307. Dan, men moet weeten, dat het zuur, welk men door de ontbinding van de gedephlogisteerde- en de ontvlambaare-lucht verkrygt, niet komt van de ontvlambaare lucht, 307——311. Cavendish meende, dat de zuurheid van het vogt ſlegts toevallig ware, en niet voortkome van de gedephlogisteerde-lucht; maar daarin tast hy mis, 311–321. 'Er zyn dan redenen, waarom de gedephlogisteerde-lucht door de ontvlambaare-lucht, van tyd tot tyd, voor een minder gedeelte ontbonden wordt, 321–326. Het zuur vereischt tot deszelfs ontbinding tot gedephlogisteerde-lucht, in de omſtandigheid te zyn van gedephlogisteerd te kunnen worden, 326—329. En het is zelfs waarſchynlyk, dat de gedephlogisteerde-lucht ook eene kleine hoeveelheid aarde in haare zamenſtelling bevatte, 329–336. Men behoort het gevoelen van Lavoisier omtrent de gedephlogisteerde-

lucht

lucht te kennen, daar het in vier byzonderheden bestaat, 336—338, en dat te vergelyken met het stelsel, waarby men het *Phlogiston* als een beginsel aanneemt, 338–345. 'Er doen zich eenige verschynselen op, welke niet zo gemaklyk, volgens het gevoelen van LAVOISIER, kunnen opgelost worden, 345–352. Ook verdient zyn gevoelen omtrent de Metaalkalken eene onderzoeking, 352-362; doch de gedagten van SCHEELE omtrent de gedephlogisteerde-lucht worden hier wederlegd, 362—364. Na zo veel gezegd te hebben van deeze aangelegene zaaken, gaan de Schryvers over tot de Dampkringslucht, die aanmerkende als eene vloeistof, welkers wyze van samenstelling met die der verschillende soorten van lucht overeenkomstig is, en vatbaar voor eene geduurige zamenstelling en ontbinding, 365, 366. Zy voegen 'er by, welke verandering de Dampkrings-lucht door phlogisteering ondergaat, 366, 367; doch dat slegts een gedeelte deezer lucht zich met het *Phlogiston* kan vereenigen, 367—371. Maar het gedeelte deezer Dampkrings-lucht, dat van dezelve door phlogisteering ontbonden wordt, is gedephlogisteerde lucht, 371—375, en welke redenen 'er zyn, waarom men by de ontbinding van de gedephlogisteerde-lucht van de Dampkrings-lucht den aart van haar zuur niet kan waarneemen, 375—377. Dan het is waarschynlyk, dat de gedephlogisteerde lucht van de Dampkrings-lucht, van een salpeter-zuuren aart is, 378—380. Men laat 'er op volgen de wyze, om ook dat gedeel-

te

te der Dampkrings-lucht, het welk door *Phlogiston* niet verminderd wordt, of de gedephlogisteerde-lucht te ontbinden, 380——383. Men bevindt, dat de gedephlogisteerde lucht een veel grooter hoeveelheid *Phlogiston* bevat, dan de ontvlambaare- en salpeter-lucht, 384——387. Maar het salpeter-zuur kan door overzadiging met *Phlogiston* tot gedephlogisteerde lucht veranderd worden, 387——391. En 'er is waarschynlykheid, dat ook andere zuuren op deeze wyze tot gedephlogisteerde-lucht kunnen veranderen, 392——396. KIRWANS gevoelen omtrent de gedephlogisteerde-lucht behoort wederlegd te worden, 396——398. De vaste-lucht is slegts toevallig in de Dampkrings-lucht, 398——402. Dan, men moet onderzoeken, in hoe verre het water als een bestand-deel van de lucht kan worden aangemerkt, 401——403. Eindelyk wordt het besluit op zo veele zaaken, als dit groot Antwoord bevat, opgemaakt, 403——410.

LUCHT (*wederstand der*) *op Kogels en Bommen.* Zie VLOEISTOFFEN. (WEDERSTAND DER)

LUCHTGESTELDHEID. (*Nuttigheid der Waarneemingen omtrent de*) Zie het Register der XII Deelen bl. 64.

—— *te* Batavia bl. 64.

—— *te* Curacao bl. 65.

 in

—— *in het jaar* 1760. bl. 68.

LUCHTSGESTELDHEID in *Holland.* *Waarneemingen van Koude en Warmte, ligtheid en zwaarte der Lucht, Winden, Weder, Regen, Adspect, Maan en Planeeten op 't Huis* ZWANENBURG.

Van den jaare 1743——1769. Zie het Register der XII Deelen bl. 66.

Van het jaar	1770	agter het	XIII	Deel.
———	1771, 1772	——	XIV	——
———	1773	——	XV	——
———	1774	——	XVI	—— 2 St.
———	1775	——	XVII	—— 2 St.
———	1776	——	XVIII	——
———	1777, 1778	——	XIX	—— 1 St.
———	1779	——	XIX	—— 3 St.
———	1780	——	XX	—— 2 St.
———	1781	——	XXI.	
———	1782, 1783, 1784	—	XXII.	
———	1785	——	XXIII.	
———	1786	——	XXIV.	
———	1787	——	XXVII	—— 2 St.
———	1788	——	——	
———	1789	——	——	
———	1790	——	——	
———	1791	——	——	

LUCHTVERSCHYNSELS (*ongewoone*) *van 't jaar* 1771. Zie ORKAAN.

——— Zie ook VERSCHYNSEL.

M.

MAAG (*een geborften*) *in een Kind.* (Zie het Register der XII Deelen bl. 69.

MAAN. *Verhandeling over den invloed der Maan op de veranderingen van den Barometer en van het Weder*, door J. SENEBIER. XX Deel 2 St. bl. 21. * De Invloed der Maan op de Eb en Vloed der Zee is beweezen, en daaruit ook geloofd haare kragt op den Dampkring, 21; maar de Vraag is, hoe dien te bepaalen, zo lang men de hoogte en digtheid van den Dampkring niet weet, en de Barometers zelve nog zulke onvolmaakte Werktuigen zyn, 21, 22. Geleerden erkennen den invloed der Maan op de veranderingen des Barometers, 22, 23, en dat is van anderen bepaald, 24, 25. Vier ondervindinge bewyzen, dat de beweegingen van Zon en Maan veel verandering toebrengen in de klimming des Barometers, 26, 27. Om deeze Theorie geheel te doorgronden, moet men vier ftukken indagtig zyn, 28--30. Elk deezer ftukken heeft zyne naauwkeurige maat, en moet in rekening gebragt worden, 30, waaruit eenige gevolgen vloeien, 30--32; maar de invloed van Zon en Maan moet men ook befchouwen in verfcheidene andere betrekkingen, 32--35, waaruit andere gevolgen getrokken kunnen worden ten aanziene van Wind en Weder, 35--38.

MAANS-REGENBOOG, *gezien te* Asſen *in 't jaar* 1761, Zie het Register der XII Deelen bl. 69.

MAANS-VERDUISTERING (*geheele*) *in 't jaar* 1761 *te* Leiden *waargenomen*. Zie het Register der XII Deelen bl. 69.

——— in 't Jaar 1762. bl. 69.

——— nog eene ——— bl. 70.

MANIA. *Waarneeming van een* Mania, *door het gebruik der Koorts-bast geneezen*, door J. WILLEMSE XIV Deel in de Berichten bl. 3. Een Man, 25 jaaren oud, gezond en ſterk, verviel in een *Mania*, onzeker de oorzaak. Na eenige aangewende middelen, verergerde hy zo zeer, dat men hem in het dolhuis moest plaatzen. Daar beſloot men hem de Kamfer te geeven: Hy ſcheen daarop te herſtellen, doch ſtortte wederom in, 4--23. De Koortsbast werdt vervolgens te hulp genomen, waardoor hy geneezen is, 25--27.

MANIA CUM MOERORE. *Waarneeming van een Mania cum moerore*, *met de Kamfer geneezen*, door J. WILLEMSE. XIV Deel in de Berichten bl. 28. Een Jongman van 30 Jaaren verviel in eene koorts, en daarna in een *Mania cum moerore*, waarby hy geen geweld pleegde, maar alleen by zich zelven praatte, en alles verkeerd deedt, 28. De Geneesheer gaf, na eenige voorbereiding, de Kamfer, en hadt het

het genoegen van zynen lyder te zien herstellen, 30-32.

MATTHEUS IX. 16. (*Verklaring van de Parabel*) Zie het Register der XII Deelen bl. 70.

—— XXVII. 5. Zie het Register der XII Deelen bl. 70.

—— —— 6, 8 *over den Akker des Pottebakkers*. Zie het Register der XII Deelen. bl. 70.

MEDAILLE. Zie het Register der XII deelen bl. 71.

MEDICYNEN, (*Bereiding, werking en nuttigheid van sommige*) *hier te lande nog weinig in gebruik*. Zie het Register der XII deelen bl. 71,

MEERMIN DER STAD HAARLEM, *Beschryving van de zogenaamde Meermin der Stad* Haarlem, *of eigenlyk der Stad* Edam *in Noordholland*, *als aldaar* M CCCC III *in de Purmermeer*, *na eenen zwaaren storm*, *en het doorbreeken van den Zuider-Zeedyk gevonden*, *en van daar naar* Haarlem *overgebragt*, door A. VOSMAER, XXIII Deel in de Berichten bl. 85. Niemant heeft opzettelyk de Historie der zoogenoemde *Meermin van Haarlem* onderzogt. De een gelooft ze, de ander niet. Kloosterlingen, schreeven oulings Fabelen, 85-87. Over het al of niet bestaan der Meermans

en Meerminnen hebben veelen geschreeven, byzonder VALENTYN, 87--90. De verhaalen, aangaande de *Haarlemsche* Meermin, gegeeven door J. GERBRANDUS VAN LEIDEN, van R. SNOYUS, 90--93, en van de Chronyk van *Vriesland*, 94, 95, worden te zamen vergeleeken, en daaruit opgemaakt waarin zy overeenstemmen, 96--97; waaruit eenige dwaalingen zyn gesprooten, 98. Hierop volgt, hoe een oud Schilderstuk te *Haarlem* dezelve heeft afgebeeld, gelyk hier in eene Plaat vertoond wordt, 98--102; en op welk eene wyze zy gebeeld is boven de Poort van *Edam*, en op de Schildery in 't Prinsenhof aldaar, 102-104. Wat men van dat alles te gelooven hebbe, 105-111.

MEETKUNDIG WERKSTUK. Zie het Register der XII deelen. bl. 71.

MENSCHEN-HAIR. *Bericht van eenig Menschen-hair, uit eene door de natuur gemaakte opening in den buik ontlast*, door J. HASSELMAN, XVII Deel 2 St. in de Berichten, bl. 25. Eene hoog zwangere Vrouw van 34 jaaren, beginnende aan de waarheid van zwanger te zyn, te twyfelen, liet zich onderzoeken met dat gevolg, dat men haar aanzeide, niet door menschen handen geholpen te kunnen worden; maar dat men, alles aan de natuur overlaatende, de uitkomst met geduld moest afwagten, 25, 26. Zy beviel daarna, doch behieldt eenen dikken buik, des men haar voor eene waterzugtige begon te houden, 27. Koortsen

sen volgden, en toen men haaren dood verwagtte, kwamen 'er eenige openingen in en omtrent den navel, waaruit een vlok Menschen-hair met etter geloosd werdt. Dit gaf aanleiding, om hier over dit verschynsel, over de plaatsing des kinds in de holligheid des buiks, over versteende kinderen, over meer ontlaste vlokken, en over het aanhouden des etters te spreeken, 28--34.

'sMENSCHEN LEVEN. *Proeve over 's Menschen leven en deszelfs duuring*, door C. A. KLOEKHOF, XV Deel bl. 109. 'Er is een leven der ziel en des lichaams, welker verband het menschlyk leven uitmaakt, 110. De werking van beiden op elkanderen, onmiddelyk en middelyk, staat vast, 110. Hoe die leven en werking in beiden, by den slaap, in flaauwten, in ziekten, en by het sterven te begrypen zyn, wordt hier in 't breede aangeweezen, 111--119. Deeze gemaakte Waarneemingen hebben aanleiding gegeeven tot twaalf volgende Aanmerkingen, 120--125, die men in deeze Proeve zal vinden.

MENSCHELYKE (*De waardy der*) *poogingen*. Zie het Register der XII Deelen bl. 71.

'sMENSCHEN ZEDELYKHEID. *Verhandeling over het het gewicht en de waarde van het nog steeds aanhoudend geschil nopens den grondslag van 's Menschen Zedelykheid, of het zedelyk goede en kwade van 's Menschen*

het ontleden van kleine Dieren, met eenige aanmerkingen over het vermogen der vergrootende Glazen. Zie het Register der XII Deelen bl. 73.

MIDDAGS-BREEDTE (*Verhandeling om de) op Zee buiten den middag te vinden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 73.

MILT-VATEN. (*Waarneeming van een ontdekt kraakbeenig gestel der)* Zie het Register der XII Deelen bl. 74.

MOERBEZIEBOOMEN. *Proeven omtrent het planten van Moerbezieboomen, het opvoeden van Zywormen, en het aanwinnen van Zyde, in Gelderland genomen, met eene gegronde hoop van daarin wel te zullen slaagen*, door W. H. VAN HASSELT, XVII Deel 2 St. bl. 1. Vooroordeelen zyn 'er tegen het planten van Moerbezieboomen in ons Land; 2. Hoe men het zaad dier Boomen moet zaaien, 5, 6. En hoe de Planten zyn in het eerste jaar, 7. Hoedanig de grond ter zaaïnge moet zyn, 8, 9. Het gezaaide niet te verwaarloozen; maar de Boomen in Kweektuinen over te brengen, daar zy hoog schieten, en zwaare vorsten kunnen doorstaan, 10--12. Dan men moet zekere gronden daartoe kiezen, 13; en daarna letten, in welke men de jonge Boomen zal verplanten, 13, 14, waarom men allerleie gronden beproefd heeft, 15. Het besluit wordt daaruit opgemaakt, en de behandeling des Booms bygevoegd, 15–17. De wor-

telſchieting, het barſten des ſtams, en welke winden zy doorſtaan, worden daarna opgegeeven, 17--22: ook welke ſoort van Moerbezieboomen, de *Sauvageon*, de *Roſe*, of de *Italiaanſche* het beste zy, 22--25. Het lot in te korten, te griffen, doch met voorzorg, en op welk eene wyze, wordt bepaald, 25--31, nevens andere behoedmiddelen, en gevolgen, 31--33. — Overgaande tot het opvoeden der Zywormen, wordt de *eerſte* tegenwerping, dat de Zyworm een kwaade ongezonde lucht geeft, opgelost, en door eigen ondervinding weêrlegd, 35--37: ook een *tweede*, dat de wormen in ons land kleiner vallen, 37; en een *derde*, dat zy aan de waterzugt onderworpen zyn, 38, 39. De verbastering der Eïeren heeft men met zorg tegengegaan, 39--42. De beste wormen moet men tot de teelt uitkiezen, 42, 43, de vogtigheid der vertrekken myden, 43, en de Eieren wél bewaaren 44. Hoe die uit te broeden, door natuur of konst, doch best door de laatſte, ſchoon men verſchillende wegen daartoe heeft ingeſlaagen, wordt hier ook gezegd, 46--52. Best is in een broeiſtoof, hier in Plaat verbeeld, te laaten maaken, 52--59, gelyk de ondervinding geleerd heeft, 59, 60. Hierna wordt bepaald, of eene koude of heete lucht den Wormen best zy, 60--68, de tyd van uitbroeien, wyze van behandelen 69--74; het uur van het uitkomen der jonge Rupſen, 75-76, waar de jongen te bewaaren, 78--79, hoe te voeden, 79--81. Hunne koleur, 82, grootte, 83, worden hier by gedaan. Dus komt de Schryver tot het winnen van Zyde. Men

kan

kan drie vraagen doen, of de Wormen alhier zo veel zyde geeven, als elders; of deeze van zo veel deugd zy; en of de kosten niet te boven gaan de winst? Hierop wordt geantwoord, 87--97. Dan hoe de zyde af te haspelen? Veele haspels zyn gebrekkig, die van VAUCANSON munt uit, 98, en waarom 100--104. De *Languedocsche*, *Toscaansche* en *Piemontesche* Haspels zyn keurlyk verbeterd 105--114. De bepaaling der kosten van de Zydeteelt is moeilyk, en voor als nog ondoenlyk, 115. Evenwel men wil eene berekening maaken, 116--124. De schoone Haspel van VAUCANSON wordt in Plaat verbeeld, 126.

MOLENS. (*Wiskundige en Werktuigkundige beschouwing der Wind-*) Zie het Register der XII Deelen bl. 74.

—— *Proeven eener Theorie wegens Molens, die door het Water gedreeven worden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 75.

MOLENS. Zie ook ROSENKRANSMOLENS.

MOS-PLANTEN (*Eenige naspooringen aangaande de*), *of ze zonder zaadlob of lobben, dan of ze met een of twee voortkomen, gelyk duizend andere Gewassen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 75.

MOUSSONS. Zie het Register der XII Deelen bl. 76.

MUU-

te van eenen vuist, alleen bekleed met dat gedeelte van het buikvlies, 't welk de vaten van den ſtreng natuurlyk omgeeft; doch nu in eenen ruimen zak uitgezet, 72. Deeze zak wordt eerst beſchreeven, 72--74, en daarna toen het kind geſtorven en geopend was, hoe alles zich inwendig vertoonde, en wat daaruit geleerd kan worden, 74--75.

NAVEL-EN BUIKBREUKBAND. *Beſchryving van een Navel- en Buikbreukband*, door A. DE BOSSON XXII Deel in de Berichten bl. 474. In ons Land zyn de Breuken zeer algemeen in beide Sexen, 474. Daar tegen zyn verſcheiden Werktuigen bedagt. De Schryver geeft er één op van zyne vinding, en heldert deszelfs Beſchryving op in een Plaat, 475--477, bewyzende deszelfs deugd door twee genoome proeven in eene Buik-en Navel-breuk, 477--479.

NET-BREUK. (*Waarneeming over een*) Zie het Register der XII Deelen bl. 77.

—— Zie ook DARM-NET- en WATERBREUK.

NIER. *Bericht wegens een Nier, daar het Bekken geheel buiten dezelve geplaatst was*, door J. ROCQUETTE, XVI Deel 2 St. in de Berichten bl. 281. Het lyk eener tagtig jaarige Vrouw ontleed wordende, bevondt men dit opmerkenswaardige, dat het bekken der Nieren, (doorgaans binnen in dezelve geplaatst, zo dat men het niet ontdekken kan, dan door eene overlangſe doorſnyding over haare bolle

zy-

zyde) geheel en al buiten dezelve was geplaatst, en veel grooter was, dan in eene natuurlyke en welgestelde Nier, 281, 282. In welke lighaamen en waarom BARTHOLINUS dit ook menigmaal gevonden heeft, wordt, nevens de gedagten van WINSLOW, en de waarneemingen van SCHENKIUS, en anderen, die dit geval, al en niet, opgemerkt hebben, gezegd, 282--285. De redenen, waarom de ontleeder dit geval opgeeft, en eene Afbeelding daar van mede gedeeld heeft, sluiten dit stuk, 286, 287.

NOOTEN-MOSKAAT-BOOM. *Aanmerkingen over de Bloemen van den Nooten-Moskaat-Boom*, door M. HOUTTUYN, XXVI Deel bl. 211. De Vrugten van deezen Boom zyn reeds meer dan twee Eeuwen bekend, en in Europa overgebragt geworden, met eene naauwkeurige beschryving der Boomen, waar aan zy groeien. LINNÆUS heeft ze egter onder de onbekenden geplaatst, uit gebrek aan kennis der deelen van derzelver vrugtmaaking, 211. Van de Bloemen deezes Booms wordt in de meeste beschryvingen niets gezegd, 212, 213. Maar de Heer RADERMACHER, des verzogt, zondt aan den Schryver takken met bloemen en vrugten, waar door hy in staat gesteld werdt, om de nog ontbreekende beschryving daarvan te geeven, 213-217. THUNBERG verschilt van den Schryver ten aanziene van de plaats, welke men aan deezen Boom, in 't samenstel van LINNÆUS, moet geeven, 217-219. De twyfelingen omtrent dit stuk wor-

worden daarop onderzogt en weggenomen, 219–224, en juiste Afbeeldingen van de bloemen en vrugtmaakende deelen in eene Plaat gegeeven, 225–230.

O.

—— *Nadere uitbreiding omtrent het gebruik van de Olie van Jodenlym.* bl. 79.

OLIE IN DE WYNMOER. Zie WYNMOER.

OLIEN. *Nieuwe Waarneemingen over het lichten der vette Olien en soortgelyke stoffen;* dooor M. VAN MARUM, XVI Deel 2 St. bl. 271. DUSAI en BECCARY hebben ons de in duisternis lichtende lighaamen (*Phosphori*) leeren kennen. Sints heeft men zich toegelegd, om aan anderen dat vermogen door konst mede te deelen, 271. Dit is den Schryver, ten aanziene van verscheiden' andere Olien, met naame hier genoemd, zelfs met wezenlyke Olien, gelukt, ja ook met dierlyk Vet, en zelfs met Wasch, 272, 273, op een wyze, welke ontdekt wordt, 274, 275. En ter uitvorsching van andere omstandigheden, heeft hy beproefd, welken graad van hitte zy daartoe noodig hebben; of die eigenschap door dikwyls kooken vermeerderd of verminderd wordt; of Olien, met zuuren vermengd, gelyken uitkomst hebben; en of deeze Olien iets gemeen hebben met een geëlectriseerd lighaam, waarvan hy den netten uitslag mede gedeeld heeft, 275–278.

ONKUNDE (*Is het geoorloofd in onzen handel en wandel met de*) *van onze medemenschen ons voordeel te doen? zo ja: in welke gevallen, en hoe verre?* Zie het Register der XII Deelen bl. 80.

— Twee-

J. F. Martinet. XX. Deel 2 St. in de Berichten bl. 441. Op het Eiland *Wieringen* heerscht by eene Familie het zonderling gebrek van de Oogleden niet behoorlyk te kunnen verwyderen, om dat het bovenste ooglid verlamd is, en niet opgeheeven kan worden, des de spleet tusschen het bovenste en onderste ooglid zeer nàauw valt. Dit gebrek gaat over van de Ouders tot de Kinders, waarin egter een ander zonderling verschil plaats heeft, 441——443. Alles wordt door een Tafeltje opgehelderd, 444.

OOST-ZEE. (Phosphorike lichten der) Zie Phosphorike lichten.

OPBLAAZING. *Aanmerkingen over de genezing van eenige langduurige kwaalen, door eene onbekende heelkundige Operatie, by sommige Guineſche Negers in gebruik.* Zie het Register der XII Deelen bl. 83.

—— *Waarneeming van een genezen Negerjongen door dat middel* bl. 83.

OPDOEMEN. *Waarneemingen omtrent het Opdoemen van Zee en Land, en andere Verſchynſelen van dergelyken aart*, door J. F. Martinet, XXVII Deel 2 St. bl. 145. Na het Zeegezigt aan het ſtrand te *Edam* kort beſchreeven en tot eenen grondſlag gelegd te hebben, 146, 147, geeft de Schryver op de betekenis van het woord Opdoemen, 148, 149, en hoe het Verſchynſel, daardoor uitgedrukt,

drukt, zich daar vertoont, 149—151; hoe in andere oorden des Vaderlands, 152, 153; hoe aan *Ysland*, *Hitland* en *Fero*, 153—156; in *Siberie*, *Zweeden* en op *Wisinsburg*, 156, 157, in *Noord-Amerika* en *Oost Indie*, 158, te *Reggio*, 159, 160, op den *Etna*, 160—162, in *Barbarye*, 162, in de Middelandsche Zee volgens de Waarneemingen van den Heer MAY, 162-165. Dan dit Opdoemen heeft ook plaats op het land, te *Maassluis* en *Rhenen*, 165, by *Cadix* en te *Sues*, 166, en te *Edam* op tweederleï wyze, 167-169. De oorzaaken van dit Verschynsel ter Zee, worden daarna opgegeeven, 169—171, nevens de reden der verscheidenheid op verschillende plaatsen, 171—178, en te lande, 178-180, des zelfs voordeelen, 180-183, en andere Verschynselen, 183, 184. Het toppunt of *maximum* van het Opdoemen is waargenomen in de baai van *Tetuan*, waar men de Kust van *Mallaga* en de *Granaadbergen*, omgekeerd, in de lucht gezien heeft, 184—187, ook in ons Vaderland by *Eemnes*, en op welke wyze, 188-193, het geen door twee Plaaten wordt opgehelderd. Wat anderen daarvan ter verklaaring van dit zeldzaam Verschynsel gezegd hebben, vindt men in het slot, en waartoe deeze Opgaaf kan dienen, 194.

OPIUM. (*Geneeskundige Proeve over het nuttig of schaadelyk gebruik van het*) Zie het Register der XII Deelen bl. 84.

OPKLIMMING. (*Trapswyze*) *in de Natuurly-*

OVA-

OVARIA. (*Bericht van eene Vrouw, overleeden aan ondraaglyke ongemakken, voortgekomen uit eene zonderlinge verbastering der*) Zie het Register der XII Deelen bl. 95.

P.

PAAREL-WORM (*Waarneeming van den oorspronk der*) *met de daaruit komende goudoogige Stinkvlieg.* Zie het Register der XII Deelen bl. 95.

PADDEN. (*Verhandeling over de voortteeling der Americaansche*) Zie het Register der XII Deelen bl. 95.

PALMBOOMACHTIGE GEWASSEN. *Beschryving van twee nieuwe soorten van Palmboomachtige Gewassen uit* Japan *en van de* Kaap de Goede Hoop, *met eenige Aanmerkingen omtrent de Bloemen van de Varens en dergelyke Planten*, door K. P. THUNBERG, XX Deel 2 St. bl. 419. De Sexe der Planten is thans genoegzaam beweezen; evenwel bleef 'er nog, tot heden toe, ééne Klasse over, de *Cryptogamia* geheeten, welker vrugtbaarmaakende deelen niet genoeg bekend waren, waar onder eerst de Vygeboom was, doch nu ook de Palmboomen, 419—421. Tusschen de twee Palmboomen, *Cycas* en *Zamia*, en de Varens is eene groote overeenkomst, 421, 422. De twee eersten moeten tot de Klasse der *Twee-*

ten, in het jaar 1730 *uitgegeeven door* HENDRIK DE LETH *te* Amsterdam, *en door den Heer* JAN LUKAS VAN DEN TOOREN *te* Alkmaar *in* 1782, *gedeeltelyk verkleind; voort naamentlyk dienende; om de juiste afneeming van hetzelve Hondsbosch in den tyd van* 52 *jaaren aan te duiden; met de beschryving eener nieuwe Uitvinding, zoo men vermeend, volgens welke men zeer naauwkeurig en gemakkelyk Kaarten enz. verkleinen kan*, door A. ROSKAM KOOL. XXI Deel bl. 145. Eene Kaart van een gedeelte van *Noord-Holland* en *West-Friesland*, door JOOST JANSZ BEELDSNYDER in den jaare 1575 gemaakt werdt, om dat er maar twee of drie van overgebleeven waren, in den jaare 1778, op nieuw uitgegeeven. Zy gaf aanleiding dat de Schryver meende daarop te ontdekken eene groote verandering, te *Petten* en daaromtrent voorgevallen, 146, 147. Des ging hy derwaarts en onderzogt, hoe verre de Waterdyk, zedert 't jaar 1730, verlegd is, 148. Na eenige byzonderheden van het oude *Petten* en de tegenwoordige Inwooners gemeld te hebben, 149——154, volgt de wyze, hoe J. L. VAN DEN TOOREN de groote Kaart des eersten tot een groot *Octavo formaat* verkleind hebbe, 155——159, welke manier van verkleinen korter en zeekerder gaat, dan anderen, voorheen gevolgd, 159—166, waaruit drie Aanmerkingen aangaande *Petten* getrokken worden, 167——168, waar agter de verkleinde Kaart volgt, nevens twee anderen Plaaten, ter verklaaringe van de beste manier van verkleinen.

PEULVRUCHTEN. (onbekende) Zie BOOMEN.

PHOSPHORIKE LICHTEN. *Waarneeming over het Verschynsel der Phosphorike Lichten van de Oost-Zee*, door den Graave G. RAZOUMOWSKY XXIII Deel in de Berichten bl. 3. Eenige Aanmerkingen over de bekende *Phosphori* gaan vooraf, 4, waarna de Schryver zegt, dat hy, den 15 July 1781, van *Kroonstad* naar *Koppenhagen* zeilende, wat laager dan de kusten van *Courland*, gezien heeft, voor de eerstemaal schitterende flikkeringen van eene byna witte of zeer bleeke roode koleur; en op welk eene wyze, eenige dagen laater, 4, 5, waaruit hy vier besluiten trekt, naamelyk, dat alle Phosphorike Lichten niet van dezelfde soort zyn, 6, 'tgeen hy tragt te bewyzen, 7—10; waarna hy de proeven van BAJON, op zyne reize van *Frankryk* naar *Cajena* gedaan, onderzoekt en gist, dat de Electrike kragt, waaraan sommigen het bovengemelde verschynsel toekennen, niet overal dezelfde zy, 10——12.

PIPÆ. Zie het Register der XII Deelen bl. 97.

PISBLAAS. *Verhandeling over eene binnenst-buitengekeerde, en buiten het lighaam geplaatste opene Pisblaas, in een eerstgeboren vrouwelyk kind*, door A. DE BOSSON. XIX Deel 1 St. bl. 313. Dat gevallen, die in veele opzichten overeenstemmen, van elkanderen kunnen verschillen, wordt hier bevestigd, 313. De Heel-

Heelmeester, geroepen by een pas gebooren vrouwelyk kind ten onderzoeke, befchryft een by het zelve gevonden plaatslyk gebrek, waarvan men foortgelyk nooit gezien hadt, ook geene andere Geneesheeren, 314—318. Na den dood geopend zynde geeft men een verflag naar bevind van zaaken, 318—323, waarop volgen de Waarneemingen van den Hoogleeraar Bonn, gemaakt by gelegenheid, dat hem twee Kinderen, met een wanfchapenheid der Teelddeelen ter weereld gekomen, 323--329, voorkwamen.

PISTOOLEN. Zie het Register der XII Deelen bl. 97.

PISVLOEINGE (*Waarneeming eener*) *binnen weinig dagen doodelyk.* Zie het Register der XII Deelen bl. 97.

PISWEG. (open) Zie Roede Wanstaltige.

PLANEETS-PLAATS (*Korte Verhandeling over het vinden van de fchynbaare*) *als deszelfs plaats uit het* centrum *van den Aardkloot te zien is.* Zie het Register der XII Deelen bl. 98.

PLANTEN. (onbekende) Zie Boomen.

—— *de groene kleur merkelyk verhoogd.* Zie Orkaan.

—— *Verhandeling over dat ſoort van Vaten in de Planten, aan welk in 't algemeen de naam van Lugtvaten gegeeven wordt*, door E. P. SWAGERMAN. XX Deel 2 St. bl. 171. Lang is er groot verſchil geweest over het beſtaan der Lugt in de Planten, zo wel als over het beſtaan van Lugtvaten in dezelven, gelyk blykt uit de aangehaalde geleerde Schryvers, 172-174. Men ondernam eenige navorſchingen te doen, doch zy bleeven onvolkomen, 174-176. Laater werdt die arbeid hervat in verſcheiden ſteelen, byzonder in de dwars doorgeſneeden ſteng van de Keizers-Kroon (*Corona Imperialis*), waarin men niet alleen enkele vaten vondt, maar zelfs eene bundelwyze byeenvoeging van verſcheidenen in een groen celachtig weefſel, 176——179. Daarna doorſneedt de Schryver de ſteng in de lengte, en geeft ons op, hoe de vaten aldaar geſteld waren, 179. Vervolgens onderzogt hy den loop der Vaten, in het dunne van de ſteng 180, en daarna by hunner oorſprong, 181, waaruit hy een beſluit trekt, 182. Dus ontdekte hy genoegzaam dit ſoort van Vaten; maar een naauwkeurige Ontleediging van derzelver plaats, ſchikking en gedaante aan anderen willende geeven, onderzogt hy nog eens alles en maakte daarvan afbeeldingen, 183——186. Hierna ging hy over, om eene gewoone Tulp te onderzoeken, waarvan hy den uitſlag aantekent 187——191, nevens 't geen MALPHIGIUS gezegd heeft van de overeenſtemming tusſchen deeze Vaten, en de Lugtvaten der gekurvene Dieren, 191-193.

en

en het geen GREW van derzelver bundelwyze verdeeling opgemerkt heeft, 193-195.

—— *Vervolg op de Verhandeling van de Vaten der Planten*, door E. P. SWAGERMAN, XXI Deel bl. 86. Al wat, in de voorige Verhandeling, van het beſtaan, plaatzing, ſchikking, grootte, hoeveelheid, gedaante en zamenſtelling van de Vaten der Bolplanten gezegd is, ſtelde men niet, als eene regelmaat voor de overige Geſlachten en hunne onderhoorige ſoorten, 86, 87. De Schryver is des overgegaan tot het naſpooren van eenige ſoorten van Planten, welke onder het Geſlacht der Kruiden behooren, 88. Dan, vooraf merkt hy eenige dingen aan omtrent het verſchil van deeze Vaten met die van het dierlyk geſtel, 88, 89. Neemt men in acht het aanzienlyk getal der bundels, in de Plaaten der voorige Verhandeling aangeweezen, dàn ontmoet men een wonderbaar zamenſtel van wezenlyke Vaten, 90, in ſtaat om aan de vereischten van een vogtvoerend Vat te voldoen, 91; maar behalven deezen heeft men in Kruiden, hierna te melden, niets gevonden, dat met de vereïschten van een Vat overeenſtemde, 91——93; des kan men aan de gemelden alleen den naam van Vaten geeven, 93, 94. MALPHIGIUS Luchtvaten zal men liever moeten noemen, Vaten, ter rondvoering van vogten geſchikt, 94, 95. De proeven met de Luchtpomp ſtaaven wel het beſtaan der lugt in de Planten; maar juist niet, dat de lugt in deeze Vaten opgeſlooten zy, 95, 96. By 't verdroogen, vindt men wel deeze Vaten ledig

dig; maar dat is ook gemeen aan de overige deelen, 96, 97. Derzelver ſtandplaatzen verſchillen meer in Kruiden, dan in Bolplanten, 98. In de ſtengen der laatſten vindt men twee verſcheidenheden, 98; doch meer in die der Kruiden, 99, 100. Een zevental van onderſcheiden zitplaatzen der Vaten is in ſommige Kruiden waargenomen by een horizontaale doorſnyding, 100——103. Van het uiterlyk aanzien der ſtengen valt niet te oordeelen; dwarſche doorſneeden beſlisſen meer, 103. By deeze gelegenheid is de ſteng van een Zonnebloem onderzogt, 103——107; daarna van de *Asclepias*, 107, 108; en van de *Eſula major*, 109; maar in geene Planten zyn de Vaten grooter en voor 't oog zigtbaarer, dan in de ſtengen der *Komkommers*, en in die der Meloenen, 109——112. Moeilykheden komen by zodanige ontdekking voor, die men moet afkeeren, 112——114. Onder de Planten met perkswyze Vaten is de *Menispermum* opmerkelyk, 114, 115; en by de geenen, die de Vaten in den omtrek der ſteng, op eene ongeregelde wyze, hebben, is de *Verbena*, 115, en in zulken, waar de Vaten der ſtengen, in den buiten omtrek of elders binnen dezelve, bundelswyze, geplaatst zyn, munt uit de *Amaranthus Criſtatus*, 116. — De Schryver is de eenige niet, die zich verzet heeft tegen 't aangenomen gevoelen, dat de genoemde Vaten alleen de lugt voeren, 117. Hy bewyst zyne ſtelling nader, 118—120; geeft ons op, welke Planten en wanneer ter onderzoeke te kiezen, 120, 121; en hoe men ze moet behandelen

by

Indiaansche Pokken, noch detzelver geneezing kent? 135, 136. Hierom worden de aart, de benaaming, en de oorzaaken deezer ziekte eerst beschreeven, 136--141; daarna de verschillende gevoelens van voornaame Geneesheeren gemeld en getoetst, 141--145; en eindelyk naar de oorzaak, naar de besmetting, de overërving, en de natuur van het vergift gezogt, 145--150. Onder deeze Pokken is verschil, 150-151. Men verneemt onderscheiden tekenen in het *eerste* tydperk, en vervolgens, tot dat de Voorzegging komt, 151——154, en welke middelen men dan ter geneezing moet aanwenden, 154——160. Dus komt men tot het *tweede* tydperk, waarin wederom de tekenen, het onderscheid, de voorzegging, en geneezing voorkoomen, 160—165. Aan het *derde* tydperk word gedagt, 165, 166: Vervolgens aan het *vierde*, 166--176. Dan, men moet ook kennen, en voorzien de toevallen, die uit deeze Pokken nablyven, by de Nederlanders bekend onder den naam van Naween, 176——182; waarna onderzogt wordt, of zy met de Venusziekte gelyk staat, 182—188.

POLYPI VAN DE NEUS. *Waarneemingen wegens eenige geneezene* Polypi *van de Neus*, door J. DE VRIES, XXIII Deel in de Berichten bl. 20. De Schryver werdt geroepen by een voornaam burger Heer van ruim vyftig jaaren, zwaarlyvig, volsappig, doch gezond, klaagende, dat hy in de neusgaten *Polypi* hadt, die hem beletteden lugt daar door te haalen, en eene moeilyke ademhaling met eene bezwaar-

ly-

lyke ſpysdoorzwelging baarden. Een gebruikt middel had de kwaal verergerd, 20, 21. In dien toeſtand werdt hy naauwkeurig onderzogt, en de geneezing beproefd, 22—24. De touw van ALBUCASIS, hielp niet: de *Seton* van LE DRAN was moeilyk: eene verandering werdt beproefd, en zy herſtelde den lyder, 25—32. — De Schryver laat hier op volgen *eene tweede Waarneeming wegens een genezene Kraakbeenige Polypus.* Deeze ontdekte zich in eene jonge Dochter, die reeds lang geklaagd hadt over eene verſtoptheid en opzetting in het regter Neusgat, welke, na onderzoek, een volkomen *Polypus* bevonden werdt te zyn, beſchreeven door HIPPOCRATES onder de vierde ſoort van *Polypi*, 34, 35. De *Seton* ſchynende hier van minder nut te zullen zyn, beproefde men de geneezing door het eenigſte middel, de *Extractie*, welke zeer wel gelukte, 34, 36, 37. — Eindelyk komt hier nog voor een *derde Waarneeming wegens eene geneezene Vleesch-prop*, welke toegebragt werdt aan eene Juffrouw van 40 jaaren, 38, alwaar geene *Extractie*, maar de *Seton* te werk geſteld kan worden. Dit geſchiedde met een goed gevolg, door de *Turunde*, 39—42. Eene Plaat heldert alles op, 43, 44.

POOLSCHE VLECHT. *Bericht aangaande een* Singalees, *die*, *op het Eiland* Ceilon, *iets van dat geene aan zyn hoofd hadt*, *het welk naar de* Plica Polonica, *of*, *Poolſche Vlecht*, geleek, door J. C. METZLAR. XXIV Deel in de Berichten bl. 459. In den jaare 1780 was er

er een *Singalees* te *Colombo*, van wiens achterhoofd een ſtaart, 52½ Rhynlandſche duimen lang, en van 1¼ tot 1½ duim dik, gegroeid was. Deeze ſtaart wordt verder beſchreeven, en het bericht aangaande den Man die deeze Vlecht droeg, er by gedaan, 459–461, nevens des Schryvers gedagten omtrent derzelver oorſprong, 461, 462.

PREDIKER IX *vs.* 11 *De waarde der menſchelyke pogingen op den toets geſteld.* Zie het Register der XII Deelen bl. 98.

PROFILEN (*Verhandeling over de*) *der Vestingen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 98.

PULVIS HYPNOTICUS; (*Verhandeling over de bereiding en nuttigheid van het Geneesmiddel*) *nevens eene aanmerkenswaardige Historie en geneezinge eener langduurige ſlaapeloosheid door het gebruik van hetzelve.* Zie het Register der XII Deelen bl. 99.

PUT. *Verhaal van eenige byzonderheden, waargenomen by het graaven van een Put in Vriesland*, door G. BRUGMANS, XIV Deel in de Berichten bl. 53. Het hier aangetekende geval gebeurde te *Ænguierum* in de Grietyen van *Oost-Dongerdeel.* Men groef eenen Put, en wanneer men, ter diepte van vierëntwintig voeten, gekomen was, en de boor ter verdere uitdieping gebruikte, hoorde men een onderaardsch gerommel, gevolgd van vuurvonken, en deeze wederom van eenen vuurigen damp,

55.

55. Hierby wordt gedaan wat nadeel de Werklieden daardoor leeden; welke vlam 'er uit floeg; hoedanig het water ware; en welke voorzorgen men gebruikte, 55. Een ander dergelyk geval is, nog eens, een half uur van daar gebeurd, 56.

—— Nader *Verhaal van dien Put*, door den zelfden, XV Deel in de Berichten bl. 11. De brand van den Put is, den 7 October des jaars 1773, fterker geweest, en wat daarby verder is waargenomen, 11, 12; hoedanig deszelfs water was, 14, en wat men vernomen heeft in den Put van 't nabuurig Dorp *Ee*, 13, 14.

R.

REGEN EN UITWAASSEMING. *Waarneemingen wegens de verfchillende hoeveelheid van Regen en Uitwaasfeming op verfchillende hoogten boven de oppervlakte der Aarde, benevens eenige aanmerkingen over dezelven*, door C. BRUNINGS, XIX Deel 2 St. bl. 227. Door bloote befpieling kon men niet vermoeden, dat 'er, in de hoeveelheid van Regen, op verfchillende hoogten boven de oppervlakte der Aarde vallende, zulk een aanmerkelyk verfchil zou plaats hebben, 228. Dit onderwerp fcheen geene oplettendheid te verdienen, 229. De Koninglyke Genootfchappen van *Londen* en *Parys* dagten 'er egter anders van, 229—232. Men nam proeven op het

 dak

RHYN. Zie GOUD VAN DEN RHYN.

RIVIEREN (*In welke hoeveelheid de* Nederlandsche) *sedert den aanvang deezer Eeuwe verzand zyn? Wat is het middel, om het zand en slikken, die zich op derzelver bodem gezet hebben, van daar te verdryven, en derzelver meerder verzanding voor te komen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 102.

—— Eerste Antwoord op de Vraag, door de Holl. Maatschappy voorgesteld. „ *Daar het door de ondervinding bekend is, dat 'er uit de Natuurlyke gesteldheid, en andere omstandigheden der Rivieren van ons Vaderland, voornaamlyk van den Neder-Rhyn of Lek, zekere gebreken noodzaaklyk voortvloeien, waardoor aan den eenen kant derzelver Kanaalen, tusschen dezelfde of soortgelyke Dyken besloten, te eeniger tyd onbekwaam zouden kunnen worden, om, behoudens de veiligheid der aanpaalende Landen, dezelfde hoeveelheid Waters af te brengen; en, aan den anderen kant, de Dyken, in buitengewoone gevallen, zo van Ysdammen, als anderszins, in gevaar gebragt worden van te bezwyken.* —— Zo word gevraagd: *Kunnen die gebreken zelven, of ook derzelver gevolgen, door andere middelen, dan door Afleidingen voorgekomen worden? Zo ja, welken zyn dan die middelen? Maar, indien één of meer Afleidingen de eenigste middelen zyn mogten, waardoor zodanig oogmerk op eene duurzaame wyze bereikt kan worden, zyn dezelven, naar de gelegenheid der Landen,* me-

mogelyk? Zo ja, waar, en op welke wyze moeten zy dan gemaakt worden, en kunnen zy veilig ondernomen worden, zonder de vaarbaarheid der Rivieren te benadeelen?" Men onderstelt by deeze Vraage, het sluiten der Bywegen langs den Boven-Rhyn, als het eerste en natuurlykste middel, om niet alleen de vaarbaarheid der Rivieren bovenwaarts te behouden; maar ook tevens eene geregelde verdeeling tusschen de Takken te weeg te brengen: des men by het beantwoorden niet noodig hebbe in aanmerking te neemen die buitengewoone hoeveelheid van Water, dewelke men sedert eenige jaaren door het openliggen der Bywegen op den Neder-Rhyn en Ysfel, ondervonden heeft, door C. Zillesen XIX Deel 1 st. bl. 1. Deeze Vraag is moeilyk te beantwoorden, 3. Onze Rivieren zyn door *één verkeerde Theorie*, *misbruikte kunst* en *eigen belang* bedorven. Men moet des dezelve volgens natuurkundige en proefondervindelyke grondwaarheden beschouwen, en dan uit diezelfde gronden naspeuren, welken in den tegenwoordigen staat der Rivieren, de beste middelen ter verbeteringe zyn. 4. De Rivieren en derzelver water zyn nuttig. 6—8. Hoe het laatste werkt, 8–10. Met welke snelheid het stroomt, en Stoffen laat zinken. 11–14. Wat by stuiting gebeurt. 15, 16. Maar hoe moet dan, volgens de gelegde gronden, een goede Rivier zyn? Zy moeten niet regt loopen, 16——19; maar eene andere geschiktheid hebben. 19. De gebreken onzer Rivieren kunnen hier uit afgeleid worden. 20. Onze

ze Voorvaders dwaalden in het aanleggen van Zomerkaden om de Rivieren, waaruit veele nadeelen volgden. 20—22. Men heeft die gebreken willen verbeteren; maar het kwaad is daardoor erger geworden, 22—25. Byzonder kan de Lek zyn water niet afvoeren, 25, 26. In ééns kan nu alles niet verbeterd worden, 27, 28. Alle afleidingen zouden zeer ſchaadelyk zyn, 28—31. Landen, boven het gewoone Rivierwater, moest men laaten onderloopen, 32—34. Maar hoe kan men de *Alblasser-* en *Crimpener-Waarden* uit het gevaar redden, 34—39? Voor de Lek moest dan ook gezorgd worden, 39–42. Aan de Beneden-Rivier zou men, door de natuur met konst gepaard, eene meerdere diepte kunnen geeven, 42—45. Dan, de Hollandſche Maatſchappy gaf den Schryver drie niet weggenomen zwaarigheden, door middel der Nieuwspapieren op, die hy in een Byvoegſel heeft getragt weg te neemen, 46, 47; eerst welke oorden en hoe onder water te laaten loopen, by wintertyd, 48—52; waar men zal moeten uitmaalen, het verval des waters in aanmerking genomen zynde, om de gebreken van den *Boven-Rhyn* en *Lek* weg te neemen, en die ſtroomen door den tyd in een beter ſtaat te doen geraaken, 52—70. Tot de landen aan de Rivier paalende, zou men een Canaal graaven, 77—80. De gevolgen der buitengewoone gebreken of Ysdammen zou men, door een ander middel, kunnen tegengaan, 81—88, en niet minder de Ysſtoppingen in de boven-rivieren, vooral by

dooi weder, wanneer het Ys beneden nog vast zit, 88——91, gelyk ook de Ysdammen, die zich zetten waar Eb en Vloed werken, 91——96. Dan de *Killen* en *Nieuwe Vaart* thans te diep wordende, zal men behooren te beteugelen, 100——108.

—— *Tweede* Antwoord op dezelfde Vraag, door C. REDELYKHEID. XIX Deel, 1 St. bl. 109. Volgens het voorstel der Vraag moet men de gebreken der Rivieren, die in 't vervolg veel schaade zouden kunnen doen, leeren kennen, 110, 111. Men kan ze in soorten onderscheiden, die gebreken ten gevolge moeten hebben, 112, 113. Sommigen van dezelven zyn niet, anderen al te verhelpen 114, 115. De gebreken vindt men in den *Boven-Rhyn* die te veel waters geeft aan den *Beneden-Rhyn*, en de *Gelderſche Ysſel* neemt te weinig over, 116——119, waaruit blykt, dat de *Beneden-Rhyn* of *Lek* al het overtollige water alleen moet draagen, 't geen zo veele dykbreuken heeft veroorzaakt, 119, 120. Om dat te keer te gaan, heeft men reeds de bywegen geslooten, 120——122, en voorgenomen nog meer uit te voeren, 122, 123, waaruit blykt, dat men eene eenvoudige verdeeling der wateren aan de drie Rivieren wil geeven, 124. Eenige hier voorkomende Bedenkingen worden opgelost, 125——129. Maar is zodanige evenredige verdeeling van water op de drie Rivieren mogelyk? men antwoordt ja, en geeft de middelen daartoe op, 129–131. De gevolgen der aangeweezen gebreken zou men ook door andere mid-

middelen, dan door Afleidingen kunnen voorkomen, 131, 132. Tien bewyzen worden hier aangevoerd, om vast te ſtellen, dat men, in gevallen van opene Rivieren, dat is, zonder Ys of Ysverſtoppingen, tot heden toe, geene afleiding noch afleidingen noodig hebbe, 134–137. In buitengewoone gevallen van gevaar door Ysdammen, die door vier oorzaaken geformeerd worden, is niets tot afweering te doen; maar de wording van een Ysdam kan grootelyks belet worden, 137–141. Wil men op afleidingen denken, dan moet men eerst de gevolgen, welke door Ysdammen veroorzaakt worden, onderzoeken, 141–143. Maar alle afleidingen zyn niet goed voor de Rivieren. Een Overlaat is in ſommigen zonder gevaar, 144. Maar men moet derzelver ſlegte hoedanigheden kennen, 144——148. Hierom zyn zulke Afleidingen, welker monden door Sluizen geſlooten worden, de beste, waarvoor veele redenen pleiten, 148——150. *Zy* zyn op alle plaatzen niet mogelyk; des worden zy, waar ze kunnen vallen, bepaald, 150, by voorbeeld, by *Gornichem*, 151, tusſchen *Rhenen* en *Wageningen*, 152; maar voor den *Gelderſchen Yſſel* valt 'er geene te bedenken, 152, 153. De wyze, hoe die te maaken, moet wel gekend worden volgens een gegeeven voorſchrift, 153–155. De groote zwaarigheid, of de vaarbaarheid der Rivieren daardoor niet zal belemmerd worden, wordt weggenomen door eene ontkenning, op redenen gegrond, 155, 156. De kosten daarvan kan om veele oorzaaken niet bepaald worden, 156, 157. Men wagte intusſchen,

ſchen, eer men dat werk begint, naar de uitkomst der boven gemelde middelen, 157, 158. Drie getekende Kaarten helderen alles op, 158.

—— *Berigt nopens de verdeeling en zamenloop der Rivieren*, door P. FRISI XIV Deel bl. 112. Uit de proeven, die de *Rhyn* by *Mentz*, de *Moezel*, en de twee takken van den *Rhyn* by *Emmerik* opleveren, volgens GENNETTÉ, beſluit hy, dat de Landen niets toebrengen om de hoogte van het overſtroomend water te verminderen; maar dat de Wateren, in eenen boezem vergaderd, eene veel grootere ſnelheid verkrygen, en dat, hoe dieper de grond uitgegraaven is, zo veel te minder zy nadeel doen aan de nabuurige akkers en dyken, 113. Dit is bevestigd door een proef, in eene door konst gemaakte Rivier te *Leiden*, 114, 115. Die ſtelling gaf twist en twyfel in *Italien*, 115. Men nam, op verſcheiden plaatzen, nieuwe proeven; maar zy vielen anders uit, 116, 117. De gevoelens der oude Waarneemeren worden by deeze gelegenheid opgegeeven, 118–122, waarby de laatere komen, 123——125, en daaruit wordt beweezen, dat het ſtuk, waarover men verſchilt, door natuurlyke Waarneemingen veel naauwkeuriger bepaald wordt, dan door Konstrivieren; dat de proeven van GENNETÉ geen genoegzaamen grond hebben, om zyn beſluit te doen vast gaan; en hoedanig de zamenvloeing des Waters in de daad zy, 125, 126, het geen door voorbeelden in *Italien* bevestigd wordt, 126-130.

ROE,

ROEDE. (WANSTALLIGE) *Nadere beschryving en afbeelding eener wanstaltige Roede en van den open pisweg, in een kind van drie jaaren waargenomen*, door A. BONN, XXI Deel bl. 135. Vóór vier jaaren werden de Waarneemingen des Schryvers, aangaande de wanschapenheid der Pisblaas en Teeldeelen, onder de *Verhandelingen der Maatschappy* (XIX Deel 1 St. bl. 323——329) gedrukt. Hy hadt toen het voorneemen om de Afbeeldingen van aangebooren gebreken van Kinderen in 't vervolg het licht te doen zien; gelyk in een ander Geschrift geschied is, 136, 137. Hier geeft hy de kentekens op van eenig schuilend gebrek of mismaaktheid in de bovengenoemde deelen, en heldert alles op, door de afbeelding van vier wanschapen gevallen, in Plaat, 137–144.

ROSENKRANSMOLENS. *Theorie der schuinsliggende Rosenkransmolens op Schepwerken*, door W. J. G. KARSTEN, XIV Deel bl. 1. Onder de Werktuigen, die men met vrugt gebruiken kan, wanneer het water slegts, tot de hoogte van 10 of 12 voeten, moet gebragt worden, schynen de zogenoemde Rosenkransmolens alle oplettendheid te verdienen. BELIDOR heeft geleerd, hoe dezelven best aan te leggen. KARSTEN wil deszelfs voorstel alhier verbeteren, bl. 1, 2, des hy de plaatzing, vorm en behandeling der Schepwerken aantoont, bl. 2——25. Twee Schepwerken te *Straatsburg* worden beschreeven, 25—35, en de lengte der Klimbuizen opgegeeven, 36——48.

ROTTEKRUID. (*Waarneeming van eenige zeldzaame en langduurige toevallen, veroorzaakt door het inneemen van*) Zie het Register der XII Deelen bl. 103.

RUNDERSTERFTE (*Waarneemingen in de*) *gedaan in de jaaren* 1756 en 1759. Zie het Register der XII Deelen bl. 103.

—— *Nadere Verhandeling over de Runderſterfte.* Zie het Register der XII Deelen bl. 103.

—— *Bedenkingen over de aanſteekende ziekte onder de Runderen, benevens eene aanwyzing, hoe de beſmetting van dezelve, of uitgeroeid, of ten minſten derzelver voortgang geſtuit zou kunnen worden*, bl. 104.

S.

SAL QUEREUS MARINÆ. Zie WIER (Zout van)

SALPETER-GEEST. (*Phlogiston in den Glauberiaanſchen*) Zie YZER.

SCHEDE. (UITZAKKENDE) Zie LYFMOEDER.

SCHEURBUIK (*Een wonderlyk geval in eene Vrouw, die door*) *veele knobbels op het hoofd*

SLYMGRAVEEL. (*Korte aanmerkingen over het zogenaamde*) Zie het Register der XII Deelen bl. 109.

SLOKPYP. (*Welke zyn de oorzaaken van de belette doorzwelging in de*) *dewelke langzaam gebooren word, en doorgaans doodelyk is? Welke zyn de redenen, waarom dezelve nu veel meerder dan voorheenen voorkomt? en door welke middelen is zy voor te komen of te geneezen?* Zie het Register der XII Deelen bl. 106.

—— Tweede Antwoord op die Vraag bl. 107.

—— *Waarneeming aangaande eene moeilyke doorzwelging, veroorzaakt door eene drukking op den Slokdarm*, bl. 108.

—— *Verhaal van eene belette doorzwelging*, bl. 108.

SLUIS IN VLAANDEREN. Zie *Ziekten.*

SNAPHAANEN EN PISTOOLEN (*Hoe*) *te bereiden, dat men 'er zeer verre mede ſchieten kan.* Zie het Register der XII Deelen bl. 109.

SNEEUWWATER. Zie YZER.

STAARTSTER. *Berekening van eenige* Formulæ, *ter bepaalinge van den afſtand eener* Comeet *van de aarde, in vier Waarneemingen gegeeven.* Zie het Register der XII Deelen bl. 109.

Kort

des gestorven lichaams, waarin hy denzelven gevonden hadt, 84--88.

STEEN IN DE BLAAS. Zie BLAAS.

STEENEN, *ontlast uit den* Uterus *by eene jonge Dogter van 28 jaaren te* Lekkerkerk. Zie het Register der XII Deelen bl. 112.

—— *Eene zonderlinge en zeer gelukkige loozing van twee Steenen door een jongman van* 28 *jaaren.* bl. 112.

STEENEN EN STEENVOEGEN *in kelders, fonteinen en gebouwen zodanig digt en vast aan malkanderen te lymen en te stoppen, dat het tegen water, lugt, en warmte altoos digt blyft, en nooit zal barsten.* Zie het Register der XII Deelen bl. 112.

—— *Nog een dergelyk sterke Steenlym, om voegen tusschen Hardsteenen, onder of boven den grond, waterdigt te maaken, als mede yzere bouten en staaven in den Steen, in steede van met lood, vast te zetten, bestand tegen water, lugt en warmte, en niet barstende. bl.* 113.

STEENEN (VERANDERLYKE) *Vertoog over de veranderlyke Steenen*, Oculus Mundi *genaamd en een zeldzaame, van dien aart*, door M. HOUTTUYN. XX Deel I St. bl. 311. Dat sommige Steentjes in water gelegd, een zekeren trap van doorschynendheid verkregen, terwyl

wyl zy anders ondoorzigtig waaren, is reeds, in het midden der voorgaande Eeuw, of vroeger, bekend geweest, 311. Dat blykt uit het getuigenis van verscheiden Schryvers, 312-316. Niet lang geleeden is zodanig Steen, welken men nu noemt *Lapis mutabilis*, of *Oculus Mundi*, eerst regt bekend geworden, en door de Geleerden beschreeven 316—320. Waaruit tevens blykt, dat er thans veranderlyke Steenen van veelerlei soort zyn bekend geworden, en beschreeven, 320—324. Ter bevestiging van alles geeft de Schryver in een Plaat de Afbeelding van eenen zeer fraaien veranderlyken Steen, zynde een Plaatje van de zogenaamde *Fichter-Agaat*, vallende op den Galgenberg by *Oberstein*, op de grenzen van het *Tweebrugsche* en de *Paltz*; waarby de beschryving gevoegd wordt, 325——330.

STEENKOOLEN. *Verhandeling over het navorschen en uitvinden der Steenkoolen*, door J. DE STEHLIN XIV Deel bl. 67. Laage Landen hebben Turf in zich, hooge bezitten Steenkoolen, misschien ook *Gelderland*, maar waar te vinden? Sommigen hebben dit gebrekkig aangeweezen, beter onze Schryver, gelyk uit de ondervinding gebleeken is, 67——71. Hoe diep zy liggen, en dat zy eene Goudmyn voor een Land zyn, vindt men hier aangetekend, 72——76. Maar waar zyn ze te zoeken? Niet in eigenlyke of in Myn- maar in Vlotbergen, te ontdekken door middel van een Bergboor, of door graaven, gelyk by *Loebingen* in *Saxen*, en de *Wettin* in het *Maagdenburg-*

burgsche, van welke beide de laagen werden gemeld, 76—83, nevens eene nadere bepaaling der gronden, waar men ze mag vermoeden, 84—86, en den grond beproeven, 86, 87. Men kan ze egter maar brengen tot vier soorten, 88—90, en hoe men ze moet behandelen, 91. 't Naspooren geeft meestal aanleiding tot het vinden van andere nuttige Delfstoffen.

STERREKUNDIGE STOFFEN. (*Verhandeling over eenige*) Zie het Register der XII Deelen bl. 112.

STEDEHOUT. Zie het Register der XII Deelen bl. 112.

STINKVLIEG. Zie het Register der XII Deelen bl. 113.

STRAND TE PETTEN. Antwoord op de Vraag: *Welke zyn de waare oorzaaken, dat het Strand by Petten en de Hondsbosfen sedert eenige jaaren zo aanmerkelyk is afgenomen? Wat is het beste middel, om het Strand te dier plaatse te bewaaren, en te doen aanwinnen?* Zie het Register der XII Deelen bl. 113.

STUIPTREKKINGEN. *Waarneeming van zeer zwaare en langduurige* Convulsien *of stuiptrekkingen, door Steenstof veroorzaakt, en door het uitloozen van dezelve geneezen*, door P. HECKERS, XVI Deel 2 St. in de Berichten bl. 325. Een gezond Man, van

37 jaaren en eene maatige levenswyze, wordt, in den jaare 1755, zonder voorafgaande ongemakken, schielyk overvallen door eene zwaare pyn in de ingewanden des buiks, waar tegen verscheiden' geneesmiddelen voorgeschreeven worden; doch vrugteloos, 326, 327. Hier na viel hy in zwaare stuiptrekkingen, 328, 329. Het beloop der ziekte wordt naauwkeurig opgegeeven, nevens de gebruikte middelen, en hoe hy, door het loozen van Steenstoffen, volkomen geneezen, en daarna gezond gebleeven is, 329–332.

T.

TABAKS-ROOK. Zie het Register der XII Deelen bl. 114.

TAND *in een monstreus Kaakebeen*. Zie het Register der XII Deelen bl. 114.

TANDEN. *Bericht van eene oude* DAME, *welke, in haar zesëntagtigste jaar, drie nieuwe tanden heeft gekreegen, welk getal, sedert vier jaaren, tot vierëntwintig is aangegroeid*, door J. DACHS, XVI Deel 2 St. in de Berichten bl. 317. Eene oude Adelyke Dame, te *Terborg* in het Graafschap *Zutphen*, werdt, in haar zesëntagtigste jaar, door eene zwaare koorts overvallen, met hevige pynen in den mond, welke laatste eenige dagen duurden, waarna drie nieuwe tanden doorbraken, en se-

 dert

dert nog éénentwintig anderen gevolgd zyn; 318, 319. De Schryver ontvouwt de vreemdheid van dit geval, en waaraan men hetzelve hebbe toe te schryven, waarin iets groots en wonderbaars gevonden wordt, 320——324.

TEELDEEL, *met kanker aangetast.* Zie het Register der XII Deelen bl. 114.

TEELDEELEN (*Beschryving der tegennatuurlyke*) *van een Manspersoon in het huis der vreemde Weezen te Zwolle, en een Werktuig om de pis te vangen en op te houden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 114.

TEERLINGSCHE VERGELYKINGEN. (*Nieuwe bespiegeling en ontcyffering der*) Zie het Register der XII Deelen bl. 115.

—— *Verhandeling, waarin uit den aart zelfs der* Teerlingsche Vergelykingen *getoond word, welke de redenen zyn, waarom er voor de drie Wortels dier Vergelykingen geen algemeene* Formulæ *kunnen gegeeven worden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 115.

TEXELSCHE ZEEGATEN. Zie ZEEGATEN.

THERMOMETRISCHE WAARNEEMINGEN, *in* Japan *gedaan, in de jaaren* 1775 *en* 1776, door C. P. THUNBERG, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 123. Deeze Waarneemingen beginnen met Sept. 1775 en

en eindigen met October 1776, 123—136. Viermaal daags is de graad van koude en hette, nevens de gesteldheid des Weders, aangetekend. Zodanige Waarneemingen zyn, zo veel men weet, nooit te vooren in *Japan* gedaan; des zeer waardig om bekend te worden, 136. De grootste warmte is geweest op 98, en de felste koude op 35 graaden, 137.

TREPANEEREN. (*Verhandeling over het*) *ter geneezinge van verzweering en bederf in het Scheenbeen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 115.

TRIPLARIS AMERICANA. *Verhandeling over de* Triplaris Americana, *beschreeven en afgebeeld*, door P. J. BERGIUS, XVI Deel 2 St. bl. 109. De Planten van *America* zyn ons nog weinig bekend, 110. Onder de geenen, welke ROLANDER medegebragt heeft, behoort de zeer zeldzaame plant, *Tiplaris* III. Waaraan die naam door anderen is gegeeven, 112. Deeze *Triplaris* wordt hier naauwkeurig beschreeven, 114—116, en in Plaat fierlyk afgebeeld.

TURFBOUW (*Korte Verhandeling van den*) *en den wederaangroei van het Veen, zo als die byzonder in de* Langstraat *plaats heeft.* Zie het Register der XII Deelen bl. 116.

TWEELINGEN, *die met het bovendeel hunner hoofden waren aaneengegroeid.* Zie het Register der XII Deelen bl. 116.

V.

VAARWATERS. Antwoord op de Vraag der Hollandsche Maatschappy: *Welken zyn de beste middelen, om Vaarwaters te verdiepen, het zy de ondieptens gekomen zyn door Verzandingen, Slikken, Kleyen, ofte andersints*, door J. VAN DER LINDEN, GOVERTSZ. XV Deel bl. 469. De Rivieren van *Holland* zyn hier, voornaamelyk, bedoeld, die in een slegten staat raaken, 470—472. De oorzaaken daar van worden gemeld, 472, 473, ook hoe de Beddingen te verdiepen, 473, 474; de Oevers te behandelen, 474, en de zinkstoffen af te voeren, 475. Deeze middelen kunnen nuttig zyn op den *Goudschen Ysfel*, 476, de *Linge* uitgezonderd, 476, 477. Wat te doen aan begroesde plaaten, aan in- en uitsteekende hoeken, 477—479, de openingen te behouden, en vooral waar ter plaatse, 479—484. Welke de *beste* middelen, in 't algemeen, ter verdiepinge zyn, 484—487, en waar zich daarvan te bedienen; 487-491. — In een BYVOEGSEL wyst de Schryver vier onderscheiden *distantien* aan in de Rivier de *Merwede*, die verdieping noodig hebben, 494—504. Dan, op dat ANTWOORD en het BYVOEGSEL zyn door de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER WEETENSCHAPPEN eenige *Aanmerkingen* gemaakt, om te toonen, waarom zy dezelven niet voor volledig, of voor

zoo naaby, als mogelyk is, aan de Vraag voldoende houde, schoon dat ANTWOORD en het BYVOEGSEL (haars oordeels) verscheide nuttige aanmerkingen en deeze en geene weetenswaardige bevindingen behelzen, bl. 505—512.

VAGINA. Zie het Register der XII Deelen bl. 117.

VAL DER EERSTE OUDEREN (*Onderzoek der Middelen, welke de Goddelyke Voorzienigheid, volgens het oordeel van sommigen, hadde kunnen gebruiken, om den) te verhinderen.* Zie het Register der XII Deelen bl. 117.

VALLENDE ZIEKTE. Zie Ziekte.

VARENS. (*Bloemen van de*) Zie PALMBOOMACHTIGE GEWASSEN.

VATEN IN DE PLANTEN. Zie PLANTEN.

VATEN OPSPUITEN. *Ontdekking van het geheim der Opspuiting* (Injectie) *der Vaten, gebruikt door de Heeren* RUISCH en LIEBERKUHN, door G. J. BEUTH. XVII Deel 2 St. bl. 263. De beide genoemde Heeren konden niet alleen de Vaten van enkele deelen der dierlyke ligchaamen, op de volmaakste wyze, opspuiten; maar ook de *Injectie*-stoffe door de vliezen der vaten uitdryven,

en haar door de Zweetgaten der huid eenen door- of uitgang verschaffen, 263——264. Maar de kennis van de toebereidselen tot zodanige opspuitingen zyn met de uitvinders gestorven, 265. Het groot nut van zodanige ontdekking heeft den Schryver aangespoord, om een proef te neemen, welke hem by uitneemenheid gelukt is, des hy, deeze ontdekking niet geheim willende houden, dezelve aan de Maatschappy ontdekt; en de wyze der uitvoering in eene Plaat afgebeeld heeft, 265—270.

VEELHOEK (*Verhandeling over de beginselen, op welke het* Problema, *om een gegeeven) met het meeste voordeel te versterken*. Zie het Register der XII Deelen bl. 118.

—— *Meetkundige Verhandeling wegens sommige hoedanigheden der reguliere Veelhoeken*. Zie het Register der XII Deelen bl. 118.

VENUS (*Waarneeming der bedekking van*) *in 't jaar* 1753 *te* Leiden *gedaan*. Zie het Register der XII Deelen bl. 119.

—— *Verhandeling, beneffens de naauwkeurige algemeene en byzondere Afbeeldingen van den overgang der Planeet* Venus, *voorby de Zon in 't jaar* 1761. bl. 119.

—— *Verhandeling en Aanmerkingen over verscheiden Uitrekeningen en Waarneemingen van den overgang van* Venus *voorby de Zon in 't jaar* 1761, bl. 119.

Waar-

kunnen? 2. Tot hoe verre kunnen hellende gronden, tot den landbouw bekwaam, metterdaad verschillen van waterpasse, die hun tot voetsteun dienen? 3. Welke gevolgen kan men uit de oplossing van deeze twee Vraagstukken, alles in agt genomen, afleiden, het zy met betrekking tot de regels van het Landmeeten, of tot vrugtbaarheid en bevolking van verscheiden Landen? — Op de *eerste* Vraag wordt geantwoord, 312—318, op de *tweede*, 319—337, op de *derde*, 337—367.

VLOEISTOFFEN (*Beschouwing wegens de kragt der*) *en inzonderheid die van het water.* Zie het Register der XII Deelen bl. 128.

—— Tweede stuk over dezelfde Stoffe, *en inzonderheid over den weerstand van de Lucht*, bl. 128.

VLOEISTOFFEN. (*Wederstand der*) *Verhandeling over den wederstand der Vloeistoffen in het algemeen, en in het byzonder dien van de Lugt op de Kanonkogels en Bomben*, door J. J. WARTMANN. XIV Deel bl. 295. Eerst telt de Schryver op de verscheidene soorten des wederstands der Vloeistoffen, en de grootheid haarer kragt, 295 — 298: Dan tekent hy aan de soortgelyke zwaarte van Loot, gegooten Yzer, Bomben, Water en Lugt, 299-303. Hierop stelt hy een *Problema* voor, 304-308, en trekt er verscheiden gevolgen uit, opgehelderd door voorbeelden, 308——351. Deeze Theorie vergelykt hy met de proeven van

VO-

VOGELEN. *Verhandeling over de Hersseinen der*) Zie het Register der XII Deelen bl. 129.

VOGEL-GRAS. *Bericht nopens het Vogel-Gras*, door D. DE GORTER. XXII Deel in de Berichten bl. 471. Wat het Vogel-Gras by LINNÆUS, en welke de gemeene naam zy; waar men er eene goede afbeelding van kan zien; in welke oorden hetzelve groeit en tot welke hoogte; hoe de Halmen zyn; waar men er eene goede beschryving van vindt; wat men ter uitroeinge vrugtloos gedaan heeft; of met beter uitslag kan verrigten, zegt ons dit Bericht, 472, 473

VOGELLUIS. (*Waarneeming van de gevleugelde zes en dertig-tengelige*) Zie het Register der XII Deelen bl. 130.

VOGT (*Pynstillend*) *van* HOFMAN. Zie KOPERROOD.

VOLKEN VAN NEDERLAND (*Korte schets van de*); *die wel eer het zelve bevolkt en bewoond hebben*. Zie het Register der XII Deelen bl. 130.

VRUGT. (*Een Vrouw van 48 jaaren, die 6 jaaren te vooren zwanger was geweest, tusschen beiden een zoon ter waereld hadt gebragt, loosde nu eerst de beenstukken der eerste*). Zie het Register der XII Deelen bl. 131.

VRUGT (WANSCHAPEN) *Beschryving van een wanschapen vrugt van agt maanden, met een gesloten aars ter waereld gekomen*, door C. G. WAGLER. XIX Deel 2 St. bl. 255. De Vrouw van een Soldaat, in haar dertigste jaar, ten derdenmaale zwanger, werdt, in het einde der agtste maand, verlost van een wanschapen kind, van 't welk de aars, balzak, beenen en voeten, alle mismaakt, beschreeven worden 256——261. Om de innerlyke deelen beter te kunnen onderzoeken, nam men de opspuiting te baat, van welker uitslag ook berigt gegeeven wordt, 261, 262. Hierna werdt het lykje geopend, en ons gezegd, hoe men de Navel-slagader, de blaas, de lever, de maag, darmen, ballen, den regten darm, piswegen, bloedvaten, en het bekken bevonden heeft, 262——300. Hierna worden twee voorbeelden aangehaald van Kinderen gebooren zonder aarsopening, doch door eene konstbewerking geneezen, 300--309. Drie Plaaten helderen alles op, 310--320.

U.

UITWAASSEMING. Zie REGEN.

W.

WAARNEEMEN. ANTWOORD op de Vraag der Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen: *Wat word er vereischt tot de konst van Waarneemen, en hoe veel kan dezelve toebrengen tot volmaakinge van het verstand?* door B. CARRARD. XIII Deel bl. 1. De Schryver geeft op, met welke voorwerpen der Natuur een Waarneemer zich bezig houdt, bl. 11-16. In de *georganizeerde* lichaamen moet men eerst letten op de uitwendige hoedanigheden, 18——32 en wat men noodig heeft om het inwendig maaksel van een Dier waar te neemen, 33——54. Niet georganizeerde lichaamen hebben onderscheidende uitwendige hoedanigheden, die men moet nagaan, 55--64. Welke middelen men in 't waarneemen dikwils noodig heeft, 65--85. De *Chimie* leert de beginsels der lichaamen kennen, 86--102. Men zal in de Dieren andere dingen kunnen waarneemen, 103-118. Men moet wil men den Mensch kennen, op de werkingen der Ziel letten, 119-137. — Maar zal men den weg, welken de Natuur houdt in de veranderingen die in de waereld voorvallen, waarneemen, dan moet men er regte denkbeelden van vormen, en in alle haare voortgangen volgen, 138-145, de verschynsels ontbinden, en by deelen beschouwen, 146--168, ook uit de waargenomen verschynselen gevolgen trekken voor 't toekomende, 169--173. Voorts moet men de Waarneemingen by aanhou-

houding voortzetten, en van 't een aan 't ander geslagt overleveren om gewigtige redenen, 174--196, terwyl Waarneemingen in verschei-den Landen ons bewaaren voor uitspraaken, die te algemeen zyn, en aanleiding geeven tot verheven bespiegelingen, 200--208. Op onzen Aardbol vielen groote veranderingen voor, die aanmerkelyke verscheidenheden lieten zien, 209. 228. Wil men georganizeerde lichaamen bewaaren of herstellen, dan moet men de nadeelige oorzaaken onderzoeken, en haare werking poogen te stuiten, 229--246. Maar zal men niet lyden by de veranderingen, die in onze ziel voorvallen, zo moet men derzelver kragt; om ons te verblinden of te verleiden, door waarneeming poogen te verydelen, 247--251.— De zin, die ons misleidt, is het gezigt, waarom men dat moet helpen door de ondervinding; 252—265. Hierom moet men op de Verschynsels letten ter beoordeeling van ver afgelegen lichaamen, 262 — 268. En wil men de onderlinge gelegenheid der lichaamen op een oppervlakte aanwyzen, dan moet men hunnen afstand bepaalen van twee andere vaste punten of van twee lynen, eenen hoek uitmaakende, welke best een regte is, 269—273. Maar om waare beweegingen van schynbaare te onderscheiden, kan men zich van tien verscheiden regelen bedienen, 275—307, en op zeven zaaken agt geeven ten aanziene van de Methoden van Waarneemen, 308—320. Een Waarneemer moet voorzien zyn van Telescoopen en Mikroskoopen, derzelver maaksel kennen, en weeten te gebruiken, 321—345, ook een goede Baro-

meter en Thermometer, 346—348, en Chymische Werktuigen, nevens anderen, om hoeken, afstanden, grootheden, beweegingen en gewigten te bepaalen, ten welken einde zeven byzonderheden niet vergeeten moeten worden, 349-366. Dan een Waarnemer moet genoopt worden door zugt tot kennis, en liefde voor de waarheid, daarby vry zyn van drift en vooroordeel, 367-370. 'Er zyn zekere kentekens van vooringenomenheid, waar tegen men zich moet aankanten, 367-391. De groote overvloed van de voortbrengselen der Natuur dringt ons, om ze te verdeelen, 392, waartoe verscheiden Methoden opgegeeven zyn; doch wat men hebbe te volgen, 394-415. Intusschen kan de kunst van Waarneemen veel toebrengen tot vermeerdering van het getal onzer denkbeelden, naamelyk tot volmaaking van ons verstand, 419-424, schoon wy alles niet zullen leeren kennen, 425-427; maar door inwendige beschouwing krygen wy kennis van de werking onzer ziel, doch gebrekkig, 428-433. Het Waarneemen is van groot nut, om wel te redeneren, 434, 435, en om de oorzaaken en gewrogten te ontwikkelen, 436, waaruit hy leert de Natuurkunde, 437-472. Veelen deezer aanmerkingen, daartoe gegeeven, hebben ook betrekking tot de Geneeskunde, 473—476, en door zulke waargenomen Verschynsels kan men alleen reden geeven van het geen 'er omgaat in de ziel, 477. Ook komen deeze dingen te pas in de Staatkunde en Regeering, daar ze de natuur der Menschen, den aart der Volken en de omstandigheden leert kennen, 478

478, 479. Zelfs is de Overnatuurkunde met valschheid vervuld, zo haare algemeene kundigheden niet gegrond zyn op Waarneemingen, 480-484. De zuivere Wiskunde leidt ook haare beginfelen daarvan af, 485, en het waarfchynlyke wordt ook daardoor onderfcheiden van het geen, waarin geen volmaakte zekerheid is, 486-488: zelfs kunnen veele Waarneemingen, van welken men Tafels moest hebben, veel dienst doen in de kunst van gisfen, 489—500. Ook kan 'er de Meetkunde veele nuttigheden van trekken, 501——504. De fraaie Kunsten, gelyk die van den Digter en Redenaar, 505-507, van den Zangkunftenaar, 509, van den Schilder en Beeldhouwer, 510, en van den Bouwmeester, behaalen ook daardoor veele winsten, 511, 512. Maar door Waarneemen ontdekt men ook best, welke lichaamen best gefchikt zyn voor het oogmerk van den Ambagtsman, en hoe de Stoffen tot zyn gebruik moeten bereid worden, 513-516. Dus kan men in zyn eigen Land goede Stoffen vinden, 517-520, het meeste voordeel trekken uit de werkingen der Natuur, 521. Kent men ze niet, men moet ze egter navolgen, 522-526, en nieuwe middelen worden soms daardoor uitgedagt, waartoe de Meetkunde hulp biedt, 527-530, ons veel ydele hoop beneemt, en voor bedriegers bewaart, 531. Geene uitvinding agt men dan onmooglyk, en is zy nu niet nuttig, zy kan het worden met den tyd, ten minften zyn fommige Waarneemingen, buiten dat, aangenaam, 532——538. —— Eindelyk worden goede Zeden

ſterker aangepreezen door Waarneeming, dan door afgetrokken beſpiegelingen omtrent de Zedeleer, 539——542: ook noopt ons de beſchouwing van de orde en overeenſtemming des Heelals tot eenen geregelden wandel, 543, 544, en men krygt, door waarneemen, de verhevenſte denkbeelden van GOD; het bewaart ons tegen zwaarigheden, in 't beſtier der Voorzienigheid voorkomende, en ſtrekt verder om ons te verbeteren en te volmaaken, te meer, daar het ons opleidt tot de verwagting van een ander leven, 545——556.

WAARNEEMEN. Tweede ANTWOORD op de Vraag der Holl. Maatſchappy der Weetenſchappen: *Wat word er vereischt tot de konst van Waarneemen? en hoe veel kan dezelve toebrenge tot volmaakinge van het verſtand?* door J. SENNEBIER. XIII Deel 2 Stuk, bl. 1. Na dat de Schryver de voordeelen der Weetenſchap kort getekend heeft, 3--6. gaat hy over tot een bepaaling, waarin de konst van een verſtandig Waarneemer beſtaat, by voorbeeld, hy moet leezen in het Boek der Natuur, proeven doen, op de uitwerkſelen letten &c. 8——14. Maar men moet Natuurlyke bekwaamheden en byzondere kundigheden bezitten, om een Waarneemer te zyn, gelyk hy aantoont door het voorbeeld van groote Geleerden, 15——23. Daarenboven heeft hy noodig de Wiskonst, 24——26, de Rekenkunst, welgeſtelde, maar ook behoorlyk geoefende zintuigen, en kennis van zichzelven, 27——32; voorts moet hy oplettend zyn in de keuze van voor-

voorwerpen, die hy wil waarneemen, 32—34; vooral behoort hy de nuttigheid te bedoelen, 34—35, hoewel hy dingen van enkele nieuwsgierigheid niet moet verzuimen, 35, en zeldzaamen niet overslaan, 36, 37. Vervolgens overweegt hy wat een Waarneemer te doen heeft, die gereed staat om waar te neemen, 39, by voorbeeld zich eene vastbepaalde orde in het onderzoek voorschryven, 40, 41, het oogmerk zyner waarneemingen weeten, 42, 43, terwyl de orde hem middelen aan de hand geeft, welke hy moet gebruiken, 44, en het voorwerp, dat hy wil onderzoeken van alle kanten behoort te beschouwen, 45-47. Vervolgens word er een raad gegeeven aan den Waarneemer, wanneer hy een nieuw voorwerp onder handen neemt, 47, en welke orde hy in zyne waarneemingen moet houden, 48——50. Ook wordt hem aangeweezen, wat hy onder het waarneemen te doen heeft, naamelyk de zinnen wel te gebruiken; 51, 52, die zonder gebrek moeten zyn, 53——55, en wat men moet te werk stellen, om mistasting te voorkomen, 55. Om beter te slaagen, moet hy het voorwerp vóór alle zintuigen brengen, 56; maar op deezen alleen moet men zich niet verlaaten; men moet de hun ontbreekende kragt door werktuigen aanvallen, 57, welke naauwkeurig moeten zyn, 58——60, en die hy in hunne werkingen moet kennen, 60. Ongeacht dat alles, kunnen onze beoordeelingen onvolmaakt zyn, 61-62; des men moet voorzigtig 't besluit opmaaken, 62, en alles ten regten tyde en op de voordeeligste wyzen te passe brengen, 63: ook

moet hy veel gedulds hebben, 64——66, en omtrent alles oplettend zyn, 66——78. Door veele voorzorgen en middelen moet hy de oplettendheid onderſteunen, 79, naamelyk zyne oogen niet te veel vertrouwen, zyne proeven menigmaal hervatten, 81, op andere ſoorten van ſchepſelen herhaalen, 82, 83, zyne Waarneemingen te veranderen, 84——86, en die met andere verſchynſelen te vergelyken, 86—— 88, den toeſtand der voorwerpen, geduurende de Waarneeming, van den natuurlyken te onderſcheiden, 89, en de oplettendheid ſchikken naar het gewigt der zaak, 90. — Maar hoe moet men zig gedraagen na het waarneemen? 90. Men toone aan anderen wat men gezien heeft, 92, 93; men leere de juiste waarde der Waarneemingen, 94; men geeve daarvan eene goede beſchryving, 95; of men verbeelde die in eene tekening, 96, 97. —— Dan, hoe zal men nut trekken uit zyne Waarneemingen? 98. Alles wordt ſoms te gelyk gevonden, 99, ſoms niet, 100; dan in het verklaaren der verſchynſelen moet hy omzigtig zyn, en verſcheiden regelen in acht neemen, 101-114, om, alsdan, het beſluit op te maaken, en de wetten der Natuur op te geeven, het geen behoedzaamheid koſt, 115--127. — Maar hoe veel kan de Waarneeming toebrengen tot volmaaking van het Menschlyk verſtand? Daaruit vloeien onze kundigheden; 129—130, en een toeneemen in de volmaaktheid, 131—134. Maar naar welken trap van volmaaktheid kan het Menschlyk Verſtand met reden ſtaan, 135? De Natuurlyke Hiſtorie, 137-

137--138, de Konsten, 139--141, de Geneesde Natuur-, 142, 143, de Bovennatuur-, 144, en de Zedekunde, 145, nevens de kunst van Redekavelen, en andere dingen hebben er veel by gewonnen, en zullen 'er nog meer by winnen, 146——170.

—— Derde Antwoord op de Vraag, voorgesteld door de Holl. Maatschappy der Weetenschappen: *Wat wordt 'er vereischt tot de konst van Waarneemen* &c. door W. DE VOS, XIII Deel 2 St. bl. 171. Waarneemingen, zegt de Schryver, zyn de algemeene grondslagen der menschelyke kennis, en doen ons reeds vroeg in de jeugd de taal der geenen, met welke wy verkeeren, verstaan, 172–174. Laater zyn zy de gronden der Geschied- Tydreken- Oudheid- Natuur en Geestkunde, 174—176. Maar hebben Konsten en Weetenschappen het Menschdom verbeterd of verergerd? 177. Het nut der Waarneemingen heeft vooral plaats in de Natuurkunde: veel is 'er wel uitgevonden; doch de Natuur is zeer ryk, mogelyk onuitputlyk, 178, 179. —— Maar wat is Waarneemen? 180–183. Is deeze Vraag alleen bepaald tot de Natuurkunde, hoe wordt dat woord gebruikt, en wat zegt de Konst van Waarneemen, 183–188. De waare Wysgeeren hebben ons lessen van Waarneemen gegeeven, en door eigen voorbeeld getoond, hoe dezelve te doen, 189, 190. Men zal hier hunne regelen afzonderlyk voorstellen, om een zekerder weg daarin te houden, 190, 191. Veel is 'er door toeval ontdekt, evenwel is de Konst

van Waarneemen niet nutteloos, 191—193. Maar een Waarneemer moet natuurlyke bekwaamheden hebben, goede zintuigen, met oefening, 194—198, nevens eene vatbaarheid van ziel, 199. Geheugen is hier van geen groote aangelegenheid, 200; maar wel oplettendheid: groote vlugheid slaagt hier minder, 202, 203. Opmerking en oefening doen hier veel af, 204, 205, zelfs in verscheiden Konsten en Weetenschappen, 205—208. —— Dan een Waarneemer moet ook verkreegen kundigheden bezitten, 209, by voorbeeld, eene volmaakte kennis van Waarneemingen, door anderen gedaan, nevens de redenen waarom, 210-212: ook van de gevolgen, die anderen uit hunne Waarneemingen getrokken hebben, 212-214; verder van de werktuigen, die men noodig heeft, nevens eene geoefenheid in het vaardig gebruiken, 215, 216: ook moet hy de werking en de onvolmaaktheden dier Werktuigen kennen, 217, en zyne oplettendheid in alle haare kragt laaten *werken*, 218, 219. —— Maar 'er zyn *byzonderheden*, waarop hy moet acht geeven in het doen van Waarneemingen en Proeven, 220, 221, by voorbeeld, het gebeurde opmerken, 222, alle bedagtzaamheid gebruiken, 223, vooral in de Natuurkunde, 224—227, waarin herhaalingen van proeven noodig zyn, 227, 228, ook in het groote, dat in 't kleine gedaan is, 228, 229, en de uitwerkselen aan zekere maaten onderwerpen, 229, 230. —— Intusschen moeten de Waarneemingen dienen, om door het bekende tot het onbekende te geraaken, 230—233.

233. Was al het te vooren gezegde altyd, by de gedaane Waarneemingen in acht genomen, zouden wy thans veel meer weeten; 233, en de Geschiedenis der gantsche Natuur zou volkomener vóór ons open liggen, 234. Men heeft ons regelen gegeeven, om tot het onbekende door te dringen, 235. Dus, zou men duizend nuttigheden ontdekken, 236. Een Waarneemer moet mede werken ter volmaaking eener algemeene Natuurkennis, 237–239. Maar is de tyd nog niet gekomen, om alles te verklaaren, Meer waarneemingen egter dienen tot bevordering van die kennis, 239: hierom moet men de verschillende oogmerken der Waarneemeren van elkanderen onderscheiden, 239. Zy kunnen tot drie soorten gebragt worden, 240——251. —— Een Waarneemer moet zyne proeven daarna mede deelen, eenvouwig en tevens volkomen, 252——254, meer zyne proeven, dan zyne besluiten, die hy daaruit getrokken heeft, 254, ook de werktuigen, door hem gebruikt, en de mislukkingen, die hy ondergaan heeft, 255, 256. —— Zodanige goede Waarneemingen zullen invloed hebben op het Verstand, en den mensch geleiden tot de erkentenis van Gods bestaan en volmaaktheden, 257——260.

WALVISSCHEN. *Verhandeling over de zitplaats van het beenig Gehoortuig, en over een voornaam gedeelte van het Zintuig zelve in de Walvisschen, door* P. CAMPER XVII. Deel 2 St., bl. 157. Geen geringe begeerte hadt de Schryver, om het Gehoortuig in den

Walvisch na te ſpooren. De verkreegen kop van zodanigen Visch ſtelde hem daartoe in ſtaat; maar hy beſloot alleen in plaat te laaten brengen die deelen van het bekkeneel, welke onmiddelyk betrekking hadden tot het gehoortuig zelve, 157——159. Vooraf wyst hy aan, hoe de Commandeurs van Schepen, zonder ſchaade der Reeders, gehoortuigen en oogen van Walviſchen aan de Liefhebbers der Natuurlyke Wysbegeerte verſchaffen kunnen, 159—162; en hierna geeft hy eene beſchryving van den naam, en den aart van den Walvisch, 163-167; van het beengeſtel van den kop, met betrekking tot den zetel van het Gehoortuig, 167-171; van het Gehoortuig in 't algemeen, 172——174; van het Steenbeen, 175-178; van de Trommel of Schulp, en van de *Lapis Tuberonis* en *Manati*, 179-183; van de Gehoorbeenderen, 183-185; van den Doolhof in het Gehoortuig, 185-186; van de wyze van Hooren in den Walvisch, 187——188. Twee daar agter gevoegde Plaaten helderen alles op.

WANSCHAPENHEID (*Byzondere*) *in 't ontleeden van eene Vrugt gevonden, met aanmerkingen over de borstbreuk der Buik-ingewanden.* Zie het Register der XII Deelen bl. 130.

—— Tweede Bericht, *raakende de deelen in het bekken, en de overige byzonderheden, met eenige aanmerkingen daartoe betrekkelyk* bl. 130.

Van

— *Van een Kind zonder rechter arm, met een handje op de rechter zyde van de borst gebooren in de* Beemster, bl. 133.

WANSCHEPSEL. Zie VRUGT (WANSCHAPEN.)

WATER. (STROOMEND) *Verhandeling over de snelheid van stroomend Water en de middelen, om dezelve op allerleie diepten te bepaalen*, ter beantwoordinge van de Vraag der Holl. Maatschappy: „*Kan men de* snelheid van stroomende Wateren, *op allerleie diepten, en dus ook de middelbaare snelheid in iedere doorsneede, door eenigen* Theoretischen *regel, die door de ondervinding bevestigd is, bepaalen? — Of is zulks alleen mogelyk door middel van daadlyke Proeven? — En welk is in dat geval het Werktuig, het geen aan de minste gebreken onderhevig, en door voldoende Proefneemingen gewettigd, in alle gevallen tot het vinden der verschillende snelheden gebruikt kan worden?*" door C. BRUNINGS, XXVI Deel bl. 1. Dezelfde Rivieren geeven voor- en soms nadeelen, 3; de laatsten zyn niet altyd af te weeren: evenwel zy doen minder schaade, wanneer men ze wel bestiert, dan wanneer men ze aan zich zelven overlaat, of kwalyk bestiert, 4. Zal men derzelver bevaarbaarheid bevorderen, en de overstroomingen voorkomen, men behoort dan een Rivier wel te kennen, 4—6. CASTELLI was de eerste, die de onderlinge overeenkomst, en evenredigheid der *Profilen* in het vereischte dag-

licht

licht ſtelde, en leerde ook op de ſnelheid van het ſtroomend water te letten, 6. Verſcheiden geleerde *Italiaanen* ſpanden hunne vermogens in, om dat te bepaalen, 7, 8. De zaak was moeilyk, en reeds twee Eeuwen nageſpoord, waarom de Holl. Maatſchappy het onderzoek op nieuw wilde aanmoedigen door de bovengenoemde Vraag, die men in drie Afdeelingen beantwoordt, 8——11. Zal men dit Stuk, in de *eerſte* Afdeeling, voor min kundigen klaar maaken, dan is het noodig, de oorzaaken der beweeging en ſnelheid van ſtroomend water vooraf te laaten gaan, 10. De eerſte oorzaak der beweeging van ſtroomend water is gelegen in de drukking en zwaartekragt der vloeiſtoffen, 11, 12. Deeze drukking werkt in Rivieren, die langs hellende bedden ſtroomen, 12-14. Welke berekening BERNOULLI en GALILEO, 14, SILBERSCHLAG en DU BUAT, 15, CASTELLI en GUGLIELMINI, 16, 17, nevens MONTANARI, CASSINI en BARRATTIERI daarop gemaakt hebben, 17–20. GRANDI verſchilde van GUGLIELMINI, 20-22; doch was zelf met zyne beſchouwing niet geheel te vreden. ZENDRINI ſloeg een anderen weg in; doch, wegens eenen misſlag, dreef de Theorie van GRANDI boven, 23——25. MICHELOTTI liet de Waterweegkunde op die grondregels rusten, 25, welke door onzen Schryver hier overwoogen worden, 26--29. De opgaaf van 't gevoelen onzer Vaderlanderen, 's GRAVESANDE, LULOFS, VELSEN, en CRUQUIUS, 30——32; nevens de onderſtellingen van MARIOTTI, PITOT en

LOR-

Lorgna, 32——34, gelyk ook van Lecchi, d'Alembert en Bossut volgen, 34, 35, Deeze allen hebben de Theorien en onderſtellingen, welke, ſedert de geboorte der Hydrometrie, tot nu toe, zyn uitgedagt, om de ſnelheden des ſtroomenden waters, te bepaalen, opgegeeven, 36—41. Dus gaat de Schryver over tot de *tweede* Afdeeling, en merkt aan, dat de meeste Theorien rusten op de Analogie, die een ſtroomend water heeft, of met een lichaam, het welk langs een hellend vlak valt, of met 't water, het geen uit de opening van een vol vat vloeit, hoewel met eenig onderſcheid, 42——53. Dan daar is een wet van vertraaging, die Michelotti met reden, als een voornaam grondbeginſel der Hydrometrie, heeft voorgedraagen, 54——59. Lecchi haalt een geval aan, hem door Boscovich medegedeeld, om te doen zien, hoe groot de vertraaging der ſnelheid van ſtroomend water zy, en wat daaruit volgt, 60——64. Alle de voorgedraagen Theorien leeren dan eene toeneemende ſchaal van ſnelheden, dat is, dat de ſnelheid, van de oppervlakte af gerekend tot na of by den bodem, vermeerderen. Maar nu werden hieruit twee vraagen gebooren, 1. in hoe verre bevestigen oude en laatere proeven deeze toeneemende ſchaal van ſnelheden? 2. of door eenige van die proeven eene wet van vertraaging gevonden is, zonder welke alle Theorien nutteloos zyn? 64, 64. Om aan de vraagen te voldoen, worden eerst opgegeeven de proeven met de *Hydrometriſche Flesch* van Dr. Nadi, 66--69; die van Zendrini 71--84;

84; van LECCHI 85--87, van LORGNA 87--89, van MICHELOTTI, 90--95; en van XIMENES, 96-109. Door deeze opgaaf is aan de *eerste* vraag voldaan: de *tweede*, of door eenige van die proeven eene wet van vertraaging ontdekt is? schynt geene byzondere beantwoording noodig te hebben, 110——118. Daar dan, gelyk in de *tweede* Afdeeling gebleeken is, geene beschouwing eenigen vasten regel, ten aanzien der snelheden van stroomend water in natuurlyke Kanaalen, uitlevert, en zy dus alleen door daadlyke proeven ontdekt moeten worden, zal men ze immer kunnen bepaalen; zo moet men zoeken naar een werktuig, gelyk in de *derde* Afdeeling geschiedt, 118, 119, waar hy spreekt van de uitgedagte Werktuigen en derzelver gebreken. Maar hy bepaald en onderscheid eerst derzelver gebreken, 120, 121, en geeft dan eene lyst van werktuigen, waarmede men de snelheid in de oppervlakte, en beneden dezelve op allerleie diepten ondergezogt heeft, 121, 122, naamelyk de *Dryver*, door CASTELLI voorgeslagen, 122, 123, het kleine rad van *Maratori*, van GENNETÉ en anderen, 123--124, ook van MARIOTTE, 124, 125. Hierop volgen die men gebruikt heeft, om de snelheid van stroomend water op allerlei diepten te meeten, als de *Water-Unster*, de *Quadrant*, de *Buis* van PITOT, 125——141, en de *Watervaân* van XIMENES, 141——142, als mede de *Stok* van BARRATTIERI, 142--144. Van die allen schynt de *Water-Unster* minst aan gebreken onderhevig, 144--146, met welke de Heer BRU-

NINGS

NINGS veele proeven genomen heeft, 146—153, waaruit eenige gevolgen getrokken worden, 154--155. Ongeacht alle moeite is het Vraagstuk, om de snelheid der stroomenden waters *op allerleie diepten* te kennen, nog onopgelost gebleeven: hierom heeft de Schryver veele poogingen aangewend, om tot dat einde een Werktuig uit te vinden, en het is hem eindelyk gelukt, 155, het geen hy beschryft, en door Plaaten verbeeldt, 156—173. De Proeven met dien Stroommeeter genomen, volgen hierop, 174--184, en de wyze, hoe denzelven op onze Rivieren te gebruiken, wordt er bygedaan, 185--186.

—— BYVOEGSEL *tot de Verhandeling over de snelheid van stroomend Water*, 188. De Schryver gelegenheid gekreegen hebbende, om proeven met den beschreeven Stroommeeter op onze Rivieren te doen, heeft de ondervinding hem eenige verbeteringen van zyn Werktuig aan de hand gegeeven, 188, welke hy aangetekend heeft, 189——196, en 'er bygedaan de berekening der wryvingen van den verbeterden Stroommeeter, 196——201, gelyk ook de Proeven, welken hy met denzelven genomen heeft in het *Pannerdensche Kanaal*, den *Nieuwen-Yssel* en *Neder-Rhyn* in Juny 1787, 202——210.

—— *Tweede* BYVOEGSEL *tot de Verhandeling over de snelheid van stroomend Water*, 211. Na de gedaane proeven met den verbeterden Stroommeeter, heeft deszelfs Uitvinder

nog

nog eenige byzonderheden ontdekt, waarvan sommigen zo veel invloeds op de juistheid der proeven hebben, dat hy zich verpligt geacht heeft, dezelven hier mede te deelen, 213. Best zal men doeze begrypen, wanneer men deszelfs beschryving en de afbeelding der Plaaten wel gevat hebbende, vyf byzonderheden daarby vergelykt, welke aangeweezen worden, bl. 214—218. De ondervinding heeft dat by het neemen van nieuwe proeven in en by den *Gelderschen Ysel*, bevestigd, 219—233.

WATERBEROERING (*Nadere Aanmerkingen over de oorzaak en werking der*) *op* 1 *November* 1755. Zie het Register der XII Deelen bl. 133.

WATERBREUK. Zie DARM- NET- en WATERBREUK.

WATER- (REGEN-) MEETER. Zie HYETOMETER.

WATERVREES (*Waarneemingen van twee Persoonen van een en denzelfden hond gebeeten, en beide aan de*) *gestorven*. Zie het Register der XII Deelen bl. 134.

—— *Een Jongman, in welken, na een onmaatig gebruik van sterken drank, de Watervrees zich ontdekte, doch hersteld is*. bl. 135.

WA-

WATERZUGT (*Oordeelkundige Verhandeling over de Eiernest- Zak-*) *der Vrouwen*. Zie het Register der XII Deelen bl. 135.

WEER DER BEENEN. Zie het Register der XII Deelen bl. 136.

WEÊR. *Waarneemingen van het Weêr en de warmte op Rio de Berbice, over het jaar* 1772, door P. MASSÉ, *medegedeeld met eenige aanmerkingen*, door J. C. PALIER, XVI Deel 2 St. bl. 353. Deeze maandelyksche Waarneemingen zyn naauwkeurig aangetekend, 355–360, waarby gevoegd is een Tafeltje van Recapitulatie, om elders gedaane Waarneemingen, spoedig en gemaklyk, te vergelyken, 361, 362, waaruit eenige gevolgen worden afgeleid, en, onder anderen, opgegeeven het verschil van den hoogsten en laagsten Thermometer in verschillende plaatsen des Aardbodems, 363–365.

WEERKUNDIGE WAARNEEMINGEN. *Bericht wegens de weerkundige Waarneemingen op* Zwanenburg, door C. BRUNINGS, XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 138. Dit Bericht is gegeeven ten dienste der geenen, die gebruik maaken van de Weerkundige Waarneemingen, zo als ze achter de *Verhandelingen der Maatschappy*, van tyd tot tyd, uitgegeeven worden. Hierom wordt de plaats en de Schaal van den Thermometer, de windkragten, en het weer der gemaakte Waarneemingen, opgegeeven, 138—142.

WEERKUNDIGE WAARNEEMINGEN. Zie het Register der XII Deelen bl. 136.

WEEZENS. (Verhandeling over de Vraag der Holl. Maatschappy: *Wat moet men denken van de trapswyze Opklimminge, welke zo veele oude als hedendaagsche Wysgeeren, hebben gesteld plaats te hebben, (tusschen de Natuurlyke), en tot welk eene zekerheid kunnen wy geraaken, omtrent het daadelyk bestaan van die Opklimminge, en van de Orde, welke de Natuur daarin volgt?* door J. A. DE LUC, XXV Deel bladz. 457. Dit stuk is in het Fransch geschreeven, onder den titel *Memoire sur la Question: que doit on penser* &c. en met toestemming van den Schryver onvertaald, gedrukt, om datze by de Overzetting te veel zou verlooren hebben. Het komt hiervoor niet als een *Antwoord* op de bovengemelde Vraag, dewyl men geoordeeld heeft, dat het naar den prys niet kon dingen; maar als eene *Verhandeling*, welke verscheide zeer goede zaaken behelst, waarom men besslooten heeft, den Schryver, ten bewyze van achtinge, de zilveren Medaille aan te bieden. De bovengemelde Vraag, is, volgens de gedagten van den Heer DE LUC aan de Wysgeeren ingerigt. De Natuurkundige brengt de Natuurlyke Weezens, gelyk zy den Mensch voorkomen, tot zekere rangen, en de Wysgeeren ontvangen, als dan, van hem de eerste lessen, 458. De Vraag, zo als ze aan hem voorkomt, betreft alleen het stelzel van eenige Wysgeeren, die, slegts af-

afgetrokken denkbeelden van de voorkomende Weezens vormende, het noodig of schoon oordeelden, dat ze met elkander in een verband stonden, door eene onmerkbaare opklimming, 459--460. De Vraag bestaat uit twee deelen; maar de laatste wordt hier het eerste, en de eerste het laatste beschouwt; terwyl hy nagaat, of er reeds uit de gedaane Waarneemingen eene zodanige Opklimming gemaakt kunne werden, dan of men uit het voortzetten van die Waarneemingen moge verwagten, eene opklimming te zullen ontdekken. De Verdeeling der natuurlyke voorwerpen in drie Ryken is eene der eerste denkbeelden, die men hier ontvangt; maar zy valt onzeker wegens de moeilykheid, welke zich voordoet, wanneer men de grenspaalen dier drie Ryken wel zal bepaalen, gelyk hy uit eenige voorbeelden tragt te bewyzen. Er komen sommigen voor, zo klaar dat men de grensscheiding niet kan lochenen; en wanneer onze kundigheid zal toegenomen zyn, dan zullen we de juiste grenspaalen der drie Ryken kunnen aanwyzen. Maar de grensscheiding tusschen Dieren en Planten schynt het onzeekerste te weezen; en hier wordt mooglyk de vermeende aaneenschakeling van een keten van wezens verbrooken; 461, 462. De vermenging der kenmerken, onder verscheiden soorten, die tot hetzelfde Ryk behooren, meent men, dient tot staving van die Opklimming; maar, zyns oordeels, is dit aan veele tegenbedenkingen onderworpen. Ook wordt er eene groote verwarring gevonden, onder de soorten in het algemeen, en

dit gevoegd by andere dingen; doet den Schryver besluiten, dat eene onmerkbaare opklimming van Weezens, door de bewyzen *a posteriori* (van agteren) nog niet beweezen is, 462—471. Des gaat hy over tot het tweede gedeelte der Vraag, en onderzoekt, of er bewyzen *a priori* (van voren) kunnen aangevoerd worden, om eene onmerkbaare Opklimming vast te stellen onder alle Weezens. Hy oordeelt, dat alle Atheisten, die geen verband erkennen tusschen oorzaak en gewrogt, geen antwoord waardig zyn. Hy wil zich ook niet ophouden met anderen, die wel de natuurlyke oorzaaken, maar geene orde in de natuur erkennen, of met de Epicuristen, die zoo veel op hadden met hunne Atomi, 472—473. Maar hy wil stilstaan, by zulken, die GODS aanweezen gelooven, 473, en dan onderzoekt hy, wat er kon geschaapen worden. En nadat hy daarover veel gezegd heeft, meent hy, dat, indien het den Schepper behaagd hadt, dat Weezens door eene onmerkbaare Opklimming zouden vorderen, dezelven onder de soorten merkbaar zou zyn; voorts dat het woord Weezen zeer onbepaald wordt gebruikt; en dat de wet der verknogtheid, door LEIBNITZ verondersteld, alleen kan worden toegepast op de verdeelingen van tyd en plaats, 474—494. Uit dat alles trekt hy dit besluit. Er is eene eerste oorzaak van alles. deeze bragt alles voort: het Heelal is zamengesteld uit onderscheiden Weezens, die verdeeld kunnen worden: maar de zamenstemming van het Geheel wordt niet veroorzaakt door verknogtheid of door onmerkbaa-

re

re opklimming; maar door de afftanden van plaats en bedryven, en door het verfchil tusfchen de foorten van Weezens, 494--498.

WEI (*Aanmerkingen, rakende het verfchil der) in de Waterzugt, en der Geneezingswyze daaruit voortvloeiende.* Zie het Register der XII Deelen bl. 136.

WERK (*Verhandeling over de voor- en nadeelen, die men, door een) op verfchillende wyzen te maaken, verkrygt.* Zie het Register der XII Deelen bl. 136.

WERKTUIG (*De mogelykheid van het eeuwigduurend) te kunnen maaken.* Zie het Register der XII Deelen bl. 136.

WIER. *Verhandeling over het Zout van Wier, of Sal Quereus marinæ*, door W. VAN RIEMSDYK, XVI Deel 2 St. bl. 232. Alle Planten laaten, na de branding, meent men, veel vast Loogzout agter, het geen in Zee-Gewasfen veel overeenkomst met het *Acali minerale*, dat de grondflag van het Zeezout is; maar hier komt een voorbeeld voor, dat uitzondering lydt. De Schryver berigt ons, hoe hy de *Quereus marina* hebbe onderzogt, en hoe de uitkomst geweest zy, 232—239, waaruit hy befluit, dat 'er Zeeplanten zyn, die, verbrand, uitgeloogd en uitgedampt zynde, geen loog- maar onzydige Zouten terug laaten. Scheikundigen kunnen daaruit leeren zich te wagten van, in plaats van het *Sal Quereus marinæ*,

het

het *Alcali marinum*, en nog minder het *Vegetabile* te gebruiken.

WIER DER ZUIDER-ZEE. *Verhandeling over het Wier der Zuider-Zee*, door J. F. MARTINET, XX Deel 2 St. bl. 54. Eerst worden hier opgegeeven de Naamen van het Zee-Wier, 54, 55, de plaats der groeing, 56, 57, de vermeerdering of vermindering, 57—59; de manier van groeien, 59, 60, de de gedaante van het Wier, 61, de beschryving eener Wierplant, nevens derzelver vruchtdeelen en zaad, door Plaaten opgehelderd; 61—67. Hier wordt de tyd en de wyze gemeld van het los schieten des Wiers van den wortel; 67—69, de manier van den Oogst, 69—71, het ongemak, dat men Scheep zynde verneemt, van blind te worden door de dampen van het Wier, naamelyk van Zeelieden, welken dit overkomt in het voorönder des vaartuigs, wanneer de wind tegen de boeg waait, en des Schippers in het agterönder, wanneer de wind tegen 't roer komt, bevestigd door geregtelyke Attestatien, 71-79, welks oorzaak onderzogt en opgegeeven wordt, ten bewyze dat Wierdampen niet tegen den wind intrekken, gelyk men gemeend heeft, 79—82. 'Er zyn egter geneesmiddelen tegen dat ongemak, 82, 83, welks aart beschreeven wordt, 83, 84. Men heeft de hoedanigheden des Wiers scheikundig onderzogt en bevonden, dat het veele alcaline zoute en verbrandbaare deelen in zich bevat, waaruit men, by broeing, het blind worden, en deszelfs kragten op rood koper en zilver kan af-

afleiden, 84—91. Men kan hieruit een bedenking tegen de schaadelykheid der Zee-Wiers afleiden; doch zy kan weggenomen worden, 91, 92. Oneindige nuttigheden geeft het Wier aan de Zeedyken, 93—96. Men noemt de plaatsen, waar men dat gebruikt, 96, 97; de wyze hoe men daar mede dyken maakt, op verschillende wyzen, 97—108, ook aan Zeehavens en Rivieren, 108, 109, en tevens waar ter plaatse men het Wier heeft weggenomen, 109—112. Andere voordeelen moeten hier mede in aanmerking komen, 112—119. In de Wiervelden houden zich een menigte van roode Alen op, die een ruim vak ten verdere onderzoeke aanbieden, 120, 121. Men gaat hier ook na de oorzaaken van de vermindering des Wiers, 122, 123, nevens de middelen om dat te vermeerderen, het geen van een groot belang is voor het Vaderland, 124—129.

WIND. (*Verhandeling over de snelheid van den*) Zie het Register der XII Deelen bl. 137.

—— *Byvoegselen by deeze Verhandeling*, bl. 137.

WINDEN. *Aanmerkingen over de Waarneeming van de snelheid der Winden*, door C. BRUNINGS, XIV Deel bl. 609. Onder alle Werktuigen, bedagt, om de snelheid der Winden te bepaalen, schynen die van PITOT, BOUGUER of POLENI de eenvoudigsten te zyn. Dan de twee eersten hadden in het oog loopende gebreken, 610—612. Aan den

laatsten scheen niets te ontbreeken, 612. Men liet 'er dan eenen vervaardigen, en nam de proef; maar zy was verre van naauwkeurig te zyn, 612, 613. Des was de Schryver bedagt, om 't gebrek te verbeteren, dat hem gelukt is, 614, 615. Eene Afbeelding van deezen Windmeeter is hierby gevoegd, 615—621, nevens de Theorie van denzelven, 621—623. De Waarneemingen, op Zwanenburg daar mede gedaan, geduurende het jaar 1772, in eene nette Tafel opgetekend, bevestigen deszelfs deugd, 623—630. Hier agter is gevoegd een Bericht der Werktuigen tot de Weerkundige Waarneemingen, die, sints den jaare 1766, aldaar gedaan, en der Maatschappye zyn medegedeeld door den Schryver, 639, 640.

WINDEN. (*Bericht wegens de eigenschappen der Land- en Zee-*) *waaiende langs de Kusten van 't Eiland* Java, *en wel inzonderheid te* Batavia. Zie het Register der XII Deelen bl. 138.

—— *Verhandeling over de natuurlyke oorzaak der algemeene en beurt houdende Passaatwinden of Mousfons*, bl. 138.

WIND-EL. Zie het Register der XII Deelen bl. 137.

WIND-MOLENS. Zie het Register der XII Deelen bl. 138.

WORM. (*Waarneeming van een*) *uithangende*

tot

tot de opening van een verſturvene zylinks geknelde darm-liesbreuk. Zie het Register der XII Deelen bl. 139.

WORM-LOOZING *in een Man van 52 jaaren, na zwaare hoofdpyn, uit het rechter neusgat.* Zie het Register der XII Deelen bl. 139.

WORTELS, (*onbekende*) Zie BOOMEN.

WORTEL-SCHIETING (*'t Vermogen der Natuur, altoos werkzaam tot eigen behoudenis, bevestigd door een zonderlinge*) *van eenen Boom in zig zelven.* Zie het Register der XII Deelen bl. 139.

WRATTEN. Zie EXTEROOGEN.

WYNMOER. *Scheikundige Verhandeling over de Olie, natuurlyk in de Wynmoer bevat,* door G. G. TEN HAAFF, XIX Deel 2 St. bl. 189. Scheikundigen hebben veelal maar in 't kort van deeze Stoffe geſprooken: ſlegts één heeft 'er opzettelyk van geſchreeven, 189, 190. Een geval, aan een Wynkooper gebeurd, die, bemerkende, dat Moer van wyn, te vooren wel uitgeperst, op nieuw een dunne lyvigheid verkreeg, des hy andermaal aan 't perſſen ging, waardoor hy eene overvloedige Olie verkreeg, heeft aanleiding aan den Schryver gegeeven, om deeze Olie naauwkeurig te onderzoeken, 190, 191. Agt byzondere eigenſchappen werden 'er in ontdekt, 191—196; waaruit zeven aanmerkingen getrokken worden, 196—202.

Z.

ZACHARIAS XI. 12, 13. *Over de Voorzegging en de vervulling dier woorden.* Zie het Register der XII Deelen bl 140.

ZANDDUINEN. Zie ZANDVERSTUIVINGEN.

ZANDVERSTUIVING. Antwoord op de Vraag der Holl. Maatschappye: „ *Welke Boomen, Heesters en Planten zyn 'er, behalven den Helm* (Arundo Arenaria) *en den Sleedoorn* (Prunus Sylvestris), *dewelke op de Zandduinen ter weeringe der Zandverstuivinge kunnen geplant worden? Kan men ook eenige andere Planten aan onze Zeestranden met voordeel gebruiken? Zyn daarmede hier te Lande al eenige Proeven gedaan? En welke is de uitkomst daarvan geweest?* door J. LE FRANCQ VAN BERKHEY. XIX Deel 2 St. bl. 1. Aan de beantwoording deezer Vraag kan niet voldaan worden, ten zy men den aart en de gelegenheid onzer Zandduinen kenne, naamelyk de Strand- Agterstrand- en Binnenlandsche Duinen, 5–8. In andere Landen zyn sterke Planten aan de Zee; maar zy kunnen hier niet dienen, 9, 10. Men zal de onzen moeten kennen, om van den aart en plaats te kunnen oordeelen, 11. Men moet hier opgeeven eene Lyst der Boomen, Heesters, Plantgewas-

wasſen, grasaartige Planten Mosplanten en Wierſoorten, die in onze duingronden groeien, 12, 20, waaruit eenigen worden genoemd, die op de Voorduinen tieren, en waaruit blykt, dat er Boomen, Heesters en Planten zyn, behalven den Helm en Sleedoorn, die op onze Zandduinen geplant kunnen worden; maar de vraag is, of zy de Zandverſtuivingen zouden beletten, 20—22. Men moet daarop neen zeggen, zo men ze, als nu den Helm, wil Planten; anders ja, 23. De wyze van den Helm te planten, en waar, wordt daarna opgegeeven, 24-27; vervolgens van den Sleedoorn, 27, 28, waarna ſtaan aangeweezen de Planten, die men met nut zou kunnen gebruiken, mids men eene goede *culture* in acht neemt, 29-38. Proeven zyn er reeds mede genomen, 38--40, en de tegenwerpingen kunnen ligt beantwoord worden, 41, 42. —— Agter deze Verhandelingen volgen eenige Ophelderingen van den Schryver, 43-45, byzonder ten aanziene van zekere Plant door D'AUBANTON opgegeeven, 46-54, als van andere Planten, te vooren genoemd, om door proeven overtuigd te worden, 55-58, ten welken einde de aart van de verſtuiving der Zandduinen wordt beſchreeven, nevens andere byzonderheden, waarop geen Helmplanters letten, 58-62. Nog komt hierby een nader betoog van 't nut des Sleedoorns, en van de gemeene wilde Braam, en hoe men die dan moet planten, het geen door eene Plaat wordt opgehelderd, 62-73, waaraan gehegt is, een Brief van den Schryver aan den Secretaris der Maatſchappye tot opheldering van alles, 75—80.

—— Twee-

——— Tweede Antwoord op de zelfde Vraag der Holl. Maatschappy, door M. DENTAN. XIX Deel 3 St. bl. 1. Vooraf gaat een Brief van DAUBENTON, waarin hy verslag geeft van een Heester, die ter weeringe der Zandverstuiving zou kunnen dienen, 3——7. Daarop volgt het Antwoord van DENTAN, 8——11, die lof aan den Helm geeft, 11, 12; maar ook andere Gewassen aanwyst, 13——20, en verder onderzoekt, of eenig ander gemaklyk in de duinen groeit, waar de Zandverstuivingen vallen, 20——24, ten welken einde hy proeven genomen heeft in eenige hier genoemde Boompjes, waarby hy eenige aanmerkingen voegt, 24——33. Hierna komt een BYVOEGSEL op de voorgaande Verhandeling, waarin hy verslag geeft van het vervolg zyner proefneemingen, 34——42.

——— Antwoord op dezelfde Vraag, door N. MEERBURG. XIX Deel 3 St. bl. 43. In deeze Verhandeling wordt, tot dat einde, opgegeeven Duinhelm, 46; Syringa, 47--48; Keelkruid, 49; Zeehaver, 54; Lycium, 54; Sumach, 52; Vierboom, 53; Jasminum, 53--54; Theeboom, 54; Brem, 55; Salix Arenaria, 55-56; kleine Wirf, 56; Scheit-bezien, 57--59; Geneverboom, 59, 60, nevens de plaatzen, waar zy groeien, en de hoedanigheden, welke zy bezitten.

ZEEGATEN. (TEXELSCHE) Antwoord op de Vraage van de Holl. Maatschappy: „*Kan men den juisten tyd en geboorte der* Texelsche

Zee-

Zeegaten, *uit echte Historische bewyzen, bepaalen? Welken zyn de voornaamste veranderingen, die dezelven ondergaan hebben? En van welken invloed is dit één en ander op de* Zuider-Zee *en het* Ye, *mitsgaders op de Kusten en Zeeweeringen der Provincien, welken aan deeze Wateren paalen?* door A. YPEY, XXI Deel bl. 193. Deeze Vraag moet naauwkeurig bepaald worden, om 'er een Antwoord op te geeven, 196. Wanneer *Texel* reeds een Eiland was, 197, en hoe van 't vaste Land afgescheurd, 198, met den ouden toestand der *Zuider-Zee*, wordt opgegeeven, 198——200, en wanneer men van *Stavoren* naar *Enkhuizen* nog kon gaan met behulp van eenen langen stok, om over de Slooten te springen, doch in welken tyd de *Zuider-Zee* de groote verandering heeft ondergaan, 200—203. Hierna komen in aanmerking de Veranderingen, welke de Zeegaten door den tyd geleeden hebben, 203. De loop van den *Ysel* met den *Rhyn*, door DRUSUS graft vereenigd, wordt eerst bepaald, 203, en bygedaan wat ALTING 'er van stelde, 204, ook anderen en de Schryver, 205. Na gesprooken te hebben van den tyd, waarin *Texel*, de *Haaxen*, *Wieringen*, *Breezand* &c. zyn afgescheurd, vindt men twee redenen van deeze veranderingen opgegeeven, 206——208, die bevestigd worden uit de gesteldheid der Vaarwateren tusschen den Noordhollandschen en Vrieschen wal, 209. Maar de Zeegaten zelve zyn in hunnen aart aan de grootste veranderingen onderhevig, gelyk blykt uit de diepe slenk in het *Texelsche* Zeegat, uit de

Texel-

Texelschen Drempel, het *Schelpegat*, de *Holle Poort*, en dergelyken, 210——212. Drie redenen hebben daartoe aanleiding gegeeven, 212, 213. Zodanige veranderingen der *Texelsche* Zeegaten, hebben invloed gehad op de *Zuider-Zee*, 't *Ye*, en de nabuurige Kusten: want zy hebben meer waters in den boezem der *Zuider-Zee* ingevoerd, 214; doch het land was toen niet hooger dan nu; maar de Zee laager, waarvan de reden wordt opgegeeven, 215. Vloed en Ebbe hebben de Zeegaten verwyderd; de uitdieping der stroomen, en daardoor eene veel snellere beweeging van het water door de killen zyn daarop gevolgd, en verder hooger opklimming van water, 216, 217. De Vloeden loopen egter niet hooger, dan voor deezen, 218. Dan, deeze toestand van den Texelstroom is voor de *Zuider-Zee*, het *Ye*, en de Dyken der aangrenzende Gewesten byna onverschillig, het geen door bewyzen wordt gestaafd, 219——224.

ZEEGATEN. (TEXELSCHE) Antwoord op de Vraag der Holl. Maatschappy: „ Naadien de voornaamste stroomen in de Texelsche Zeegaten, en wel hoofdzaakelyk *in* en *by* het *Marsdiep*, hoe langs hoe meer de aldaar liggende Dyken en Zeeweeringen naderen, en dezelve door de toeneemende diepten, in gevaar brengen, zoo word gevraagd: *Of en door welke middelen de gemelde stroomen van den Wal afgekeerd, en het naderen der gevaarlyke diepte voorgekomen, of de Zeeweeringen tegen de nadeelige uitwerking van dien beveiligd zouden*

den kunnen worden? door J. O. Husly. XXIII Deel bl. 1. Deeze Vraag is van gewigt voor *Hollands* Scheepvaart, 4. Diepten worden veroorzaakt door de ſtroomen langs de *Helder*, 6. geene middelen kunnen dezelven van den Wal afkeeren, 7. Maar men kan de nadeelige uitwerkingen der Stroomen niet afkeeren, of men moet eerst derzelver oorzaaken kennen, 8. Deeze zyn geene anderen, dan Ebbe en Vloed. Maar hier komt ook in aanmerking de mond der Zuider-Zee of het *Texelſche Gat*, 10, nevens de *Zuider-* en *Noorder-Haax*, de *Horst*, de *Laan* &c., die nuttig en ſchadelyk zyn, 10—13. Uit de plaatzing dier Banken gaan Vloeden en Ebben ongelyk door de gaten, 't geen veel nadeels doet, 13——15. Eene tweede oorzaak is de naauwte van het terrein tusſchen de *Helder* en de *Laan*, des het water in de Zuider-Zee laager werdt, dan dat van het Marsdiep en de Noordzee, het geen kwaade gevolgen heeft, 16—18. Gebeurt dit met den Vloed, met de Ebbe komt het water uit de Zuider-Zee op den *Helderſchen* wal, 18—21. Dit maakt verandering in de Zandplaaten, 20—22. Dus heeft men vyf voornaame hoofdoorzaaken, van de nadeelen, door de Stroomen veroorzaakt, 22. Hierdoor moet de *Helderſche* Wal afſlyten, en de diepte van het Noordergat, en Landsdiep verminderen, 22—24. Maar kan men de Stroomen van den Wal afkeeren? Zeker ja en neen kan men daarop niet antwoorden, 24. Onze Voorvaders hebben veele gevaaren afgekeerd, en de Konſten zyn meer gevorderd; des moet men niet voorbaarig

zyn,

zyn, niet te zeggen, er zyn geene middelen te bedenken, 24--26. Men zou dan veranderingen en verbeteringen moeten maaken aan de *Helderfche* Kust, 24--29, aan het *Kaaphoofd* en 't *Kykduins*-hoofd, en een nieuw aanleggen, 30——33. Andere hulpmiddelen tegen de kenteringen der Stroomen en de naauwte van het Profil tusfchen de *Laan* en de Helder moeten daarop volgen, 34——37. Als men de oorzaaken van 't naderen der Diepten weet, welke verfcheiden zyn, 37——45, dan moet men denken, om de verdere aannadering te voorkomen, waartegen maar één middel is, 45, 46, naamelyk het leggen van Hoofden, 46——48. Maar waar zal men die leggen, 48——50? Hoedanig zullen zy zyn, 50——56? En in welk eene rooing moeten zy gelegd worden, 56, 57? En wanneer, 58——60? Vervolgens zal men aan nieuwe Zinkhoofden moeten denken, 60, 61. Maar zal men de Zeeweeringen tegen de nadeelige uitwerkingen van de ftroomen kunnen beveiligen? Ja, en wat dan te doen? 62——65. Dan, de Maatfchappy begeert eene naauwkeurige befchryving van de voorgeftelde middelen, en een betoog van de mooglykheid der uitvoering, 65. De middelen en kosten worden daarop aangeweezen en berekend, 65——94. Kaarten zouden 'er noodig zyn, om alles beter aan te wyzen, 96——100.

—— Aanhangfel by het voorftaande Antwoord op de Vraag der Maatfchappy. Redenen van dit byvoegfel, 103——109. 'Er zyn bedenkin-

Hoogheids Regiment, Oranje Gelderland, *geduurende deszelfs garnizoen te Sluis in Vlaanderen, met eenige Waarneemingen over de natuur, het beloop, en de geneeswyze van de aldaar voorgekomene Ziekten, in Apr.* 1773 *tot Apr.* 1774, *waar agter eene Verhandeling over de voorbehoeding dier Ziekten*; door J. DACHS. XVI Deel 2 St bl. 117. Hier vindt men een naauwkeurig verslag van alle ziekten, die, in elk der twaalf Maanden, te *Sluis* onder het bovengenoemde Regiment geregeerd hebben, nevens de gebruikte geneesmiddelen; 118—145. Hieronder komt voor een zonderling geval van eenen krankzinnigen, daarna herstelden Soldaat, 132—144. Vervolgens wordt de natuurlyke gelegenheid der Stad zeer geregeld beschreeven, en de ziekten afgeleid uit de Moerassen, winden, hette, en koude, 146—153, met een byvoegsel, welk eenen invloed het weder, in elke Maand, op de zieken, ten goede of ten kwaade, hadt. 154, 155. — Hierna gaat de Schryver over tot de VOORBEHOEDING dier ziekten, 156—157, naamelyk, hoe zich naar de lucht te schikken, 158—160, wat ten aanzien van spys en drank, 160—164, van den slaap en slaapvertrekken, 164—166, van de beweeging, 166—168, van loopen, dansen, arbeiden, te paard ryden, 169—171, van voedsel, 172—174, van ontlasting, 174—179, van de ongevoelige doorwaasseming, 180—183, van het zweeten, 183—185, van slymstoffen 185—188, van Melkstoffen 189 van bloedige uitwerpselen, 190—192, en

62; op de Hemelsche Lichaamen ten aanziene van 'sLands Dampkring, 63—77; op de Verhevelingen, 79——107; op de Luchtstreek, 109——116; op de Jaargetyden, 116–127. Hierop volgen de onderscheiden Berichten aangaande de ziekten in de onderscheiden Jaargetyden, 129——137, byzonder in de Landen naby de *Maas*, *Rhyn* en *Ysel*, 138——153, naby den *Gelderschen Ysel* en een deel van *Overyssel*, 153——161, aan den *Neder-Rhyn* en de *Betuwe*, 162——165, in het land van *Arkel*, 166——170, en in drie bygelegen Waarden, 171——185: vervolgens die der Maas en binnen Steden, in *Delfland*, 185–221, byzonder in die van *Rhyn-Amstel* en *Gooiland*, 222——231, van *Noordholland*, 231——241, van *Friesland* en *Groningen*, 242——256, en van de hoogere Landen, 257——268. Dan komen in aanmerking het verschil der gronden, 268——274, derzelver aart, 275——286, en dien der hooge gronden, 286——294, nevens dien der laagen, 294——323, waaruit verschillende ziektens voortkomen, 328——341. Nu gaat 't onderzoek tot de Wateren der Zee, Rivieren, Poelen en Meeren, 342——357; — tot het aantal van Menschen in de groote Steden, 357–364; tot de levenswyze; met opzicht tot den Dampkring, 366——371; tot de voedsels en brandstoffen, 372——378; tot de Ambagten, Konsten en Koophandel, met opzicht tot den Dampkring, 379——387; en andere zaaken, daartoe betrekkelyk, 388——396. *Epidemique.* Ziekten volgen hier, by wyze van een

Aanhangfel, 396—412. Dan, hier worden niet vergeeten Spys en Drank, als de tweede algemeene hoofdbron van 's Vaderlands ziekten, 414—443, en welke gevolgen in zwakken, in kinderen, en in lieden, die een ftilzittend leven leiden, daaruit ontftaan, 444—464. Maar ontydige en onbekwaame Geneesmiddelen doen veel nadeels, 464—468, gelyk ook de zaaken, die van buiten aangebragt worden, 468—474. Maar beweeging en rust zyn ook oorzaaken van de vaderlandfche ziekten, 475—482, en andere dingen, die daarop betrekking hebben, 482—489. Dan er is een onderling verband der ziekten, die uit de natuurlyke gefteldheid van 't Vaderland voortvloeien, 490—494. De Erfziekten komen ook in aanmerking, 495—499, en dan volgt het onderling verband der Landziekten, 500—521, ook dat van eenige fleepende ziekten in des lichaams buitenften omtrek, 521, 522; in de inwendige oppervlakte van de geenen, die de Longen aandoen, 522—531; in de eerfte wegen, 531—534; in de grootere en kleindere Bloedvaten, 534—536; in de Weivaten, 537—539; in het Hersfengeftel en de Zenuwen, 540—544, waarop volgt het onderling verband van de ziekten met de Jaargetyden, 545—568. — Maar hoe zal men zich tegen dezelve hoeden? 569—573. Hier komt in aanmerking de verbetering der Lucht ter voorbehoedinge van de ziekten der *Nederlanden*, 573—585; de fpys en drank, 585—609; de voorbehoeding met opzigt tot de kwaalyk toegediende

Ge-

Geneesmiddelen, 609——620; het tegengaan der besmette vermogens, 620——629; de beweeging, rust of ledigheid, 629——634; de kleeding, 634——636; en hoedanig alle deeze Bestuuringen tot eene wezenlyke voorbehoeding strekken, 636——642. De Geneeskundige voorbehoeding sluit dit gewigtig Stuk in, 642——647. — Maar hoe zal men deeze ziekten geneezen? 648, 649. Men moet als dan de ziekten wél kennen, 649, 650; ook wél onderscheiden, 651–654; en wel gebruik maaken van de regelen der voorbehoeding, 655. Bekwaame en gepaste Geneesmiddelen moeten vervolgens worden toegediend, 656–658, byzonder hoe men de allereenvoudigste ziekten, ontstaan uit eene belette Doorwaasseming, zal wegneemen, 658——666; hoe de verslymde en verdikte Weivogten verbeteren, de al te dunne verdikken, en de te los zamenhangende en gescheiden Vogten, ook het gruizige gedeelte des bloeds, vereenigen en vaster vermengen, 666–680; hoe de onderscheiden scherpten in het bloed verbeteren, 680——693; hoe de enkelvouwdige ziekten in de vaste deelen geneezen, 694–697; hoe de verstopte klieren openen, 697——699; hoe den vertraagden omloop des bloeds versnellen, 699——701; hoe de te groote drift der vogten verminderen, 701——703; en hoe de gebrekkige, of de noodige veelheid der goede vogten herstellen, 703——706. De zamengestelde sleepende Landziekten vorderen ook de oplettendheid, onder welke behooren, die 's lichaams uitwendigen omtrek aandoen, als de

Rheumatismus Chronicus scorbuticus en *inveteratus*, 706——711; de *Rheumatismi particulares*, als Kies- en Tandpyn, *Hemicrania*, het ruischen der Ooren, de *Morbus crassus* HIPPOCRATIS, *de Podagra* en *Ischiadica*, 711——717: verder die ziekten, welke de Longen aandoen, gelyk de verschei- den soorten van Asthmata, 717——724; de teeringen, zo erflyke, als uit andere oorzaaken gebooren, 724——730; die in haare byzondere omstandigheden voorgesteld, en met aanmerkingen besloten worden, 730——749. De geneezing moet zich verder bepaalen tot de verslapte vleezige deelen der keel, 749, 750; tot de belette doorzwelging, 750, 751; tot de *tussis stomachalis*, *convulsiva et hypochondriaca*, 751, 752; tot de *cardialgiæ chronicæ*, 752, 753; de colyk van *Poitou*, 753--756; de *diarrhææ mucosæ* en *dysenteriæ*, 757; en de *stranguriæ catarrhales*, 757–762. Tot de grootere en kleinere bloedvaten behoort de geneezing der *Hæmorrhagiæ spontaneæ*; 't neusbloeden, bloedspuwingen, de *hæmorrhagia uteri* en *hæmorroïdes*, 762–765 In het stuk der Weivogten doet zich op de geneezing alle soorten van Waterzugt, 765——783; de *fluor albus*, 783, 784; de *Ulcera cacoetha*; de *Ulteri prolapsus*, de Engelsche ziekte, de winterhanden en voeten, met de soorten van Kankers; 784--796. In het Zenuw-gestel komt voor de geneezing der Beroerten, lamheden, vallende ziekten, en koortzen, 796——804. In de onderscheiden jaargetyden vallen er onderscheiden ziekten te herstellen. als de voor en

na-

najaars koortzen, 806-814, en meer andere ongefteldheden, aan die tyden eigen, 814-824. ook die in den Zomer vallen, &c. 824, 825. Eindelyk de geneezing der Kinderpokjes, der heimelyke Ziekten, watervrees, fchurft, wormen en den fteen, 826——832. Hierop volgt een Nabericht, waarin voorkomt welke Vaderlandfche Geleerden, en uit welke plaatzen, de onderfcheiden Berichten aan den Schryver van dit Antwoord gegeeven hebben, 833--846.

ZIELKUNDE. Antwoord op de Vraag der Holl. Maatfchappy: (*Welke is de nuttigheid der Zielkunde* (Pfychologie) *in de opvoeding en beftiering van den Mensch, en met opzicht tot het geluk der Maatfchappyen? En welke zou de beste manier zyn, om die fchoone Weetenfchap te volmaaken, en haaren voortgang te bevorderen?* door J. Trembley. XX Deel 1 St. bl. 1. De Zielkunde is eene Weetenfchap, die veelvuldige gefchillen en ftrydige gevoelens heeft verwekt, 5, welke nog heden ftand grypen, 6. Een voorzigtig Wysgeer zal niet, dan met voorzigtigheid, het een of ander deezer gevoelens omhelzen, 6——8. Zy beftaat in eene grondige kennis van den Mensch, 9. Men wil haaren invloed in de opvoeding en op 't geluk der Menfchen, de middelen tot haare volmaaking, en haare voordeelen hier befchouwen, 10, 11. — Ten aanziene van het eerfte naamelyk den *Invloed der Zielkunde in de Opvoeding*, moet men erkennen, dat daar er zo veel over de opvoeding gefchreeven is, men genegen zal zyn te denken, dat ten deezen op-

zigte alles reeds gezegd is; maar, wel toeziende, moet men erkennen, dat dit stuk naauwlyks ten ruuwe geschetst is, 12—14. Het is des een moeilyk werk, 14, 15. Men moet weeten wat Zielkunde is, zo in het natuurlyke en zedelyke, als in 't verstandelyke, 16—18. Over het eerste heeft men eenen uitmuntende Schryver, waarby men tot nu toe niet veel heeft gevoegd, 18—19. Alleen behoort men te letten, hoe men het onderwys der kinderen met de uiterste omzigtigheid zal bestieren, om 't lichaam niet te bederven, 19, 20. Maar de natuurlyke opvoeding der kinderen is niet bepaald tot hunne eerste jaaren, 21, maar het zedelyke der opvoeding vereischt veel meer zorg en moeite, waarom het noodig is veele regels in acht te neemen, zullen de kinders veele temperaments deugden verkrygen, 21--25. Een zedelyk Leerstelsel, 't welk het natuurlyk gestel niet in acht neemt, is op harsfenschimmen gegrond, 25--27. Wat men dan zal aanwenden om een hardvogtige getemperdheid te vormen, 27—30. Maar de Zielkunde levert ook onderrigtingen ter bestiering van de beginselen der verstandelyke en zedelyke opvoeding en de wyze van die opvoeding, 31--36; doch niets is moeilyker, dan kinderen tot eene bepaalde overdenking te brengen, 36—38. Van zodanige grondregels zyn de hedendaagsche Schoolinrigtingen verre verwyderd, 39—41. De beoefening van leevende Taalen heeft reeds eenig goed voortgebragt, maar men doet niet wel met doode Taalen eerst te beginnen, 42—46. Andere beginselen moet men liever hen inprenten,

ten, 46——48. De Moedertaal wordt niet beoeffend, 't geen nadeelige gevolgen heeft, 48——53. Hieruit worden verscheiden vraagen gebooren, by voorbeeld, op welk jaar des ouderdoms moet men beginnen, met welke Taal, en welke Letteroeffeningen moeten 'er vooraf gaan? 53——56. Het onderwys in de verhevener Weetenschappen moet niet te vroeg begonnen worden, 57——59. Welke eerst ter hand te neemen om een Wysgeer, om een kundig Man te worden, 59——62. Maar de hier opgegeeven orde wordt in de meeste Hooge Schoolen zelden gevolgd, 62, 63. 'Er zyn redenen, die ons zeggen, van welke Leerstelsels men zich wagten moet, 64——67. Dan welk nut zal men in de zedelyke Opvoeding der Kinderen zich voorstellen? 68——71. De Eigenliefde komt in aanmerking, hoe die te bestieren, en wat meer daarby te voegen, 72——78. Hunne neigingen tot gezelligheid, tot vriendschap en weldaadigheid moeten gaande gemaakt worden, 79——81. Doch men moet hen beletten, zich by eenige byzondere voorwerpen in bezigheden of uitspanningen te bepaalen, 81, 82. De zwaarigheid van de eene hartstogt tegen de andere te stellen, wordt weggenomen op goede gronden, 82, 83. Dan nu komt in aanmerking het vermaak, dat de mensch vindt in de oefening zyner werkzaamheid, 84——90. Men moet dés deeze werkzaamheid der Kinderen genoegzaame oeffening verschaffen; doch tevens zorgen, dat zy niet overmaatig worde; 91——94. En zo deeze tot zaaken van belang aange-

gewend wordt, zal derzelver vermaak, door de geſtaadige heblykheid en door 't genoegen, 't welk de ontdekking der waarheid hun verſchaft, zeer merkelyk vermeerderd worden, 94—96. Maar ſoms levert deeze oefening droevige denkbeelden, tegen welker kwaade gevolgen men by Kinderen waaken moet, 97—104. Een Hoofdregel wordt daarom voorgeſchreeven, 104—106, tot welk oogmerk de gronden van den waaren Godsdienst ons ook geleiden, 106. Maar hoe moet men hen met vrugt in denzelven onderwyzen, wat nalaaten en wat doen? 106—112. De manier, volgens welke zy hun gedrag zullen regelen, moet bepaald worden, 113, 114. Veele vraagſtukken van belang kunnen uit dat alles afgeleid en gedaan worden, 114—120; en het is waardig te onderzoeken, hoe men het onderſcheid der Sexe en der getemperdheid in het oog zal houden, 120—126. De zedelyke opvoeding der Vrouwelyke Sexe is moeilyker en van meer belang, 127—129. Ook mag men hier naſpeuren, welke verbindtenisſen men den Kinderen moet doen aangaan, 130–132. — Hierop volgt de tweede Afdeeling, handelende van den *Invloed der Zielkunde op het geluk der Maatſchappyen*, 133, 134. Dat eene gezonde Zielkunde in het beſtuur van Maatſchappyen van nut kan zyn, ſchynt niet wel ontkend te kunnen worden, 135. Men zal de Menſchen, in eene Maatſchappy verzameld, niet wel beoordeelen, ten zy men hunne betrekkingen op elkanderen wel kent, 135–137. Wanneer men dan van den Mensch aart, den lust

lust tot beoefening zyner werkzaamheid, zyn vermaak daarin, en zyne gezelligheid, kent, dan zal men besluiten moeten, dat hy tot de zamenleeving gebooren is, en het meeste voordeel en geluk in eene Maatschappy kan vinden, 137——140. Men behoeft hier niet te vraagen, welk is de beste Regeerings-vorm? 140—142. Alleen moet men aan de Maatschappy nuttig zyn, de wetten tot meerder volmaaktheid brengen, en andere dingen waarneemen, 142, 143, het geen door vaste redeneringen en proeven beweezen wordt, 145--147. Voorts moet men den Mensch den weg naar het waare geluk leeren kennen, 147--155, waaruit men kan zien, welken weg men moet inslaan, om de Zedekunde en het natuurlyk Regt op onwrikbaare grondslagen te vestigen, 155--163. Hiervan kan alleen een onvolmaakte schets gegeeven worden: een gansch Boek was 'er anders toe noodig, 163, 164. Maar de gemelde grondslagen gelegd zynde, is men reeds verre gevorderd in de beschouwende kennis der Regtsgeleerdheid en der stellige Wetten, 165–168, uit al het welk een wel verbonden zamenhangend geheel zal voortkomen, 168--171. Houdt men dit alles op het oog, dan moet men zich verwonderen over de verschillende aangenomen stelsels der Regtsgeleerdheid 171--176, over de duistere Wetten, 176--178, die de uitvoering zo moeilyk heeft gemaakt, 179. En welke begrippen zullen dan de geenen vormen, die men tot de beoefening der Regtsgeleerdheid doet overgaan, 180–184, of tot dat gedeelte dier Weetenschap, welke betrekking heeft tot het

het Staatsbewind? 185--189. Door dat alles bedoelt men niet, de Regeering onoplettend te maaken, of haar het opzicht over de Maatschappy te onttrekken, 189--190. De straffen blyven noodzaakelyk, 190--197; maar onmaatige gestrengheid moet geene plaats hebben wegens de daaruit vloeiende onheilen, 198--201. Dan, waarvoor moet de Regeering naauw letten, waarop van terzyde, en in welke gevallen zyn dwangmiddelen onbetamelyk? 202. Men kan niet gedwongen worden tot iets, dat men bevindt valsch te zyn, 203--208. Onverdraaggzaamheid sleept rampzalige gevolgen naar zich, 209--211. Om deeze tegen te gaan, moet men den Godsdienst in zyne eenvouwigheid voorstellen, en het verduisterend bygeloof weeren, 211; waardoor men Ongeloof en Ongodsdienstigheid best zal verwinnen 211--219. Maar de Godgeleerde inrigtingen behooren ook eenen anderen plooi te ontvangen, het geen veel nuts zal geeven, 219--224. De vraag, of de Regeering Kunsten en Weetenschappen moet aanmoedigen, is nu onnoodig, 224--226. Dan, gewoonten en vooroordeelen zyn zo sterk dat zy zich tegen de gelegde grondbeginselen blyven verzetten, 227--231. Maar hoe die te verwinnen? 232--234. Opvoeding is het beste hulpmiddel, 235--237. Men mag, na dit alles tot de derde Afdeeling, handelende *van de middelen om de Zielkunde te volmaaken*, overgaan; waarin men alvoorens den waaren zin der woorden wel moet bepaalen, 238, en dus zich een juist denkbeeld vormen van het geene de Zielkunde moet zyn,

239--

239--246. Wanneer men algemeene zigtbaare waarheden gevonden en onwrikbaar betoogd heeft, moet men ze met de minder algemeene waarheden verbinden, 246--247, waaruit volgt, dat men waare grondbeginselen niet in de studeerkamer moet ontwikkelen; maar den mensch moet waarneemen, 248--251. Kan men deszelfs zelfs-liefde overbuigen, dan zal men hem het gewenscht bestuur kunnen doen aanneemen 252. Verstaat men bondig de waare grondbeginselen, dan zal men dat geen, het welk men gewoonlyk noemt de waereld te kennen, op den regten prys stellen, 253--256. Men vindt wel veele Lieden in de Maatschappy, vry kundig, schoon niet bekwaam, om eene grondige kennis van het menschlyk hart te verkrygen, 257--265. De gemaakte denkbeelden, die uit twee bronnen vloeien, uit de zinnen en overpeinzing, moeten naauwkeurig ontwikkeld worden, 265--267. Wat LEIBNITZ en DESCARTES schreeven, en hoe het met de Zielkunde ging, leest men, 268——275. Het besluit is dan, geene zaak te scheppen; maar het geschaapene wel te schikken, 276——277. Zo men dan de opvoeding volmaakt, zal men der Zielkunde nieuwe vorderingen verschaffen, 278—281. Maar deeze byzonderheden zullen beuzelachtig toeschynen aan Lieden, die aan bepaalde Leerstelsels verkleefd zyn, 281——288. De beoefening der Geschiedkunde is mede een geschikt middel ter volmaaking der Zielkunde, 288——291. Niets stremt zo zeer haare vorderingen, dan dat elk een geheel leerstelsel van deeze Weetenschap wil schryven, 291—266.

296. Het gebrek aan welbepaalde denkbeelden is oorzaak, dat men tot nu toe over de grondbeginsselen twist, 296——308. De Schryver komt daarop tot een besluit, 308--310.

ZIEN. *Verhandeling over het punt van volmaakte duidelykheid in het zien*, door B. CARRARD. XV Deel bl. 391. Om wel te kunnen zien in verschillende gevallen heeft men gesteld, dat het oog zich moest verlangen, of verkorten, of zich minder of meerder bolheid vormen, en dus zich schikken naar de verscheiden afstanden des voorwerps, 392, maar is het niet beter te zeggen dat 'er naauwlyks meer is, dan een enkel punt, een enkele afstand, waarop een voorwerp met volmaakte duidelykheid gezien kan worden, dat is, waarop niet slegts het gantsche voorwerp, maar alle de zigtbaare deelen; die binnen deszelfs omtrek liggen, en hunne randen zig onderscheiden en scherp vertoonen? 393. Dit besluit de Schryver uit eene Waarneeming, 393-396. JURIN en PORTERFIELD hebben de paalen van het duidelyk zien aangeweezen, 396, het geen met aanmerkingen beslooten wordt, 397——400.

ZYDE. Zie MOERBEZIEBOOMEN.

ZYWORMEN. *Dagverhaal nopens het uitbroeien der Zywormen, en het opvoeden derzelve, in het jaar* 1776, door W. H. VAN HASSELT, XVI Deel 2 St. in de Berichten bl. 3. De regel, van den 10 of 12 Mey de Zywormen uit te broeden, kan, om gegeeven

re-

redenen, niet altyd vast gaan, 3--6. In 't jaar 1776 ondernam men dat den 19 Mey, 6--10. De Wormen kwamen den 26 voor den dag, 10--13, en hoe zy waren, 13--15. De vervellingen begonnen, en met welke gevolgen, 15--21, nevens de verdere uitslag, 21--24.

ZYWORMEN. Zie ook MOERBEZIEBOOMEN.

ZOGVERPLAATZING. *Waarneeming eener aanmerkelyke Zogverplaatzing*, door W. DEN APPEL, XVI Deel 2 St. bl. 350. Een Vrouw, van 28 jaaren, bevallen van haar vierde kind, werdt op den derden dag haarer verlossing, ontzet, daar de bliksem in haar vertrek sloeg, waarop het zog verdween, een hevige pyn in de heup volgde, het been zo hoog werdt opgetrokken, dat zy naauwlyks meer zitten kon, en zy zuiveren etter in de pis loosde. De Geneesheer by haar geroepen, toen alle tekenen van teering zich vertoonden, nam hulpmiddelen te baat, en redde deeze Zogverplaatzing, 350——352.

ZOG-VERPLAATZING (*Korte Aanmerkingen over de*) *en uitstorting van zog of melk, en over de oorzaaken des doods van een Kraamvrouw.* Zie het Register der XII Deelen bl. 143.

ZOG-WORDING. (Antwoord op de Vraag over de) *of maaking van het Zog ofte de Melk*

in zwangere en eerstverloste Kraamvrouwen; op welke manier het te doen vermeerderen, verminderen, en in het geheel te doen opdroogen of verdwynen: welke toevallen het Zog meest veroorzaake, en de manier om dezelve voor te komen of te geneezen. Zie het Register der XII Deelen bl. 143.

ZON. *Verhandeling over de Parallaxis der Zon*, door J. F. HENNERT, XIII Deel bl. 557. Wie niet alle nuttigheid aan de Sterrekunde betwist, zal het gewigt van de naauwkeurige bepaaling der *Parallaxis* van de Zon ligt begrypen, 560. Kan men deeze berekenen, dan ook die der Planeeten, 562. De Sterrekundigen hebben verscheiden Methoden tot dat einde uitgedagt, als GODIN, DE LA CAILLE, en LA LANDE, 563—567. De Methode van CASSINI is niet naauwkeurig, des die van BRADLEY den voorrang verdient, 568, 569, hoewel 'er eene onzekerheid van ééne *Seconde*, welke hier zeer gewigtig is, overblyft. 't Billyk verlangen naa eene naauwkeuriger Methode is voldaan wegens den doorgang van *Venus* door de Zon op den 3 Juny 1769. De wyze, hoe de *Parallaxis* der Zon, uit *Venus* doorgang door de Zon, af te leiden, wordt door den Schryver hier opgegeeven, 570—574, door een voorbeeld opgehelderd, 574, 575, en de Waarneemingen van *Venus* doorgang door de Zon, gedaan te *Wardhus*, in het *Fort du Prince de Galles*, in *California* te *St. Joseph*

seph, en te *Cajaneburg*, hierby gevoegd; waaruit berekend wordt, dat de onzekerheid omtrent de *Parallaxis* niet meer dan ,½ *Seconde* bedraagt, 575——586. Andere min naauwkeurige Methoden worden hierby gedaan; en getoetst, 587 —600.

ZON-ECLIPS. *Waarneeming van een Zon-Eclips den 24 Juny* 1778, door J. RUNNELS. XIX Deel 3 St. in de Berichten bl. 119. Op Zee zynde, daar men van *St. Eustatius* naar *Amsterdam* zeilde, nam men waar een geheele Eclips aan de Zon, welke, aan de Noordzyde haar begin nam ten 12 uuren en 25 minuuten, en, ten 1 uur en 38 minuuten, was dat Hemellicht zodanig verdonkerd, dat men niets van deszelfs licht kon zien, uitgezonderd eenige flaauwe afkaatzingen van deszelfs straalen, als het waare rondom de *circumferentie* van de *discus* van de Maan, 119, 120. Voorts meldt hy de grootheid der duisternis, daardoor veroorzaakt, welke vier minuuten duurde; den tyd der verlichting, het weder en den wind van dien tyd, 120——122.

ZON-ECLIPS. *Uitkomsten en vergelykingen van een groot getal van Waarneemingen der Zon-Eclips van den 25 July* 1748, *gerekend en in orde gebragt* door MECHAIN. XX Deel 2 St. bl. 45. Deeze Eclips, ééne der grootste zynde van allen, die, geduurende deeze Eeuw, gebeurd zyn, en van geen gering belang voor de Aardrykskunde, heeft

de aandagt der Sterrekundigen gewekt. In verscheiden *Academische Gedenkschriften* zyn eenige Waarneemingen berekend en bepaald door de manier van de wegen der Aarde en Maan in hetzelfde vlak over te brengen, 't welk genoeg is om de verschynselen te melden, of om te ontwerpen de eerste uitkomsten, die men uit de waarneemingen kan trekken, maar niet voldoen aan alle naauwkeurigheid eener netste rekening, 46. Hy heeft des verzameld allen, die de Aardrykskunde vermogen te bevorderen, en wat zy ons van den ring der luchtdamp om de Maan, van de inbuiging der lichtstraalen, die den rang der Maan bestryken, leeren 46--48. De volledigste Waarneemingen der Zons-verduistering zyn te *Londen*, *Greenwich*, *Montrose*, *Petersburg*, *Colmar*, *Brandenburg* en *Madrid* geschied. 49. Zy hebben byzonderheden van de Maan opgegeeven, 49, 50. De Naamen van veele plaatsen, waar Waarneemingen gedaan zyn, werden gemeld met het verschil der middaglyn door het begin, en door het einde, 51–53.

ZONNEVISCH. (*Ontleedkundige beschryving van eenen*) Zie het Register der XII Deelen bl. 144.

ZONSVERDUISTERING, in 1753 *waargenomen te Leiden*. Zie het Register der XII Deelen bl. 144.

—— *in* 's Haage, bl. 144.

waarby 2957 Menschen, en 1500 Hoornbeesten, behalven het ander Vee, het leven verlooren, gesprongen is; 88, 89, nevens de treurige gevolgen, 90, en, ter opheldering van dit geval, drie voorbeelden aangevoerd, dat dit aldaar, meer dan elders, op den Aardbodem gezien wordt, 91——94. Het geen met eenige aanmerkingen besloten wordt, 94–96.

REGISTER,

OFTE

HOOFDZAAKLYKE INHOUD

DER

VERHANDELINGEN,

ENZ.

DIE IN DE

TWAALF EERSTE DEELEN

VAN DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM

VOORKOMEN;

OP DERZELVER VERZOEK OPGEMAAKT

DOOR

JOHANNES FLORENTIUS MARTINET,

A. L. M. PHIL. DOCTOR, LID DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE, EN BEDIENAAR DES GODLYKEN WOORDS TE EDAM,

EN DOOR DE MAATSCHAPPY UITGEGEEVEN.

TE HAARLEM,

By *J. BOSCH*, 1772.

Met Privilegie van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland.

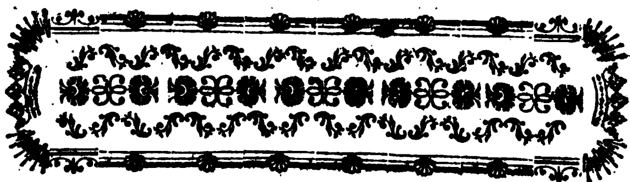
WAARNEEMINGEN
OP DEN HUIZE
ZWAANENBURG,
VAN DE
BAROMETER,
KRACHT EN STREEKEN DER
WINDEN,
LUCHTSGESTELTHEID,
GEVALLEN REGEN EN YS,
ADSPECTEN VAN DE MAAN EN PLANEETEN,
EN VAN DE
MAGNEETNAALD.

Voor de JAAREN 1744. *en vervolgens.*

UITGEGEEVEN DOOR DE
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER
WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM

TE HAARLEM,
By *J. BOSCH*, 1772.
Met Privilegie van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland.

BERICHT.

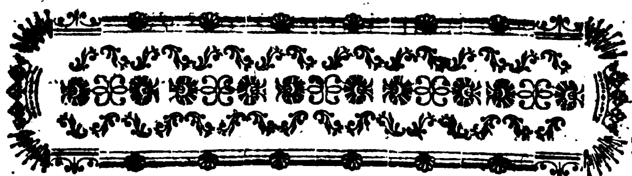

In 't Eerste Deel der Verhandelingen *heeft men bericht*, *dat boven de Bladzyden der Waarneemingen op den huize Zwanenburg geen vervolg*, *of onderaan*, *geene Signatuur gesteld wierd*, *op dat elk die Waarneemingen in vervolg*, *als* 19 *jaaren*, *welke eene* Maansklimmende Knoopkeer *maaken*, *waren af-*

gelopen, dezelven by elkander verzamelen, en tot eenen afzonderlyken band zoude kunnen maaken.

Wy geeven tans daar toe eenen Tytel, waarop alleen het Jaar genoemd is, van waar die Waarneemingen beginnen, op dat elk zo veele Jaaren by elkander kan doen voegen, als hy naar zyn oogmerk verkiezen zal, 't welk men ook zou kunnen bepaalen tot de 25 Jaaren, welken in de eerste 12 Deelen van dit Werk geplaatst zyn.

Hier door zal men met eenen opslag zien kunnen, welke Veranderingen van Weêr en Winden, in zo veele Jaaren, hier te Lande, voorvielen.

VOORBERICHT.

WAARDE LANDSGENOOTEN!

In het slot van het Voorbericht, gegeeven voor het XIII. Deel der Verhandelingen van onze Maatschappye der Weetenschappen, heb ik uit Haaren naam bericht, dat men bezig was met het opstellen van

een Afzonderlyk REGISTER, *of* Voornaamſten INHOUD *der reeds uitgegeevene* XII Deelen, *om dus het gebruik der Verhandelingen voor elk gemaklyker te maaken. Ziet hier dan deeze belofte vervuld.*

De Eerw. Heer J. F. MARTINET, *is op mynen voorſlag, terwyl myne bezigheeden my den noodigen tyd daar toe niet overlieten, als een waardig en bekwaam Lid van deeze Maatſchappye, tot het opſtellen van dit Stuk door Dezelve verzogt en bewoogen, en het is met haare volkomene goedkeuring, en dankzegging aan dien Heer, voor deezen zynen arbeid, dat het zelve te voorſchyn koomt, onder den tytel van* Regiſter, ofte Hoofdzaaklyken Inhoud der XII

Eer-

Eerste Deelen van de Verhandelingen der Hollandsche Maatschappye, *dien men daar voor bekwaamst geoordeeld heeft.*

Men had by den eersten aanleg voor, den korten inhoud der Verhandelingen naar ieder tak van Studie *te schikken, op dat elk, die hier iets zogt, met éénen opslag van het oog zou kunnen zien, in welk Deel de Verhandelingen, of Berichten, daartoe betrekkelyk, te vinden zyn; gelyk dit in het Voorbericht voor het XIII. Deel, is bekend gemaakt: dan, by het daadlyke schikken en in orde brengen der Stukken, bevond men, dat dit aan merkbaare zwaarigheeden onderworpen was, en dat de moeite, tot het opruimen*

van dezelve, verre te boven ging het voordeel, het geen 'er het Algemeen van zou trekken: Om deeze reden is men tot de Alphabetische Orde *overgegaan, die aan veelen zekerlyk noch meerder gemaks zal geeven.*

De Maatschappy heeft goedgevonden hier by te doen voegen de Naamlyst der Heeren Directeuren *en* Leden; *van hen die eenige Verhandelingen enz. in de Schriften der Maatschappye geleeverd hebben; benevens een Register der* Vraagen, *van tyd tot tyd door haar opgegeeven; en der* Antwoorden, *die zy met den prys eener Goude Medaille; ofte met eenen Zilveren Eerepenning; of een Accessit bekroond heeft; op*

dat

dat dit Stuk als eene handleiding, om haare voornaamste byzonderheeden gemaklyk te leeren kennen, voor hen, die daar in eenig belang stelden, zou kunnen dienen.

Zy hoopt en vleit zich, dat haar oogmerk om nuttig te zyn, hier door bereikt zal worden, en deeze haare pooging ook Uwe goedkeuring zal wegdraagen.

Dit gelastte my de Maatschappy U medetedeelen. Vaart wel.

C. C. H. vander Aa.

HAARLEM,
den 4. Augustus 1772.

L Y S T
D E R
STUKKEN,
IN DIT
REGISTER OF INHOUD
VOORKOMENDE.

* * *

NAAM-

NAAM-REGISTER DER HEEREN DIRECTEUREN EN LEDEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM.

Sedert derzelver oprigtinge tot den tyd der uitgaave van 't XII. Deel Haarer Verhandelingen, dat is, van het jaar 1752, tot het jaar 1771.

NAAMEN DER HEEREN DIRECTEUREN.

	Verkooren.	Gestorven.
ARENT DE RAET.	A°. 1752	1771
P. VAN SCHUYLENBURCH, *Heer van Moermont.*	- -	1764

	Verkooren.	Gestorven
CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN.	1752	
ANTONIS SLICHER	-	-
JOOST HUYGHENS	-	-
ANDRIES HESHUYSEN	-	- 1764
JAN THEODORUS KOEK	-	-
JAN HENDR. VAN DAM	1753	
WILLEM, *Graaf van Bentink*	-	-
GER. AARN. HASSELAAR	-	- 1766
PIETER VAN DEN BROEK	1754.	1761
WILLEM de V. Prins van Oranje, Erfstadhouder, enz.	-	-
CORN. AARN. VAN BRAKEL	-	-
DANIEL JAN CAMERLING	1755.	1767
DAVID VAN LENNEP	-	- 1771
JAN FREDERIK PARVE.	-	-
PIETER RENDORP	-	- 1760
LUCAS GYSBERT ROUSE	-	-

JONAS

	Verkooren.	Geſtorven
JONAS WITSEN	1755.	1762
LIEVE GEELVINK	- -	1757
ANTONI KUITS	1757	
JAN DIEDERIK PAUW, *geboren* HOEUFFT.	- -	
LUDOVICUS ERNESTUS, *Hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel, enz. enz.*	1758	
CAREL, *Prins van Naſſau-Weilburg*.	- -	
NICOLAAS WILLEM KOPS	- -	
CORN. WALRAV. VONCK	- -	1769
ABRAHAM PERRENOT	- -	
JAN VAN BORSSELE	- -	1764
PIETER STEYN	1759	
W. C. OCKERSSE	- -	
HERM. APPELS	1760.	1762
G. P. BOUDAAN	1761	
ISAAK SWEERS	- -	
PIETER VERMEULEN	- -	

JACOB

	Verkooren.	Geſtorven
JACOB GILLES	1762.	1765
OTTO FREDERIK , *Grave van Lynden.*	- -	
ADOLPH JAN HESHUYSEN	- -	
FRANCOIS CONSTANTYN DRUYVESTEYN	- -	1767
WILLEM KOPS	- -	
JAN HOPE	- -	
JEAN GYSBERTO DECKER	1767	
JOHAN DAN. D'ABLAING	1768	
FRANCOIS FAGEL	- -	
PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA , *Gouverneur Generaal van Indië , enz.*	- -	
ROUWENOORT , *Heer van den Ulenpas.*	1770	

NAAMEN
DER
HEEREN LEDEN.

	Verkooren.	Gestorven
C. C. H. VAN DER AA	A°. 1752	
JAN ENGELMAN		
JAN NOPPEN		1764
PIETER SANNIE		1769
JOAN VAN DEN HONERT		1758
JOANNES ALBERTI		1762
JOHAN LULOFS		1768
A. WEIS		
H. D. GAUBIUS		
HENRICH FLORENS SYBEL		
CORNELIS DOUWES		
PETRUS VAN MUSSCHENBROEK		1761

FRAN-

	Verkooren.	*Geſtorven*
FRANCISCUS VAN OUDENDORP	1752.	1761
PETRUS BURMAN . .	- -	
WILLEM OTTO REITZ . .	- -	1768
TOMAS SCHWENCKE .	- -	1767
JOANNES NICOLAUS SEBASTIANUS ALLAMAND .	1753	
JAN SNELLEN . .	- -	
JOAN GEORGE HOLTZHEY	- -	
L. S. DE CREUTZNACH .	- -	
CAROLUS CHAIS . .	- -	
P. LYONNET . . .	- -	
PETRUS WESSELING . .	1755.	1764.
JOB BASTER . . .	- -	
JAN FRANCOIS DRYFHOUT	- -	
MELCHIOR BOLSTRA .	- -	
NICOLAUS ENGELHART .	- -	1765
LEONARDUS OFFERHAUS .	- -	
JOHANNES DAVID HAHN	- -	
P. DE LAVAUX . . .	- -	
JAN SCHIM	- -	
NICOLAAS STRUIK . .	- -	1769

LAU-

	Verkooren.	*Gestorven*
LAURENS PRAALDER . .	1755	
LUDOV. CASPAR. VALCKENAAR - -		
HERMANNUS VENEMA .	1758	
ABRAHAM KAAU BOERHAAVE - -		1758
NICOLAUS YPEY . . - -		
BERNHARDUS VAN KOEVERDEN - -		1760
JEAN LOUIS MAGNET . - -		1770
JOANNES GRASHUIS . . - -		1772
CAREL DOERFFEL . . - -		1761
DAVID RUHNKENIUS . - -		
NICOLAAS BONDT . . - -		
JAN DE GROOT . . - -		
DIRK KLINKENBERG - - -		
BERNH. SIEGFRIED ALBINUS - -		1770
JOHAN FRED. MARTFELDT - -		
HENRICUS CANNEGIETER . - -		1770
WILLEM ALBERT BACHIENE - -		
A. V. GHERT . . .	1759	
JOHANNES DE GORTER .	1760.	1762
JOHANNES CASTILLON . - -		
PETRUS CAMPER . . - -		

MAT-

	Verkooren.	*Geſtorven*
MATTHEUS MATY	1760	
C. A. KLOEKHOF	- -	
SALOMON DE MONCHY	- -	
JACOB VAN LIL	- -	
G. TEN HAAFF	- -	
GERARD, BARON VAN SWIETEN	1761.	1772
ANTONIUS DE HAAN	- -	
DAVID DE GORTER	- -	
MARTINUS VITRINGA	- -	
JACOBUS HOVIUS	- -	
PAULUS DE WIND	- -	1771
JOHANN. FREDER. HENNERT	- -	
LAUR. THEODOR. GRONOVIUS	1762	
GERARDUS FRIDER. MULLER	- -	
JOAN VAN WOENSEL	- -	
JOHN PRINGLE	- -	
EWALDUS HOLLEBEEK	1763	
JOHAN MAURITS MOHR	- -	
HERMAN DE GORTER	- -	
LAMBERTUS BIKKER	- -	
JOHANNES PETSCH	- -	

JA-

	Verkooren.	Gestorven
JACOB VAN DER HAAR .	1763	
ALBERT VAN HALLER . .	1764	
GEORG VAN STENGEL .	- -	
JOHAN DAVID MICHAËLIS .	- -	
JOH. OOSTERDYK SCHACHT	- -	
A. PELERIN . . .	- -	1771
JAN TAK . . .	- -	
SAMUEL GOTTLIEB GMELIN	- -	
M. MESSIER . . .	- -	
J. J. BLASSIERE . .	- -	
CHARLES BONNET . .	1765	
JOSUA VAN IPEREN . .	- -	
GEORGIUS COOPMANS .	- -	
S. C. KRIEL . . .	- -	
M. DE LA LANDE . .	- -	
GUALTHERUS VAN DOEVEREN	- -	
PETRUS BONDAM . .	- -	
WENC. JOH. GUST. KARSTEN	1767	
JACQUES DE STEHLIN .	- -	
JOHAN CAREL PALIER .	- -	
MARTINUS SLABBER . .	- -	

	Verkooren.	Geſtorven
JOANNES NETTIS . .	1768	
CORN. PLOOS VAN AMSTEL, JCz.	-	-
DIONYSIUS VAN DE WYNPERSSE	1769	
SAUVEUR FRANCOIS MORAND	-	-
JEAN HENRY VAN SWINDEN	-	-
JOHANN. FLORENT. MARTINET	-	-
CHRISTIAAN BRUNINGS . .	-	-
ROGERUS JOZEPH. BOSCOVICH	1770	
PAULUS FRISI	-	-
A. BRUGMANS	-	-
FRIDERICUS ADAMUS WIDDER	-	-
ALLARDUS HULSHOFF .	-	-
AARNOUD VOSMAER .	-	-
MATTHIAS VAN GEUNS . .	-	-
BOUDEWYN TIEBOEL .	-	-
DAVID VAN GESSCHER .	-	-

NAAM.

NAAM-LYST DER HEEREN,

DIE EENE OF MEER VERHANDELINGEN ENZ. IN DE TWAALF EERSTE DEELEN DER MAATSCHAPPYE GESCHREEVEN HEBBEN, EN WAAR ZE IN HET VOLGENDE REGISTER TE VINDEN ZYN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

Koe-

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S. *San-*

S.

T.

V.

W.

Y.

Z.

REGISTER DER VRAAGEN,

UITGESCHREEVEN TER BEANTWOORDINGE

DOOR DE

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM,

Van het Jaar 1753. tot het Jaar 1771.

EERSTE VRAAG IN 'T JAAR 1753.

In welke hoeveelheid zyn de Nederlandsche Rivieren sedert den aanvang deezer Eeuwe verzand? Wat is het middel, om de Zanden en Slikken, die zich op derzelver bodem gezet hebben, van daar te verdryven; en derzelver meerder verzanding voor te komen?

Het Antwoord van MELCHIOR BOLSTRA is het beste gekeurd, en bekroond met de Gouden Medaille. Zie in 't volgende Regifter, ... *bladz.* 102

II.

II. VRAAG IN 'T JAAR 1754.

Welke zyn de waare oorzaaken, dat het Nederlandsche Strand by Petten en de Hondsbossen, sedert eenige jaaren zo aanmerkelyk is afgenoomen; en wat is het beste middel om het Strand te dier plaatse te doen aanwinnen?

De Medaille op deeze Vraag is gewonnen door 't Antwoord van MELCHIOR BOLSTRA. Zie . . . . *bl.* 113

III. VRAAG IN 'T JAAR 1755.

Op welke manier zou men de Voor- en Binnen-Duinen tot meerder voordeel, dan tegenwoordig, kunnen gebruiken?

En in 't jaar 1756. voor de tweede reize opgegeeven, doch niet behoorelyk beantwoord zynde, is op den 23. Mey 1757. beslooten dezelve niet weder op te geeven.

IV. VRAAG IN 'T JAAR 1756.

Welke zyn de Natuur, Oorzaak, Ken- en Voortekenen, Hulp- en Behoed-middelen van de Colica Pictonum, *en welke is de reden, dat zy nu meer, dan voorheen, in ons Land regeert?*

JOANNES GRASHUIS heeft de Medaille hier op behaald. Zie . . . *bl.* 55

V.

V. VRAAG IN 'T JAAR 1757.

Welk is de beste weg, om op de kortste, de zekerste en minst kostbaare wyze, een Dykbreuk te stoppen?

De Medaillen op deeze Vraag zyn behaald door BARENT GOUDRIAAN JANSZ. en J. PIERLINCK. Zie . . . bl. 21

VI. VRAAG IN 'T JAAR 1758.

Welke zyn de Oorzaaken der gewoone Ziekten van ons Scheepsvolk, 't geen na West-Indien vaart, en welke zyn de beste middelen, om deeze Ziekten te voorkoomen, ofte te geneezen?

SALOMON DE MONCHY heeft deeze Vraag best beantwoord, en de Medaille behaald. Zie . . . . . bl. 142

VII. VRAAG IN 'T JAAR 1759.

Welke zyn de natuurlyke Oorzaaken, waarom de Rundersterfte nu zo veel langer duurt, dan in voorige tyden; en welke zyn de beste voorzorgen, om dezelve van ons Vee af te wenden, als het op stal staat, en de Ziekte in onze nabuurschap begint te ontsteeken?

Deeze Vraag is nooit voldoende beantwoord.

VIII.

VIII. Vraag in 't Jaar 1760.

Over de wording of maaking van het Zog ofte de Melk in zwangere ofte eerst-verloste Kraamvrouwen; op wat manier het te doen vermeerderen, verminderen, en in het geheel te doen opdroogen ofte verdwynen: wat toevallen het Zog meest veroorzaake, en de manier om dezelven voor te komen, ofte te geneezen?

M. David heeft de Gouden Medaille behaald, en L. Bikker de Zilveren. Zie *bl.* 143

IX. Vraag in 't Jaar 1761.

Welk is het beste Bestier, het geen men moet houden omtrent het lighaam der Kinderen, zo met opzicht tot hunne Kleeding, Voedsel, Oefening, als anders, van hunne geboorte af, geduurende hunne Kindsheid, om ze lang en gezond te doen leeven?

Jacques Ballexserd heeft op zyn Antwoord de Gouden Medaille verkreegen. Zie . . . . . *bl.* 43

P. Camper heeft hier op ook geantwoord; maar wyl Zyn Ed. Lid der Maatschappye was, geen prys kunnen behaalen. Zie *bl.* 46

X. Vraag voor het Jaar 1762.

Welken zyn de beste Middelen, om onze Landen, zoo hoogen als laagen, elk naar zynen aart, ten meesten voordeele aan te leggen?

Deeze

Deeze Vraag is best beantwoord door JOHANNES LE FRANCQ VAN BERKHEY, en W. VAN HAZEN, waarom dus den eerften eene Goude, en den tweeden eene Zilvere Medaille is gegeeven. *bl.* 59, 60

XI. VRAAG VOOR HET JAAR 1763.

Het bepaalen van de voornaamfte ftrekkingen der Stroomen in de Noord-Zee, zoo langs de Kusten, als overvallende by Vloeden en Ebben op byzondere dagen der Maan, en voornaamlyk agtervolgens de Winden, welken eenigen korten tyd, of een à twee dagen te vooren gewaaid hebben, zoo veel mogelyk is, ook de meerdere en mindere krachten of fnelheden der Stroomen op deeze plaatfen, naar byzondere omftandigheid van Weer en Wind, tevens met aanwyzinge van de befte en zekerfte wyze, om de grootte der krachten, welken aan de Vloeden en Stroomen worden toegefchreeven, te bepaalen, of om die fnelheden te meeten.

Hier op is nooit een voldoend Antwoord ingekomen.

XII. VRAAG VOOR HET JAAR 1764.

Hoe moet men het Verftand en het Hart van een Kind beftieren, om het te eeniger tyd een gelukkig en nuttig Menfch te doen worden?

Deeze

Deeze Vraag is best beantwoord door S. Formey, zie *bl.* 84. en naast daar aan volgen de Antwoorden van A. Hulshoff, *bl.* 87. Henry Abraham Chatelain, *bl.* 89. Kornelis van der Palm, *bl.* 91. en van ...... Aan den eersten is eene Gouden en aan de overigen eene Zilvere Medaille gegeeven. Zie . . . *bl.* 92

XIII. Vraag voor het Jaar 1765.

Welke zyn de beste en minst kostbaare Middelen, om het afneemen der Oevers van het Haarlemmer Meer te beletten?

Door D. Meese best beantwoord, en daar door de Goude Medaille verkreegen. *bl.* 51

XIV. Vraag voor het Jaar 1766.

Is het geoorloofd in onzen handel en wandel met de Onkunde van onze Medemenschen ons voordeel te doen? en zo ja, in welke gevallen en hoe verre?

Willem de Vos heeft op het beste Antwoord de Gouden Medaille behaald, zie *bl.* 80. En Zilveren zyn aan Paul Franck, *bl.* 81. en S. Formey gegeeven. . . . . . *bl.* 82

XV. Vraag voor het Jaar 1767.

Welken zyn de Oorzaaken van de belette Doorzwelging in de Slokpyp, dewelke langzaam ge-

gebooren wordt, en doorgaans doodelyk is? Welken zyn de redenen, waarom dezelve nu veel meerder, dan voorheen, voorkomt? En door welke middelen is zy voor te komen en te geneezen?

MATTHIAS VAN GEUNS heeft de Gouden, *bl.* 106. en ALEXANDER PETRUS NAHUYS de Zilveren Medaille verworven. *bl.* 107

XVI. VRAAG VOOR HET JAAR 1768.

Wat is 'er tot nu toe over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland geschreeven? Wat ontbreekt 'er nog aan? En welk is de beste wyze, waarop de gemelde Geschiedenis zoude dienen beschreeven te worden?

CORNELIUS NOZEMAN heeft de Gouden, en JOHANNES FLORENTIUS MARTINET de Zilveren Medaille met hunne Antwoorden behaald. Zie . . *bl.* 34, 35

XVII. VRAAG VOOR HET JAAR 1769.

Wat wordt 'er vereischt tot de Konst van Waarneemen, en hoe veel kan dezelve toebrengen tot volmaakinge van het Verstand?

Hier op is het beste Antwoord gegeeven door BENJAMIN CARRARD, wien dan ook de Gouden Medaille is toegeweezen, en twee Zilveren aan JEAN SENNEBIER en WILLEM DE VOS.

XVIII. Vraag voor 't Jaar 1770.

Welke zyn de beste Middelen om Vaarwaters te verdiepen, het zy de Ondiepten gekomen zyn door Verzandingen, Kleijen, Slikken, ofte anderzints?

XIX. Vraag voor het Jaar 1771.

Welke zyn de Ziekten onder de Menschen, die uit de natuurlyke gesteldheid van ons Vaderland voortvloeien? Hoe kan men zich tegen dezelve behoeden, en door welke middelen kunnen zy geneezen worden?

N. B. De Antwoorden op de XVII. Vraag zyn in het XIII. Deel van de Verhandelingen der Maatschappye gedrukt, en de uitslag van de XVIII. en XIX. Vraagen, zal in het XIV. Deel gemeld worden.

De Leezer gelieve indagtig te zyn, wanneer hy de *twee Eerste Deelen* der Verhandelingen naslaat, dat men ze herdrukt heeft, en dit Regifter naar den laatsten druk is opgesteld, het geen eenige weinige bladzyden verschillen kan in de aanhaalingen van die Deelen.

BERE-

BEREDENEERD REGISTER DER VERHANDELINGEN,

DIE IN DE

TWAALF EERSTE DEELEN

DER

VERHANDELINGEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM,

VOORKOOMEN.

A.

AARDBEEVING. H. F. SYBEL bericht eenige *Proeven*, *by gelegenheid der Aardbeevinge*, *den* 18. *Febr.* 1756. *te Cleef gevoeld*, omtrent dezelve genoomen te hebben. III. Deel, bladz. 618 — 621.

AARDVAL. H. F. SYBEL beschryft *eenen Aardval op eenen Akker in het* Markische *Land, zynde een rond gat van 20 voeten in zyn diameter en 50 diep.* III. Deel, bladz. 621 — 625.

Afzetten der Deelen. Zie *Deelen.*

ARSENICUM ALBUM CRYSTALLINUM. *Uitwerkingen van het* Arsenicum album Crystallinum, *door* C. A. KLOEKHOF. VIII. Deel, 1. stuk, bladz. 394. Gerugten van zeldzaame en langduurige toevallen, die eene jonge Vrouw in het graf sleepten, gaven aanleiding tot eene Geregtelyke beschouwing van het Lyk, welks toestand door onzen Ontleeder beschreeven wordt, met de wyze hoe het *Arsenicum* in 't zelve gevonden is; het geen aanleiding tot verscheiden bedenkingen geeft, die by Geregtelyke beschouwingen te stade komen, 395 — 416.

B.

BAARMOEDER. *Geneezing van een* Fungus Uteri, *door* P. SANNIE. In de *Vagina* eener zwakke Vrouw en eenigzins daar buiten, vondt de Schryver een lighaam ter grootte van een groote vuist, hebbende de gedaante van een Peer met een dikken hals, vast zittende aan den bodem des *Uterus*, met eenen hals ter dikte van eenen duim diameter, I. Deel, bl. 257 — 259, welk, door twee afbindingen met een zyden draad, daarna afviel, waarna de *Ulceratie* gezuiverd, en de Lyderes, onder het gebruik van andere uit- en inwen-

wendige middelen, in vier weeken, volkomen geneezen werdt, 260—262; welk geval aanleiding geeft tot eene redeneering over de verscheiden soorten van vreemde lighaamen, die zich somtyds in den *Uterus* onthouden, en waaruit zy voortspruiten, 262—266.

Beschryving van een nieuw Werktuig, om de Lyfmoeder te ondersteunen, door T. SCHWENCKE. V. Deel bl. 206—211. Men heeft daartoe verscheiden werktuigen bedagt; doch in alle gevallen niet voldoende, heeft de Schryver een ander uitgevonden, dat gemakkelyk intebrengen, hier beschreeven, en in Plaat verbeeld is.

Een in 't geheel van buiten geslotene Vagina *geopend en geneezen, door* P. SANNIE. V. Deel, bl. 424. Eene Dochter van 25 jaaren, gekweld met eene dikte in de *Vulva*, liet dezelve onderzoeken; men bevondt, dat de uitwendige mond der *Vagina* met een vlies van eene ligt-blaauwe couleur, gezond en zonder verderving, geslooten was, 425, het welk eenige ongemakken verwekte, 426, 427; waarom hetzelve door den Schryver opengesneeden, en verder geneezen werdt; 428—433. Dit verhaal wordt met eenige aanmerkingen beslooten, 433—436.

Waarneeming van een omgekeerden Bodem der Baarmoeder weggenomen en gelukkig geneezen, met eenige Aanmerkingen, door G. MULLER. XII. Deel, bl. 257. Dit geval droeg zich toe in eene Vrouw van 26 jaaren, van haar derde Kind pas verlost. De Schryver moest haar helpen van het gemelde ongemak, dat hy met de geneezing be-

 schryft;

schryft, 258 — 265; waarna hy de vraag, of eene Vrouw zonder dat deel leeven kan, onderzoekt, en eenige leeringen ter ophelderinge der Vroedkunde verder daaruit afleidt, 265 — 274.

G. BRUGMANS bericht, *dat de Lyfmoeder in eene Vrouw van 29 jaaren, by de verlossing van een' Zoon, zich omkeerde, uithing, doch wat hooger ingebragt, negen jaaren in dien stand gebleeven is;* dat is, tot den tyd, dat dit bericht gegeeven wierdt. XII. Deel in de Bericht. bl. 62 — 64.

BAROMETER. P. EIZENBROEK bericht eene *merkelyke Verbetering in den Barometer* uitgevonden te hebben; zulk eene naamelyk, waarin, gelyk in den zynen, de hier beschreeven Kwik by groote veranderingen van ryzen en daalen, geen verandering in de hoogte van deszelfs oppervlakte ondergaat. VI. Deel 1. stuk, bl. 353 — 357.

BASTION. *Beschouwing over de Deelen van het Bastion, volgens een daarover opgegeeven Voorstel van* N. YPEY, *door* D. KLINKENBERG. II. Deel, bl. 479. Het Voorstel van deezen inhoud: hoe zullen alle de Deelen van een Bastion, ieder byzonder, hunne allergrootste afmeeting, die mogelyk is, hebben? wordt, 481 — 502, opgelost.

Korte Verhandeling over de Natuur der Bastions, door A. LIEFTINCK. X. Deel 2. stuk, bl. 30. De *definitie*, dat de *Bastions* uit twee *Facen* en twee *Flanquen* bestaan, zo als ze door veele *Ingenieurs* gegeeven wordt, niet naauwkeurig bevonden zynde; wordt hier over een regelmaatigen Agthoek gehandeld, en getoond, dat de Bastions

tins ook twee *Facen*, twee Gordynen, twee *Stryk*- en twee *Bres-Flanquen* kunnen hebben, 32 — 44.

BEEN. T. SCHWENCKE bericht, *dat een Man een ſtuk eener Runder-ribbe*, welks grootte hier afgebeeld is, *onder het eeten, in de Long gekreegen*, hoe lang daarin gedraagen, en eindelyk door hoeſten daaruit geloost heeft. VIII. Deel 2. ſtuk in de Bericht. bl. 203 — 205.

HET WEER DER BEENEN. *Aanmerkingen over de Weer* (Callus) *der Beenen, door* T. SCHWENCKE. Uit de ondervindingen van DU HAMEL beſluit de Schryver, hoe de Beenlaagen geformeerd worden, I. Deel, bladz. 39 — 42; onderzoekt, of voedſel, met Meekrap gemengd, het Been, dat groeien moet, verwt, 42, 43; bewyst uit vier Proeven, in Dieren genoomen, dat 'er geene weergroejing gerekend kan worden, voor en aleer het Beenvlies gegroeid is over de Breuk, 44 — 46; voldingt, dat 'er eene overeenkomst is tuſſchen de *Weer* van het gebrooken Been, en het Aangroeiſel *Epiphyſis*, gelyk uit de ondervinding blykt, 37 — 51; en vraagt, of men uit dit alles niet mag beſluiten, dat het Beenvlies het *Organum* is, waaruit de Beenveezelen komen? 53 — 55.

BEENEETER. *Proef eener geneezinge van twee Beeneeters in eene Patiente, door* B. FUUN. II. Deel, bl. 383. Een Meisje van 8 of 9 jaaren hadt eenen Beeneeter op de groote Duim-koot in de Voorhand by het tweede Duim-lid, en eenen op den Voet aan het ſchipwyze Been, die al lang

hunne vogten door de doorboorde huid gelost hadden, 383, 384. Na de gevoelens der Ouden over deeze kwaal met één woord gemeld en onderzogt te hebben, 384 — 386, beschryft hy den leefregel en zagten weg der geneezinge, die in drie jaaren het Kind herstelden, 387 — 389, welken langzaamen geneestrant hy verdeedigt, 390 — 394.

BEENDEREN VAN EEN DIER. *Verhandeling over twee ongemeene groote Beenderen, welke in den* Bommeler-waard *gevonden zyn, door* J. C. PALIER. XII. Deel, bl. 373. By eene Dykbreuk boven het Dorp *Hedel*, spoelde uit den grond een zwaar Been van 40 ponden; daarna vondt men nog een Wervelbeen van twee ponden en zes oncen, in Plaat hier verbeeld. De Schryver onderzoekt, waar van daan deeze Beenderen zyn gekomen, van welk Dier, dan of ze van Menschen zyn, en hoe zy zulk eene lange reeks van jaaren zo ongeschonden in den grond bewaard zyn geworden? op alle welke vraagen eene oplossing wordt gegeeven, 373 — 390.

BEROERDHEID. *Bericht aan de Maatschappye gegeeven, wegens eene zeer spoedige geneezinge eener Beroerdheid, of ten deele Verlamminge, hersteld door het ryden op een Wagen, door* T. SCHWENCKE. Dit geval is gebeurd aan eene Vryster van 29 jaaren, die, na vrugteloos gebruik van allerleie middelen, waande, alleen door ryden geneezen te zullen worden, gelyk ook deeze proef haar inderdaed, op den derden dag, volkomen herstelde. I. Deel, bl. 414—416.

BE-

BEWEEGING. *Beantwoording eener Vraage, of, in de onderstellinge, dat de geheele Wereldruimte met stoffe vervuld is, eene beweeging zoude mogelyk zyn*, door J. ENGELMAN. II. Deel, bl. 503. Uit eenige proeven en redeneringen, 504 —521, vastgemaakt tegen eenige tegenwerpingen 521 — 523, besluit de Schryver, dat de beweeging in 't volle mogelyk blyft, 524.

Krachtkundig voorstel, betreffende de beweeging van twee Lighaamen in 't ydel en in de vloeistoffen; een derzelve langs een kromme lyn afdaalende, en met zich trekkende het ander (door middel van een Draad), welke langs een kromme Lyn opklimt, door J. F. HENNERT. V. Deel, bl. 354. Ter oplossinge deezes Vraagstuks geeft hy eene beschryving van de Krachtkunde, met de berekeningen van anderen, 355 — 363, gevolgd van eenige Voorbewyzen, 364 — 391; waarna hy de gedagten van HERMANN, van BERNOUILLI, en van D'ALEMBERT over dit Vraagstuk meldt, 391 — 404, welker verscheiden grondbeginsels hy nader zal beschouwen.

Van de Beweeginge, welke een lighaam verkrygt, wanneer het in het aantrekkings-middelpunt gekomen is, door J. F. HENNERT, VI. Deel 2. stuk, bl. 706. Dewyl dit stuk zyne nuttigheid heeft, en hier geen Redeneringen maar Berekeningen te pas komen; kan men niet anders dan de laatsten van den Schryver verwagten, die op bl. 710 — 745, geleezen en overwoogen kunnen worden, om licht te krygen in dit moeilyk stuk.

Onderzoek over de Schynbaare Beweeging, door W. J. G. KARSTEN. X. Deel 2. stuk, bl. 245, waarin wordt voorgesteld, dat, wanneer de *Theorie* van de waare beweeging, als bekend, voorondersteld wordt, de *Theorie* aangaande de schynbaare beweeging, zich veelligt het beste daaruit laat afleiden, volgens de berekeningen, hier te vinden, 246 — 286.

BLAAS. T. BAKER bericht de *geneezing van eene zwaare Wonde in de Blaas, door een mes veroorzaakt, dat in de Blaas afbrak, en bleef steeken*. VI. Deel 1. stuk, bl. 417—420. Dit geval is in een der Gasthuizen te *Londen* gebeurd.

BLAASBAND. *Verhandeling over het maaksel en het gebruik van den Blaasband*, door A. PORTAL. XII. Deel, bl. 1. De beroemste Ontleedkundigen, meenigmaal dit stuk onderzogt hebbende, hebben sedert meer daarover getwist, dan ze in kennis gevorderd zyn, 1 — 6. Om zich voor verder twisten te hoeden, en eene bepaaling desaangaande te maaken, eischt de Schryver, dat men onderzoeke het maaksel van den Blaasband in allerlei ouderdom; de veranderingen, die dezelve ondergaat; de oorzaaken daarvan; deszelfs gebruik, en eindelyk, op wat wyze deeze band door ziekte kan veranderen. Hy heeft dit alles in deeze Verhandeling aangeweezen, en met eenige Waarneemingen opgehelderd, 6 — 30.

BLIXEM. *Verhaal der Uitwerkinge van eenen enkelden Blixem-slag, voorgevallen op een van 's Lands Oorlogschepen in 't jaar* 1749, door W. MAY. XII. Deel, bl. 391. De Blixem slaat in een

een Oorlogschip, treft den Mast, doodt twee Matroozen, kwetst elf anderen, en verandert alle Compassen, uitgenoomen drie, waar van de rede onderzogt wordt, 394—412. Men leeze deeze Beschryving, en zegge of niet deeze ontdekking van de uiterste nuttigheid voor Zeelieden is?

BLOED. *Aanmerkingen over het ontstooken en korstagtig vel op het uit een ader gelaaten Bloed, door* J. VAN DER HAAR. XI. Deel 1. stuk, bl. 385. Wyl koud geworden Bloed, zich vertoonende wit, blaauw, groenagtig, dik, taai, enz. voor ontstooken Bloed gehouden wordt, en egter ontstooken Bloed dagelyks uit eene ader wordt afgelaaten, zonder dat het nogthans die hoedanigheden vertoont, of daar voor gekend wordt; zo wordt de vraag gebooren, moet men de oorzaak van die korst-verschyninge in of buiten het lighaam zoeken? 385 — 389. De Schryver pleit voor het laatste, en geeft verslag van veele Proeven, die hem tot dat besluit hebben doen komen, 390—400.

BLOEDSTELPENDE MIDDELEN. *Aanmerkingen over de verscheide manieren van Bloedstelpen, en de voornaamste bloedstelpende Middelen in de Heelkunde, door* T. SCHWENCKE. II. Deel, bl. 225. Na eene optelling, beschryving en beoordeeling der middelen, die de Ouden en Laateren ter bloedstelpinge gebruikt hebben, 226 — 237, onderzoekt hy, en staaft door verscheiden proeven, welke nieuwe middelen de heerlykste uitwerkingen in dit geval doen, 237 — 250.

BORSTEN. *Geneezing van een zeldzaam en pynlyk toeval in de beide Borsten eener Vrouwe, door*

door een schrik veroorzaakt, *door* B. FUUN. III. Deel, bl. 31. Eene Vrouw van 40 jaaren, één jaar te vooren zeer geschrikt hebbende, leedt eene geduurige en zwaare pyn in beide Borsten, ten zy iemand een kool vuurs voor of onder dezelven hieldt, en dan met eene zagte holle hand zo lang streek, tot dat 'er zich eene lymige geele stof uit ontlastte, het geen 2 of 3 uuren verligting gaf; 32, 33. Geene middelen, tot geneezinge door anderen gegeeven, helpende; besloot zy de Kanker in dezelven te hebben, 33. De Schryver heeft haar van dien waan, en die pynlyke deelen, van deeze kwaal, door de hier opgegeeven Geneesmiddelen geneezen, 34 — 36.

DOORGESCHOOTE BORST. *Waarneeming wegens de geneezing van een Patient, met een Kogel door de Borst en Long geschooten*, *door* P. SANNIE. II. Deel, bl. 467. Een Kogel was tusschen de Ribben van een' Man voorin, en agteruit, zonder dezelven te beledigen, doch door de Long gegaan, 463 — 470. Na het gebruik der voorgeschreeven middelen, kwam op den 25. dag een stuk van 't Kamisool, dat de kogel hadt ingevoerd, uit de Long, 474; hy werdt binnen drie maanden volkomen geneezen, 474—478.

BORST. (ETTER-) D. H. GALLANDAT deelt mede *eene Waarneeming van een Etterborst, door de Operatie geneezen*. X. Deel 2. stuk, bl. 443—453. Dit geval droeg zich toe in een Man van 40 jaaren. De wyze hoe hy deeze kwaal hadt gekreegen, zynen toestand, en de insnyding, met de daarop gevolgde geneezing, gemeld zynde, worden eenige aanmerkingen daaruit getrokken, ter leeringe voor anderen.

BORST-

BORSTWONDE. *Geneezing van een gestookene Borst wonde*, *door* J. M. HOFMAN. II. Deel, bl. 251. Een Kanonier van 24 jaaren, gestooken met een Degen in de rechterzyde van de Borst tusschen de derde en vierde Ribbe van boven, in het dikste van den *Musculus pectoralis*, 251, 252, met veel moeite behandeld, 252 — 257, stierf zes maanden daarna, wanneer men, by de opening van het lyk, besloot, dat Wonden in de Zwelgpyp niet ongeneeslyk zyn, maar door de uitwerkselen zeer gevaarlyk, ja doodelyk worden, weshalven men in diergelyke gevallen den moed niet verlooren moet geeven, 258.

Geneezing van een andere gestookene Borstwonde, *door* J. M. HOFMAN. II. Deel, bl. 259. Een Kanonier, gestooken in de rechter zyde der Borst, tusschen de zesde en zevende Ribbe, onder den tepel naar den arm, onderzogt zynde, dagt men, dat de oppervlakte der Long alleen gekwetst was, 260, 261; na aanwending der noodige middelen verergerde de Lyder; des men besloot de opening te verwyden, waar uit men zeven pinten vogts haalde, 262 — 265, 't geen hem verligtte, en onder 't gebruik van andere middelen deedt herstellen, 266, 267, waar uit eenige gevolgen worden getrokken, 267, 268.

BOOM *der kennisse des goeds en des kwaads.* Zie *Gen. II. vs. 9.*

BOTER, *vervalscht zynde, hoe te ontdekken.* Zie *Loodstoffen in Wynen.*

BOTSING. *Eenige Vraagstukken wegens de botsinge der Ligbaamen, en inzonderheid van die, welke een onvolmaakte Veerkracht hebben, door* J. F. HENNERT. VII. Deel 1. stuk, bl. 20—57. Waarin, onder verscheiden voorgestelde en opgeloste stukken, gevraagd wordt, de omstandigheden der botsinge van twee lighaamen te bepaalen volgens de wet der spaarzaamheid van MAUPERTUIS, 35.

BREUK IN 'T MENSCHELYK LIGHAAM. *Geneezing eener beslootene Liesbreuke, midsgaders versterving van een gedeelte van het Net, dunnen Darm, en een groot deel der dikke Darmen, met het Darmscheel, zynde de ontlastplaats voor den afgang in de Lieze gebleeven, en door een Konsttuig gemakkelyk gemaakt, medegedeeld door* L. STENHUIS. II. Deel, bl. 422. Dit geval wordt opgegeeven zo om zyne nuttigheid in het behandelen van gewurgde en verstikte Darmbreuken, als om dat het byzonderheden behelst, welke opmerking verdienen, 424. Een Man van 48 jaaren hadt van jongs af eene dikte gehad in de rechter Lieze, die, eerst verzuimd zynde, en daarna niet kunnende ingebragt worden, thans zo groot als een menschen hoofd was geworden, en droevige gevolgen verwekte, 425—427. Men hieldt het eerst voor een gewurgde Darm- Lies- en Zakbreuk, doch de uitkomst leerde de vergissing, 427; na eene doorsnyding der bekleedzelen, zag men eene versterving der Darmen, bovengenoemd, 428, 429, welken niet geneezen werden, of men bedagt een Konsttuig om den afgang gemaklyk te maaken, 't geen wel gelukte, waarom het zelve beschreeven en in plaat verbeeld wordt, 429—438, met eene aanwyzing, wat men uit dit geval leeren kan, 439.

Voor-

Voorbeeld, opgegeeven door T. SCHWENCKE, *hoe eene ſamengeſtelde Breuk, gevaarlyk door veele toevallen, gelukkig behandeld en geneezen is.* IV. Deel, bl. 133. Een Jongman van 20 jaaren hadt een Bal, in een Knoest-gezwel veranderd, ter grootte van een vuist, op twee plaatzen naar onderen met Pypzweeren doorboord, en in de Lies, gelyk het voorkwam, een Darm- en Netbreuk, ter grootte van twee vuiſten, 134, die men daarna in de Lies zaamengegroeid bevondt, 135; men nam het eerſte weg, en van het laatſte werdt hy ten vollen geholpen, 136 — 140.

Verhandeling over de Oorzaaken der menigvuldige Breuken in de Eerstgeboorene Kinderen, door P. CAMPER. VI. Deel 1. ſtuk, bl. 235. Dit bekommerlyk ongemak in beide Sexen gemeen zynde, drong den Schryver hetzelve in veele Lyken nateſpooren, 236 — 238; waarna hy zyne waarneemingen omtrent de wyze der Lies-breuken in Kinderen, en derzelver vorming, met het geen anderen daarover gezegd hebben, opgeeft, 239 — 248; voorts eene Lyst van de geſteldheid des *Meatus*, in een zeker getal van Meisjes en Jongens, 249 — 251, welken hy volgens eene hierbygaande Plaat verklaart, 252 — 255, en daaruit eenige beſluiten omtrent de Breuken trekt, 256 — 265.

—— *Vervolg van dit Stuk.* VII. Deel 1. ſtuk, bl. 58. waarin de Hoogleeraar bericht, dat hy met den beroemden POTT, den *Meatus* ten zelfden tyde ontdekt heeft, 59 — 69, waar op hy noch eenige Waarneemingen, ſedert door hem gedaan, laat volgen, 70 — 78.

Ontle-

Ontleeding eener dubbele Liesschen - breuk, *door* P. DE WIND. VII. Deel 1. stuk, bl. 118. Eene Vrouw van 40 jaaren, aan een Breuk in de rechter Liesch, welke zy gezegd hadt in geen twee jaaren binnen te zyn geweest, gestorven, en op de Snykamer, ten dienste der Vroedvrouwen, geopend zynde, vondt onze Ontleeder aan beide zyden gebrooken, 118, welke Breuken hy beschryft, en in Plaat afgebeeld heeft, 119—123.

BREUKEN IN DE CYFFERKUNDE. Zie *Kunstbreuken.*

BYZONNEN. Zie *Verschynsel.*

C.

CACHELOT. *Verhandeling over het gehoor van den Cachelot, of Pot-Walvisch*, *door* P. CAMPER. IX. Deel 3. stuk, bl. 193. De Schryver voorneemens zynde eerst het Gehoor der Geschubde Visschen, daarna die der Kraakbeenigen, en eindelyk die der Luchtademenden af te doen; heeft, de eersten onderzogt hebbende, tot de tweeden, wyl hy geen Haajen kon verkrygen, niet kunnen overgaan; maar nu gelegenheid hebbende om de derde soort in een *Cachelot* te onderzoeken, bediende hy zich van dezelve, 194. Hy onderzoekt dan hier het gehoor van eenen Visch, die met Longen ademt, van welk konsttuig men niet dan oppervlakkige beschryvingen ontmoet 195; in het voorbygaan iets zeggende van het gehoortuig eens

eens *Walvisschs* en *Crocodils*, 196, 197. Vier voornaame deelen van het gehoor des *Cachelots*, naamelyk, het beenagtig Gehoortuig in 't algemeen, 203 — 207, de Trommel, 208, 209, de Gehoorbeentjes, 209 — 213, en het Slakkenhuis, 213 — 215, beschreeven, en ten besten verstande in drie Plaaten, 221 — 229, afgebeeld hebbende, besluit hy, dat dit Gedierte, en waarschynlyk alle de Visschen van dit geslagt, door middel der lucht hooren; dog onvolmaakter dan wy en andere Dieren, met de wyze hoe dit geschiedt, 216 — 220.

CHAMELEON. B. HUSSEM zendt zyne genoomen Waarneemingen te *Tunis*, aangaande de *Veranderingen der Couleuren in den Chameleon*, benevens eene beschryving en natuurlyke aftekening; des men uit deeze Proeve kan opmaaken, wat hiervan geloofd moet worden. VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 226 — 234.

A. E. VAN BRAAM HOUCKGEEST geeft een berigt van een *Chameleon aan de Kaap de Goede Hoop*, IX. Deel 3. stuk, bl. 637 — 644; waarin hy aantoont, dat de *Chameleons*, die men in de *Middelandsche Zee* en aan de *Kaap* vindt, verschillen, waarin dat verschil gelegen zy, en dat, hoe zeer alle Schryvers derzelver voortteeling aan Eijerlegging toeschryven, die in deeze laatsten geen plaats hebbe.

CIRKEL. *Verhandeling over de evenredigheid (of reden) tusschen de Middellyn en tusschen den omtrek van eenen Cirkel*, door D. KLINKENBERG. III. Deel, bl. 147. Niemand bragt dit stuk verder

en

en naauwkeuriger dan VAN CEULEN, dan federt de *Calculus Fluxionum & Fluentium* bekend is geworden, heeft men de gemelde Evenredigheid met weinig moeite tot grooter naauwkeurigheid gebragt, 148, gelyk beweezen wordt, 149 — 157.

COMEET. Zie *Staartstar.*

CONGER-AAL. F. VAN DER LOTT geeft in in eenen Brief van *Rio Essequebo*, den 7. Juny 1761, behalven eene beschryving, VI. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 87, een *Verbaal van den Conger-Aal of Dril-Visch*, waarin voorkomen verscheiden merkwaardige Proeven, gelykvormig aan die der *Electriciteit*, wanneer een persoon, of een die anderen vasthoudt, deezen Visch aanraakt; 89 — 95.

CONSERVA. Zie *Kruidkunde.*

D.

DAMPHEFFING. *Waarneeming over de waare Dampheffinge op een Eiland, benoorden* Batavia, *medegedeeld door* M. SEMEYNS. II. Deel bl. 419. Na de beschryving van het Werktuig, gebruikt om die te meeten, 420, wordt de uitslag deezer Proeve op bl. 421, gemeld.

DARMEN.

DARMEN. H. v. NORKEN geeft eene Beschryving en Afbeelding in plaat van een *Nieuw Werktuig, om den Rook van Tabak in de Darmen te brengen*. VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 252 — 255.

DARM - ONTSTEEKING. *Aanmerking over de gevolgen eener Darm - Ontsteeking*, *door* C. A. KLOEKHOF. XII. Deel in de Bericht. bl. 41 — 45. De Schryver geeft eene beschryving van de gesteldheid der Ingewanden in een Man, die, zes dagen voor zynen dood, *Jalappe* hadt ingenoomen, toen op reis was gegaan, na de werking van dat middel geen afgang hadt gehad; met Buikpyn was thuis gekomen, bezwaarende spys hadt gegeeten; en daarop nieuwe pynen krygende; 54 uuren daarna overleedt.

DARM-VERSTROPPING. *Bericht van eene zonderlinge Darm - Verstropping*, *door* C. A. KLOEKHOF. XII. Deel in de Bericht. bl. 37 — 40. De Schryver geeft verslag van de wyze, hoe hy, by de ontleding, de Ingewanden van eenen Man vondt, die sedert eenigen tyd Buikpynen gevoeld, na eene verhitting een teug biers gedronken, merkelyke pynen in de regterzyde des Buiks onder den Navel, en vervolgens die van een *Ileus* gekreegen hebbende, daarop overleeden was.

DARMWOND. *Verhaal van eene doodelyke Darmwond door eene inwendige oorzaak*, *door* J. VAN EEMS. VII. Deel 1. stuk, bl. 366 — 379. Een Kind van ruim drie jaaren, vyf maanden krank geweest zynde aan eene onbekende Darmwond, stierf, werdt geopend; en men ontdekte wel dra de waare oorzaak des doods in de Ingewanden.

DEELEN. (Afzetten van) *Aanmerkingen over den juisten tyd, de plaats, en de wyze, om verstorve Deelen zonder gevaar afstezetten*, door J. van der Haar. XII. Deel, bl. 291. Wyl de beste Schryvers het afzetten van eenig deel by versterving bepaalen, ten minsten tot twee vingeren breed daarboven in het gezonde vleesch, 't welk smertelyk en gevaarlyk is; heeft de Schryver zyn werk gemaakt, om te toonen, dat deeze stelling verbetering noodig heeft, en ten bewyze daarvan verscheiden gevallen aangevoerd, waar uit blykt, dat, offchoon de Natuur alles niet kan doen, zy egter hier dikwerf tyd, plaats en wyze van afzetting der verstorven deelen zelve aanwyst, 291—333.

DEUT. V. vs. 9, 10. *Zie Tweede Gebod.*

DIEREN. (Huid der) *Zie Schubben der Visschen.*

DICHTKUNDE. *Bewys, dat de Dichtkunde niet verwerpelyk, maar nuttig is*, door H. F. Sybel. II. Deel, bl. 53, waarin men tragt te betoogen, dat de Dichtkunde den hoogsten graad der schoonheid aan eene reden geeft, die haar gegeeven kan worden, 54—62, en, offchoon aan misbruiken onderworpen, 62, 63, egter met dezelve de rykdom en volkomenheid der Spraaken in alle Landen toegenomen zyn, 63—66; zy prent eene reden dieper in het geheugen, 67; regelt de hartstogten, 68, 69; beweegt het gemoed in den Godsdienst, 70; heeft invloed op de deugd, 71; en werkt op de verbeeldingskragt, 71—74.

DOODEN. *Aanmerkingen op het getal der Dooden van 1756, 1757, en 1758, in welke twee laatste jaaren de Kinderpokjes gegrasseerd hebben in* 's Hage, *door* T. SCHWENCKE. VI. Deel, bl. 158. Ter aanpryzinge van de Inentinge der Pokjes wordt hier beweerd, dat niemand, eens ingeënt zynde, dezelve voor de tweede reis krygt, 159, 160; waarna onderzogt wordt, en door Lysten der Dooden getoond, of de Mazelen en Kinderpokjes thans zo gevaarlyk niet meer zyn dan voorheen, en of de Mazelen even gevaarlyk dan wel gevaarlyker zyn dan de Pokjes, 162 — 167; waaruit een besluit ten nadeele der laatsten getrokken wordt, 167.

—— Vervolg, *of het getal der Dooden van Anno 1759, 1760, 1761, 1762, en 1763, in welke twee laatste jaaren de Kinderpokjes gegrasseerd hebben in* 's Hage. VIII. Deel, I. stuk, bl. 485. De Inenting op nieuws aangepreezen hebbende, 486 — 488, uit hoofde van het groot getal Kinderen, door de natuurlyke Pokjes stervende, meldt de Schryver, dat ze, om de vyf jaar, vroeger of laater, *Epidemicq* grasseren; doch Mazelen en Roodvonk haar vooraf gaan. Hy geeft ons, om het eerste aan te strengen, het getal der Dooden op, welken door de drie gemelde Ziekten, binnen 5 jaaren, weggesleept zyn, 489 — 494.

DOORZWELGING. (BELETTE.) Zie *Slokpyp*.

DYEBEEN. *Eene kwalyk genezene breuk van het Dyebeen, door kunst herbroken, en zeer spoedig recht geneezen, door* G. TEN HAAFF. III. Deel, bl. 158. Een Jongen van 14 jaaren brak zyn rechter Dyebeen, 't geen kwalyk geneezen

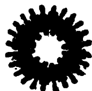
zynde, het been zo kort hadt gemaakt, dat de Lyder met het uiterste der Teenen naauwlyks den grond kon bereiken, en op de plaatse der breuke een geboogen knie scheen te hebben: ook was het been dunner, en vermagerde dagelyks, 158, 159. Hoewel de breuk 16 weeken geleeden, en nu geheeld was, ondernam egter de Schryver dezelve wederom met geweld te breeken, dat niet ligt geschiedde, schoon hy de Spier-vezelen verslapt hadt: na vernieuwd regtzetten en de noodige middelen, herstelde de Jongen volkomen binnen 9 weeken, 161 — 179, het geen met eenige aanmerkingen besłooten wordt, 180 — 182.

Verhandeling over de ontheuping of ontwrigting van het Dyebeen, door inwendige oorzaaken, door J. VAN DER HAAR. VIII. Deel 1. stuk, bl. 307. Dit geval van ontheuping, of overgeslagen van de Heelkundigen, of alleen in het voorbygaan of met een enkel woord slegts aangeroerd, bewoog den Schryver deeze agteloosheid door eene Verhandeling te vergoeden, 309. Hy erkent drie hoofdoorzaaken van dit gebrek, doch bepaalt zich alleen tot de inwendigen. De gevoelens van anderen desaangaande aangehaald hebbende, 311 — 318, geeft hy een geval van ontwrigting op in een Kind met de Pokjes bezogt, 319 — 321; een ander in zulken, die uit kwaadsappige Ouders gebooren zyn, 322 — 331; een derde in Kraamvrouwen, 331 — 343; een vierde in een sterken Jongman, 344 — 360, die allen uit andere oorzaaken, dan anderen opgegeeven hebben, dit gebrek gekreegen hadden. De geneeswyze wordt ten slotte aan deeze Verhandeling gehegt, 361 — 379.

DYK-

DYKBREUK. *Verhandeling over het ſtoppen eener Dykbreuke*, *door* B. GOUDRIAAN JANSZ. op de Vraag van de HOLL. MAATSCHAPPYE, in de jaaren 1757 en 1758 gedaan, naamelyk: *Welk is de beſte weg, om op de kortſte, de zekerſte en minst kostbaare wyze een Dykbreuk te ſtoppen?* V. Deel, bl. 565. De Schryver eiſcht, dat men bepaale, of een Dykbreuk valt aan Zeedyken, waar men hooge Vloeden en Ebbe heeft, of aan eene Rivier, die altoos afloopt, en op verſchillende tyden zeer verſchillende hoogten van water heeft, want hierna moet het werk worden ingerigt, 568. Hoe in het eerſte geval het werk te beginnen, wordt aangetoond, 568 — 573, en wat in het tweede te doen, als men Voorland al of niet heeft, 573 — 577.

——— Antwoord van J. PIERLINCK op dezelfde Vraage, bl. 579. De Dykbreuken in ons Land, genoegzaam alle verſchillende in breuk, gronden, ſchuuring, en andere omſtandigheden, die alle eene andere behandeling eiſſchen, 579 — 582; zo beantwoordt de Schryver de Vraag eerst ten opzigte der Schoordykbreuken, 582 — 591; daarna der geenen, daar een inlaag-dyk kan gelegd worden, 591 — 596; en eindelyk der zulken, waar men Voorlanden heeft, 596 — 603.

E.

ECLIPSEN. *Afbeelding der Eclipsen, op eene nieuwe wyze voorgesteld*, door D. KLINKENBERG. III. Deel, bl. 540. Wyl op de gewoone afgescheetste vertooningen der Zon- en Maan-Eclipsen niet wordt aangeweezen, hoe die Verschynsels zich in het begin, midden, einde, grootheid, enz. ten opzigte van de Topboogen, en derzelver regthoekig doorsnydende Boogen moeten vertoonen, heeft de Schryver dit nieuwe stuk in de Maan-Eclips van 4. Febr. 1757 in Plaat afgetekend en beschreeven, 540 — 547.

EEUWIGDUUREND WERKTUIG. Zie *Werktuig*.

EI. (WIND-) J. C. PALIER heeft aan de MAATSCHAPPY een *aaneengegroeid Wind-Ei, in een Hoender-nest gevonden*, (in Plaat hier verbeeld) met eene beschryving gezonden, waar mede men de Historie der Monsters kan vermeerderen. XII. Deel in de Berichten 116, 117.

ELECTRICITEIT. *Proeven over den aart der werking van de Electriciteit*, door J. ENGELMAN. Dertig Proeven van verschillenden aart, ingerigt om de hoedanigheden van dit Verschynsel naauwkeuriger te leeren kennen, worden in deeze Verhandeling opgegeeven; I. Deel, bl. 267 — 328.

— Ver-

—— *Vervolg der Proeven door dezelven*; III. Deel, bl. 518 — 539. In 't byzonder worden hier veelerleie Ziekten opgegeeven, welke men in *Zweeden* heeft getragt te geneezen door de Electriciteit, en in hoe verre deeze Proeven al of niet gelukt zyn, 526 — 532.

Berigt der Geneezinge van een Meisken, met een soort van Beroerdheid bezet, dewelke door hulp van de ELECTRICITEIT *hersteld is: door den Heer* ALLAMAND, *in brieven medegedeeld aan het Genootschap: waar agter volgen eenige Stukken, behoorende tot de Historie der Genezingen door de* ELECTRICITEIT, *aan de Maatschappye gezonden door den Heer* H. D. GAUBIUS. De helft van het lighaam eenes Meisken van 13 jaaren was beroerd, en vier maanden de Tong spraakeloos; dan omtrent twintig maalen geëlectriseerd zynde, kreeg zy haare spraak wederom. I. Deel, bl. 385 — 391. Men heeft ook te *Petersburg* eene jonge Dochter, veele jaaren blind, daar door geneezen van de *Gutta Serena*, 392, en eene Vrouw te *Amsterdam* van twee verlamde Armen, 393 — 397.

EMPHYSEMA. Zie *Opblaazing.*

ESSEN BOOMEN. Zie *Kruidkunde.*

ETTERBORST. Zie *Borst.*

God

God te zien, 627 — 629, uit Joh. I. vs. 18. 630, uit den zamenhang, 631 — 634, uit eene andere soortgelyke spreekwys, en uit het vervolg, 634 — 636.

F.

FIGUUREN. *Nieuwe bespiegeling der Klootsche Figuuren, met de berekening van derzelver oppervlakte of inhoud, door* W. O. REITZ. X. Deel 2. stuk, bl. 193. De naauwkeurige gedaane meeting der graden van de middaglyn door de Franschen, gaf den Schryver aanleiding, om, daar de inhoud der recht- en kromlynige platte Figuuren, als ook van de oppervlakte der Kloot en klootsche Snystukken, die een rond tot *basis* hadden, wel berekend waren in de Meetkundige Boeken, maar nergens die van een klootschen Drie- of Meerhoek, dit laatste te beproeven, 't geen hem eindelyk gelukt is, en deswegen medegedeeld wordt; waarby de noodige Tafelen en Plaat gevoegd zyn, 193 — 242.

FISTEL. *Geneezing van een aanmerkelyken Fistel, welke uit het Vet, dat de Nieren omringt, zyn oorsprong had, door* G. TEN HAAFF. V. Deel, bl. 168. Eene Vryster van 28 jaaren, lang doch zonder vrugt van anderen behandeld, hadt eene lekkende opening boven den rand van het rechter Darmbeen, vyf duimen van den ruggraad, zo klein, dat ze naauwlyks het knopje van eene fyne *Sonde* doorliet, doch 9 duimen diep, eindi-

gende de Fistel omtrent de rechter Nier in de *Cellulosa*, 170 — 175, van welke zy door eene stoute spoedige snyding, gepaard met andere middelen, naauwkeurig hier beschreeven, volkomen geholpen werdt, 176 — 197.

G.

GATEN IN YZERE PLAATEN. L. S. VAN CREUTZNACH beschryft eene manier om allerleie *Gaten in yzere Plaaten*, *Pypen*, *Buizen*, *of zelfs gebrooken Yzerwerk weder vast aan een te voegen*, zo dat veel eer het Yzer op eene andere plaatse in stukken zal kunnen gebrooken of geslagen worden, dan ter plaatse, daar het gelapt is; weerstaande dit mengsel de werking van vuur, water, koude en warmte. VI. Deel. 1. stuk, bl. 358 — 361. Eene uitvinding van veele nuttigheid.

GEBOD. (TWEEDE) *Bedenkingen over het dreigement des Tweeden Gebods*, *door* J. L. MAGNET. IV. Deel, bl. 149, waarin de Schryver zich alle moeite geeft om de zwaarigheden, die men 'er anderszins in vindt, weg te neemen, en zyne eigen gedagten, nergens gevonden, te staaven, 150, 151; weshalven hy eerst de spreekwyzen onderzoekt, 152 — 182; daarna zyn gevoelen, dat naamelyk dit dreigement eene proeve van Gods barmhartigheid en niet van gestrengheid behelst, opgeeft, 182, 183, het geen hy van alle zwaarigheden, daartegen ingebragt, onthest; en sterk aandringt, om dat het Gods Volmaaktheden best ophelderd, 184 — 268.

GENE-

GENESIS II. vs. 9. *Vrye Gedagten van P. Versluys over den Boom der kennisse des goeds en des kwaads, vooral over deszelfs inwendige natuur, of die eenig beschadigend Vergift in zig hebbe gehad*, IX. Deel 3. stuk, bl. 136. Na eenige voorafgaande Aanmerkingen over den naam des Booms, 137 — 147, verklaart de Schryver, dat de begrippen van den Ouden Vitringa, boven de gemeene gedagten, in deezen hem meest behagen, 147 — 149, waarna hy zyne bedenkingen over deszelfs inwendigen aart aantekent, naamelyk, dat dezelve niet byzonder goed geweest zy, 150, 151; maar veel eer een inwendig verborgen Vergift, nadeelig voor het lighaam, en door het lighaam ook voor de ziel, gehad hebbe, van welk gevoelen veele, hier opgenoemde, Mannen niet afkeerig zyn, 152 — 154. Hy denkt, dat in den Boom zelve eene lighaam en zielverdervende kragt natuurlyk gevonden wierdt, stelt de redenen, die, zyns oordeels, daar voor pleiten, voor, 155 — 180, en lost dan de bedenkingen op, die men tegen die bevatting zou kunnen inbrengen, 180 — 185; dan, deeze oplossing aan groote Mannen, welke ze lazen, niet voldoende, die drie tegenwerpingen daartegen ingebragt hebbende, tragt hy die door nieuwe redenen weg te neemen, 185 — 192.

GENEESMIDDELEN. *Aanmerkingen over de Geneesmiddelen, door* J. Hovius. VI. Deel 2. stuk, bl. 788. Het getal der Geneesmiddelen, door sommigen opgegeeven, is oneindig groot; dat de een als zodanig prees, heeft de ander verworpen; niets als waarheid behoort egter in de Geneeskunde voorgesteld te worden, 789 — 793.

By geval vondt men Geneesmiddelen, gelyk door veele bewyzen getoond wordt, het geen niet tot schande der Geneeskunde strekt, 794 — 796, somtyds door gevallige Proeven, of door gelykenissen, 797 — 800. De beroemdste Geneesheeren gebruikten egter maar weinige middelen, 801 — 806. Eenige Ouden genazen de ziekten door de ziekten, of door een bepaalde levenswyze, of door weinige middelen, 807 — 816. Middelen, die met bynaamen van Koningen pronkten, stonden eenigen tyd in hooge agtinge, 817 – 823. Door de werking van 't lighaam worden veele dingen Geneesmiddelen, 824 — 826. De een wilde van alles reden geeven, een ander verliet zich op de ondervinding, een derde op de gelykenis der dingen met de ziekte, 826 — 830, het laatste deedt veel nadeels, 831. Eenige Geneesmiddelen klommen en daalden, 834 — 840. Voor eenige kwaalen is geen raad, ten minsten niet altoos voor de Pest, 841 — 865.

GETALLEN. *Proeve van eene Tafel ter ontledinge der Getallen*, *door* J. WOLFRAM. II. Deel, bl. 622, waarop zich alleen bevinden de *Primo*-getallen onder 6000, en van de *Gecomponeerde*, die, welker kleinste *factor* ten minsten 7 is, bl. 622 — 624.

Van het gebruik der Triangulaire, of driekante Getallen in de Natuurkunde, *door* N. ENGELHARD. III. Deel, bl. 223. Daar de Ouden reeds wisten, dat *Triangulaire* Getallen, vermenigvuldigd met 8, en by elk vermenigvuldigde de eenheid geaddeerd zynde, zo veele vierkante Getallen daaruit gebooren worden; geeft de Schryver de manier aan de hand,

hand, om deeze waarneeming toetepassen op de bepaaling der ruimte, die zwaartens met eene gelykvormelyk versnelde beweeginge ieder oogenblik doorloopen, 223, 224, welke manier ontvouwd wordt, en daar uit te regt ten gevolge getrokken, dat God de ziel der waereld niet zy, 224 — 230. Een hier ingeslopen Drukfout is aangeweezen in 't IV. Deel in de Bericht. bl. 21.

GEZIGT. G. TEN HAAFF geeft een Bericht nopens *een ongemeen haastig verlies des Gezigts, door de Operatie hersteld.* X. Deel 2. stuk, bl. 435. Het toeval, bestaande in eene schielyke verandering van het zwarte der Oogappelen in eene witte stoffe, te gelyk met de geneezing beschreeven hebbende, worden twee gevolgen daaruit ter leeringe getrokken, 437 — 439.

GLOBE. *Beschryving eener Hemel-Globe van eene fraaie vinding, waarvan de Polen der dagelyksche omwenteling kunnen worden verandert, zynde die Sterre-Globe voor alle voorgaande en volgende tyden goed, door* J. NETTIS. III. Deel, bl. 1. De Verschynselen van den op- en ondergang, en van de veranderlyke hoogte der Sterren, op onze gewoone Hemel-Globen niet kunnende gezien worden, nog uit dezelven de Schriften der oude Sterrekundigen of Poëten verstaan, 1 — 5, deeden den Schryver denken om een nieuwe soort van Globe toetestellen, die daaraan beantwoort, 6. Hy beschryft derzelver maakzel, 6 — 12, en voegt 'er eene verklaaring der aftekeninge in de Plaat by, 15, 16.

GOUD-

GOUD-VISCH. *Natuurkundige Beschryving van den* KIN-YU *of Goud-Visch*, *door* J. BASTER. VII. Deel. 1. stuk, bl. 215. Waarin getoogd wordt, waar van daan deeze verwonderlyke schoone Visch komt; hoe hy daar leeft en geagt wordt, 216 — 221; wanneer de Schryver eenigen deezer Visschen uit *Engeland* heeft ontvangen; en hoe ze in zynen Vyver voorteelden; met de wyze der kleur-veranderingen, behandeling en voeding, 222 — 228, het geen besloten wordt met eene beschryving der in- en uitwendige deelen deezer Vischjes, die te regt overwaardig gekeurd zyn met hunne uitmuntende kleuren in Plaat hier verbeeld te worden, 228 — 246.

GROOTHEID. *Verhandeling, behelzende eene nieuwe betooging van de verheffing der Grootheid* a + b, *tot de onbepaalde magt* n, *door* J. H. VAN SWINDEN. XII. Deel, bl. 334. De gronden, waarop de betooging van dit Stuk door CLAIRAUT steunt, niet afhangende van de natuur zelve der magten, en dus zyne berekening hier eenvoudig genoeg zynde, 340, wordt eene nieuwe berekening in derzelver plaats hier gegeeven, 342 — 357, welke van die van ÆPINUS verschilt, waarom ze beiden aan de Wiskonstenaaren ter beoordeelinge overgegeeven worden, 358.

H. HAAR-

H.

HAARLEMMERMEER. Antwoord van D. Meese op de Vraag, door de Holl. Maatschappye in de jaaren 1764 en 1766 gedaan, naamelyk: *Welke zyn de beste en minst kostbaarste middelen, om het afneemen der Oevers van het Haarlemmermeer te beletten?* X. Deel 1. stuk bl. 1. Eer de Schryver ter zaake komt, onderzoekt hy vooraf zorgvuldig, hoe het *Haarlemmermeer* in 't algemeen thans gesteld is; in welk onderzoek deszelfs grootte en aanwas binnen de laatste 20 jaaren, voornaamelyk aan welke kanten, aangetoond wordt, en daaruit een besluit tegen de mogelykheid der droogmaaking getrokken, 6—12; waaruit volgt, dat deszelfs verdere aanwas en inslokking der Landen alleen zullen moeten beteugeld worden; dan, waar en hoe dit te doen? De Schryver, die tot dat einde alle de gronden heeft gaan peilen, biedt ons eene beschryving aan van de diepte des waters naby de Oevers, van den aart der gronden, en der middelen tot stuitinge des waters, door natuur of konst bedagt, die ons doen zien, waar de tegenwoordige beschutselen zwak of sterk zyn, 13—39. Hierna bepaalt hy de kosten der behoedmiddelen, welke men de beste en minst kostbaare oordeelt te zyn, om op den duur ter bescherminge der Oevers, met name hier genoemd, te kunnen verstrekken, en in zes jaaren konden gemaakt worden, 39—45.

HALS-

HALS. *Herstelling van een zeer verouderde en aanmerkelyke scheeven Hals, en een byna op de linker schouder neerhangend Hoofd, door het afsnyden der* tendo *van de* musculus sterno mastoideus, *door* G. TEN HAAFF. IV. Deel, bl. 293. Na eene aanwyzing der Spieren, die het hoofd regt houden, 294, meldt de Schryver een geval van eene Vryster van 20 jaaren, welker hoofd, van de jeugd af, dermaate naar de linker zyde helde, dat zy niet naar de rechter, als met omdraajing van het geheele lighaam, kon zien, 296, van welk ongemaklyk en wanstallig gebrek zy door deszelfs kundige hand geholpen is, 297 — 304.

HAVER. C. A. VAN SYPESTEYN berigt, dat hy, ten onderzoeke der *Zweedsche* Proeven, of *Haver gezaaid, en telkens afgemaaid, Rogge zou voortbrengen*, op een hoekje Lands van een roede in het vierkant, Haver gezaaid heeft, doch niet meer dan vyf Planten Rogge daarop voortgekomen zyn, dus deeze uitslag de *Zweedsche* Proeven niet bevestigt. IV. Deel in de Bericht. bl. 36 — 40.

J. DE ZOLLICOFER geeft in twee Brieven verslag van Proeven over de *verandering van afgemaaide Haver in Rogge.* VI. Deel 1. stuk, bl. 439 – 447.

HEFBOOM. *Navorschingen, raakende het evenwigt van den Hefboom, wanneer 'er verscheidene schuins-werkende krachten trekken, door* J. F. HENNERT. VII. Deel 1. stuk, bl. 1. De Schryver verdedigt, dat dit onderwerp noch niet is uitgeput, 2 — 7, en bewyst het door verscheiden Vraagstukken, raakende deeze stoffe; welker oplossing hy tevens voorstelt, 8 — 19.

HEMEL-

HEMEL-BOOGEN. *Verhandeling over drie soorten van Witte Hemel-Boogen, door* J. F. MARTINET. XII. Deel, bl. 359. Hier vindt men eene beschryving van drie onbeschreeven of nieuw in ons Vaderland ontdekte Verschynselen, naamelyk van een Witten Boog, die zig in den Mist vertoont, 360 — 362; van eenen anderen, die tweemaalen, by helder Weder, des avonds in het midden des hemels is gezien, 362 — 364; en van een derden Witten, van gedaante als een gewoonen Regen-boog, op den middag vernomen, welker oorzaaken nagespoord worden, 364 — 372.

HEMEL-GLOBE. Zie *Globe.*

HERSENEN. *Zonderlinge Geneezing aan een Jongeling te* Kleef, *door een Molenwiek omtrent zes lood Hersenen uit het hoofd geslaagen, door* J. H. SCHUTTE. Zes lood Hersenen, in eenen Jongen van 12 jaaren, door eene Molenwiek uit het hoofd geslagen, en op het voorhoofd liggende, nam een Chirurgyn met de hairen weg, en verbondt de wonde, I. Deel, bl. 94, 95; na het losgemaakte verband bevondt men het regter Zybeen der Hersenpan een vingerbreed lang, dwars over den schedel, en in het Voorhoofdbeen ook zoo lang dwars gebrooken, maar een vingerbreed diep en vlak ingedrukt, en een kleine vingerbreed onder het Voorhoofdbeen met een eind geschooven, en de Hersenen tusschen deeze beide over elkander geschooven Hersen-pan-stukken uitpuilen, 95, 96. Na de wonde bezorgd te hebben, bevondt men den Jongen den volgenden dag sterker: De toevallen daarna minderende, ging de geneezing in 9 weeken tyds gelukkig voort, 96 — 103. Dit on-

gewoon geval, wordt met eenige Aanmerkingen over de Hoofd - en Hersen - Wonden besloocen, 104 — 111; en des Jongens volkomen herstelling berigt, 732.

HERSENEN IN VISSCHEN EN VOGELEN. Zie *Visschen en Vogelen.*

HERSENPAN. A. VAN DALEN geeft bericht van de *geneezing eener gevaarlyke Breuke in de Hersenpan*, en bewyst, dat, hoewel 'er geene toevallen zyn, 'er egter eene Breuk kan gevonden worden met verscheuring van Vliezen en buitengevaatte stoffen onder de Hersenpan; doodelyk, zo de handgreep geene tydige ontlasting bezorgt. VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 239 — 251.

HISTORIE. (NATUURLYKE) I. Antwoord van C. NOZEMAN op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, gedaan in het jaar 1767, naamelyk: *Wat is 'er tot nu toe over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland geschreeven? wat ontbreekt 'er nog aan? en, welke is de beste wyze, waar op de gemelde geschiedenis zoude dienen geschreeven te worden?* XI. Deel 2. stuk, bl. 1. Daar het te bewonderen is, dat onze Liefhebbers der Natuurlyke Historie zich meer op de uitheemsche dan op de inlandsche Voortbrengselen toegelegd hebben, komt deeze Vraag niet ten onpas, 5 — 7; welker eerste deel alleen bepaald wordt tot Schryvers of Schriften, die opzettelyk over 's Lands Natuurlyke Historie gehandeld hebben, 7 — 10, doch weinig van belang zyn, 11; 'er zyn egter, die hunne waardy hebben, waar onder men telt, die over de Dieren, Insecten, Paal-wormen, Torren, Visschen, plantaartige Dieren, Planten, Bloemen, 12 — 36, en anderen, die over Nederlands Luchtsgesteldheid geschreeven

ven hebben, 36, 37; doch niets opzettelyks over de inwendige geschapenheid onzer Provintien, 37, 38; maar wel iets meer over de Meeren en Rivieren, 39 — 41. Aan het eerste deel der Vraage dus beantwoord hebbende, zou het den Schryver niet moeilyk vallen, in het breede op te geeven, wat 'er nog aan die Historie ontbreekt; dan dit, meent hy, blykt, uit het geen aangeweezen is, klaar genoeg. Niettemin, als men op het geen de huishoudingen, einden, nuttigheden, en gebruiken der dingen agt geeft, mag de Natuurlyke Historie in alle haare deelen wel op nieuw behandeld worden, het geen breeder aangeweezen, en door eenige voorbeelden, ter aanwyzinge van derzelver gebrekkelykheid, opgehelderd wordt, 42 — 49. Zal men ze dan in orde beschryven, men zal 'er ten minsten VIII Boekdeelen mede kunnen beslaan: het *eerste* zal moeten gaan over de Landen, Zeën, Rivieren, Bergen, enz. en over de Luchtsgesteldheid; het *tweede* over het inwendige der Vaderlandsche Aarde; het *derde* over de Planten en Boomen, enz.; het *vierde* over de Dieren; het *vyfde* over het Gevogelte; het *zesde* over de Zee- en Rivier-Visschen; het *zevende* over het geen de Zeën, Banken en Stranden opleveren; en het *laatste* over onze *Amphibia*, het Gewormte en de Insecten, 50 — 60.

HISTORIE. (NATUURLYKE) II. Antwoord van J. F. MARTINET op dezelfde Vraag. XI. Deel 2. stuk, bl. 61. De ongemeene nuttigheid deezer Vraage spoorde den Schryver ter beantwoordinge aan, 63 — 65, die al mede klaagt, dat tot noch toe niemand eene volledige Natuurlyke Historie des Vaderlands geschreeven hebbe, en men

 al-

alleen brokken daarvan bezitte, 67 — 69. De rangschikking der drie Ryken volgende, en daar agter voegende Neêrlands luchtsgesteldheid, geeft hy, ter voldoeninge aan het eerste deel der Vraage, de naamen der Vaderlandsche Schryveren op, die over het lighaamsgestel, ziekten, vrugtbaarheid, invloed der luchtstreek, inwendige lighaamsgesteldheid, ontaarting, grootte der lighaamen, leeftyd, karacter, en getal van Neêrlands Inwooneren geschreeven hebben, 69 — 75. Van de Dieren, Vogelen, Dieren van beiderlei leven, Visschen, Insecten, Gewassen en Delfstoffen daarna spreekende, geeft hy verslag zo van vreemde Schryveren, die deeze stukken toegelicht hebben, als van de vertaalde Schriften, doch byzonder van die onzer eigen Natuurkundigen, welke daaraan gewerkt hebben, 75 — 168. Wat de Onzen gezegd hebben over het geen Neêrlands luchtsgesteldheid betreft, stelt hy in 32 Artykelen voor, 169 – 192, en dan 't geen *Oost-* en *West-Indien* betreft, 193 — 197. Hierop overgaande tot het tweede deel der Vraage, toont hy aan, dat ons, ten opzigte onzer Inwooneren, wat 'er ook reeds van gezegd moge zyn, nog veel ontbreekt in 't stuk onzer ziekten, invloed der luchtstreek, gesteldheid, en ontaarting van hunne lighaamen; ouderdom, karacters, getal, vrugtbaarheid, 't getal der gebooren Zoonen of Dochteren, Sterflysten, en verschil der taale, enz. 201 — 208. Voorts wat ons ontbreekt ten opzigte der Dieren, 208 — 217, der Vogelen, 217 — 232, der Dieren van beiderlei leven, 232, 233, der Visschen, zo in de Noordzee als in de Rivieren, 233 — 239, en der Insecten, 240 — 244. Wat ons nog mangelt in 't Ryk der Gewassen, vindt men 244 – 257, in 't Ryk der Delfstoffen, 257 – 282,

en

en ten opzigte van de Luchtsgesteldheid, 283—302. In het antwoord op het derde deel der Vraage oordeelt hy, dat één mensch onmagtig is de geheele Natuurlyke Historie onzes Lands te beschryven, waarom hy der Maatschappye voorslaat, eenige Waarneemers in zekere plaatzen des Lands te benoemen, om daar Waarneemingen te laaten doen, uit welker verzamelingen men daarna eene volkomen Historie konde opstellen volgens het Plan, door hem hier ontworpen, waar door men dan schielyk een volledige Geschiedenis zal hebben, die anders niet dan kruipende zal voortgaan, 304—326.

HOOFD-WONDE. *Geneezing van een Hoofd-Wonde, door* J. M. HOFMAN. II. Deel, bl. 269. Het Hoofd eens Soldaats, waarop een groote steen met zo veel gewelds gevallen was, dat men hem voor dood opnam, onderzogt zynde, bevondt men eene Breuk, opwaards gaande, in het *pericranium* tot in de *orbita*, van 't Oog, maar van onderen niets. Hy werdt getrepaneerd, het uitgestorte bloed uitgenoomen, en daarna met eenige andere middelen geneezen, 270—273. Uit een ander geval wordt getoond, dat, als de breuk laag loopt, een trepaan op de laagste plaatsen gezet zynde, en den Lyder in een goede situatie gehouden, veelen kunnen geneezen worden, 273, 274.

——— *Geneezing eener Wonde, door den rechter slaap des Hoofds tot de Hersenen doorgegaan, door* J. H. SCHUTTE. III. Deel, bl. 566. Een Soldaat door een sabel eene wonde toegebragt, een vinger lang, door de slaapspier, van boven door de schubnaad en het schubagtig been, naar beneden tot het Oor toe door het

slaapbeen, met het dikke en dunne Hersenvlies, zo dat men den polsslag der Aderen in de Hersenen kon zien, veel bloeds door de afgehouwe takken der slaap-slagader, en de in- en uitwendige strotader verlooren hebbende, en dus van anderen ongeneeslyk geoordeeld, 566, 567, is egter, door de aangewende middelen des Schryvers, na vyf weeken, volkomen geneezen, 568, 569; uit welk geval eenige aanmerkingen, betreffende de Hoofdwonden, worden afgeleid, 570 — 574.

——— *Waatneemingen over het Bedriegelyke der Hoofdwonden, in drie onderscheidene Gevallen aangetoond, door* J. VAN LIL. VIII. Deel 1. stuk, bl. 257. Gelyk de plaatsen, waar men best een Trepaan zal stellen, voor de ervarenste Heelkundigen dikwils onzeker zyn; zo bedriegt men zich dikwils in de geneezing van gevaarlyke Hoofdwonden, en men ontdekt zyne dooling niet, dan wanneer het te laat is, 258. Dit blykt in eene Dienstmaagd van 20 jaaren, gevallen van 20 trappen, met het hoofd op een metaalen Vyzel, 258 — 266; in een Matroos van 30 jaaren, in wiens hoofd een Marlpriem viel door onvoorzigtigheid van een ander, die in den top der Mast was, 266 — 274; en in een Jongeling van 18 jaaren, in een verouderd lidteken, door eenen val op een Schip, voor 15 maanden gekreegen, 275 — 290: alle welke gevallen, hoe voorzigtig naar de kunst behandeld, egter door den dood gevolgd, de bovengemelde stelling staaven.

HOOS. *Naauwkeurige beschouwing van een Hoos; benevens het onderzoek, hoe dezelve gebooren worden en werken: waarby gevoegd is eene korte beschry-*

schryving der Houwmouwen, door J. F. Dryfhout. III. Deel, bl. 321. In July 1751. zag de Schryver de eerste voorbereidsels tot eene Hoos, die zich daarna vertoonde; en beschreeven wordt, 322 — 331, met derzelver uitwerkselen in Huizen en Boomen, 332 — 334; welke aanleiding geeven, om den oorsprong derzelve nader te onderzoeken, met 't geen anderen daar van gezegd hebben, 335 — 339; welk onderzoek nader hervat wordt, ter verklaaringe van dit Verschynsel, 339 — 371, en besllooten met eene proeve over de Houw-mouwen, 372 — 377.

HOUT. (Stede-) J. Schut wordt in de *afgezaagde stukken van Appel- of Kerssenboomenhout, verschillende vertooningen van Steden*, enz. die tot schyfjes gezaagd, glad gemaakt, en in Water-hulst gezet, in Plaat verbeeld zyn. IV. Deel in de Bericht. bl. 34, 35.

——————— J. C. Palier bericht de *manier, om het zo genoemd Stede-hout te ontdekken*, en geeft redenen, van waar het zy, dat Figuuren van Steden en Landschappen in het zelve gevonden worden. VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 223 — 225.

HOUW-MOUWEN. *Zie Hoos.*

I. J.

JESAIAS XXVII. vs. 2 — 13. *Aanmerkingen over het Beurtgezang aangaande den Wyngaard van Rooden Wyn, voorkomende Jes. XXVII. vs. 2 — 13, door* B. VAN KOEVERDEN. IV. Deel, bl. 1. Het gevoelen van VITRINGA over deeze plaats opgegeeven hebbende, 7 — 18, en daarna dat van HARTMAN, 18 — 25, ſtelt de Schryver het zyne voor, naamelyk, dat in deeze Profeetſie voorſpeld wordt het oordeel Gods over de Jooden door de Babyloniers, en daarna hunne verlosſing, 25, 26, 't geen hy by ſtukken bewyst, 27 — 38, en van tegenwerpingen ontheft, 38 — 45; met eene ſchets en verklaring der ganſche Profeetiſche Leerreden, in haaren zamenhang beſchouwd, 45 — 89.

JICHT-PYNEN. *Voorſtel van eenen veiligen weg, om de hevige Jicht-pynen te verzagten en te herſtellen; door* B. FUUN. II. Deel, bl. 1, waar in worden opgegeeven een afkookſel en balſem, die, offſchoon de Jicht in den grond niet geneezende, egter dezelve verzagten, en beletten tot in de uiterſte hoogte te komen, en tevens dienſtig zyn in alle ſoorten van rheumatique, hangende en vaste pynen, verdraajingen, verwringingen, toevallige lamheden en kneuzingen, gelyk uit de ondervinding gebleeken is; 6 — 12.

INEN-

INENTING. *Zie Dooden.*

——— *Zie Kinderpokjes.*

INSECTEN. *Over de Voortteeling en Eijernesten van sommige Hoorns en Zee-Insecten, door* J. BASTER. IV. Deel, bl. 473. De Schryver geeft een berigt aangaande de Voortteeling van verscheiden, doch byzonder van die Zee-Insecten, welke men aan *Nederlands* Stranden vindt, 476 — 487, en heeft de Eijernesten der Zee-wulken, Alykruiken, enz. in Plaat alhier verbeeld, 487 — 489.

——— *Natuurkundige Gedagten over het gebruik der Sprieten by de Insecten, door* J. BASTER. XII. Deel, bl. 147. Wyl geene Schepselen, als de Insecten, met Sprieten zyn begaafd, zy 'er nooit meer dan twee hebben, en het maaksel, grootte, en uitwendige form zo zeer verschillen; is de vraag, van wat dienst en gebruik zyn dezelven? 147 — 152. Anderen denken daarvan verschillend; des de Schryver dit stuk ten nadere onderzoeke brengt, en in twee Plaaten derzelver groote verscheidenheid afbeeldt, 152 — 188.

JOHANNES XIX. vs. 34. *Geneeskundige Opheldering van den zin der Letteren van Johannes, in zyn Heilig Euangelie, Hoofdd. XIX.* 34. *door* J. VAN DER HAAR. VI. Deel 2. stuk, bl. 923. Dit stuk strekt ten proeve, hoe nuttig de Waarneemingen der Ontleedkundigen ook ter verklaaringe van sommige Teksten des Bybels zyn. Hier was geen Wonderwerk, 923 — 927. Het uitloopen van bloed en water uit 's Heilands zyde

 was

was een eenvoudig, natuurlyk, en allerkragtigst bewys (gelyk uit proeven blykt) niet alleen dat Hy dood was, maar zelfs reeds eenigen tyd dood geweest, waar van vaste blyken moesten zyn, 927, 928. Ten overvloede wordt eene tegenwerping opgelost, 928, 929.

K.

KALK. *Verhandeling over de Kalk, door* L. S. DE CREUTZNACH. V. Deel, bl. 1. Om Gebouwen van Steen te maaken, heeft men Kalk bedagt: dan welke Kalk daartoe goed is, en hoe zy bereid moet worden, waarin een zeer groot verschil is, onderzoekt de Schryver, 2 — 22; als mede de bereiding en eigenschappen der Schulpkalk, 't geen grond leent ter bepaalinge, welke Kalk by Waterwerken de beste zy, 23 — 27. In ons Land heeft de Schulpkalk haare byzondere nuttigheden; tegen de Steenkalk kan men wel eenige bedenklykheden inbrengen, doch elke Kalk heeft haare voordeelen, 28 — 34.

KANKER. *Kankeragtige uitgroeijing des hoofds van het* Membrum Virile, *door afbindinge van het deel geneezen, door* J. GRASHUIS. V. Deel, bl. 198. Een Man van 44 jaaren, geboren met een *Phimosis*, kreeg aan het hoofd der Roede een Uitwas, welke een Heelmeester, zo ver hy kon, wegnam: een jaar daarna kwamen andere knob-

bels

bels te voorschyn, 199, die men kwaadaartig bevondt; weshalven het beduurvene, ter weeringe van het voortkruipend kwaad, dat hem den dood dreigde, moest afgebonden worden, 't geen wel gelukte, en den Man in het leven behieldt, 201 — 205.

KINDEREN. *Waarneeming van twee Kinderen eener dragt, zeventien dagen na malkanderen geboren, door* H. DE BOSCH. XII. Deel, in de Bericht. bl. 21. Eener Vrouwe van 30 jaaren te *Amsterdam* is dit zeldzaam geval wedervaren. De Schryver heeft de verdere omstandigheden daarvan gemeld, en andere dergelyke gevallen, die by de Schryvers voorkomen, hierby gedaan, 21 — 29.

——— (BESTIER VAN) Antwoord van BALLAXSERD op de Vraag der HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE, in het Jaar 1761. gedaan, naamelyk: *Wat is het beste Bestier, het geen men moet houden omtrent het lighaam der Kinderen, zo met opzigt tot hunne kleeding, voedzel, oefening, als anders, van hunne geboorte af, geduurende hunne kindsheid, om ze lang en gezond te doen leeven.* VII. Deel, 2. stuk, bl. 77. Ter voldoeninge van deeze Vraag oordeelt hy het Kind te moeten beschouwen van deszelfs geboorte tot den huwbaaren tyd, welken hy bepaalt tot 15 of 16 jaaren, 79. Hy beschouwt, by wyze van inleidinge, de levenswys van den Vader en Moeder tot de geboorte van het Kind, ten welken einde hy een korte bepaaling geeft van 's menschen lighaam, nevens eene beschryving, zo van de noodzaakelyke gesteldheid in den Vader en de Moeder; als der levenswyze voor eene bevrugte

Vrouw,

Vrouw, en haar voedsel, met verscheidenerlei raad aan zwangere Vrouwen, ook een opzigte van derzelver oefeningen, 84 — 95. Dus komt hy tot het *eerste Tydperk*, naamelyk van de geboorte van het Kind af tot den tyd, dat het gespeend wordt, en moet dus eerst de Verlossing, 96 — 98, de zorg van den Vroedmeester, 99 — 102, den staat van het jonggebooren Kind, 102 — 105, en het byzonder gebruik by eenige Natien omtrent deezen overweegen, 105 — 108. Dit geeft hem aanleiding om te onderzoeken, of het menschelyk geslagt in *Europa* ontaart is geworden, 108 — 113; of de Moeder haar Kind moet zoogen, 113 — 119, bewyzende, dat zulks voor haare gezondheid goed zy, 119 — 121, doch is zy verpligt eene Minne te neemen, welk eene dan te kiezen, 121 — 127; deeze behoort op het Land in eene gezonde lucht te leeven, het geen ook noodig voor het Kind is, 128 — 130. Overgaande tot de kleeding, toont hy aan het misbruik van het zwagtelen, 131 — 140, en wat men in deszelfs plaats moet doen, 140 — 144; dan in één byzonder hier aangeweezen geval is het zwagtelen alleen noodig, 144, 145. Hy bepaalt vervolgens den tusschentyd, in welken het Kind voedsel, en van hoedanigen aart, moet gegeeven worden, 146 — 156; het geen hem deeze vraag doet opperen en beslissen, of de bevolking der Staaten minder zou zyn, als de Moeders haare Kinders zelve zoogden? 157 — 160. Hierop schryft hy eenige Middelen voor, die noodig zyn om de Minnen een weinig te onderrechten, 161, 162, en wat zy zullen doen, als het Kind niet zuigen kan, 163, 164; hoe zy het licht in de kamers voor het Kind zullen matigen, 165 — 167, en hetzelve eene goede lucht doen in-

inademen, 168. Hy schildert vervolgens het misbruik van het wiegen af, 169; belast den neus der Kinderen zagtelyk te snuiten, 171 — 173, met de wyze, hoe men hen draagen zal, 173, 174. Tot derzelver oefeningen overstappende; wil hy, dat men hen niet te vroeg zal laaten loopen, 174 — 176, en bepaalt op wat ouderdom men hen zal speenen, 176, 177. Het *tweede Tydperk* begrypt den tusschentyd, dat men het Kind van de borst gespeend heeft, tot dat het 5 of 6 jaaren oud wordt, 178 — 180; hy vaart aanstonds uit tegen het misbruik der Keurslyven, 180 — 193, bepaalt het voedzel, 193 — 199, en de dranken, 199 — 200. Hierop deelt hy eenige aanmerkingen mede, die men in agt moet neemen, als men de Kinderen leert gaan, 201 — 203; als zy tanden krygen, 203 — 204; wie hen alleen mogen kussen, 204; en wat men by den slaap en voeding in agt zal neemen, 205; naamelyk, dat men by oude Lieden hen niet laate slaapen, 206; hun gewennen den neus te snuiten, 207, 208; wat men ten opzigte van den afgang in agt moet neemen, 208 — 210; hoe gevaarlyk het zy hen ras te doen gaan, of te haastig te doen opzeggen, 211, 212; het misbruik der al te groote toegeevendheid, en al te ver gezogte zorgvuldigheid, 213 — 217; hy spreekt vervolgens van hunne stuipen, 217, 218; van de kwaade uitwerkingen des schriks, der vreeze, der jalousie en nydigheid, 218 — 224. Hy keert zich dan tot de wyze, hoe men de uitwendige vyf zinnen der Kinderen van 5 of 6 jaaren zal behoeden, 225 — 233, en welke oefeningen in dien ouderdom hun dienstig zyn, 234 — 236. Dit afgehandeld hebbende, komt hy tot het *derde Tydperk*, dat in *Europa* begint

gint met den ouderdom, waarin men de kleeding der Jongens verandert, en met het tiende jaar eindigt, 237; weshalven hier de kleeding, het schoeisel, en het voedsel, 238 — 253, worden aangeweezen, met eenige aanmerkingen over de navolging, 't gevaar van oude klederen te draagen, in togt te laaten slaapen, in onreinen dampkring te laaten zitten, hun onvoorzigtig te laaten speelen, het bewaaren hunner tanden, vermyden van vergiften, hen weinig te laaten warmen, en den tyd van slaapen te regelen, 254 — 269. Ook valt 'sSchryvers oplettendheid hier op de Vaderlyke zorgen voor het Kind, op de wyze der kastydinge, der geneesmiddelen, der inenting der Pokjes, der gerustſtelling van hun gemoed, en regelen hunner studie en oefening, 270 — 292. Eindelyk daagt het *vierde Tydperk* op, dat is, de ouderdom van 10 of 12 tot 15 of 16 jaaren, 293; waar in wordt aangeweezen, hoe de kleeding, voedsel, spyzen en dranken moeten zyn, 293 — 314. Men moet hen in geen zagt bed laaten slaapen, en vroeg doen opstaan, 315 — 319. Al te ligte gemoedsaandoening is hun lighaam dan nadeelig, 319 — 322; eenige geneesmiddelen zyn ook gevaarlyk, 323 — 325. Wat in agt te neemen omtrent de onmaatigheid, arbeid, lachen, driften, musyk, spel, snuiftabak, temperamenten, en oefeningen, 326 — 356, maaken het slot uit van deeze nuttige Verhandeling.

——— *Verhandeling over het bestier van Kinderen*, *door* P. CAMPER. VII. Deel 2. stuk, bl. 357. Deeze is in zes Hoofddeelen verdeeld. Het *eerste* handelt over het voortteelen van Kinderen, 357 — 362; het *tweede* bepaalt de

de bezorging der Eerstgebporenen, 363 — 394; het *derde* schryft het voedsel voor, 395 — 423; het *vierde* regelt de tucht, 424 — 434; het *vyfde* telt de gebreken op, welke den Kinderen eigen zyn, en wyst aan, hoe daar tegen te voorzien, 435 — 459; het *zesde* onderzoekt, of men den kleinen Kinderen de Pokjes moet inenten, 460 — 464. Het oogmerk deezer Verhandeling is het geslagt der Hollanderen te verbeteren, en voorts tot een algemeen nut te doen verstrekken.

KINDER-POKJES. (INENTING DER) *Verdedigende Proeve over de manier van 't meedeelen der Kinder-Pokjes door inenting, waarin men tragt te toonen, dat 'er het Geweten niet van gequetst, nog de Godsdienst mede beledigd wordt, door* K. CHAIS. I. Deel, bl. 485. Om de vooroordeelen tegen de Inenting, 486 - 488, tegen te gaan, geeft de Schryver eerst op, welk groot getal van Kinderen door de natuurlyke Pokjes wordt weggesleept, 489; weshalven men in *Engeland* de Inenting eerst begon, 491, en verdedigde, 492 — 494; daarna meldt hy, waar van daan zy afkomstig is, en hoe in *Engeland* overgebragt, 496 — 501, met de wyze hoe dezelve daar wordt behandeld, 502 — 515, en welke voordeelen daar aan vast zyn, 516 — 538, blykbaar uit het getal der geenen, die door dezelve in dat Ryk zyn gered, 539 — 556, gelyk ook in *America*, 557 — 561, te *Geneve*, 561 — 565, en in *Holland*, 566 — 573; waarna vyf tegenwerpingen, met welken men de Inenting bestrydt, worden opgelost, 579 — 601, en van veele andere zwarigheden ontheven, 601 — 684; welk beslooten wordt met eenen brief aan T. SCHWENCKE over de lysten der Engelsche

In-

Inentingen, 690—710, waar uit eenige gevolgen ten voordeele der Inentinge getrokken worden, 711—723, met byvoeging, dat ze ook in *Bengalen* en elders bekend schynt, 724—726.

——— *Verhandeling, betreffende den oorsprong der maniere om de Kinder-Ziekte in te enten, door denzelfden.* V. Deel, bl. 212. De *Arabieren* waren de eersten, die over de Kinder-Ziekte, na het midden der zesde eeuwe schreeven, 't geen het vermoeden gewekt heeft van de Inenting bedagt te hebben, 213; hiernaar heeft de Schryver verscheiden navorschingen gedaan, die hy het gemeen bekend maakt met de wyze der Inentinge in *Bengalen*, 214—224.

——— *De inenting der Kinder-Pokjes gedaan, en tot volle herstellinge toe behandelt, door* H. D. Gaubius. II. Deel, bl. 319. In 't jaar 1755. werden een jong Heer van 20 jaaren de Pokjes ingeënt, en derzelver beloop met de geneeskundige behandeling, voor en na de uitbotting, van dag tot dag, tot deszelfs volle herstelling, naauwkeurig gemeld, 319—346; dan, dit soort van Pokjes kwaadaartig geweest zynde, en den Lyder in groot gevaar gebragt hebbende, vindt zich de Schryver gedrongen elf aanmerkingen, dienende zo tot waarschouwing van voorzigtigheid voor anderen, als om niemand van de Inenting door dit geval af te schrikken, hieraan te hegten, 347—371.

——— *Algemeene bedenkingen over de inenting der Kinder Ziekte, toegepast op een byzonder geval van onzichtbaare Pokjes, door* J. F. Dryp-

Dryfhout. IV. Deel, bl. 90, die zich voor de Inenting verklaarende wegens gemelde redenen, 91 — 96, een berigt geeft van de Inenting aan zyne twee eenige Kinderen, in April 1755, 96, waar door het een, zynde een Jongetje, de Pokjes kreeg, 97, doch het ander, een Dochtertje, niet; maar wel eenige andere ligte toevallen, 98, 99, waaruit hy, dit geval met andere voorbeelden vergelykende, besluit, dat zy de Kinderziekte in de daad heeft gehad, offchoon geen Pokjes zich vertoond hebben, 100 — 132.

—— In een' brief aan de Maatschappye berigt dezelfde, dat, offchoon de Kinderziekte sedert 't jaar 1755 - 1761 lang en algemeen in 's Hage gewoed heeft, zyne Kinderen egter van de nieuwe besmetting vry zyn gebleeven. VI. Deel 1. stuk, bl. 448 - 450.

—— Dezelfde berigt, dat zyne Dochter den 3. November 1764. te *Amsterdam* de Kinderziekte gekreegen, en dus door de Inenting, in 't jaar 1755. dezelve niet bekomen heeft, gelyk hy zich verbeeld hadt. Alle haare toevallen zyn in 't VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 260 — 265 opgegeeven.

—— —— —— *Brief aan* T. Schwencke *over de Inenting der Kinder-Pokjes, door* A. v. Ghert. V. Deel, bl. 69, waarin voorkomen verscheiden gevallen van Kinderen, in welken de Pokjes met gewenschten uitslag, te *Breda*, zyn ingeënt, 71 — 96.

—— —— —— J. van Iperen geeft twee gevallen op, waaruit hy besluit, hoe het gansch niet ongerymd of onwaarschynlyk zy, dat de *Inenting niet alleen de aangebooren besmettelykheid, maar ook andere inwendige onzuiverheden des lighaams wegneemt.* VI. Deel 1. stuk, bl. 367 — 373.

D — *Proe-*

——— ——— ——— *Proeve over den Leeftyd, geschikt ter inentinge der Kinder-Pokjes, door Dr.* MATY. VI. Deel 1. stuk, bl. 327, waarin de Schryver onderneemt, zo uit de ondervinding in *Engeland*, als uit redeneringen te betoogen, dat de Inenting in alle leeftydsperken nut aanbrengt, doch die tyd de voordeeligste daar toe is, welke naast aan de geboorte paalt, 330 — 350.

——— ——— ——— *'t Vervolg deezer Proeve*, door denzelfden, in 't VI. Deel 2. stuk, bl. 469, waar in de Schryver nader den tyd bepaalt, dien men ter inentinge in een jong Kind zal in agt neemen, en tevens de zwaarigheden oplost, die men daar tegen mogt inbrengen, 469 — 499.

——— ——— ——— *Proeve ter bepaalinge van den ouderdom der Persoonen, die jaarlyks te* Londen *van de Kinderziekte sterven*, door denzelfden. VI. Deel 2. stuk, bl. 500. Schoon de Sterf-lysten van *Londen* niet volledig zyn, zyn 'er egter geen volkoomener in *Europa*; waarom Dr. MATY zich van dezelven, hier opgegeeven, bediendt, en dus, van 't jaar 1728 tot 1759 ingesloten, toont, welke verwoestingen de Kinderziekte, in persoonen van verschillende jaaren, heeft aangeregt, 500 — 515, waar uit men kan zien, in welken tyd de meeste Kinders daaraan sterven.

——— ——— ——— *Getal der Gestorvenen aan de Kinder-Pokjes in* 's Hage. *Zie Dooden.*

——— ——— ——— S. DE MONCHY geeft bericht van verscheide gelukkige, maar ook van éêne ongelukkig uitgevalle Inenting, waar van hy de behandeling en uitslag naauwkeurig opgeeft, en byvoegt, dat, onaangezien deeze ongelukkige gebeurtenis, het gunstig denkbeeld der Inentinge in

de-

dezelfde kracht by hem blyft. VIII. Deel 2. ftuk in de Bericht. bl. 267 — 286.

——— *Aanmerkingen over de Inenting der Kinder-Pokjes, door* J. Hovius. IX. Deel 3. ftuk, bl. 313. De zwaarigheden, die men by de eerfte Inenting der Pokjes ter baane bragt, by voorbeeld, zyn de Ingeënte, wel de waare Pokjes? mist men het oogmerk niet, als men ze inent, en zy niet voor den dag komen? is men in 't vervolg daar tegen bevryd? voorgefteld, opgelost, en aangetoond zynde, welke bedenkingen 'er nog overblyven, 313 — 331: bewyst de Geneesheer, dat wy met den pokkigen Zuurdezem niet gebooren worden, alzo ze voorheen onbekend waren, en nog niet dan door befmetting worden medegedeeld, 331, 332. dat men dit gif der befmetting nog niet kent, maar alleen door de uitwerking weet, dat het 'er is, 332 — 338; dat geen middel tot nog toe dat heeft kunnen verdooven, dan de Pokjes zelven, 338 — 345; dat 'er zyn, die, eens vrugteloos ingeënt, daarna de Pokjes of door een tweede Inenting, of natuurlyke wyze, gekreegen hebben, 346 — 395. Men onderzoekt, of deeze ziekte van zelve kan voorkomen; van welken aart haar fmet zy; hoe hetzelve zich in de lucht verfpreidt; dat de drooge Etter lang de befmetting in zich bewaart; welke zich ook zet in klederen, brieven, enz.; hoe fyn dit gif is; en toont aan, dat ingeënte Pokjes de natuurlyke in anderen voortbrengen en verfpreiden, 396 — 422; des men vraagt, of het geoorlofd zy, de Pokjes door inenting te brengen, daar ze niet zyn? waarop anderen een verfchillend antwoord gegeeven hebben, 422 — 439. Of dan overal de Inenting als een eenvoudige behandeling wordt aangemerkt, en niet gevaarlyk geoordeeld,

449 — 458, wie 'er in 't begin door ſtierven, 459; wanneer en met welke voorbehoedſels anderen de Inenting behandelen, 460 — 474; of BOERHAVE de Inenting al of niet was toegedaan, 474 — 479? waaruit ten gevolge wordt getrokken, dat ze in eenigen onnoodig, en min nut is, 481; dat ſtaven eenigen door de voorbeelden der geſtorvenen door de Inenting, waar tegen anderen hunne gelukkige geneezinge aanvoeren, 484 — 508; dan, zyn de gevolgen der ingeënte Pokjes niet gunſtiger, dan die der natuurlyke, en hoe de Inenting tot een algemeen gebruik in te voeren? 510 — 531. Men heeft in *Engeland* Gasthuizen daartoe opgerigt, welker lyſten leeren, hoe veelen der Ingeënten geſtorven zyn, en dat geenen, die daarin geweest zyn, dezelven natuurlyk wederom kreegen, waar van de redenen worden opgegeeven, 532 — 552: dit alles wordt beſlooten met aanmerkingen, die onze Landsgenooten betreffen, 553 — 555, met een nabericht, waarin voorkomen eenige nieuwe voorbeelden van Lieden, door de Inenting geſtorven, en welke rekening men in het algemeen daarop in *Engeland* maakt, 556 — 560, nevens de wyze en gevolgen van inentinge door SUTTON, en eenige andere zaaken, betrekkelyk tot het voorig ſtuk, 560 — 582.

——— *Uittrekſel van eene Memorie, zynde een Bericht der dagelykſche veranderingen by eene inenting der Kinder-Pokjes, door* D. RADERMACHER. XII. Deel in de Bericht. bl. 65 — 85. Na eene aanpryzing der Inentinge, volgt derzelver voorbereiding, aan den Schryver zelve te werk geſteld, daarna de *Operatie*, de behandeling, en alle de gelukkige gevolgen; hebbende Hy niets meer gehad, dan éène uitbotting op de wond-

wondjes aan ieder arm. Een ander dergelyk geval is hier bygevoegd, 85 — 90.

KINDER-POKJES VOOR DE GEBOORTE. J. VAN IPEREN geeft een Bericht van *Kinder-Pokjes voor de Geboorte.* Een gezonden Zoon, door zyne Huisvrouw ter waereld gebragt, hadt alle blyken eener te vooren geleeden Kinderziekte; waarby gevoegd wordt, wanneer de andere Kinderen de Pokjes gehad hadden, en hoe de Moeder, hen oppassende, zich in haar Zwangergaan bevonden hadt. X. Deel 2. stuk, bl. 440 — 442.

KINDER-POKJES OP NIEUWS GEKREEGEN. S. VAN DE COPELLO geeft eenige gevallen van eenen *tweeden aanval der Kinderziekte door den natuurlyken weg van besmetting* op, beschryft derzelver toevallen, en spreekt dus te regt het gevoelen der geenen tegen, die zeggen, dat die ze eens gehad heeft, nooit voor de tweede reis weder krygt. VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 206 — 218.

——— *Verhandeling over de waare Kinder-Pokjes, die meer dan eenmaal denzelfden Mensch aantasten,* door G. VAN DOEVEREN, XII. Deel, bl. 189. Naardien het een oud vooroordeel is, dat één mensch nooit meer dan eenmaal in zyn leven de waare Kinder-Pokjes onderhevig is, en de Schryver het tegendeel geloofd hadt op de agtbaarheid van groote Mannen; zet hy zich thans om dat vooroordeel tegen te spreeken en het laatste te bevestigen uit zyne eigen ondervinding in drie gevallen, 192 — 204; uit de waarneemingen van veele agtbaare Geneesheeren, 204 — 217; uit de besmettende kracht der Pokjes op de zulken, die veel met en by de Kinderziekte omgaan, 217 — 221; uit de Pokjes, die meer dan

eenmaal door dezelfde besmetting in één' mensch opkomen, 222 — 225; en eindelyk uit den algemeenen aart en overeenkomst, die 'er is tusschen andere besmettende kwaalen en de Kinderziekte, 226 — 231. Hierop volgt een Byvoegsel van Waarneemingen, na het opstellen der gemelde Verhandeling voorgekomen, en daar toe betrekkelyk, 233 — 242.

KLEUREN. *Proef-ondervinding over de scheiding der Kleuren, bevonden door een Prisma in de volgende orde der* MUSYK-TOONEN; *in navolging eener Proef-ondervindinge in* NEWTONS *Gezigt-kunde*, *door* L. TEN KATE. III. Deel, bl. 17. De scheiding der Kleuren door een Prisma, volgens NEWTON, geeft wel de Musykroonen in orde op, doch maakt 16 goede en 12 valsche, 17 — 19. Deeze orde en proportie een weinig verschikt zynde, gelyk hier voorgesteld wordt, kan uitkomen op de regte *Harmonie*, en men zal 22 goede en maar 6 valsche hebben, 20, 21. De kleurscheiding zonder Prisma, op eene nieuwe wyze gevonden, is aangetekend 22 — 30.

——— *Verhandeling over de hoeveelheid der Refractie en Kleuren van het Licht, door Glas gaande, als mede op wat wyze de Kleuren, door lensvormige Glazen voortgebragt, kunnen weggenomen worden, door* C. U. BLEY. VIII. Deel 1. stuk, bl. 417. Men vindt in straalbreekende lensvormige Glaazen twee bekende onvolmaaktheden. De eerste ontstaat daar door, dat de lichtstraal door de breeking der Kleuren van een gescheiden wordt, welk een gebrek van groot belang

is,

is, ter welker wegneeminge de weg hier wordt aangeweezen; en het ander ontstaat door de bolronde gedaante der Glaazen, waar door de straalen van een voorwerp, welke digt aan de as door 't glas komen, een brandpunt maaken, verder van het glas, dan de straalen doen, die op eenigen afstand van de As door het glas gaan, het geen men hier ook tragt te verbeteren, 419 — 463.

KLOOTSCHE FIGUUREN. Zie *Figuuren.*

KNIESCHYF. B. FUUN geeft in des IV. Deels Bericht. bl. 21 — 25. op: hoe hy eene *heevige jicht-pyn, op het midden des Knieschyfs, in weinig uuren, door het* Oleum Coelilaban *geneezen heeft.*

KOLYK VAN POITOU. *Verhandeling van het Kolyk van* Poitou, *door* J. GRASHUIS, op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, in de jaaren 1755 en 1756 gedaan, naamelyk: *Welke zyn de natuur, oorzaak, ken- en voortekenen, hulp- en behoedmiddelen van de* Colica Pictonum, *en welke is de reden, dat zy nu meer, dan voorheen, in ons Land regeert?* IV. Deel, bl. bl. 513. Na de afkomst van den naam deezer Ziekte gemeld te hebben, beschryft onze Geneesheer, hoe ze zich openbaart, 520 — 524, welke menschen zy aantast, en op welken tyd, 525, 526. De naaste en afgelegen oorzaaken van die kwaal, welke veeltallig zyn, opgegeeven hebbende, 526 — 558, spreekt hy van de voortekenen, als deeze Ziekte een Volkziekte is, of byzondere persoonen aandoet, 558 — 563, waarna de hulp- en behoedmiddelen volgen, 563 — 600,

600, nevens een onderzoek, waarom die kwaal thans meer, dan voorheen, in ons Land regeert, 600 — 614.

KOUDE OP VERSCHEIDEN PLAATSEN. *Zie Luchtsgesteldheid.*

KRUIDKUNDE. *Verhandeling over het Nut der Kruidkunde, tot voordeel onzer Landen en Landsgenooten aangelegd*, *door* D. MEESE. X. Deel 2. ſtuk, bl. 133. Waarin, uit den aart der Eſſen-Boomen, betoogd wordt, dat 'er geen beter en voordeeliger zyn, dan deeze, tot het beplanten van Aarde-Wallen, die ſcheuren en inſtorten; tot Wallen, gelegen aan Vaarten, Poelen en Meeren, die uitkabbelen; en tot verſterking van Rivier-Dyken tegen Ysgang en ſtormen; van Zee-Dyken tegen zwaare Waterſtortingen, gelyk uit de ondervinding blykt; van Bolwerken, Schanſſen en Borstweeringen, welke men met Paliſſaden, uit dit ſoort van Boomen opgegroeid, zou kunnen bezetten; en van laage en moerasſige Wegen, 134 — 143. Aan de wyze van deeze Boomen aan te kweeken naar gelange der Plaatſen, waar men ze zetten wil, die in Plaat verbeeld is, wordt gedagt, 144 — 151, en de geringe kosten tot dat alles berekend, 151 — 153.

——— *Vervolg van het Nut der Kruidkunde.* X. Deel 2. ſtuk, bl. 154. De Schryver heeft hier de manier opgegeeven, op welke hy van eene Water-Plant, *Conſerva* geheeten, waar van een gedeelte van *Friesland* jaarlyks wel 200000 ponden leveren kan, Vlas en Papier gemaakt heeft, en hoe zy verder tot Lemmeten in Lampen, Vul-

ſel

ſel in Kuſſens, Bedden, Rokken, enz. zou kunnen dienen, met welke behandeling veele Menſchen den kost zouden verdienen, gelyk hier berekend wordt, 158 — 170.

KRYGS-BOUWKUNDE. *Oplosſing van een Vraagſtuk, de Krygs-Bouwkunde betreffende, door* P. DE LAVAUX. II. Deel, bl. 444. Waar in betoogd wordt, dat men te gelyk den beſtreeken hoek, de halve keel, en den vleugel in eene Veſting zo groot kan maaken, als mogelyk is, 451 – 460, waar uit eenige gevolgen worden afgeleid, 460 – 463, met nadere Aantekeningen, 464 – 466.

KUNST-BREUKEN IN DE CYFFERKUNDE. *Nieuw gevonden berekening der Kunst-breuken, door* W. O. REITZ. Driederlei wyzen om eigenlyke Breuken door de zogenaamde *Logarithmi* te berekenen, tot hier toe bekend geweest zynde, doch aan veel ongemaks onderworpen bevonden, hebben den Schryver aangeſpoord om een gemakkelyker en zekerder manier uit te denken, I. Deel, bl. 1 — 3, welke hy opgeeft, 4 — 10, nevens alle de regels, die in de vergaring van Kunst-breuken, 10 — 12, in de verheffing derzelver tot zekere magt, 12, 13, en in de aftrekking, 14, 15, te pas kunnen komen, als ook die betrekking hebben, zo tot de worteltrekking, 16 – 19, als tot berekening der ſomme en overſchot van twee kunsttallen, 20 – 22, met de manier om groote breuktallen tot kleiner te brengen, 23 — 32, de Proportien der *Generale Petitien* voor de *Zeven Provintien* te vinden, 32 – 34, en de *Quote* van ieder *Provintie* gemakkelyk en naauw-

nauwkeurig te berekenen, 34 — 36, als mede hoe men een gegeeven getal kan toetsen, of het door 11. juist deelbaar zy, 36 – 38.

——— *Verhandeling over de wyze om de waardyen der Breuken te onderkennen, of dezelve eindig, oneindig groot, dan klein zyn, wanneer derzelver Teller en Noemer door zekere bepaalinge verdwynen*, *door* J. F. HENNERT. VI. Deel 2. ſtuk, bl. 628. Het groot nut deezer berekeninge heeft de Schryver genoopt tot de uitvoeringe, die op bl. 629 — 675 gevonden wordt.

KUNSTTALLEN. *De berekening van Kunsttallen nader opgehelderd, en grootelyks verlicht, door* W. O. REITZ. II. Deel, bl. 166. Schoon de regel van HALKE in deeze de beſte is, heeft de Schryver een korteren en gemakkelykeren uitgevonden, ten welken einde hy opgeeft den wortel der *Logarithmi*, 167, hoe men door eenen bekenden *Logarithmus* van eenig getal dien van een ander getal ligt zal vinden, 168 — 176, met eene bekorting der zwaare deelingen, 176 — 183, nieuwe Tafelen om den *Logarithmus* voor zwaare getallen, zelfs tot 18 Cyfferletteren te vinden, 183 — 216, de deeling van 't gevonden geval en derzelver verkorting, 216 — 219, als ook de gevonden *Factores* te vergaaren, 220 — 224, welk alles herhaald en beſlooten wordt, 224 — 224*.

L. LAN-

L.

LANDEN. I. Antwoord van J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, in het jaar 1761. opgegeeven, naamelyk: *Welken zyn de beste middelen, om onze Landen, zoo hoogen als laagen, elk naar zynen aart ten meesten voordeele aan te leggen?* VIII. Deel 2. stuk, bl. 1. Eene beschryving van de Aarde in het algemeen gegeeven hebbende, 3 — 6, dienende tot eenen grondslag voor het Antwoord, wordt eerst de gelegenheid onzer Landen voorgedragen, 7 — 11, daarna de aart der Klaygronden, en de oorzaak hunner wording, by welke gelegenheid breedvoerig gedagt wordt aan de bekende Rots van *Rockangien*, 11 — 28. De verschillende soorten van Klayen uit onze Landen onderzogt hebbende, 29 — 42, gaat de Schryver over, om, op gelyke wyze, de wording en aart onzer Veengronden te toetsen, 43 — 52; daarna de eigenschappen der byzondere soorten van Veengronden in overweeging te neemen, 53 — 60; als dan de gemengde en bebouwde Veengronden te beschryven, 60 — 63; en de Zanden en Zandgronden in ons Land op gelyken trant te behandelen, 64 — 67, het geen hem nader doet komen tot eene verhandeling over de onderscheiden soorten van Zandgronden in ons Land, 67 — 75. Dit afgedaan hebbende, biedt zich eene nieuwe stof ten onderzoeke aan, naamelyk, welke de vereischten eener goede en vrugtbaare Aarde zyn,

75

75—79, als ook hoe men de Klaygronden zal verbeteren en aanleggen, waar toe hy de middelen aan de hand geeft, 80—90; met de manier, op welke men de Veengronden vrugtbaar kan maaken, 91—109, de Zandgronden by onze Duinen tot gelyke nuttigheid verbeteren, 110—116, als mede de schraale Heilanden, 117—123, zonder de Geestlanden te vergeeten, op dat men ook van deeze waare voordeelen trekke, 123—135, welk stuk men dus voldongen kon houden, indien het onnoodig ware aantewyzen, hoe en waar mede men de Landen zal mesten, 136—147; als ook welke men en wanneer zal laaten braak liggen, 147—153. In overweeging wordt vervolgens genoomen het Onkruid, ter betooginge, dat niet alles, welk deezen naam draagt, schadelyk of even schadelyk is, met de manier, hoe men het zal uitroeien, 154—161. Het Ploegen komt hierop in onderzoek, waar toe veel behoort, en in het eene Land anders, dan in het andere moet geschieden, by welke gelegenheid de Proeven van den Nieuwen Landbouw, en de daartoe behoorende Werktuigen getoetst worden, 161—176. Al wat tot het Zaaïen behoort, vindt hier ook, op zyne beurt, eene plaats, 177—188; waar mede de Schryver meent de opgegeeven Vraag volledig beantwoord te hebben; het geen erkend is door de Medaille, op deezen nuttigen arbeid hem door de MAATSCHAPPYE gegeeven.

———— II. Antwoord van W. VAN HAZEN op dezelfde Vraag. VIII. Deel 2. stuk, bl. 89, die zich met naame heeft toegelegd om aan te toonen, dat onze Landen ten meesten nutte met Elst, Wilg,

Wilg, of harde Popelen zouden kunnen aangelegd worden, 191 — 193. Hy beantwoort eene tegenwerping, dat Sparre- Vuure- en Denne-Boomen op onze Duinen niet tieren willen, 193 — 196, en berekent daarna uit, wat voordeel door den tyd deeze soort van Boomen tot Timmerhout zou kunnen geeven, behalven dat het de Snywinden verduurende, voor ander Plantsoen luuwte zou bezorgen, 196, 197. Eindelyk neemt hy in aanmerking, wat men in laagtens, veel dras staande, zal pooten, en hoe het teder Plantgewas tegen de Konynen bevryden, 198 — 200.

LANDEN. (ZINKEN DER) *Aanmerkingen over het ryzen der Zee, en het zinken der Landen aan de Nederlandsche Kusten, door* J. LULOFS. In *Zweden* verliest de Zee op sommige plaatsen van haare uitgestrektheid, in *Italien* wint zy. I. Deel, bl. 56 — 61; dan L'EPIE heeft de grootheid der zakking van *Noord-Holland* in 30 jaaren tyds, willen bepaalen, 63 — 66, welke redenering onze Schryver onderzoekt, de proeven van anderen opgeeft, en daaruit besluit, dat 'er geen reden is, om zo groote zakking der Landen en aanhooging der Zee te gelooven, 66 — 84; lossende voorts de bedenkingen, die daar tegen ingebragt kunnen worden, op, uit de verdronken' Dorpen in de *Zuider-Zee*, en andere aangevoerde bewyzen, 85 — 93.

LANDBOUW. *Verhandeling over den verbeterden Landbouw der Brabanders en Vlamingen, door* J. VAN IPEREN. XII. Deel, bl. 45. De Redenen, waar van daan het zy, dat veele van *Nederlands* Landen, anders vry wel gelegen, thans on-

onbebouwd blyven liggen, overdagt en opgegeeven hebbende, 46 — 52, toont de Schryver, dat men in *Braband* en *Vlaanderen* anders dan by ons daar over gedagt, en hoe men het Land aldaar verbeterd heeft, 52 — 57; welke verbeteringen men ook ook in *Gelderland*, *'t Stigt*, *Overyssel*, *Staats-Braband* en *Drenthe* moest invoeren, 58; en om dat Plan smaakelyker te maaken, ontvouwt hy de wyze, op welke de eerstgemelde Landlieden hunne Heigronden verbeteren, Weiden maaken, Mast- en Vuuren-Plantsoen aanleggen, Eekels zaaien, jonge Fluiten planten, Mest toestellen, schraale Landen verbeteren, Zandgronden tot Tarwe bereiden, dan wel tot Koorn, Peen, Klaver, Boekweit, Haver, Slooren, Spurry, enz. het geen hy met eenige bedenkingen besluit, 59 — 120.

LIEDEREN HAMMAALOTH. *Aanmerkingen op de Liederen Hammaaloth, bevat in Psalm CXX — CXXXIV, door* C. CLEYN. III. Deel, bl. 548 — 565, waar in de Dichters, benaaming, inhoud en verband dier Psalmen voorkomen, met de verschillende gedagten der Uitleggeren, en het eigen gevoelen des Schryvers.

LIESBREUKEN. Zie *Breuken*.

LOODSTOFFEN IN WYNEN. *Aanwyzing van een middel, waar door men het schadelyke mengsel van Loodstoffen in de Wynen met zekerheid kan ontdekken, door* H. D. GAUBIUS. Daar de baatzugt, al voor lang, Lood gebruikt heeft, om aan schraale, zuure en wrange Wynen een aangenaam zoet, en, als 't ware, eene meer-

dere

dere rypheid by te brengen; welk inmengsel het *Kolvk van Poitou* kan voortbrengen, geeft onze Schryver een middel aan de hand, om Rhyn- en Moezel-Wynen te toetsen, of ze daar mede gesmeerd zyn, I. Deel, bl. 112 — 125. Boter, daar mede vervalscht, kan met het zelfde middel gekend worden, 125, 126.

LOGARITHMUS. *Korte Verhandeling over de Sinus, Tangens en Secans Logarithmus Getallen, met een bygevoegde Tafel, waar door dezelve tot in het duizendste en tienduizendste deelen van Minuten Boogs gevonden kunnen worden*, *door* D. KLINKENBERG. V. Deel, bl. 258. Het oogmerk des Schryvers is de *Logarithmus* Getallen door de *Decimaal Fractien* van minuten zo na te bepaalen, dat men in de *Logarithmen*, die zeven lettermerken agter de *Index* hebben, niet boven de éénheid in de *Logarithmen*, en ook dat men in de *Decimaal Fractien* van de minuten in de laatste letter, niet boven de éénheid zal missen, 260 — 290. De Tafelen, hier toe noodig, komen voor, 291 — 310.

LUCHT. *Geneeskundige Proeve over de Lucht, aangemerkt als de voorafgaande oorzaak van veele Ziektens, en over de middelen, om die het best voor te komen, door* J. BASTER. III. Deel, bl. 37. Het eerste wisten reeds de Ouden, en de Laateren merkten dat ook op, waar van men de reden vindt, 38 — 48. Hierna wordt de Wind in 't algemeen met de uitwerkselen der vier Hoofd-Winden op onze lighaamen ter voortbrenginge van ziekten beschreeven, 48 — 60; en daarna aangetekend, welke kwaalen eene zwaare lucht, 61 — 71, welke ee-

eene drooge, 71, welke eene heete en drooge, 72 — 82, welke eene vogtige, 82 — 92, welke eene heete en vogtige, 92 — 98, welke eene koude en drooge, 98 — 106, welke eene koude en vogtige, 106 — 110, eindelyk welke eene besmette lucht veroorzaakt, 110 — 124. Alle deeze gewigtige stukken worden besslooten met een onderzoek, of de lucht in *Zeeland* ongezonder is, dan in *Holland*, het geen ontkend wordt, 124 — 131.

LUCHTSGESTELDHEID. (NUTTIGHEID DER WAARNEEMINGEN OMTRENT DE) *Aanmerkingen over de nuttigheid in het doen der Waarneemingen van het Weder, de Winden, enz. door* J. NOPPEN, waarin eerst uit proeven, in zeven jaaren, te *Haarlem*, *Sparendam* en *Halfwegen* genomen, het wonderbaar wys bestier in eene evenredige uitdeeling van Regenwater wordt beweezen, I. Deel, bl. 398 — 403; daarna hoe een klein nederdalend Wolkje, in den jaare 1731, even buiten Haarlem, eenige weinige stukken lands bevogtigde, en opgeheven zynde, wegdreef, 405; eindelyk, hoe een zeer koude Luchtstroom twee byzondere plaatsen trof, en eene derde, in het midden liggende, niet raakte, 407; met een bericht, hoe de Waarneemingen, op het Huis ZWANENBURG gedaan, en agter de *Verhandelingen der* HOLL. MAATSCHAPPYE geplaatst, genomen zyn, 409 — 413.

——————— TE BATAVIA. S. C. KRIEL geeft verslag van de *Luchtsgesteldheid te Batavia, in de jaaren* 1758, 1759., VI. Deel 2. stuk, in de Bericht. bl. 9 — 60.

— TE

——— TE CURACAO. *Weerkundige Waarneemingen van November 1756. tot Maart 1757. te* CURACAO *gedaan, door* C. DOERFFEL. IV. Deel, bl. 315 — 330. waar uit men van de *Luchtsgesteldheid* dier Colonie kan oordeelen.

—— Vervolg derzelver *van April tot Juny* 1757. VI. Deel 1. stuk, bl. 397 — 407.

——— IN GELDERLAND. *Waarneemingen en Aanmerkingen over de Koude in de Maand January* 1767. *door* J. C. PALIER. IX. Deel 3. stuk, bl. 645. De ongewoone Koude, die men in het begin deezes jaars in ons Land vernam, waargenoomen door onzen Schryver op de negen koudste dagen, leert ons, dat zy zwaarder is geweest, dan in den strengen Winter van 1740, by allen zo bekend, en hoe groot het verschil zy geweest, 647 — 653. Uit een bygevoegd Tafeltje, welk de grootste koude en hitte van 32 jaaren aantoont, kan men opmaaken, in welken tyd des jaars dezelve in *Nederland* vernoomen wordt, 654 — 656, waar uit eenige gevolgen worden getrokken, 656 — 660.

——— J. C. PALIER bericht, dat hy eene *schielyke groote verandering in de Luchtsgesteldheid* waargenomen heeft den 20 July 1767, zynde een gevolg van een zwaar Onweer, waaruit blykt, dat men hier somwylen binnen weinige uuren grooter verschil van koude en warmte heeft, dan op plaatzen, tusschen de Keerkringen gelegen. X. Deel 2. stuk, bl. 461 — 465.

——— *Waarneemingen en Aanmerkingen over de Koude in de Maand January* 1768, *door* J. C. PALTER. XII Deel, bl. 275. Deeze Verhandeling dient voornaamelyk, om ons uit veele Proeven te leeren, waar ter plaatse men den Thermometer moet hangen, wanneer men de Koude naauwkeurig wil waarneemen. Men heeft algemeen gezegd in het Noorden; doch de Schryver bewyst, dat zulks tegen de ondervinding strydt, 276 — 279; hy voegt 'er by, hoe lang de Thermometer by groote koude of hitte op denzelfden graad blyft staan; welke de twee koudste dagen agter elkanderen in ons Land zyn geweest; wanneer men de twee strengste Winters agter elkanderen by ons heeft gehad; welke onze koudste Maand zy; en op welke uuren van den dag men de grootste warmte heeft, enz. 281 — 290.

——— IN HOLLAND. *Waarneeming van Koude en Warmte, ligtheid en zwaarte der Lucht, Winden, Weder, Regen, Adspect, Maan en Planeeten, op 't Huis* ZWANENBURG,

voor de Jaaren	1751, 1752, 1753.	I Deel in 't slot.
- - - - - -	1749, 1750, 1754.	II. - - - - - -
- - - - - -	1747, 1748, 1755.	III. - - - - - -
- - - - - -	1746, 1756, 1757.	IV. - - - - - -
- - - - - -	1745, 1758, 1759.	V. - - - - - -
- - - - - -	1744, 1760.	VI. D. 1. stuk. -
- - - - - -	1743.	VI. D. 2. st. - -
- - - - - -	1761.	VII. D. 2. st. - -
- - - - - -	1762, 1763.	VIII. D. 2. st. - -
- - - - - -	1764.	IX. D. 3. st. - -
- - - - - -	1765, 1766.	X. D. 2. st. - -
- - - - - -	1767, 1768.	XI. D. 2. st. - -
- - - - - -	1769.	XII. Deel. - - -

— AAN

———————— AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP. *Meteorologise of Weerkundige Waarneemingen, genomen aan de Kaap* de Goede Hoop, *in de jaaren* 1751 *en* 1752, *door* DE LA CAILLE. II. Deel, bl. 90, waarin voorkomen de Winden, die aan de Kaap regeeren, 91 — 93, eene byzondere beschryving van den Zuid-Oosten Wind, 93 — 103, en de gesteltenis van het Weêr aldaar, 103 — 107, met eene beschryving van den Regen, Hagel en Donder, 107 — 109, en der veranderingen op den Barometer, 109 — 112.

———————— TE PETERSBURG. D. DE GORTER deelt zyne *Weerkundige Waarneemingen van Koude, Warmte, Winden, Luchtsgesteldheid en Regen*, te PETERSBURG genoomen in den jaare 1760. mede. VI. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 61 — 69.

———————— Van den Regen en Sneeuw in de jaaren 1760 en 1761. aldaar, bl. 96.

———————— *Waarneemingen der Koude te Petersburg, door* A. KAUW BOERHAAVE, in de jaaren 1748, 1749. I. Deel, bl. 727, 728, waarin de ongemeene laage daaling van de Kwik in den Thermometer onder o wordt opgegeeven.

———————— OP ZEE. *Waarneemingen, gedaan op 't Oostindische Compagnie Schip* de Hoop, *omtrent de Koude en Warmte, in* Texel *en 't* Canaal *van January tot April* 1752. I. Deel, bl. 729, 730, en van de Kaap *de Goede Hoop* naar *Batavia* van Mey tot July 1752, bl. 731, 732, die onderling vergeleeken kunnen worden.

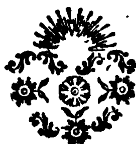
———————— P. CRAMER. geeft bericht van *Weerkundige Waarneemingen*, *gedaan op de Groenlandsche uit- en thuis-reis*, in den jaare 1760. VI. Deel 2. stuk, in de Bericht. bl. 70 — 77.

———————— Deelt de *Waarneemingen omtrent de Winden en Weder*, *gedaan op de Groenlandsche uit- en thuis-reis*, in de jaaren 1758 en 1759, mede. VI. Deel 1. stuk, bl. 374 — 387.

———————— Als ook de *Waarneemingen omtrent de Winden en Weder*, *gedaan op de Straat-Davids uit- en thuis-reis*, in 't jaar 1759. VI. Deel 1. stuk, bl. 388 — 396, waaruit men aangaande de Luchtsgesteldheid op zekere gemelde hoogten en langten kan oordeelen.

———————— Dezelfde deelt mede *Weerkundige Waarneemingen*, *gedaan op de Straat-Davids uit- en thuis-reis*, in den jaare 1760. VI. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 78 — 86.

LYFMOEDER. Zie *Baarmoeder*.

M. MAAG.

M.

MAAG. P. DE WIND geeft bericht van *een geborsten Maag in een Kind*, welks byzonderheden hy naauwkeurig beschryft, en derzelver oorzaak opgeeft. VIII. Deel 2. stuk, in de Bericht. bl. 219 — 222.

MAANS-REGENBOOG. *Brief van* J. VAN LIER *over eenen Maans-Regenboog, gezien te Assen*, 28. Augustus 1761, des avonds ten half tien, omtrent 22 uuren vóór dat de Maan vol was, breeder beschreeven. VII. Deel 1. stuk, bl. 361 — 365.

MAANS-VERDUISTERING. *Waarneeming van een geheele Maans Verduistering, den 18. Mey 1761. gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. VI. Deel 2. stuk, bl. 866, welk Verschynsel volgens den waaren tyd wordt opgegeeven, 867. De Maan was bleeker in de schaduw, dan in andere geheele Verduisteringen, zonder dat men vlekken kon onderkennen, 868.

——————— *Waarneeming van de Maans-Verduistering den 8. Mey 1762. gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. VII. Deel 1. stuk, bl. 350 — 352, welker beschouwing het Weder heeft begunstigd.

——————— *Waarneeming van de Maans-Verduistering, den 1. November 1762. gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. VII. Deel 1. ftuk, bl. 358 — 360. Nooit dan nu zag deeze Waarneemer, zo vroeg voor de Verduiftering, blyken van de Byfchaduwe op de Schyf der Maan.

MATTHEUS IX. vs. 16. *Verklaaring van de Parabel* Matth. IX. vs. 16. *door* H. VENEMA. V. Deel, bl. 35. Den zamenhang en letterlyken zin deezer Parabel, met de verfchillende gedagten daarover, door den Schryver voorgefteld zynde, 35 — 44, fpoort hy de geeftelyke of zinbeeldige meening des Heeren na, 44 — 52, welker toepasfing hy aantoont, 53 — 56, en daarna derzelver uitlegging bewyst, 56 — 68.

MATTHEUS XXVII. vs. 5. *Zie Zacharias XI. vs. 12, 13.*

MATTHEUS XXVII. vs. 6 — 8. *Verhandeling over Hakeldamah, of Gods Voorzienigheid omtrent het koopen van den Pottebakkers Akker voor het geld, daar Judas zynen Heer voor verraaden en verkogt hâd, door* C. C. H. VAN DER AA. VIII. Deel 1. ftuk, bl. 511 — 532, waarin betoogd wordt, hoe gadeloos en ongezien Gods oneindige Wys- en Goedheid in dit geval zorg gedragen heeft, dat de onfchuld, en by gevolg ook het Mesfiasfchap van zynen Zoon, zo algemeen bekend gemaakt en vereeuwigd wordt, en dat wel door omftandigheden en gebeurteniffen, waarby de menfchen geheel iets anders bedoeld hadden.

ME-

MEDAILLE. *Afbeelding der Gouden en Zilvere Medaillen*, welken door de MAATSCHAPPYE gegeeven worden aan den geenen, die eene Haarer Vraagen best beantwoordt, of het naast daar by komt. I. Deel, bl. 733.

MEDICYNEN. *Verhandeling over de bereiding, werking en nuttigheid van sommige Medicynen, hier te Lande nog weinig in gebruik zynde, door* J. BASTER. II. Deel, bl. 13, tot welke gebragt worden de *Spiritus Minderi*, 15 — 22, het *Vitrum Ceratum Antimonii*, 22 — 28, de *Mercurius Alcalisatus*, 28 — 32, het *Kermes Minerale*, 32 — 36, alle in hunne bereiding, gebruik, en nuttigheden beschreeven; als ook het *Aqua Calcis*. zynde het zo beroemde middel van Juffrouw J. STEPHENS voor den Steen, 36 -- 52. De oorzaak van welks werking wordt nader opgegeeven in 't III. Deel, bl. 132, 133.

MEETKUNDIG WERKSTUK. *Over een Meetkundig Werkstuk*, *door* D. KLINKENBERG. III. Deel, bl. 509 — 517, van dien aart, dat men deszelfs inhoud niet wel hier kan opgeeven.

DE WAARDY DER MENSCHELYKE POGINGEN. Zie *Prediker IX. vs.* 11.

MERKURIUS. *Aanmerkingen over den loop van Merkurius, door* J. SCHIM. II. Deel, bl. 113. Wyl dit Verschynsel maar twaalfmaal gezien is, en deszelfs waarneeming de Sterrekundige Tafelen op den loop van deeze Planeet zeer verbeteren kan, 114, 115, heeft de Schryver eerst berekend den schynbaaren weg deezes Planeets

over de ſchyf der Zon, volgens DE LA HIRE, HALLEY en STRUYCK, 116 — 124, en hier mede vergeleeken de Waarneemingen van WHINTROP, 124, 125; vervolgens de rekeningen van den middelloop, de beweeging van zyn verſte punt en knoopen, 126 — 146, het verſchil tuſſchen de ſamenſtanden der jaaren met den in- en uitgangstyd, 147 — 159, als ook de rekening van den weg deezes Planeets over de ſchyf der Zon, den 7. van Slagtmaand des jaars 1756, bl. 161.

——— *Waarneeming van den doorgang van Merkurius door de Zonneſchyf, den 6. Mey 1753 's morgens te Haarlem*; waarin de juiſte berekeningen voorkoomen. I. Deel, bl. 433, 434.

——— *Merkurius boven den Gezichteinder na Zonne ondergang, en naderhand den 6. van Bloeimaand 1753. op de Zonneſchyf waargenomen in 's Hage, door* P. GABRY. Offchoon men zeldzaam Merkurius met het bloote oog boven ons halfrond ziet, is dit egter aan deezen Waarneemer gebeurd; die denzelven verder in 't oog houdende, aantekent, wanneer ze den rand der Zonne by den uitgang aanraakte. I. Deel, bl. 417 — 420, waarna hy den ingang, niet gezien, egter berekent, 421 — 425.

——— *Waarneeming van Merkurius op de ſchyf der Zon, den 6. Mey 1753, gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. Offchoon de Schryver, die met anderen de verſchyning van deeze Planeet op de Zon met veel verlangen te gemoet zag, door hevigen Wind en menigvuldige Wolken, dit aanmerkelyk Verſchynſel niet ten vollen naar zyn genoe-

noegen heeft kunnen waarneemen, geeft hy egter een berigt van het geen hy gezien heeft. I. Deel, bl. 372 — 378.

——— *Waarneeming van Merkurius by zyne uitgang van de Zonne-schyf, gedaan den 10. November 1769. te Batavia, door* J. M. MOHR. XII. Deel in de Bericht. bl. 131 — 134. De Schryver geeft verslag van de Werktuigen, tot deeze Waarneeming gebruikt, met een naauwkeurig bericht van het geen hy gezien heeft.

MICROSCOOPGESTEL. *Beschryving van een Microscoopgestel, geschikt tot het ontleden van kleine Dieren, mitsgaders eenige aanmerkingen over het vermogen der vergrootende Glazen, door* P. LYONET. III. Deel, bl. 378. Tot het ontleeden der Insecten geen een der hedendaagsche Microscoopen bekwaam vindende, zag de Waarneemer zich gedwongen een ander daartoe uit te denken, 379, 380, het geen hy beschryft, 381 — 392, nevens het vergrootend vermogen zyner Glazen, 393 — 413, waar na dit Microscoopgestel in Plaat verbeeld wordt.

MIDDAGS-BREEDTE. *Verhandeling, om buiten den Middag op Zee de waare Middags-breedte te vinden, door* C. DOUWES. De oude manier van de Middags-breedte te berekenen, door MAUPERTUIS op eene geheel nieuwe wyze voorgesteld, doch niet genoeg bepaald zynde, heeft den Schryver gedrongen tot het uitdenken van eene nieuwe manier, I. Deel, bl. 127 — 150, die hy opgeeft, 151 — 154, en door 's Lands Officieren goed bevonden is op Zee, 155, 156, waarom de

en

en *Praktyk* nog niet vindende, ſtelt hy het in 't verdunnen van de lugt, die agter de wieken is, en minder tegenſtand biedt aan den lugtſtroom, die op de wieken aanvalt; dan hier van de proef ook vrugteloos genomen hebbende, beſluit hy de waare in alles voldoende reden nog niet gevonden te hebben, 616 — 621.

——— *Proeve eener Theorie wegens de Molens, die door het Water gedreeven worden*, door J. F. Hennert. VIII. Deel 1 ſtuk, bl. 33. Na eenige aanmerkingen over het droevig lot der Weetenſchappen, 34 — 42, ter inleidinge dienende, merkt de Schryver aan, dat verſcheiden Wiskonſtenaars over de Molens, die door het water gedreeven worden, wél geſchreeven hebben; doch zyns agtens, geen één het doelwit getroffen: des heeft hy lust gekreegen dit onvoltooid werk onder handen te neemen, en door eene wel berekende oplosſing veele vraagſtukken afte doen, 42 — 168.

MOS-PLANTEN. *Eenige naſpooringen aangaande de Mos-Planten, of ze zonder Zaadlob of Lobben, dan of ze met een of twee voortkomen, gelyk duizend andere Gewasſen*, door D. Meese. X. Deel 2. ſtuk, bl. 171. Men heeft geſteld, dat Mos-Planten geen volkomen Zaad, maar naakte *Corculi* of Zaad-ſpruiten voortbrengen; van welken trap van volkomenheid, met welke de Schepper andere Planten heeft begiftigd, de Schryver niet kan denken, dat deeze Plantjes zouden uitgeſlooten zyn, 172. Hy heeft derhalven in eenigen, hier opgenoemd, proeven genomen, waar van hy den uitſlag meldt, en de tekening der Zaadhuisjes in Plaat verbeeldt, 173 — 189.

MOUS-

MOUSSONS. Zie *Winden.*

MUUREN. *Verhandeling over de Profilen der Muuren, door* N. Ypey. VI. Deel 2. ſtuk, bl. 516. Dewyl men altyd als eene zaak van groot belang gerekend heeft, Muuren zodanig te maaken, dat ze de drukking des gronds, 't zy in 't bouwen van Kaaijen, 't zy ter bewaaringe van Wallen, verdraagen kunnen; heeft zulks den Schryver doen denken op vaste regelen, welke anderen niet gekend, nog volledig beſchreeven hebben, 516, 517. Deeze regelen worden hier ter neder geſteld, 518 — 542.

N.

NAGEBOORTE. *Beſchryving van eene Nageboorte, waarin drie Moederkoeken (placentæ) zich vertoonden, opgegeeven door* T. Schwencke. IV. Deel, bl. 141. Deeze worden hier beſchreeven, 142 — 144, in Plaat verbeeld, en daaruit eenige gevolgen, en waarſchouwingen, voor Vroedvrouwen en Handmeeſteren getrokken, 146 — 148.

NATUURLYKE HISTORIE. Zie *Hiſtorie.*

NAVEL. J. Baster meldt in des IV. Deels Bericht. bl. 26 – 33. een zeer ongemeen toeval aan den Navel van een Man, welk eerst met jeuken en uitwendige ontſteekingen begon, en waar uit daar

daarna de geëeten spys, etter, bloed, enz. kwam, welke toevallen, door aangewende hulpmiddelen zeer verminderd zynde, een volle herstelling beloofden.

NAVEL-BREUK. *Waarneeming over een gestikte Navel-breuk, door* P. DE WIND. VII. Deel 1. stuk, bl. 124. In eene zwaarlyvige Vrouw van 57 jaaren ontdekte de Schryver een Navel-breuk, grooter dan een Mans hoofd, waarvan zy de beginselen voor 20 jaaren zeide gekreegen te hebben; deeze wordt beschreeven, en bygedaan, op welk eene wyze zy zo verre hersteld is van dit gebrek, dat zy wederom kon uitgaan, 125—128.

——— *Verbaal nopens een verstropte Navel-breuk in eene Vrouwe van* 80 *jaaren, door de Operatie, zeer gelukkig en voorspoedig geneezen, door* G. TEN HAAFF. VIII. Deel 1. stuk, bl. 495. Naardien men in beknelde Navel-breuken de Operatie wel aanpryst; maar weinig of geene voorbeelden daarvan aangetekend vindt, verdient gewisselyk het hier gemelde geval, daardoor gered, aantekening. Eene Vrouw van aanzien, met deeze kwaal lang bezogt, doch de breuk uitgeschoten zynde, en niet kunnende ingebragt worden, werdt de Schryver te hulp geroepen, die de geneezing door zyne Operatie, met den toestand en toevallen der Lyderesse beschreeven hebbende, deeze Verhandeling met nuttige leeringen sluit, 497—510.

NET-BREUK. *Waarneeming over een Net-breuk, gesneeden door* P. DE WIND. VII. Deel 1. stuk, bl. 129. Een Man van 35 jaaren, die, uit

uit hoofde van zyn beroep, veel te paarde reedt, hadt, 18 jaaren lang, een Breuk in de rechter Liesch gehad. Het Net en Darmen daar buiten zynde, en de laatste alleen kunnende ingebragt worden, bleef 'er eene dikte, grooter dan twee vuisten, over; geen band kunnende helpen, werdt onze Schryver te hulp geroepen, die 's Mans toestand en volle geneezing hier aantekent, 130 — 135.

O.

OCTROY. *Octroy van de* STAATEN VAN HOLLAND EN WEST-VRIESLAND, *gegeeven aan de* HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE DER WETENSCHAPPEN *binnen de Stad* HAARLEM, waarby zy dezelve approbeeren, octroyeeren en bekragtigen onder en met gemelden titul, lauderende de spreuke *Deo & Patriæ*, met approbatie en *bevestiging* van derzelver *Zegel* met de Legende, gegeeven in 's Hage 30. July 1761. VI. Deel 2. stuk, in 't Voorbericht, bl. XIV — XXI.

OLEUM ANIMALE DIPPELII. *Verhandeling over de bereiding van het Oleum Animale Dippelii*, *door* B. TIEBOLL. XII. Deel, bl. 121. Veelen hebben zich lang opgehouden, om dit uitmuntend Geneesmiddel naar den eisch van DIPPELIUS te bereiden; vermits men zich op het geen daar voor verkogt wordt, niet wel kan verlaaten. Den Schryver, in deszelfs toebereiding deswegen veel arbeidende, is het eindelyk gelukt, de waare te vinden. Hy geeft hier eerst verslag, hoe anderen die

die ondernoomen hebben, 123 — 134., en daar na hoe hy zelf die uitgevonden en gemaakt heeft, 135 — 146.

OLIE VAN JODENLYM. *Nut der Olie van Jodenlym, in verouderde verzweeringen der Ingewanden*, door M. HOFKENS DE COURCELLES. VIII. Deel 1. stuk, bl. 475. De bereiding van den gemelden Olie, nevens het gebruik, beschreeven zynde, worden drie gevallen van verzweerende Ingewanden voorgedraagen, waarin dezelve de geneezing heeft veroorzaakt, en een vierde, waar in men ze te gemoet zag, 476 — 484 (*).

——————— *Nadere uitbreiding omtrent het gebruik van den Olie van Jodenlym.* IX. Deel 3. stuk, bl. 603, waartoe de Schryver zich verledigt, om dat men de Verzweeringen, die hy in de voorige Verhandeling onder het oog hadt, in een weinig ruimeren zin genoomen heeft, dan hy meende. Hy wyst dan duidelyker aan, hoe men deszelfs gezegden moet opvatten, 604, 605, en gaat dan over, om ter nadere bevestiging in drie gevallen aan te toonen, waarom de geneezing mislukt is, 606 — 611, waaruit hy een besluit trekt en aanwyst, dat dit middel niet goed is, dan in zulke verzweeringen, welke gevolgen zyn van kneuzing, kwetsing, en ontsteekingen, voorgevallen in gezonde lighaamen, of daar een rottig bederf oorzaak der Verzweering was, ten welken einde hy een nieuw voorbeeld opgeeft, 611 — 617.

ON-

(*) Indien men van dit middel gebruik zou willen maaken, zal het veilig zyn eenige laatere aanmerkingen, van den Schryver der Maatschappye toegezonden, hier by te voegen: dezelve zyn in 't XIV. Deel te wagten.

ONKUNDE. Antwoord van W. DE VOS, op de Vraag door de HOLL. MAATSCHAPPYE voorgesteld in het jaar 1766., naamelyk: *Is het geoorloofd in onzen handel en wandel, met de onkunde van onze medemenschen, ons voordeel te doen? zo ja; in welke gevallen, en hoe verre?* X. Deel 1. stuk, bl. *1*. (N B. Dit is het tweede cyffertal in dit stuk, loopende de cyffers niet door.) Na eene voorafgaande inleiding, dienende tot eenen grondslag des Antwoords, 3 — 12, onderzoekt de Schryver eerst, of ieder voor zich zelven een bepaald eigendom moge bezitten, en bewyst daarna, dat niet gelykheid van bezittingen, maar verscheidenheid van levensstaaten en goederen het oogmerk des opperstên Bestierders geweest zyn, 14 — 20, waaruit volgt, dat men met de onkunde van anderen zyn voordeel wel mag doen, 20 — 37; dan, wyl dit voorstel wyd is, is het ten uitersten noodig, zulke regelen op te geeven, die men als bepaalingen van onzen pligt, noodzaakelyk hebbe te volgen: deeze regelen, hier, tot zeven in getal gebragt, worden naauwkeurig overwoogen, beredeneerd, en door zeer veele gevallen in den koophandel en zamenleevinge opgehelderd, 37 — 122.

—————— II. Proeve ter beantwoordinge van dezelfde Vraag, door . . . . X. Deel 1. stuk, bl. 123, waarin vooraf wordt betoogd, dat verscheiden redenen de menschen dringen tot de vorming van een gemeenebest, het welk steunt op een verdrag van onderlinge overeenkomst; door welk wetten worden gemaakt, uit welken bedryven volgen, die *Staatkundig* geoorloofd zyn, 125 — 128, en waaruit dan beweezen wordt, dat het staat-

ſtaatkundig geoorloofd zy met 's naaſten onkunde voordeel te doen, 128 — 130; evenwel mag dit niet altoos, en zonder bepaaling geſchieden, 130 — 135; des is dan hier de hoofdregel, dat men met deszelfs onkunde voordeel mag doen, indien zulks niet ſtrydig zy met dat *vertrouwen*, het welk hy billyk in ons mag ſtellen, 135, 136; dan, hier komt 't voornaamelyk op aan, *welk* dat vertrouwen zy, 't geen opgegeeven wordt, 137 — 148, en beſlooten met een onderzoek, of men de zedeleer des geweetens overal moet en kan vlegten in de bedryven van ſtaatkundige en burgerlyke eerlykheid, 149 — 152.

——— III. Antwoord van P. FRANCK op dezelfde Vraag. X. Deel 1. ſtuk, bl. 153, waarin zo de moeylykheid als de gevaarlykheid van een Antwoord op dit ſtuk te ſchryven, vertoond wordt, 155 — 159, en daarna de zin der vraage onderzogt, 160 — 170, welken de Schryver meent tot deeze drie zaaken te moeten brengen: eerst of het ooit geoorloofd zy zich van 's naastens onkunde te bedienen; ten tweeden, in welke gevallen; en ten derden, in hoe verre zulks vry ſtaat? 171. Ter oplosſinge van het *eerſte* ſtuk, ſpoort hy na, onder welke perſoonen de handel en wandel, eigen aan Maatſchappyen, plaats hebben, 177 — 180, waaruit deeze twee hunnen oorſprong neemen, 181 — 185, hoe dezelve toegaan, 185 — 191, waartoe de menſchen onderling handelen, 191 — 196, het welk behoort te zyn ten nutte van anderen, 196 — 202, op welken grond handel en wandel onder de menſchen rusten, 202 — 211, wat het weezen van dien handel en wandel zy, 211 — 218, en in welke gevallen

len de Openbaaring dezelfde taal als de Natuur spreekt, 218 — 226. Ter beantwoordinge van het *tweede*, toont hy in zes reijen van gevallen, waarin het geoorloofd zy, voordeel te doen met 's naastens onkunde, 228 — 260, beoordeelt daarna vyf anderen byzondere gevallen, 260.— 305. En ter oplossinge van het *derde*, stelt hy tien regelen ter neder, waarin hy doet zien, in hoe verre zulks vry staat, 305 — 358.

——————— IV. Antwoord van S. FORMEY op dezelfde Vraag, X. Deel 1. stuk, bl. 359. De Schryver oordeëlt, dat men eerst moet weeten, zal men de Vraag, of men met 's naastens onkunde voordeel mag doen, beantwoorden, volgens welk Leerstelsel men hier redenkavelt, en in welken stand men den mensch beschouwt, omtrent welke beide stukken hy bepaalingen maakt, 362 — 373; daarna bewyst hy, dat zulk een voordeel doen met 's naastens onkunde, geoorloofd zy, 374 — 393, doch in hoe verre hy daaruit voordeel trekken mag; 't geen door verscheiden voorbeelden opgehelderd wordt, 394 — 458.

OOGAPPEL. Zie *Gezigt*.

OOG. *Bericht wegens een zeer ongemeen toeval aan het linker Oog, overkomen aan, en medegedeeld door* J. BASTER, *met eene aanmerking van* HOFFMAN. XII. Deel in de Bericht. bl. 105. De Schryver bericht, dat hy in 't jaar 1764. eene verzwakking in het gezigt, en eenigen tyd daarna in 't linker Oog een volmaakte *Glaucoma* kreeg. Dan in 't jaar 1768. in sterke Zonneschyn Bloemen gezet hebbende, werdt hy overvallen eerst met eene ontsteking in dat Oog, die door eenige aange-

gewende middelen verdween ; doch daarna met een ongemeen toeval aan het zelve, verzeld van eene allergeweldigste pyn, naauwkeurig hier beschreeven, waarvan hy niet dan met verlies van het zelve herstelde, 106 -- 110. In eenen Brief van HOFFMAN, aan den Schryver gezonden, en hier bygevoegd, wordt een geval gemeld, het geen aan het voorige licht byzet, en de oorzaak des toevals aan de hand geeft, 110 — 115.

OPBLAAZING. *Aanmerkingen over de geneezinge van eenige langduurige Kwaalen, door eene onbekende heelkundige Operatie, by sommige Guineesche Negers in gebruik, door* D. H. GALLANDAT. VI. Deel 2. stuk, bl. 676. Als de Geneesmeesters van Kaap *la Hoe* de vrugteloosheid hunner geneesmiddelen verneemen in eenige, door den Schryver hier opgenoemde, Ziekten, neemen zy toevlugt tot de Operatie, die men *Emphysema*, of Opblaazing zou kunnen noemen, waarvan hy de wyze der bewerking met de verder toegereikte middelen beschryft, 681, 682. Daar nu deeze in de Beesten by ons met vrugt te werk wordt gesteld; maakt hy geen ongunstige gedagten van haare nuttigheid, als ze by onze Landsgenooten in gebruik gebragt wierdt, 686. Op de vraag, of hy de bewerking zelf gezien heeft, geeft hy zyn eigen getuigenis en dat van anderen ter staavinge op, 688 — 695.

——————— Dezelfde berigt eene Waarneeming, hem door G. TAKKENBERG van *Malembo* in *Afrika* gezonden, welke behelst de geneezing van eenen Neger-Jongen door de *Emphysema*, na dat andere middelen vrugteloos ge-

 bruikt

bruikt waren. VIII. Deel 2. stuk in de Berichr. bl. 235 — 238.

OPIUM. *Geneeskundige Proeve over het nuttig en schaadelyk gebruik van het Opium*, *door* J. Baster. V. Deel, bl. 437. Den toestand van den mensch in den slaap beschreeven zynde, 439 — 442, wordt aangetoond, wat de *Opium* als dan voortbrengt, ter aanwyzinge, wanneer, in welke Lyders en Ziekten zy voordeelig of schaadelyk is, 444 — 454, op dat men dit middel, dat nu allerheilzaamst, en dan een der schaadelykste Vergiften is, regt leere kennen en gebruiken.

OPVOEDING. I. *Verhandeling over de zedelyke Opvoeding der Kinderen*, *door* S. Formey, op de Vraag, door de Holl. Maatschappye in het jaar 1763. voorgesteld, naamelyk: *Hoe moet men het verstand en het hart van een Kind bestieren, om het te eeniger tyd een nuttig en gelukkig Mensch te doen worden?* IX. Deel 1. stuk, bl. 1. De Nuttigheid deezer vraage aangetoond hebbende uit het naauw verband van de zedelyke en lighaamlyke Opvoeding, 5 — 9, verdeelt de Schryver zyn Antwoord, volgens de leiding der opgaave, in *vier* deelen, naamelyk hoe moet men het verstand oefenen, het hart bestieren, hoe kan men den mensch gelukkig, hoe hem nuttig maaken? 10 — 15. Eer hy ter zaake komt, laat hy deeze aanmerkingen voorafgaan, dat de zedelyke Opvoeding onderstelt de bekwaamheid om ze te ontvangen, 15 — 23, doch dat 'er geen algemeene opvoeding is, 24 — 55, waarom men de best mogelyke opvoeding zoeken moet, 56 — 59, welke zich niet te veel verwyderen moet van de aangenoomen gebruiken, 59 — 66. Deeze zyn de eerste algemeene gronden.

Tot

Tot de zaak zelve tredende, onderzoekt hy eerst, wat het verstand is, 67 — 70, welks oefening zeer verzuimd of gebrekkelyk is, 70 — 72, en hoedanig de staat eens Kinds in zynen oorsprong zy, 73 — 76, als ook welke algemeene hinderpaalen de opvoeding van deszelfs aanvang af heeft, 76 — 86, hoedanige vorderingen een Kind in den beginne maakt, 86 — 88, en hoe nadeelig het misbruik der al te groote liefde voor de Kinderen is, 88 — 94, waarby het misbruik der al te groote toegeeflykheid gevoegd wordt, 94, 95. Zal men dan een begin maaken met hetzelve te bestieren, en iets doen, dat invloed op het verstand heeft; men moet het Kind allereerst een tydverdryf geeven, dat het zelve vervrolykt, 96 — 106, waarna men deszelfs gewilligheid moet aankweeken, 107 — 113, en wel onthouden, dat het gevaarlyk zy Kinderen te plaagen, 114 — 117. Daar onwilligheid zeer kwaad is, heeft men verscheiden middelen bedagt, om de verscheiden trappen van onwilligheid te boven te komen, 117 — 120, en niet min noodig zyn al die middelen, die ons leeren onze zorgvuldigheid voor de Kinderen wel te bestieren, bl. 120 — 126, met eene onderregting, hoe men Kinderen zal behandelen, die ziek zyn, of kunnen worden, 126 — 131. By tyds moet men beginnen hunnen wil te wederstaan, 131 — 140; maar hoe te doen als het Kind bang is voor sommige voorwerpen, 141 — 149, of afkeerig van zekere spyzen? 149 — 158. Zal men het dan dwingen en kastyden? Moet men kastyden? zo ja, met welke middelen dan? 159 — 168. Verkeerde middelen zyn liefkoozingen, redeneringen, vergelykingen van het eene Kind met andere, 162 — 176.

 Hoe

Hoe zal men dan kastyden? 176 — 186, niet uit kwaadheid, niet in drift, die schaadelyke middelen ter kastydinge aangrypt, niet dikwils, dezelve niet staaken als men ze begonnen heeft, nog daar na zelf verstoord blyven, 187 — 211. Ouders moeten nooit elkander hierin dwarsboomen, 212 — 2 5. Dan, hoe lang moet men kastyden? 215 — 219, of hoe de vergeldingen bestieren? want eenigen zyn gevaarlyk, doch anderen noodig om ter regter tyd, by tusschenpoozen, onverwagt te geschieden, tot nut en vermaak, 219 — 232. Tot den voortgang der Opvoeding behoort vervolgens, dat men hun gesnap, 235 — 239, hunne weetgierigheid, 240 — 257, en hunne letteroefeningen bestiere, by welke gelegenheid de huisselyke opvoeding, Stads- Kweek- en Kost-Schoolen beoordeeld worden, en de openbaare Opvoeding boven de huisselyke gesteld, 257 — 289. Hierop wordt onderzogt, welk het algemeen gebrek der huisselyke Opvoeding zy, 289 — 292, en hoe nadeelig deeze is, als ze door Ouderen gegeeven wordt, 293 — 297. Voorts, hoedanig een byzonder goed Leermeester zyn moet, 298 — 304, met de misbruiken van verscheiden Meesters te neemen, 305 — 309. Openbaare Opvoeding is dan beeter dan de huisselyke, 310 — 312. Maar hoe zal men der Kinderen neiging tot een beroep bestieren, 313 — 339, onder welke handen en gezelschappen hen toelaaten, 339 — 354, aan welke *Gouvernante* de Dochters vertrouwen, 355 — 364, hoe de Dochters opvoeden, 365 — 369, de onderlinge verkeering der Kinderen, en hunne speelen regelen? 369 — 379. De Schryver komt nu tot derzelver naderende meerderjaarigheid, 379 — 383, en stelt voor, hoedanig een *Gouver-*

neur

neur moet zyn, 384 – 390, de noodzaaklykheid van den Godsdienst voor Kinderen, 391 – 400, welke Kategiseermeesters te kiezen, 400 – 405, en hoe de Kinderen tot het Heilig Avondmaal te bereiden, 405, 406. Het stuk der Opvoeding, tot de bestiering van het Hart, dus verre gebragt hebbende, gaat hy *ten tweeden* over, om te spreeken over den invloed van het verstand op het hart, 407 — 416, willende, dat men allereerst het Kind leere het liegen haaten, 417 — 422, eerlyk te zyn, 422 – 431, weldadig, 431 – 437, geneigd tot vergeeven, 437 – 446, de welvoeglykheid in agt neemen, 446 – 455, aan elk ding zyne waarde geeven, 455 – 463, in alle gevallen zich onderwerpen, 463 – 471, en waare grootmoedigheid verkrygen, 471 — 477. Nu komt de Schryver *ten derden* tot den weg des Geluks voor Kinderen, en toont daarin het onderling verband van alle deelen des Geluks aan, 478 – 487, waartoe zy, dus opgevoed, nu hebben een opgehelderd Redenlicht, 487 – 490, den vrede des gemoeds, 491 – 494, de gezondheid, 494 – 498, de algemeene achting, 498 — 502, onafhanglykheid, 503 – 507, en de verwagting van het toekomend Geluk, 507 - 512. Eindelyk tot het *vierde* deel zyner Verhandeling overgaande, onderzoekt hy de Bron der nuttigheid, en toont aan de algemeene beginsels der nuttigheid van een deugdzaam Mensch, 513 – 521, die al het goed doet dat hy kan, 522 – 535, en wel op de beste wyze die hem mogelyk is, 535 – 548.

———————— II. *Verhandeling over de zedelyke Opvoeding*, ter beantwoordinge van dezelfde Vraag, door A. HULSHOFF, IX. Deel 2. stuk,

bl. 1. De Schryver bewyst eerst, dat de mensch eene goede Opvoeding noodig heeft, 3—8; waar toe behoort, *ten eersten*, dat men het verstand ophelder en verryke, het geen de grondslag van alles is, 9, 10, ten welken einde men de weetlust vroeg moet en hoe kan opwekken, 10 - 25; vervolgens toezien meer op de bondigheid, zuiverheid en vastheid van 't oordeel, dan op het getal van verkreege kundigheden, of ook op de geestigheid en levendigheid, 26 — 33; en ten derden, moet men hen doen letten op het doelwit, verband en schikking in verstandige opstellen, vooral als men Kinderen tot de Letteren opleidt, 33, 34; ook moet men jaaren en bekwaamheden wel onderscheiden, om het onderwys eenigzins daarna te schikken, 34-48. *Ten tweeden*, een Godsdienstig onderwys behoort tot de opvoeding, waartoe men eerst bevatbaare stoffen moet kiezen, 49 — 58, en wat daarin waarneemen, 58 — 65. ——— Het verstand des Kinds dus opgehelderd en verrykt zynde, moet men het Hart gaan bestieren, 65; ten dien einde eerst den smaak zuiveren en eenige aandoenlykheid inboezemen, 67 — 75, en daarna het bestuur over de laagere lusten tragten te bevestigen, 75 — 79: het geen gevolgd moet worden van byzondere deugden en pligten, 79 — 94. Het valt ligt over alle deeze zaaken Zedelessen te geeven; doch daar mede zyn de Kinderen nog niet gewonnen, en dus moeten 'er hulpmiddelen gezogt worden, die deeze zyn: dat men tragte het hart der Kinderen aan dat der Ouderen naauw te verbinden, 94 — 100; dat men zich ook bediene van belooningen en bestraffingen, welke regeling bygevoegd wordt, 100 — 104; dat Ouders door eigen voorbeeld voorgaan, 104, 105; en dat dit al-

alles vry wel zou toereiken, indien Kinders altoos onder het oog der Ouderen verkeerden, maar daar dit geen plaats altoos kan hebben, worden hier eenige voorzorgen bygedaan, 106 — 112. —— Aan deeze Verhandeling wordt een *Besluit* gehegd tot verdere opheldering, 113 — 120, waarmede dit Antwoord eindigt.

——— ——— ——— III. *Verhandeling over de Zedelyke Opvoeding*, ter beantwoordinge van dezelfde Vraag, door H. A. Chatelain. IX. Deel 2. stuk, bl. 1. (*). Hier wordt *eerst* onderzogt en beweezen, dat de zorg der opvoedinge van Kinderen een onvermydelyke pligt is; welke persoonen die zorg betreft; hoedanig hunne pligten moeten zyn; welke begaafdheden zy daartoe moeten hebben, 7 — 21; en hoedanig denkbeeld de Ouders van de Opvoeding moeten maaken, 21 — 26: voorts dat men evenveel zorg voor die der Meisjes als die der Jongens moet draagen, 27 — 29, met een onderzoek, of de openbaare of byzondere Opvoeding te verkiezen zy, 30 — 33. Na het afdoen deezer stukken, beschouwt de Schryver *ten tweeden* de opvoeding ten aanzien van het verstand; hy begeert, dat men zich benaerstigen zal om dat der Kinderen te kennen, 35 — 40, dat te vormen, 40, te zorgen voor, en te letten op het geen hunne inbeelding betreft, 41 — 50, hun geheugen, 50 — 56, reden, 56 — 65, oordeel, 65 — 69, smaak, 69 — 71, geest, 71 — 73, vernuft, 73, en zyn voordeel doen met hunne

(*) N. B. *Dit is het tweede cyffertal in dit stuk, loopende alle Cyffers deezer 5 Verhandelingen over dit Onderwerp, niet door, om dat men spoedshalve meer dan eene Verhandelinge te gelyk onder handen had.*

hunne ondervinding, 73 – 76; voorts hun verstand te verlichten door onderwys in noodige kundigheden, als leezen, schryven, cyfferen, de eerste weetenschappen, en beroep, 76 — 88, door de kennis van den Godsdienst, en hoe daarin van trap tot trap voortte- gaan, 88 – 107, waarna het tyd is om het verstand te versieren met andere weetenschappen en kunsten, enz. 108 — 112. De Schryver beschouwt nu *ten derden* de Opvoeding ten opzigt van het Hart; dat men moet tragten te kennen, 113, 114, alzo het afhangt van het verstand, 115, 116; waar door en hoe het wordt aangedaan, 116, 117; hoe het hart op het lighaam en verstand werkt, 117, 118; hoe het Temperament invloed heeft op het hart, 119 — 129; en dit weetende, met welke middelen men dat vormen, verbeteren, en volmaaken zal, 130 — 182, waarop het Geloof een magtigen invloed heeft, 183 — 203. Hierop beschouwt hy de Opvoeding ten aanzien der Manieren, 203 — 207; byzonder ten opzigte van het Lighaam, 207 — 210, 't verstand, 210 — 212, en het hart, 212 — 214: als mede met betrekking tot de verscheiden gelegenheden, waarin Kinderen zich bevinden kunnen, als in gezelschappen, aan tafel, in gesprekken op byzondere of openbaare Feesten, in Schouwspelen, 214 — 233, en in omstandigheden van vreugde, droefenis, voorspoed, tegenspoed, en omgang met menschen, 234 — 240. Eindelyk worden hier nog aangehegd eenige zaaken, die een gevolg der Opvoedinge zyn; by voorbeeld, dat men jonge Luiden moet vermaanen een Boezemvriend te zoeken, met de rede waarom, 241 — 251; dat men ze moet doen reizen, met de wyze hoe, en tot wat oogmerk, 252 — 271; dat men, hun een

be-

beroep opdraagende, dat afmaale, op dat zy weeten, hoe zich tot den Predikſtoel, Regtbank, Geneeskunde, Wapenen, Koophandel, Vrye- of Werktuigskunſten te ſchikken, 271 — 285; dat men de Zoonen en Dochters beſtiere, ten opzigte van het Huwelyk de pligten van Echtgenooten leere, en die der opvoeding der Kinderen, indien zy die hebben, 285 — 301; wanneer het tyd is zich zelven van de Vaderlyke zorgen te ontlasten, op eene wyze, die, 301 — 304, voorgeſteld, en waarmede deeze Verhandeling beſlooten wordt.

——————— IV. *Verhandeling over* dezelfde Vraag, door K. VAN DER PALM. IX. Deel 1. ſtuk, bl. 1 (*). De Schryver onderzoekt voornaamelyk deeze twee zaaken, welk menſch *gelukkig* en *nuttig* kan genoemd worden, en hoedanige middelen aangewend moeten worden, om het verſtand en het hart van een Kind daartoe te bereiden, 4, 5. In het eerſte onderzoek bepaalt hy wat geluk is, waaromtrent de begrippen der menſchen zeer onderſcheiden zyn, en toont, dat het zelve in deugdzaam en verſtandig te zyn, gelegen is, 6 — 11, ten welken einde het Verſtand en het Hart vroeg moeten beſtierd worden, 11 — 17, en wel in den *eerſten* tyd der opvoedinge, op die wyze als gemeld wordt, 18 — 41, met de middelen tegen de gebreken van dien tyd, 42 — 49. In den *tweeden* tydkring komen oneindige moeilykheden, van duizend wiſſelvalligheden verzeld, by de opvoeding voor, die den moed der Ouderen niet moeten uitbluſſchen, 50 — 65. Zal men dan

(*) NB. *Dit is het derde cyffertal in dit ſtuk, loopende ook deeze cyffers niet door.*

dan van den Zoon een Ambagtsman, Koopman, Kunst- of Weetenschap-beoeffenaar, dan wel een Krygsman maaken, men moet de wegen, 68 — 109, voorgesteld, inslaan; en om de Dochters niet te vergeeten, stelt de Schryver, wat ten opzigte derzelver te doen, 110 — 112. In den *derden* tydkring wyst hy aan, wat men verder ter beschaavinge der Jongelingen moet doen, naamelyk hun den Godsdienst, en de pligten tot den naasten, leeren, 114 — 128, het afleggen der vooroordeelen, 129 — 131, en het beteugelen der driften; waartoe dikwils straffen te pas komen; doch die geregeld moeten worden, 132 — 145, zo wel als de uitspanningen, gelyk ook het leezen van Boeken, met eene aanwyzing van welken, 145 — 149. Zyn thans in den Jongeling de driften sterker geworden, en openbaaren zy zich, als hovaardy, gramschap, wellust, afdwaaling, enz. men leere hem, hoe zich tot derzelver verbetering te gedraagen, 150 — 174. Zal hy thans de Studien aanvaarden, naar de Hooge School gaan, dan wel reizen; men neeme de hier voorgeschreeven regels in agt, 174 — 182. En zyn de Kinders nu tot naby het einde der Jongelingschap gebragt, dan is het tyd om de Ouders aan te wyzen, hoe men hen tot gelukkige en nuttige menschen zal maaken, elk in zyn Beroep, 182 — 185, en in het Huwelyk, 185 — 187; doch moeten dan Ouders voor hunne Kinderen eene Wederhelft kiezen? zo ja, welk eene dan? 187 — 193, met welks oplossing de Schryver zyne Verhandeling besluit.

——— V. *Verhandeling over* dezelfde Vraag, door . . . . . IX. Deel 2. stuk, bl.

bl. 1 (*). De Schryver vertoont hier de Jeugd in drie onderscheiden Tydperken, om dus aan te wyzen, wat tot de beginselen, voortgang en voltooijing der Opvoedinge vereischt wordt, 7. Hy maakt eenen aanvang met eene bepaalinge der levenswyze der Ouderen, vooral der Moeder, voor en na de geboorte van het Kind, 8 — 12; als dan eischt hy de opvoeding zelve vroeg te beginnen, 13 — 15; wanneer men tegen de verkeerde neigingen waaken, en de eerbied van het Opperwezen hun moet inboezemen, 16 — 18. In de verdere voortzetting der Opvoedinge, moet men de eerste beginselen der Weetenschappen inscherpen, en met hun te leeren leezen beginnen, de Christelyke Waarheden in het geheugen prenten, tot schryven en cyfferen aanzetten, enz. by welke gelegenheid voorkomen eenige aanmerkingen tot verbetering der Schooltjes, Schoolen en Schoolmeesteren, met een onderzoek, of het Fransch leeren in onze Schoolen ter beschaafdheid noodig zy, en hoe dezelven behoorden verbeterd te worden om Godsdienst en Zeden daar in te onderwyzen, 19 — 38. De Ouders, ter opvoedinge voornaamelyk verpligt, worden daartoe aangespoord, en voorgesteld, hoe zy, in de eerste tien jaaren, de Kinderen thuis houdende, dat kunnen doen, 38 — 42, waar toe behoort hun de pligten voor God, Ouderen, Meesteren, Bloedverwanten, en Overheden, tot een maatig, eerbaar, naarstig, zedig, voorzigtig, opregt, en nedrig leven, enz. voortestellen; op de gebreeken der Kinderen agt te geeven; de manier van straffen met maate en be-

(*) NB. *Dit is het vierde cyffertal in dit stuk, 't welk weder met bladz. 1. begint.*

beleid te verrigten; de zonden tegen te gaan; te waaken tegen onmaatigheid in fpys en drank; de kleeding, rust en flaap te beftieren; uitfpanningen te gunnen; tegenfpreeken en wreedheid in hen te dempen; derzelver vrees voor te komen; tegen onderlinge gefchillen toe te zien; de verkeering met Kinderen van kwaade zeden te beletten; en hen aan braave Dienstbooden alleen toetevertrouwen, 42 — 72. In het derde tydperk, handelende van de voltoojing der Opvoedinge, begint hy met die der Dochteren, en onderzoekt, of de befchaaving in Schoolen, en het Franfch leeren haar alleen nuttig maakt voor de burgerlyke Maatfchappye? en wat veel eer omtrent haar gedaan moest worden; dan hedendaagfch in ons Land gefchiedt, 75 — 81. Daarna de betere opvoeding der Zoonen ook in overweeging neemende, leert hy, wat ten hunnen opzigte moet verrigt worden: als men ze tot een ambagt fchikt, by welken Baas dan te zenden; of wanneer men van hen Dienstknegten of Dienstmaagden zal maaken; dan wel in den Koophandel, Krygsleven, Zeevaart, of Studien optrekken, 81 — 96. En dus voortgaande tot derzelver verfchyning in het openbaar, fchetst hy een voorzigtig gedrag, en een eerlyk leven met den naaften; verbiedt zich in te laaten in onvoorzigtige gefchillen, of ftoute vonnisvellingen over Staatszaaken, 96 — 101; geeft zyne gedagten op over het Huwelyk, reizen, uitfpanningen, dansfen, kolven, Biljardfpelen, *Bals*, *Asfemblées*, Treur- en Bly-Spelen, Muzyk, Schilderkonst, enz. 101 — 120, waar mede deeze Verhandeling, het nut onzer Landgenooten byzonder beoogende, ten einde loopt.

OVA-

OVARIA. C. A. KLOEKKOFF geeft een bericht van *eene Vrouw, overleeden aan ondraaglyke onbekende ongemakken*, die hy, na de opening, bevondt, hunnen oorsprong genomen te hebben uit eene zonderlinge verbastering der *Ovaria*. VI. Deel 1. stuk, bl. 436 — 438.

P.

PAAREL-WORM. *Waarneeming van den oorsprong der Paarel-Worm, met de daar uit komende goud-oogige Stinkvlieg, door* M. SLABBER. X. Deel 2. stuk, bl. 387. Deeze Vlieg is door REAUMUR niet aangetekend, weshalven men hier derzelver geslagtnaam, de eierlegging, het Diertje uit het Eitje gebooren, deszelfs voedsel, verandering in een Popje, en hoedanig deeze Vlieg daar uit voortkomt, beschreeven, met de waarneeming van anderen vergeleeken, en in Plaat verbeeld vindt, 387 — 412.

PADDEN (AMERICAANSCHE), PIPÆ. *Verhandeling over de voortteeling der Americaansche Padden of* Pipæ, *door* P. CAMPER. VI. Deel 1. stuk, bl. 266. Daar men den rug deezer Dieren vol levendige Jongen zag, stelde men vast, dat dezelve de Baarmoeder was, waar in ze, op deeze vreemde wyze, de Jongen teelde, 269. Veelen hebben dit onderzogt, doch niet gevonden, 270. Een geschenk van twee Padden uit *Surinamen* ont-

van-

vangen hebbende, gaf onzen Ontleeder gelegenheid, om de valschheid van het gemelde gevoelen uit de ontleding te ontdekken, 271 — 274; waarna hy eenige aanmerkingen over het gehoor onzer Padden maakt, 274 — 279, en daarop de inwendige Deelen der *Pipæ* hier in Plaat vertoont, en dezelve verklaart, 280 — 284.

PANBOORINGEN. *Waarneeming over de nuttigheid der herhaalde Panbooringen, als mede eenige aanmerkingen aangaande de kwetzingen van het Bekkeneel; of buitenvatig bloed onder 't zelve, door* J. VAN LIL. V. Deel, bl. 537. Een Jongen van 17 jaaren, gevallen uit eenen Boom, kreeg eene kneuzing op het rechter Opperhoofdsbeen, ruim halfwegen tusschen het voor- en achterhoofd, dat gevolgd werdt van Stuiptrekkingen met een aanhoudende snorking: hy is door drie trepaneeringen hersteld, 538 — 548. Verscheiden gevallen van buitenvatig bloed onder het Bekkeneel, door kwetsingen veroorzaakt, volgen hier op, 549 — 564.

PEES. *Geneezing van de gebrooken Pees van de regte Spier der Dye, door* F. WYNANTS. VIII. Deel 1. stuk, bl. 464. Een Man, gaande van de trappen in zyn huis, zyn linker Voet uitglydende, terwyl de hiel van zyn regter schoen aan de trap haakte, bevreesd voor eene vooroverstorting, boog zyn lighaam schielyk agterover, waar door hy het gemelde ongemak kreeg, 't geen onderzogt, verbonden, en daarna geneezen is, 465 — 474.

PEES VAN ACHILLES. *Aanmerking over het breeken der Peezen, voornamentlyk die van Achilles*, door J. VAN DER HAAR. V. Deel, bl. 311. Wat de Ouden niet, en de Laateren al gezegd hebben over het breeken deezer Peeze, 311 — 315. aangehaald hebbende, toont de Schryver in twee door hem behandelde gevallen, die, wegens hunne byzonderheden, aanmerkelyk zyn, dat deeze Pees kan breeken, en hoe geneezen worden, 315 — 328, waar by hy eenige aanmerkingen voegt, 328 — 333.

PEGELKUNDE. *Verhandeling over de Pegelkunde, zo als dezelve tot grooter volmaaktheid gebragt wordt door de Fluxie-rekeningen*, door D. KLINKENBERG. III. Deel, bl. 231. Zal men den waaren inhoud van een Vat vinden, zoo moet men den *cubiquen* inhoud van de ruimte, die tusschen den bult van de Duigen en de *cilindrique figuur* in de rondte van 't geheele Vat begreepen wordt, weeten, dat altoos onvoldoende berekend is; doch genoegzaam volmaakt door de *Fluxie*-rekeningen kan gevonden worden, 231, 232, gelyk dit duidelyk wordt getoond, 233 — 238.

PIPÆ. Zie *Americaansche Padden*.

PISTOOLEN. Zie *Snaphaanen*.

PISVLOEIJINGE. *Waarneeming eener Pisvloeijinge, binnen weinig dagen doodelyk*, door H. G. OOSTERDYK. XII. Deel in de Bericht. bl. 30 — 36. Een Man van 52 jaaren waterde, 14 dagen lang, ruim zo veel, als hy dronk. De Pis was bleek en helder; hy hadt geen Pyn in de

Lenden, vooraf geen ziekte gehad, zich nergens in te buiten gegaan, en geene Geneesmiddelen gebruikt. De Schryver, hem dus ontmoetende, gaf hem eenige middelen, die niets baatten; het wateren nam meer toe, en hy ſtierf eindelyk aan deeze ongemeen zeldzaame kwaal.

PLANEETS-PLAATS. *Korte Verhandeling over het vinden van een ſchynbaare Planeetsplaats, als deszelfs plaats uit het* centrum *van den Aardkloot te zien, bekend is, door* C. DOUWES. IV. Deel, bl. 506, die dit zeer eenvoudig oplost door de gemeene regtliniſche *Trigonometrie*, 507 — 512, en aanmerkt, dat zyn betoogde ſtuk voordeel kan geeven in het bepaalen der langte op Zee, en veel nut aan de *Geographie* toebrengen, 511, 512.

POEDER. (BEDERF-BEWAREND) *Onderzoek van een zeker voor bederf bewarend Poeder, in* Vrankryk *uitgevonden, door* J. G. LEHMAN. XI. Deel 1. ſtuk, bl. 324 — 336. Wyl men weet, hoe nuttig de bezitting van zulk een Poeder zou zyn, en een dergelyk, zynde een geheim van HERISSANT, ten geſchenke gegeeven is, door den *Abt* CHAPPE D'AUTEROCHE aan onzen Schryver, heeft hy hetzelve ſcheikundig onderzogt, hier opgegeeven, waar uit het beſtaat, en geleerd, hoe men Vogels met het zelve tegen 't bederf kan bewaaren.

PREDIKER IX. vs. 11. *De waarde der menſchelyke Pogingen op den toets geſteld, door* C. C. H. VAN DER AA, waar in 't geſchreeuw der geenen, die aan 't blind *Geluk* byster veel toeſchry-

ſchryven, wordt getoetst. I. Deel, bl. 436, 't geen *Salomo* nooit heeft toegeſtemd in den gemelden Tekst, 439 — 441. Hy meende egter niet, dat de arbeid onnoodig was, gelyk beweezen wordt, 442 — 450; maar dat bekwaamheid, hoe groot, niet altyd van gewenſchte uitkomst gevolgd wordt, waar voor veele redenen bygebragt worden, 451 — 458, welk beſlooten wordt met eene oploſsing op deeze volgende bedenkingen: Daar is egter geluk! hangt 'er veel van dat geluk af? ſtaat het al of niet onder Gods beſtier? zo ja, hoe is dan het geluk? hoe beſtiert God het, en naar welke regelen? 459 — 480, waar uit verſcheiden pligten vloeïen, 480 — 484.

PROFILEN. *Verhandeling over de Profilen der Veſtingen, door* N. YPEY. IV. Deel, bl. 269. De Profilen eener Veſtinge met de meeſte voordeelen te bepaalen, is een der gewigtigſte deelen in de Krygs-bouwkunde, 269. De een pleit voor hooge, 270, de ander voor laage Wallen, 271; dus het noodig is de *Profilen* wiskonſtig te bepaalen, 273. Hoe die te maaken op een natten Horizont, 275 — 282, hoe op een droogen, 282 — 289, aangeweezen hebbende, keert hy tot de Wallen te rug, die laag moeten gemaakt worden, als zynde de besten, 290 — 292.

PULVIS HYPNOTICUS. *Verhandeling over de bereiding en nuttigheid van het Geneesmiddel,* Pulvis Hypnoticus, *nevens eene aanmerkenswaardige Hiſtorie, en geneezinge eener langduurende Slaapeloosheid, door het gebruik van 't zelve, door* S. C. KRIEL. XII. Deel, bl. 31. De Slaapeloosheid, veeltyds een gevolg en overblyfſel van

zwaare Ziekten, doet de zwakken lang kwynen, en is niet wel door *Opium*, hun veeltyds gevaarlyk, te herstellen. Dit deedt onzen Schryver naar een beter middel zoeken. Onverwagt kreeg hy, door eene Verhandeling over een Poeder, uit *Mineralien* gemaakt, daar toe aanleiding, welks geheim hy daarna ontdekte, en hier bekend maakt, 31 — 33. De bereiding opgegeeven hebbende, staaft hy deszelfs kragten door de geneezing van een' Man van 50 jaaren, die met Slaapeloosheid bezogt, door geene andere middelen hadt kunnen geholpen worden, 34 — 44.

R.

REGENBOOG. (MAANS) *Zie Maan.*

REGENBOOG. (WITTE) *Zie Hemelboogen.*

REGT. (NATUURLYK) *Voorstelling nopens het beginsel, waar door men komt ter kennisse van het Natuurlyk Regt, door* A. PERRENOT. V. Deel, bl. 455. De Schryver, de HOLL. MAATSCHAPPYE ten dienste willende staan, kiest dit onderwerp uit, en geeft de reden daar van op, 455 — 457, doch wil de byzondere gevoelens van anderen aangaande den weg, hoe men tot het Natuurlyk Regt komt, hier niet verzamelen, 458 — 461; bewyst, dat 'er een beginsel tot hetzelve zyn moet, 462 — 465, en waar uit de mensch dat zal opmaaken, 466 — 469; ten welken einde hy

hy onderzoekt, wat natuur zy, 469, wat 's menschen vermogen, 470 — 475, en welke beginsels by den eersten mensch werkten, 476 — 480, die nog in alle menschen zyn, het geen ons leidt tot de orden aller dingen, 481 — 487, zo in de natuurlyke als zedelyke waereld, 487 — 493, welke orde pligten voorschryft, 493 — 503, en van wanorde onderscheiden is, 503 — 511. Eindelyk, wat de naam van Natuurlyk Regt leert, 511 — 515, welker oefening deugd, waarheid en wetten zyn, 515 — 525, en hoe men alle de menschelyke pligten zal beschryven, enz. 525 — 536.

RETRANCHEMENTEN. *Verhandeling over de Retranchementen*, *door* N. YPEY. X. Deel 2. stuk, bl. 3. De gevoelens van den beroemden DU VAUBAN, DE FEUQUIERE, DE CLAIRAC, en den *Marquis* DE SANTA CRUZ, omtrent de Linien, agter welke een Leger zich beveiligt, zyn hier opgegeeven, met byvoeging, dat LANDSBERGEN wel een Plan der *Bastions* aan een *Retranchement* getekend; doch de regelen, naar welken zy gemaakt moeten worden, verzweegen heeft, 3 — 7. Onze Schryver, ziende, dat het zelve ook van eene zeer zamengestelde gedaante is, heeft gearbeid, om eenander eenvoudiger soort van *Retranchement* uit te vinden, welks gesteldheid hy beschryft, en in Plaat verbeeldt, 8 — 16.

RHINOCEROS. S. GMELIN deelt eene *Waarneeming over den Rhinoceros of Neushoorn* mede. IX. Deel 3. stuk, bl. 632 — 636, waarin hy den twist der Natuurkundigen, of 'er twee soorten van die Dieren, dan maar ééne gevonden worden, on-

derzoekt, en daarna verklaart, waar van daan het zy, dat sommigen derzelven maar éénen, anderen drie hoornen hebben.

RIVIEREN. Antwoord van M. BOLSTRA op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, in het jaar 1753 voorgesteld: *In welke hoeveelheid zyn de Nederlandsche Rivieren, sedert den aanvang deezer Eeuwe, verzand? Wat is het middel om de zanden en slikken, die zich op derzelver bodem gezet hebben, van daar te verdryven, en derzelver meerder Verzanding voor te komen?* I. Deel, bl. 733. De Schryver legt tot eenen grondslag, dat de bodems der Rivieren thans meer dan voor 't jaar 1700. ryzen, 't geen niet anders dan gevaarlyke en kostbaare gevolgen kan hebben: hy bewyst het eerste uit de verzandingen, die men in de *Waal*, *Maas*, en *Merwede*, sedert dien tyd tot nu toe bespeurd heeft, 735—739, waar van men de schuld aan de *Leck* geeft, die zulks aan de doorsnyding van het *Pannerdensche Kanaal* heeft dank te weeten, 740; daarop bewyst hy uit verscheiden' Proeven, hoe veel de *Neder-Rhyn*, *Leck*, *Merwede*, *nieuwe Maas*, *de Mond der Zee*, en *Geldersche Yssel*, sedert het jaar 1700. verzand zyn, 741—750; ter welker wegneeminge hy de oude bekende middelen opgeeft, 751. Doch wyl ze niet voldoen, 755, toont hy eerst de nadeelen aan, die de doorgraaving van het *Pannerdensche Kanaal* veroorzaakt heeft, 756—758, en daarna eenige nieuwe middelen, om de verzandingen te voorkomen, 759—765.

ROTTE-

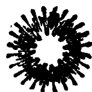
ROTTEKRUID. N. HOOYKAES bericht eene *Waarneeming, behelzende eenige zeldzaame en langduurige Toevallen, veroorzaakt door het inneemen van Rottekruid.* X. Deel 2. ſtuk, bl. 454 – 460. Een vrouw van 63 jaaren, waanende *Cremor tartari* te gebruiken, nam Rottekruid in, kreeg daarop zwaare toevallen, en daarna eene verſterving van het *Os Sacrum*, waar door zy, op den drieënvyftigſten dag daarna, ſtierf.

RUNDERSTERFTE. *Waarneemingen in de Runderſterfte, gedaan in den jaare* 1756 *en* 1759. *door* J. ENGELMAN. VI. Deel 2. ſtuk, bl. 955. Vyfenvyftig gevallen van kranke Beesten worden hier te boek geſteld, de toevallen der Ziekte telkens naauwkeurig beſchreeven, en daaruit eenige aanmerkingen getrokken. Deeze orde is 'er in waargenoomen, dat de Schryver in de eerſte plaats opgeeft de Beesten, die van de Ziekte herſteld, daarna die 'er door geſneuveld zyn; anderen, waar aan geene, ten minſten nietswaardige middelen waren aangewend; en eindelyk de zulken, waar aan middelen, ſchoon ter reddinge ongenoegzaam, gebruikt waren, 957 — 1015. Byvoegſels tot dit ſtuk vindt men in het VII. Deel 1. ſtuk, bl. 347 — 349.

———— *Nadere Verhandeling over de Runderſterfte*, betreklyk tot de voorige Waarneemingen, door denzelfden. VII. Deel 1. ſtuk, bl. 247. De Schryver geeft hier eerst de voorgaande, verzellende en volgende kentekens der Ziekte op, 248 – 264, plaatzende tuſſchen beiden telkens zyne aanmerkingen; hy beſchouwt daarna die Dieren, ontleed zynde, 265 – 275, en maakt daaruit eindelyk een

besluit op, waar voor men die Ziekte moet houden, en welke haare eigenlyke natuur zy, 275 295; waarna hy de oorzaaken derzelver nafpoort, 295 — 310, en welke hulpmiddelen hier tegen zouden te pas komen, 310 — 349.

——————— *Bedenkingen over de aansteekende Ziekte onder de Runderen, benevens eene aanwyzing, hoe de besmetting van dezelve, of uitgeroeid, of ten minsten derzelver voortgang gestuit zou kunnen worden*, door S. DE MONCHY. XI. Deel 1. stuk, bl. 351. De Schryver stelt, dat het eene aansteekende Ziekte zy, 354, van denzelfden aart, doch in allen niet even hevig, en welke niet verkreegen wordt, ten zy 'er eene zekere vatbaarheid in het lighaam der Beesten, en eene Smetstof zyn, van buiten in het zelve aangevoerd, 355 — 361; daarna, welk middel 'er zoude moeten zyn, om dezelve uit het lighaam te dryven, of afteweeren, 362, 363; en hoeverre men in de ontdekking van dat middel gevorderd is, 363 — 367; waar uit besllooten wordt, dat 'er weinig hoop is een regt tegengift te zullen vinden, en zo al, hoedanig dat zal geschieden, 367, 368; des schiet 'er niets over, dan den invoer van besmet Vee te verbieden, en de besmetting te weeren, 369 — 379; met een byvoegsel, dat de raad van LANCISIUS, na 't jaar 1714. gegeeven, thans door de *Engelschen* gevolgd, eene goede uitwerking heeft, 379 — 384.

S. SCHEUR-

S.

SCHEURBUIK. A. v. GHERT geeft een wonderlyk geval op in *eene Vrouw van 56 jaaren, die door Scheurbuik veele knobbels*, in Plaat hier verbeeld, *op het hoofd kreeg*, en welke derzelver gevolgen waren. VI. Deel 2. ftuk, in de Bericht. bl. 3 — 8.

SLAGADER. *Geneezing van twee gekwetfte Slagaders*, *door* P. SANNIE, III. Deel, bl. 575. Het eerfte geval droeg zich toe in een' Man, wiens Slagader, in het onderfte gedeelte des Arms, daar men gemeenlyk de Pols voelt, gekwetst was, die in 26 dagen geneezen werdt, 575 — 581; en het ander in een' Man, wiens Pols-Slagader, aan de rechter hand getroffen, mede herftelde, 581 — 592. De Spalken en andere Werktuigen, ter geneezinge gebruikt, zyn in Plaat verbeeld en befchreeven, 593 — 597.

SLINGER. *Proefneemingen over de langte van den enkelen Slinger te Leiden*, *door* J. LULOFS. III. Deel, bl. 419. Na den aart der Slingers en de Proeven daaromtrent, elders door anderen genoomen, gemeld te hebben, 419 — 426, befchryft de Hoogleeraar, waar, hoe omzigtig, en met welke Inftrumenten en Bollen hy zyne Proeven heeft gedaan, 427 — 437; met veele moeite bepaalde hy de langte van den Slinger, vol-

gens den *Rhynlandschen* en *Paryschen* voet, 437 — 448, de gedeeltens der schommelingen, 448 — 451, het juist getal slingeringen binnen zekeren tyd, 451 — 457, en welke slingers best zyn te neemen, 458 — 462; waarna hy veertien Proeven nam, 463 — 492, en daaruit, na eenige verbeteringen aan ieder Proeve gedaan te hebben, 492 — 495, een besluit trekt omtrent de langte des slingers, 496 — 506; 't geen onder andere nuttigheden deeze heeft, dat de Nakomelingen altoos de *Rhynlandsche* maat uit deeze Proeven kunnen wedervinden, als ze mogt verlooren gaan, 507, 508.

SLOKPYP. I. *Geneeskundige Verhandeling door* M. VAN GEUNS, ten antwoord op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, gedaan in het jaar 1768, naamelyk: *Welke zyn de oorzaaken van de beletle Doorzwelging in de Slokpyp, dewelke langzaam geboren word, en doorgaans doodelyk is? Welken zyn de redenen, waarom dezelve nu veel meerder dan voorbenen voorkomt? en door welke middelen is zy voor te komen, en te geneezen?* XI. Deel 1. stuk, bl. 1. Dit onderwerp is van zeer veel gewigt, 3, 4, en kan niet wel regt overwoogen worden, ten zy men *eerst* geeve eene beschryving van den Slokbuis, deszelfs veiligste legging, samenstel, werking, aanhegting, byleggende deelen, derzelver ronde en *Vesaliaansche* Klieren met de overige aanleggende deelen, waaruit men de *Pathologische* beschouwing der Ziekten, waar aan dit deel onderworpen is, beter bepaalen en verstaan kan, 9 — 25, waarop volgt, wat de beroemdste Schryvers daarvan geschreeven hebben naar tydsorde, 25 — 39, 't geen aanleiding

ding geeft ter nadere bepaalinge deezer kwaale, 39 — 43. Daarop wordt *ten tweeden* de belette doorzwelging in haare verfchillende zitplaats, oorzaak en zwaarheid, ondervindelyk verhandeld, en in foorten afgedeeld; des men hier melding vindt gemaakt, by voorbeeld, van deszelfs kramp-agtige toeknyping, opzwelling der Slymkliertjes, droogte en inkrimping, verenging wegens eene verharde zelfftandigheid, toedrukking enz. 44 — 91. Waarna de Schryver *ten derden* de meerdere algemeenheid der belette neerzwelging in onze tyden, uit de aanleidende oorzaaken, waarfchynlyk aanwyst, 92 — 108. *Ten vierden* wordt hierop overwoogen de geneeswyze deezer kwaale, en wel bepaaldlyk, wat men by verflapping, toeknyping, droogten, hardigheden, enz. den Lyder zal toedienen, 109 — 122. En eindelyk *ten vyfden*, worden hier ten befluite medegedeeld tien Ontleed- en Geneeskundige Waarneemingen omtrent de belette Neerzwelging, die een groot licht aan de verhandelde zaaken byzetten, 123 — 170, waaraan gehegd is eene verklaaring der Afbeeldingen, in de Plaaten voorgefteld, 171 — 176.

——— II. *Verhandeling*, ten antwoord op dezelfde Vraag, door A. P. NAHUYS. XI. Deel 1. ftuk, bl. 177. De befchryving des Slokdarms en deszelfs ziekte, hier bedoeld, opgegeeven hebbende, 182 — 186, fpoort de Schryver de oorzaaken derzelve na, geeft tot dat einde eerst agt op de uitwendige groote gezwellen, in de nabuurfchap des Slokdarms tegennatuurlyk voortgebragt, op eene verharding of uitzetting der Long en Rugklieren, 't geen door voorbeelden wordt opgehelderd, 187 — 194, en let daarna op de in-

wen-

wendige, by voorbeeld, op spons- en knobbelagtige Uitwassen, Knoest- en Kanker-gezwellen, Gezwellen in hun eigen vlies besloten, Slag- en Aderbreuken, verstyving of verstopping der Spiervezelen, 194 — 205. Daarop laat hy volgen de tekenen, waar uit men zal oordeelen, welke der gemelde oorzaaken een Lyder heeft, 208 — 215, en welke daar toe aanleiding geeven, 216 — 225. Ter geneezinge overgaande, stelt hy eerst voor, welke de behoedmiddelen zyn, om zich van deeze Ziekte te bevryden, en welke geneesmiddelen men hun, die 'er reeds door aangetast zyn, zal toereiken, 225 — 250.

——— *Waarneeming aangaande eene moeilyke Doorzwelging, veroorzaakt door eene drukking op den Slokdarm, door* L. ROUPPE. XI. Deel 1. stuk, bl. 251. Drie gevallen van eene moeilyke Doorzwelging, met eene naauwkeurige beschryving, zo van den loop der Ziekte, als der waarneemingen, in twee deezer drie geopende Lyken gedaan, waar uit de aart der kwaale meer opgehelderd wordt, geeft ons de Schryver hier aan de hand. Het eerste geval vindt men, 251 – 276, het tweede, 277, 278, het derde, 278 — 312; met eenige aanmerkingen over deeze waarneemingen, 312 — 323.

——— *Verhaal van eene belette Doorzwelging, door* G. BRUGMANS. XII. Deel in de Bericht. bl. 13 — 17. Dit geval droeg zich toe in een' Man van 51 jaaren, wiens kwaal hier beschreeven wordt, met de ontleding; na den dood geschied.

— Een

———— Een tweede geval in een' Man van 56 jaaren, door denzelfden beschreeven, op gelyken trant, bl. 18 — 20.

SLYMGRAVEEL. *Korte Aanmerkingen over het zogenaamde Slymgraveel, door* J. VAN DER HAAR. X. Deel 2. stuk, bl. 17. Men losse witte, geelachtige, onklaare, en eenigzins stinkende Pis, die, koud geworden zynde, een zinksel wit, geel, of graauwachtig, klevende als dik snot aan het glas, voortbrengt; dan noemt men dat Slymgraveel. Eenige hebben naar de reden verkeerd geraaden, doch anderen die getroffen; dan de eerste oorzaak heeft, zo veel men weet, niemand tot nog toe in een helderen dag gesteld, 17, 18. Onze Schryver heeft derhalven hierop naauwkeuriger gelet, duidt aan, welke menschen die stoffe loozen, en waar van daan zulks kome, 19 — 28, welk gebrek niet door in- maar uitwendige, hier opgenoemde, middelen te herstellen is, 18, 19.

SNAPHAANEN. L. S. DE CREUTZNACH deelt een geheim mede, *om alle Snaphaanen en Pistoolen zoo te bereiden, dat men 'er zeer verre mede schieten kan.* VI. Deel 1. stuk, bl. 365, 366.

STAARTSTER. *Berekening van eenige* Formulæ, *ter bepaalinge van den afstand eener Comeet van de aarde, in vier Waarneemingen gegeeven, door* J. J. BLASSIERE. X. Deel 2. stuk, bl. 88. Hier zyn de gevoelens der Ouden omtrent de Comeeten kortelyk geboekt, en die der Laateren bygedaan, 88 — 91. Men pryst de afpassing van DE LA CAILLE, als de beste, 91; doch

doch, om met geen *cartering* te doen te hebben, zyn andere eenvoudige *Formulæ*, ter bepaalinge van den afſtand der Comeet van de Aarde, door den Schryver uitgevonden, en hier opgegeeven, 92 — 132.

——— *Kort bericht wegens eene Comeet-Sterre, die zich in den jaare* 1757 *of* 1758. *volgens het Syſtema van* Newton, Halley, *en andere Sterrekundigen, zal vertoonen, door* D. Klinkenberg. II. Deel, bl. 275. Het is waarſchynlyk, dat de Comeet, die in Aug. en Sept. 1682. vernomen is, in January van 1757. of 1758. volgens eene hier gemaakte berekening, 278 — 316, wederom gezien zal worden. De plaatſen van derzelver verſchyninge in alle Maanden zyn opgegeeven, 317, 318.

——— *Aanmerkingen over den loop der Staartſter, die eerlang verwagt wordt, en in 't jaar* 1682 *verſcheenen is, door* J. Schim. IV. Deel, bl. 490. De wegen der Staartſterren, door Newton gevonden, ontdekken niet, hoe veele jaaren zy noodig hebben, om eens om de Zon te loopen, 491; men moet dat dan vinden door den eenen weg met den anderen te vergelyken, 492. Den loop der verwagt wordende Sterre berekend hebbende, 494 — 505, beſluit de Schryver, dat deeze Staartſterre aan groote beroeringen in haaren weg onderhevig is, en naar gedagten nog wel eenige Eeuwen lyden zal, eer men den netten tyd haarer verſchyningen in 't naaſte punt zal durven voorzeggen.

— *Ver-*

——— *Vervolg van Aanmerkingen over den loop der Staartster, die onlangs verwagt geworden, gezien, en ook in het jaar* 1682. *verscheenen is, door* J. SCHIM. V. Deel, bl. 405. De Waarneemingen, door DE LA CAILLE op deeze Staarster gedaan, noopten onzen oplettenden Waarneemer kragtig, om te bepaalen de gedaante en stand van den weg, door dit hemelsch lighaam bewandeld, 406; welke berekeningen, 407 — 415, gevonden, en beslooten worden met de oplossing eener zwaarigheid, die men zou kunnen maaken ter voorwendinge, dat ze dezelfde niet zy, die in het jaar 1682. verscheenen is, 415 — 423.

——— *Waarneemingen van de Staartsterre, welke zich vertoond heeft in 't jaar* 1759, *gedaan te Leiden door* J. LULOFS. V. Deel, bl. 225. Daar nooit een Staartsterre meer de aandagt der Sterrekundigen verdient, of hun verlangen naar haare wederkomst meer gewekt, en aan de verwagting voldaan heeft dan deeze, 225, 226; oordeelde de Hoogleeraar, der moeite overwaardig, de wyze haarer vertooninge te *Leiden* te beschryven, 226 — 236.

——— P. H. OHDEM geeft een bericht *van den loop eener Staartsterre, te Batavia waargenoomen*, van 29. Maart tot 31. Mey 1759, staande, in het begin, boven en bezuiden eene vaste Ster van de vierde grootte aan den buik van *Aquarius*, en zyne Waterkruik. VI. Deel 1. stuk, bl. 421 — 435.

— *Waar-*

——————— *Waarneeming van eene Comeet, in April en Mey* 1766, *aan de Kaap de. Goede Hoop gedaan, door* P. H. EKSTEEN. XII. Deel in de Bericht. bl. 121, 122. Zy vertoonde zich den 25. April benoorden het Oosten, en is in het laatste van Mey verdweenen.

STERREKUNDIGE STOFFEN. *Verhandeling over eenige Sterrekundige Stoffen, door* N. YPEY. VIII. Deel 1. stuk, bl. 13 — 32. Zeven byzondere Vraagstukken, betreffende de Sterrekunde, worden hier voorgesteld en opgelost.

STEDE-HOUT. Zie *Hout.*

STEENEN. H. D. GAUBIUS bericht, *dat eene jonge Dochter te* Lekkerkerk, *van* 28 *jaaren, verscheiden Steenen uit den* Uterus *ontlast heeft*, die hier in Plaat verbeeld zyn. III. Deel, bl. 603 — 610.

——————— J. BOTH HENDRIKSEN deelt mede eene beschryving en afbeelding in Plaat van *eene zonderlinge en zeer gelukkige loozing van twee Steenen, door een' Jongman van* 28 *jaaren.* VIII. Deel 2. stuk in de Bericht. bl. 256 — 259.

STEENEN EN STEENVOEGEN. L. S. DE CREUTZNACH geeft aan de hand eene Compositie, om de *Steenvoegen, en de Steenen zelve*, 't zy in Kelders, Fonteinen, of Gebouwen onder water of boven gronds, zodanig digt en vast aan malkanderen te lymen en te stoppen, dat het tegen water, lugt en warmte altoos digt blyft, en nooit zal barsten. VI. Deel 1. stuk, bl. 362, 363.

— Nog

——————— Nog een diergelyke sterke Steenlym, om voegen tusschen Hardsteenen, 't zy onder of boven gronds, waterdigt te maaken, als mede yzere Bouten en Staaven in den Steen, in stede van met Lood, vast te zetten, bestand tegen water, lugt en warmte, en niet barstende. VI. Deel 1. stuk, bl. 363, 364.

STINKVLIEG. Zie *Paarel-Worm.*

STOMMIGHEID. J. VAN IPEREN geeft bericht *eener geneezing van Stommigheid in twee jonge Juffers door het botzen van, en door het hoesten en lachen op een Postwagen*, met de redenen deezer herstellinge, IV. Deel in de Bericht. bl. 3 — 20.

STRAND TE PETTEN. Antwoord van M. BOLSTRA, op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, in het jaar 1754. voorgesteld, naamelyk: *Welke zyn de waare oorzaaken, dat het Strand by Petten en de Hondsbossen sedert eenige jaaren zo aanmerkelyk is afgenomen? Wat is het beste middel, om het Strand te dier plaatse te bewaaren, en te doen aanwinnen?* II. Deel, bl. 637. waarin beweezen wordt, dat dit afneemen van het Zeestrand reeds in of voor 't jaar 1413, doch sterker na 't jaar 1700, aldaar geweest zy, 639, waar van verscheiden oorzaaken opgegeeven worden, 640, 641, en wat men uit dien hoofde heeft moeten doen, 641, 642; waarna de Schryver de beste middelen opgeeft, om het tegenwoordige Strand te bewaaren, en verder te doen aanwinnen, 643 — 650. Om het gevaar van deezen afsly-

tenden Zee - Oever duidelyker te toonen, geeft hy in eene Kaart de tekening van den ouden en tegenwoordigen toestand des Strands op, 651, 652.

T.

TABAKS-ROOK IN DE DARMEN TE BLAAZEN. Zie *Darmen*.

TAND. J. C. PALIER heeft aan de MAATSCHAPPYE *de afbeelding van een Tand, die in een monstreus Kakebeen gezeeten hadt*, gezonden. XII. Deel in de Bericht. bl. 118.

TEELDEEL MET KANKER AANGETAST. Zie *Kanker*.

TEELDEELEN. *Beschryving der tegennatuurlyke Teeldeelen van een Mansperfoon, in het huis der vreemde Weezen te Zwolle, en een Werktuig om de Pis te vangen en op te houden, door* J. VELTKAMP. XII. Deel in de Bericht. bl. 135 — 140. Men liet deezen Persoon, van 28 jaaren, Vrouwen-klederen draagen, schoon hy een zwarten baard hadt, dat den Schryver aanspoorde om de reden deezer vertooninge te weeten. Hy geeft daar van eene beschryving, en wyl de Magistraat besloot den wanschaapene Mans-klederen te doen draagen, dagt hy een hier beschreeven en afgebeeld Werktuig uit, om de Pis te vangen.

TEER-

TEERLINGSCHE VERGELYKINGEN. *Nieuwe bespiegeling en ontcyffering der Teerlingsche Vergelykingen*, *door* W. O. REITZ. III. Deel, bl. 239. De moeilykheid en onzekerheid om de hoedanigheid der Wortelen eener Vergelyking, als de naaste Paalen, tusschen welke elk dier Wortelen begreepen is, uit te vinden, heeft den Schryver, wien het gelukt is, alles omtrent de Teerlingsche Vergelykingen, in getallen voorgesteld, tot vaste en ligte regelen te brengen, aangenoopt die uitvinding openbaar te maaken, 239, 240, welke hy ter neder stelt, 240—287; en daar van twaalf voorbeelden opgeeft, 287—314, met een naberigt tot staaving der gelegde gronden, 315—320.

——— *Verhandeling, waarin uit den aart zelfs der Teerlingsche Vergelykingen getoond word, welke de redenen zyn, waarom er voor de drie Wortels dier Vergelykingen geen algemeene* Formulæ *kunnen gegoeven worden*, *door* J. J. BLASSIERE. VIII. Deel 1. stuk, bl. 197—220, welk stuk, hier uitvoerig berekend, ingerigt is ter opheldering van een Onderwerp, welk de aandagt der Wiskunstenaaren opgewekt heeft, geduurende de twee Eeuwen, dat de Regel van CARDANUS bekend is geweest.

TREPANEEREN. *Verhandeling over het Trepaneeren ter geneezinge van verzweering en bederf in het Scheenbeen*, *door* J. VAN DER HAAR. V. Deel, b. 334. Dat de Ouden hier van gesprooken, maar weinige voorbeelden opgegeeven hebben, schoon deeze *Operatie* ter geneezinge van inwendinge verzweeringen somwylen onvermydelyk

 is,

is, beweert de Schryver zo uit getuigenissen van laatere Geneesheeren, als uit eigen ondervinding in een aanmerkelyk geval, 335 — 344. Hy staaft dat nog door een ander, 344 — 346, welk alles hem aanleiding geeft tot een onderzoek, waar van daan deeze Beengebreken hunnen oorsprong neemen, 346 — 353.

TURFBOUW. *Korte Verhandeling van den Turfbouw, en den wederaangroei van het Veen, zo als die byzonder in de* Langstraat *plaats heeft, door* J. ZEYLMANS. XII. Deel in de Bericht. bl. 46. De wyze, hoe men in de *Langstraat* Turf maakt, beschreeven hebbende, 48 — 51, volgen verscheiden ondervindingen en waarneemingen van den wederaangroei der Veen - Aarde; van de wyze hoe zulks toegaat, en hoe langen tyd 'er noodig is, eer het Veen zyn volkomen rypheid ontvangen heeft, 51 — 57.

TWEELINGEN. *Beschryving eener verlossinge van Tweelingen, die met het bovendeel hunner hoofden waren aaneengegroeid, door* P. SANNIE. IV. Deel bl. 376, die eene Vrouw zullende verlossen, twee Kinderen aaneengegroeid ontdekte, welke, gebooren zynde, dood waren, 377 — 381. Daar dit het eerste geval is van aaneengegroeide Tweelingen, in den tyd van 27 jaaren, waarin hy veele Vrouwen verlost heeft, heeft hy deeze doen aftekenen, beschreeven, en in Plaat verbeeld, 383 — 385.

V. VA-

V.

VAGINA. Zie *Baarmoeder*.

VAL DER EERSTE OUDEREN. *Onderzoek der Middelen, welke de Goddelyke Voorzienigheid, volgens het oordeel van sommigen, hadde kunnen gebruiken, om den Val onzer eerste Ouderen te verhinderen, door* C. C. H. VAN DER AA. I. Deel, bl. 329, waarin de volgende bedenkingen: God heeft den grootsten afkeer van de zonde; Hy kon den Val niet dan met afkeuring aanzien; Hy kon den Val belet hebben, nogthans heeft Hy den Val niet belet, 330; Hy hadt die kunnen voorkomen, door de Voorouders zonder verstand en vryheid van wil te scheppen, 334; of het gebruik van hun verstand gelaaten, doch de vryheid op dien tyd, wanneer ze dezelve wilden misbruiken, ontnoomen hebben, 343; of waarom heeft Hy hun verstand niet verhevener en doordringender gemaakt, om de natuur van goed en kwaad aanstonds te kunnen onderscheiden, 344, 345; waarom hen zo wel niet als de goede Engelen in het goede bevestigd, om den val te voorkomen, 347; waarom den wil van hun beiden niet gedwongen om de voorslagen van den Duivel te veriedelen, 349; waarom niet hen onmiddelbaar of door eenen Engel tegen het bedrog gewaarschouwd, 350; of den Boom der Kennisse niet geschaapen, of aanstonds uitgeroeid; of voor den mensch ongenaakbaar gemaakt, 353; of den

Duivel niet geschapen, ten minsten de verleiding hem niet toegelaaten, 360; of met zyne almagt den Val geweerd, 364; waarom den mensch niet beter bezorgd, en 'er *Eva* alleen aan opgeofferd, 366; of waarom den mensch niet gesteld in andere omstandigheden, die den Val onmooglyk maakten, 367 — 369, worden opgelost, en van alle zwarigheden ontheven.

VEELHOEK. *Verhandeling over de beginselen, op welke het* Problema, *om een gegeeven Veelhoek met het meeste voordeel te versterken, is gegrond, door* N. YPEY. III. Deel, bl. 134. In dat geval moet de *Flancq* regthoekig op de *Linie* van *Defensie* staan, en de grootste *Flancquen*, halve Keelen, en Bolwerkshoeken, ieder in het byzonder genomen, de beste zyn; welke leden, met de gegeeven *linie* van *defensie*, alle de overige deelen van een gegeeven Veelhoek bepaalen, en buiten welke geene andere zyn, waarvan de sterkte der Vestinge afhangt: Dus is ieder Veelhoek best versterkt, als 'er alle deeze voorwaarden, zo veel mogelyk is, in gevonden worden, 135, het geen beweezen wordt, 136 — 146.

——————— *Meetkunstige Verhandeling wegens sommige hoedanigheden der reguliere Veelhoeken, door* J. F. HENNERT. V. Deel, bl. 237. Eene Oplossing op een voorstel van den Heer CRUDS wordt hier opgegeeven, en beweezen, dat de eer der uitvindinge niet aan een' *Zwitser*, volgens de *Trevouxsche* Schryvers, maar aan een' *Hollander* toekomt, 237 — 256, waar by een Aanhangsel ter opehelderinge komt, 255 -- 257.

VENUS.

VENUS. *Waarneeming der bedekking van* Venus *door de Maan, den 27. July 1753., gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. De ingang, niet de uitgang der Planeet werdt, wegens den met wolken betrokken Hemel, waargenomen, op eene wyze, die den door anderen vastgestelden dampkring der Maan niet zeer begunstigt. I. Deel, bl. 382 — 384.

——— *Verhandeling, beneffens de naauwkeurige algemeene en byzonder Afbeeldingen van den overgang der Planeet* Venus *voorby de Zon, den 6. Juny 1761. door* D. KLINKENBERG. VI. Deel 1. stuk, bl. 285. Deeze berekeningen zyn opzettelyk met groote aandagt gedaan, om daeruit te bepaalen, hoe verre de Zon en de Aarde *in een bekende maat* van malkanderen staan, wyl men, hoe veel werks daartoe door Ouden en Laateren, hier genoemd, reeds gedaan is, noch geene algemeene goedgekeurde en overeenstemmende rekening verkreegen heeft. Dit verschynsel is nog maar éénmaal, en maar gedeeltelyk, den 4. December 1639. in *Engeland* gezien, en zal den 6. Juny 1761. voor de tweede reis op verscheiden plaatsen, alle hier berekend, en deszelfs vertooning op den Aardkloot in Plaat verbeeld, by gunstig weder, gezien worden, 285 — 326.

——— *Verhandeling en Aanmerkingen over verscheide Uitrekeningen en Waarneemingen van den overgang van* Venus *voorby de Zon, den 6. Juny 1761. door* denzelfden. VI. Deel 2. stuk, bl. 874. De uitkomst van dit Verschynsel heeft doen zien, dat de Zon- en Planeets-Tafelen van HALLEY het naaste aan de waarheid zyn gekomen,

men, het geen den Schryver aangespoord heeft de byzondere uitrekening, naar de *Theorie* van HALLEY, te hervatten, en het verschil van deeze en andere uitrekeningen met malkanderen, en met de waarneemingen te vergelyken, zo als hy ter deezer plaatse doet, 875 — 922, waar uit nuttige gevolgen afgeleid worden, 913, 914. Noch een Nabericht, tot dit Stuk behoorende, is geplaatst in de Berichten van dit stuk, bl. 91 – 94.

——— *Waarneeming van* Venus *op de Zon, den 6. Juny 1761., gedaan te Leiden, door* J. LULOFS. VI. Deel 2. stuk, bl. 869. Dit lang verwagt aanmerkelyk Verschynsel heeft de Hoogleeraar wegens betrokken lugt niet volkomen kunnen zien. Van het waargenoomene geeft hy egter verslag, waarin hem iets verwonderlyks ten opzigte van den rand der Planeet is voorgekomen, 871 — 873.

——— W. O. REITZ heeft, behalven de berekening van anderen omtrent *den loop van* Venus *voorby de Zon*, den 6. Juny 1761. nog eene andere oplossing hier gegeeven, naamelyk, *de wyze, hoe men de middellyn van* Venus *uit de drie gestelde Palen, zonder* Surdische *getallen, kan vinden.* IX. Deel 3. stuk, bl. 40 — 43.

——— *Waarneeming over den schynbaaren loop van* Venus *over de Zonne-schyf in zyn begin, midden en einde, den 6. Juny 1761. gedaan te Batavia, door* J. M. MOHR. VII. Deel 1. stuk, bl. 380 — 391. waarin berigt wordt, met welken toestel men het begin, midden en einde van dit zeldzaam Verschynsel gezien heeft, dat deswegen in Plaat verbeeld is.

——— *Waarneeming van* Venus *by haaren uitgang van de Zonne-schyf, gedaan den 4. Juny 1769. te Batavia, door* J. M. MOHR. XII. Deel in de Bericht. bl. 123 — 130. Na een bericht gegeeven te hebben van de Werktuigen, tot deeze gewigtige Waarneeming gebruikt, tekent de Schryver alleen het tydstip van den uitgang des Planeets aan, wyl een betrokken lucht hem geweigerd heeft den ingang derzelver te laaten zien.

VERDEELDHEDEN. *Onderzoek of de Verdeeldheden iets ten nadeele van het Christendom bewyzen, door* C. C. H. VAN DER AA. VI. Deel 2. stuk, bl. 931. Men kan omtrent dit stuk veele vraagen doen, en zy zyn reeds gedaan, naamelyk, of het niet te wenschen was, dat 'er nooit valsche Leeraars of Verdeeldheden over de Leer in de Kerk geweest waren? of die sommigen niet doen denken, dat de Heilige Schrift niet duidelyk, ten minsten niet duidelyk genoeg is geopenbaard? of dat denkbeeld voordeelig is voor het Christendom? of scheuringen niet nadeelig zyn voor Gods heerlykheid? 932 — 934, welke bedenkingen door den Schryver naauwkeurig en uitvoerig worden opgelost, 934 — 954.

VERDRONKENEN. (HERSTELLING EENS) *Bericht nopens eenen Verdronkenen, door het aderlaten in de Hals-Aderen hersteld, door* G. TEN HAAFF. VI. Deel 2. stuk, bl. 696. De Schryver, aangemerkt hebbende, welke lighaamsdeelen inwendig by eene verdrinking meest beleedigd worden, en wat anderen daar tegen aangeraaden hebben, 698, verhaalt een geval van een' Man, voorover van een Schip in het water gevallen, terstond

gezonken, een kwartier daarna eerst uitgehaald, zonder tekenen van leven bevonden, doch door eene hals-aderlating herkomen, waar uit hy eenige aanmerkingen trekt, 699 — 705,

Zie ook *Verstikking.*

VERDUISTERINGEN AAN DE ZON EN MAAN. Zie *Eclipsen.*

VERGELYKINGEN. *Nieuwe Oplossing der Stelkundige Vergelykingen van de vierde Macht, en hier door ook van de derde Macht*, door W. O. REITZ. IX. Deel 3. stuk, bl. 1. Dat de nuttigste Weetenschappen niet dan by trappen worden uitgevonden, en allengskens tot volkomenheid geraken, toont de Schryver hier in eene nieuwe ontbinding van Vierkants - vierkante Vergelykingen, die thans genaamd worden Vergelykingen van de vierde Macht, en lost dezelve, met minder omslag en meerder zekerheid, op, dan de Teerlingsche van de derde Macht doorgaans opgelost worden, 2 — 39.

VERSCHYNSEL. *Bericht van een merkwaardig Verschynsel*, door N. ENGELHARD gegeeven, dat naamelyk in de Martini - Kerk te *Groningen*, uit eene kist, een weinig geopend, om te zien, of het Lyk vergaan was, eene vuurvlam sloeg, die het hair en rok des Doodgravers verzengde, III. Deel, bl. 601, 602.

——— *Waare Afbeelding van een zeer zeldzaam Verschynsel op den 18. van Wynmaand 1753. 's morgens tusschen 9 en 10 uuren, te gelyk met*

met twee Byzonnen, niet alleen in 's Hage, maar ook op andere plaatsen gezien, door P. GABRY. Dit Verschynsel vertoonde een omgekeerden Regenboog, met levendige kleuren, zynde de roode kleur naar de Zon gekeerd: het was verzeld van twee Byzonnen, en eenige Kringen. I. Deel, bl. 426 — 428.

——— *Brief van* J. F. DRYFHOUT *aan de* SECRETARIS *deezer* MAATSCHAPPYE *over het Luchtverschynsel, den* 18. *Octob.* 1753. *in 's Hage waargenomen.* II. Deel, bl. 75. Wyl in het I. Deel, bl. 426. een Afbeelding met eene Beschryving van dit Verschynsel gegeeven is, veel verschillende van de Waarneeminge des Heeren DRYFHOUT, geeft deeze een gansch ander berigt en afbeelding van het zelve, zo als hy het waargenomen heeft, 78 — 89.

——— *Bericht van een byzonder Lucht-Verschynsel, door* J. F. MARTINET. De Schryver heeft den 14. van Slagtmaand des jaars 1768. te *Edam* gezien een gekleurden Boog, boven de Zon, hebbende de gedaante van een omgekeerden Regenboog, waar van hy een breeder beschryving geeft met eene afbeelding in Plaat. XII. Deel in de Bericht. bl. 119, 120.

VERSTERVING. *Waarneemingen over den schielyken voortgang der Verstervingen in den Mond der Kinderen, in twee merkwaardige Gevallen aangetoond, door* J. VAN LIL. VIII. Deel 1. stuk, bl. 291. Zeer weinig meldings gemaakt vindende, by Heelkundigen, van schielyke verrotting of versterving in den mond van Kinderen, onderneemt de Schryver twee dergelyke gevallen,

ter

ter vergoedinge, te boek te ftellen 292; het een in een Dochtertje van 6 jaaren, met een geheel zwart verhemelte, zeer voos uitgezet, en met grooten ftank verzeld, 293 — 303; het ander in een jonger Kind, met Tandvleefch van eene zwarte kleur, 304 — 306.

VERSTIKKING. *Eenige bedenkingen over de Verftikkinge en Verftikten*, *door* J. ENGELMAN. IV. Deel, bl. 386. Een geval van een Jongen, buiten *Haarlem*, in 't water gevallen, voor verdronken uitgehaald, en weder tot zich zelven gebragt, 387 — 389, geeft den Schryver aanleiding om aantemerken, hoe lang iemand onder water kan blyven, en daarna weder bykomen; dat men zulke verdronken gevonden menfchen moest tragten te redden, 389 — 391, en aanwyzen, welke middelen daartoe best waren, 392, waarvan hy eenigen opnoemt, anderen afkeurt, 393 — 436, en voorfchryft, hoedanig met Verftikten te handelen, 437 — 453; met Kraamvrouwen, die, wegens gebrek aan kragt om te ademen, *in gevaar* zyn van te fterven, 454 — 457; met eerstgebooren Kinderen, 458 — 464; met die in hunnen Adem blyven; of wien iets in de Longpyp fchiet, 464 — 472.

Zie ook *Herftelling eens Verdronkenen.*

VESTINGBOUW. *Verhandeling over de onregelmatige Veftingbouw*, *door* N. YPEY. VIII. Deel 1. ftuk, bl. 1. Het oogmerk deezer Verhandeling is, de onregelmatige Vestingen naar de regelen der regelmatigen zodanig te verfterken, als mogelyk is, ten welken einde de noodige Regelen opgegeeven worden, 3 — 12.

VES-

VESTING-BOUWKUNDE. *Oplossing van drie Vraagstukken in de Vesting-Bouwkunde, door* N. YPEY. V. Deel, bl. 97 — 111, voornaamlyk dienende om te leeren, uit de bepaalde hoogte van de Wal, en breedte der Gragt, de Aarde ter opbouwing der Vestinge te vinden.

VISCH. *Kort verhaal van de uitwerkselen, welke een Americaansche Visch veroorzaakt op de geenen, die hem aanraaken, door* J. N. S. ALLAMAND. II. Deel, bl. 372. Een Visch van *Rio Essequebo*, verschillende van de gewoone Siddervisch, brengt, aangeraakt zynde, dezelfde uitwerkselen voort, als de *Electriciteit*, wanneer men eene fles, hangende aan een geëlectriseerde buis, vasthoudt, 372 — 374. Verscheiden menschen zyn te *Barbados*, door hem aan te raaken, van jigtige Pynen geneezen, 375. REAUMUR heeft de oorzaak van 't eerste in den Sidder-Visch aangeweezen, dan men moet onderzoeken, of ze in deezen Visch dezelfde zy, 377 — 379.

——— J. VAN IPEREN deelt mede een bericht van *een zeldzamen Zee-Visch*, gezien omtrent den keerkring van den Kreeft, by gelegenheid, dat de Zeelieden van een Schip, een gedreun als van Kanonschooten hoorden, zonder dat 'er een ander Schip naby hen was. XII. Deel in de Bericht. bl. 3 — 5.

VISSCHEN. *Verhandeling over het Gehoor der Geschubde Visschen, door* P. CAMPER. VII. Deel 1. stuk. bl. 79. Lang en veel heeft men getwist, of geschubde Visschen konden hooren: zo ja, dan

moest

moest men de Gehoor-Zenuwen aantoonen, 79 — 87; dit heeft onze Schryver gedaan; des geeft hy, behalven de aftekening in Plaat, eene beschryving van het Hersengestel, Zenuwen, en Gehoortuig, 89 — 106, nevens de wyze hoe zy hooren, 107 — 117; des dit geschil door deeze Proeve voor afgedaan mag gehouden worden.

VISSCHEN. (HERSENEN DER) *Verhandeling over de Hersenen der Visschen*, *door* A. VAN HALLER. X. Deel 2. stuk, bl. 314, waar over weinig is geschreeven, 315; weshalven de Schryver dit stuk opvat, en verslag geeft, hoe hy de Hersenen in een groot aantal Karpers gevonden heeft, 317 — 341, in den Visch *Dikkop*, 342 — 349, in den Zeelt, 349, 350, in den *Coregonus*, 350 — 352, in den Snoek, 353 — 356, in drie Meir-Forellen, 357 — 361, het inwendig gestel en Hersenen van den Berg-Forel, 361 — 366, in den Zalm-Forel, 367, 368, in den Baars, 368 — 370, en in de *Mustela*, 371 — 374; waarop eenige gevolgtrekkingen volgen, naamelyk, welke Hersenen de Visschen doorgaans hebben; waarin hunne Hersenen verschillen; en wat zy met andere klassen van Dieren, en byzonder met de Vogelen gemeen hebben, 375 — 381, welk besloten wordt met eenige *Physiologische* Gevolgtrekkingen, 382 — 386.

——————— (SCHUBBEN DER) *Verhandeling over de bekleedselen van de Huid der Dieren in 't algemeen, en byzonder over de Schubben der Visschen*, *door* J. BASTER. VI. Deel 2. stuk, bl. 746. De zeer groote en aartige verscheidenheid in de Huiden der Dieren, en de Veeren der Vogelen

proefd hebbende, haar eindelyk genas door de *Electriciteit*, met de wyze, hoe men met dit middel te werk ging, 93 — 104.

VLOEISTOFFEN. *Beschouwingen wegens de kracht der Vloeistoffen, en inzonderheid die van het Water, door* J. F. HENNERT. IX. Deel 3. stuk, bl. 44. De Schryver, in zyne Verhandeling over de Molens, gesteld hebbende, dat de botsing van 't water op een oppervlakte gelyk is aan een cylinder water, welker grondvlakte de geboste oppervlakte is, en waarvan de hoogte gelyk is aan de hoogte van het verval der botsende Waterbeek; erkent hier, dat alle Meetkunstenaars met malkanderen niet overeenstemmen wegens de hoegrootheid der kracht van het neerstortende water; des hy wederom van nieuw af eenige navorsching daaromtrent gedaan heeft, om zyne *Theorie* wegens de Molens in grooter licht te zetten. Drie zaaken geeft hy dan hier op: — eerst, welke zekerheid de *Theorie* ons nopens dit onderwerp geeven kan; daarna eene naauwkeuriger bepaaling van het botsende water, met eene wyze, om deeze Proeven met meer zekerheid en gegronder verwagting van goede uitwerking in het werk te stellen; en eindelyk, welke verbeteringen men op de evengenoemde *Theorie* zou moeten maaken, wanneer men bevondt, dat de gestelde kracht van het water te merkelyk van de ondervinding verschilde, 45 — 135.

——————— Tweede Stuk over dezelfde stoffe, *en inzonderheid over den Wederstand van de Lucht.* X. Deel 2. stuk, bl. 45. De menigvuldige Proeven van SHOBER, gevonden in zyne Verhandeling *over den Wederstand der Lucht*, worden door

door onzen Schryver hier berekend, om te toonen, hoe verre de *Theorie* met de Proeven overeen komen, 46 — 87, waarin onder anderen voorkomt de nuttige vraag, of men de Zeilen van een' Wind-molen niet beter met eene holle oppervlakte zou kunnen uitspannen? 83.

VOETEUVEL. *Aanmerkingen over het berugte Hulpmiddel tegen het Voeteuvel, genaamd het Poeijer van den* HERTOG *van* MIRANDOLA, *door* H. D. GAUBIUS. IV. Deel, bl. 305. Dit Geneesmiddel door Vreemden opgegeeven, 306, en beschreeven, was door een' Man van 40 jaaren anderhalf jaar lang gebruikt, zonder aanvallen van het *Podagra* meer te krygen; doch daarna stervende, en door den Schryver geopend, bevondt men de Long zo gesteld, dat hieruit gegist wordt, dat de agterblyvende jigtstoffen tot bezetting, verstopping der Longe, en verdere toevallen gelegenheid gegeeven hadden, 308 — 313, waaruit eene Les voor de *Podagristen* wordt getrokken, 314.

VOGELEN. (HERSENEN DER) *Verhandeling over de Hersenen der Vogelen, door* A. VAN HALLER. X. Deel 2. stuk, bl. 287. Voorheen gaf de Schryver eene beschryving van de Hersenen der Visschen in zyne Latynsche Werken; maar zo, dat hy ze van allen byeen nam, waar door hy veele byzonderheden, die aan ieder Visch eigen zyn, over het hoofd zag: dan sedert nieuwe ontdekkingen gedaan hebbende, vergoedt hy zulks, en voegt 'er, uit hoofde der overeenkomsten, de onbeschreeven Hersenen der Vogelen by, 287 — 289. Dus treft men hier de beschryving der Her-

fenen in zes Ganzen aan, 289 — 303, in een wilden Eendvogel, 303, 304, in den Watervogel *Tringa*, 305 — 310, en waar in zy van die der viervoetige Dieren verfchillen, 311 — 313.

VOGEL-LUIS. *Waarneeming van de gevleugelde zesendertig-tengelige Vogel-Luis, door* M. SLABBER. X. Deel 2. ftuk, bl. 413. Een levendige Gier, of Steen-Zwaluw, aan de Schryver gebragt, doch door het behandelen vermoeid zynde, liet de Schryver ten eerften dooden: waarna hy eene fterke beweeging in de Vederen zag, veroorzaakt door eene buitengewoone groote Luis, welke befchreeven wordt, en in Plaat verbeeld, 413 — 420; zy is ook aan REAUMUR, wiens aantekening hier beoordeeld wordt, bekend geweest, 421 — 424.

VOLKEN VAN NEDERLAND. *Korte fchets van de Volken, die wel eer het gezegend* Nederland *bevolkt en bewoond hebben, door* L. OFFERHAUS. VI. Deel 1. ftuk, bl. 186. Daar men boven de tyden der *Romeinen* hier niet kan opklimmen, 187, bepaalt de Schryver, wie toen onze Stranden, en de Meeren aan den mond des *Rhyns* bewoonden, 188, wanneer de *Batten* dezelven innamen, 190 — 192, en waar de grootere *Friefen* zich ophielden, 193; zo dat *Friefen* en *Batavieren* de edelfte Volken deezer Landen waren van de tyden van JULIUS CÆSAR, 194, welkers levenswyze, 195 — 198, aangetekend wordt, met den tyd, wanneer de laatfte aan de *Romeinen* onderworpen werden, 198 — 202, gelyk ook de *Friefen* en *Bructers*, 203 — 206, en in welken tyd CLAUDIUS CIVILIS de *Batavieren* van dat

dat jok onthefte, 206 — 208. Zy zyn daarna door de *Franci* bestookt, 208 — 212; dan, nieuwe Bewooners uit *Duitschland* gekomen zynde, te weeten de *Saliers* en *Chamavers*, 213, 214, gaven na de verdryving aanleiding, dat de *Saxen* hier zitplaats kreegen, 215, 216, en daar na de *Barbaarsche* Volken, 217, 218, waaronder de *Slaaven*, 219. Hier na de *Friesen*, het hoofd weder opstekende, 220 — 225, zyn door de *Noormannen* overweldigd, 226 — 228, die hunne stroperyen ver uitbreidden, 229. De *Deenen* kreegen hierop voet in het Land; de gedagtenis der *Noormannen* is daarop uitgeroeid, en eindelyk ontvingen deeze Landen hunne eigen Vorsten onder het bewind der *Franschen*, 231 — 233; waarna het Land, door rust en handel beginnende te bloeïen, een gemeen Land van *Europa*, en vooral van de *Duitschers* is geworden, werwaards, gelyk noch, uit winzugt alles heen vloeide.

VRUGT. G. BRUGMANS deeldt een bericht mede van *eene Vrouw, oud 48 jaaren, die 6 jaaren te vooren zwanger was geweest, tusschen beiden een Zoon ter waereld hadt gebragt, en nu eerst de Beenstukken der eerste Vrugt geloost hadt.* XII. Deel in de Bericht. bl. 58 — 60.

W.

WANSCHAPENHEID. *Byzondere Wanschapenheid in 't ontleden van eene Vrugt gevonden.* Eerste Bericht: *met eenige Aanmerkingen over de Borstbreuk der Buik-Ingewanden, of* Hernia Thoracica, *door* M. VAN GEUNS. VIII. Deel 1. stuk, bl. 169. Wanneer de Schryver in het jaar 1760. zich te *Parys* onthieldt, en het Lykje van eene voldraagene Vrugt, hem door eene Vroedvrouw gebragt, met berigt, van dood ter waereld gekomen te zyn, ontleeden zou; ontdekte hy zulke byzonderheden in het maaksel en de wanplaatzing der deelen, in en by de Borstholte gelegen, als ook in het Bekken, met eene boventalligheid van een zesden Vinger aan de regter hand, dat hy de eersten overwaardig keurde ter afbeeldinge in Plaat met eene beschryvinge, waar in hy vlegt de waarneemingen van andere Geleerden omtrent zulke deelen, 169 — 196.

——— *Byzondere Wanschapenheid in eene Menschelyke Vrugt gevonden.* Tweede Bericht: *raakende de deelen in het Bekken, en de overige byzonderheden, met eenige aanmerkingen daartoe betreklyk*, door denzelfden. IX. Deel 3. stuk, bl. 583. In het lighaam van het gemelde Kind tusschen de Blaas en den regten Darm, vertoonde zich eene soort van tweede Blaaze, meer uitgezet en grooter dan de regte Waterblaas, bekleedende de plaats

van

van de Scheede, en gemeenschap hebbende met andere deelen, die vervolgens op gelyken voet als de voorigen beschreeven, en in Plaat afgebeeld worden, 586 — 590. De zeldzaamheid van dit geval heeft den Schryver de Boeken der Genees-heeren doen opslaan, om te zien, of 'er meer dergelyken in voorkomen, van welken hy een kort verslag geeft, 593 — 597, en daarop den boventalligen Vinger beschryft, 599 — 601.

——————— A. Wolff heeft een Berigt en beschryving gegeeven van *een Kind, zonder rechten Arm, met een handje op de rechter zyde van de borst*, hier in Plaat verbeeld, *gebooren in de* Beemster *den* 13. *December* 1765. *en eenige weeken daarna overleeden*. XII. Deel in de Bericht. bl. 8 — 12.

WATERBEROERING. *Nadere Aanmerkingen over de oorzaak en werking der Waterberoeringe van den* 1. *November* 1755., *door* J. F. Dryfhout. VII. Deel 1. stuk, bl. 136. Dit zonderling Verschynsel, dat in *Europa* zó veel verwondering baarde, perste eenige Aanmerkingen uit 's Schryvers pen, 137, 138; dan daarna de berigten der zwaare Aardbeeving, ten zelfden dage in *Spanje* en *Portugal* voorgevallen, ontvangende, werdt hy opgewekt zyne gedagten over dit stuk breder te verklaaren, en alles onderling te vergelyken, 139, 140. Op het woord Waterberoering staat hy een oogenblik stil, 140 — 143, beschryft het geen men toen ten tyde byna in geheel *Europa*, en byzonder in *Holland*, 'er van vernam, 143 — 146, op eene verschillende wyze de Compasstreek, 146 — 148, waar van de

de oorzaak niet in 't Water moet gezogt worden, niet in de Zee, niet door de instorting van onderaardsche Gewelven, niet in de Lucht, 148 — 155; maar in eene Aardbeeving, 156: tot staaving deezer gedagte worden bygebragt de verschynsels by eene Aardbeevinge, en het gebeurde te *Lissabon*, 157 — 169, waarna hy onderzoekt, welke de oorzaak der Aardbeevinge in die Koningryken geweest zy, die zulk een Verschynsel tot ons overvoerde, 170 — 214.

WATERVREES. ***Waarneemingen van twee Persoonen, van een en denzelven Hond gebeeten, en beiden aan de Watervrees gestorven, door*** J. H. OTTENS. IX. Deel 3. stuk, bl. 277. In een Jongetje van zes jaaren, gebeeten, op den 30. Mey 1765, door een Engelschen Jagthond, die het drie groote wonden aan de linker zyde van het aangezigt toebragt, welken, binnen vyf of zes dagen geheeld, het Kind vryheid leenden, om met de nog liggende Pleisters op straat te speelen, ontdekte zich den 28. Juny de Watervrees, waarop het, in weerwil der aangewende middelen, den 30. van die Maand stierf, 277 — 285. De dood van dit Kind maakt eene Vrouw bekommerd voor haaren Man, gebeeten van denzelfden Hond, een weinig in den Neus en Bovenlip, 't geen niets geagt was, wyl men meende, dat de Hond niet dol, en de wonde nu reeds geneezen was, zonder 'er iets aan te doen. Op aandrang der Vrouw, ondernam de Schryver te beproeven, wat de *Mercurius*, in deezen van anderen zo hoog geroemd, zou doen, 285 — 287. Het beloop der Ziekte in den eersten en tweeden Lyder, de Watervrees op den 22. Augustus den laatsten overkomen, de werking van

de

de gegeeven Geneesmiddelen, door Dr. NUGENT geroemd, en de doodelyke uitslag worden naauwkeurig opgetekend, en daar uit eenige vraagen getrokken, 287 — 312.

—————— T. SCHWENCKE heeft een Bericht gegeeven van *een sterken Jongman*, 23 *jaaren oud, in welken, na het onmaatig gebruik van sterken Drank, zich de Watervrees ontdekte*, en wat hem daarop tot herstellinge, die schielyk gelukte, ingegeeven is. X. Deel 2. stuk, bl. 471 — 473.

WATERZUGT. *Oordeelkundige Verhandeling over de Eijernest-Zak-Waterzugt der Vrouwen*, *door* J. VAN DER HAAR. VI. Deel 2. stuk, bl. 543. Onder alle kwaalen, by het leeven der Lyderessen te weinig bekend, en onvolmaakter beschreeven, behoort de gemelde; waarom de Schryver zich daar toe verledigt. Eerst geeft hy eene beschryving van het gezonde deel, waarin zich deeze ziekte openbaart, 545 — 547; daarna toont hy aan de beginselen, den voortgang, en kenmerken deezer kwaale, waar door men ze van andere ziekten kan onderscheiden, 547 — 578; meldt ten derden uit de voorbeelden van anderen, en eigen ondervinding, wat gevolgen deeze Ziekte heeft, als men ze aan de goedertieren' natuur, of aan het allerbeste bestier van inwendige Geneesmiddelen overlaat, 578 — 586; en toont eindelyk, door gelyke voorbeelden, welke wegen de Heelkonst tot derzelver herstelling heeft ingeslagen, het geen aanleiding geeft tot eenige gevolgtrekkingen, 586 — 627.

WEER DER BEENEN. Zie *Beenen.*

WEERKUNDIGE WAARNEEMINGEN. Zie *Luchtsgesteldheid.*

WEI. *Aanmerkingen, rakende het verschil der Wei in de Waterzugt, en der Geneezingswyze daaruit voortvloeijende*, *door* C. A. KLOEKHOF. VI. Deel 2. stuk, bl. 451. Dat de Wei, die in Waterzugtigen het Vetvlies opvult, of wateragtig is, en op het vuur als water verdwynt; of stolbaar, en op 't vuur zyne vloeibaarheid verliest, gelyk het wit van een Ei, en de Wei van Bloed, wordt uit Proeven beweezen en beschreeven, 451 — 458; waaruit beslooten wordt, welke middelen dan ter geneezinge te pas komen, 459 — 468.

WERK. *Verhandeling over de voor- en nadeelen, die men, door een Werk op verschillende wyzen te maaken, verkrygt*, *door* N. YPEY. XII. Deel, bl. 243. Veelen houden voordeelig sommige Werken zodanig te maaken, dat 'er nimmer, of ten minsten niet dan na verloop van eene groote menigte van jaaren, eenig onderhoud aan behoeft te geschieden: waaruit de vraag gebooren wordt, of dit voor- of nadeelig zy? het geen ter deezer plaatse wordt berekend, 243 — 256.

WERKTUIG. *De mogelykheid van het eeuwigduurend Werktuig te kunnen maaken*, *aangetoond door* J. DE GORTER. VIII. Deel 1. stuk, bl. 221 — 256. In voorige tyden heeft men wel gehoord, dat 'er een eeuwigduurend Werktuig was uitgevonden; maar de Uitvinder wilde het niet ontdekken, dan na een gegeeven prys. Zonder die

te

te bedoelen, toont de Schryver hier, zo uit eene beſchryving als aftekening in Plaat, dat zulk een Werktuig, het geen eeuwig in beweeging blyft, niet onmooglyk is, en dus dat 'er eene beweeging is, die men met geene nieuwe krachten behoeft aan te zetten. Wat men met zulk een Werktuig zal uitvoeren, zal de ondervinding best leeren, als iemand lust krygt een te maaken volgens de opgegeeven beſchryving.

WIND-EI. *Zie Ei.*

WIND. *Verhandeling over de Snelheid van den Wind, door* J. LULOFS. IX. Deel 3. ſtuk, bl. 230. De Wind zo veel voordeels door zyne kragten op de Zeilen der Wind-Molens en Schepen aanbrengende, heeft men ſedert een geruimen tyd zich toegelegd om derzelver grootte te bepaalen, en dus te weeten, wat hy werkt, als hy regtſtreeks of ſchuins op dezelven valt. Men kan egter dit niet wél weeten, ten zy men de ſnelheid des Winds, in een bepaalden tyd voortloopende, afmeete, waartoe een eenvoudig Werktuig moet bedagt worden, met welk men alles kan bepaalen. Onze Hoogleeraar ziende, dat de Werktuigen van anderen, vroeger daartoe uitgedagt, hier beſchreeven en beoordeeld, aan het oogmerk niet voldoen, gelyk behoort, heeft een ander laaten maaken, 241 — 249. De Proeven, met deezen nieuwen Windmeter genoomen, ter bepaalinge van het beoogde, zal de Leezer vinden, 249 — 276, en agter dezelven dit Werktuig in Plaat verbeeld.

——— *Byvoegſelen by de gemelde Verhandeling*, door denzelfden. bl. 661, waarin de nieu-

we weg, door ZEIHER voorgesteld, om de volstrekte snelheid van den Wind te bepaalen, onderzogt, en met verscheiden Proeven aangetoond wordt, dat deeze, hoe schrander uitgedagt, niet voldoen kan aan het oogmerk, 662 — 673.

WIND-MOLENS. Zie *Molens.*

WINDEN. *Bericht wegens de eigenschappen der Land- en Zee-Winden, waaiende langs de Kusten van 't Eiland* JAVA, *en wel inzonderheid te* BATAVIA, *volgens eene veeljaarige bevindinge, door* M. SEMEYNS. II. Deel, bl. 413. Uit de beschryving der hoedanigheden deezer Winden, welke verschillende waaien, 414 — 417, besluit de Schryver, hoe men het vermogen der nabygelegen Landen, om algemeene en beurthoudende Winden van streek te doen veranderen, (dingen, die duistere zaaken veel lichts byzetten,) uit deeze ondervinding leeren kan, 418.

——— ——— ——— *Verhandeling over de natuurlyke Oorzaak der algemeene en beurthoudende Passaat-Winden of* Moussons, *door* denzelfden. III. Deel, bl. 183. Vooraf vindt men in deeze Verhandeling een berigt van de eigenschappen der Land- en Zee-Winden, met de gedagten van sommige Geleerden over dezelven, 185 — 188, welken de Schryver niet toevalt, maar daarvan eene andere reden geeft, 190, die hy tragt te betoogen, zo uit redeneringen, als uit de ondervinding, die men daar van heeft in de *Athlantische* en *Ethiopische* Zeën, op de Kust van *Guinea*, in den *Indischen Oceaan*, en elders, 191 — 222, waarom hy eene Kaart hierby heeft gevoegd,

op

op dat zyne gedagten naauwkeuriger mogen nagegaan en begreepen worden.

WORM. N. Belkmeer geeft bericht eener Waarneeminge van een' *Worm*, *uithangende tot de opening van een verſturvene zylinks-geknelde Darm-Liesbreuk*, in eene Lydereſſe, welke daar na van dat ongemak geneezen werdt. X. Deel 2. ſtuk, bl. 429 — 434.

WORM-LOOZING. M. Slabber bericht, dat *een Man van 52 jaaren, van vroege jeugd bezet geweest met zwaare Hoofdpyn*, door dezelve thans afgemarteld, en zo men meende, wegens daaruit ſpruitende zwakheid naby zyn einde, *onverwagt eenen Worm*, hier beſchreeven, *uit het rechter Neusgat loosde*, en daarop in korten tyd herſtelde. X. Deel 2. ſtuk, bl. 466 — 470.

WORTEL-SCHIETING. *'t Vermogen der Natuur, altoos werkzaam tot eigen behoudenis, beveſtigd door de zonderlinge Wortel-ſchietinge van eenen Boom in zig zelven*, *door* J. F. Dryfhout. V. Deel, bl. 112. Een hoogen Lindeboom op het Binnenhof in *'s Hage*, zekerlyk meer dan eene Eeuw oud, in 't jaar 1758, door een ſterken Wind, tot omtrent 16 of 18 voeten van den grond af ter neder geſmakt zynde; vondt men de oorzaak van zyne langduurige jeugd, in den Stam, die eene Wortel-ſchieting vertoonde, 112 — 115, en beſchreeven wordt, 115 — 120; welk geval den Schryver aanſpoorde meer andere Boomen te onderzoeken, waarvan hy, den uitſlag meldende, 120 — 124, dit ſtuk beſluit met

met een Vertoog over den aart der Wortel-schietinge, 125 — 157, en derzelver Verschynselen, door drie Plaaten hier opgehelderd.

Y.

YZER. *Zie Gaten.*

Z.

ZACHARIAS XI. vs. 12, 13. *Verhandeling over de Voorzegging, Zachar. XI. vs. 12, 13. vergeleeken met de Geschiedenis, Mattheus XXVII. vs. 5. door* H. VENEMA. VIII. Deel, 1. stuk, bl. 533. Het oogmerk des Hoogleeraars is, aan te toonen, dat een *Jood*, in Gods Woord geoefend, en daaruit weetende de verwerping van den Messias door zyn eigen Volk, tot den inhoud en het oogmerk van *Zacharias* Voorzegging, uit den zaamenhang en de woorden, kan doordringen; en dat deeze Voorspelling met het getuigenis van *Mattheus* overeenstemt, gelyk hy by stukken bewyst, 537 — 558.

ZEE. (RYZEN DER) *Zie Zinken der Landen.*

ZEE-

ZEEVAART-KUNDE. *Vraagstuk, de Zee-vaart-kunde betreffende, opgelost door* D. KLINKENBERG. III. Deel, bl. 414. Twee Scheepen, welke uit twee Havens in eene regte lyn zeilen, en daarna in twee anderen komen, die van elkander in legging verschillen, zo vraagt men: welke is de distantie der vier Havens, der breedtens, der coursen der Schepen, en derzelver Oostering en Westering? Dit voorstel kan beter bepaald worden, gelyk de Schryver toont, dan het zelve in *Engeland* opgelost is, waar men deeze Vraag in 't jaar 1754. opgaf, 414 — 418.

ZEE-WATER. *Nieuwe Proef, om het Zee-Water drinkbaar te maaken, uitgevonden van den Heere* HALES, *en medegedeeld door* J. N. S. ALLAMAND, II. Deel, bl. 380. Dit geschiedt, als men Zee-Water met Kryt, (elks hoeveelheid hier bepaald,) overhaalt, dat beter zou zyn, dan het geen men trekt uit Zee-Water met Kalk gemengd, 381, 382, het geen onze Zeelieden behooren te onderzoeken.

ZEILSTEEN-ZAND. *Korte Verhandeling over den oorsprong van het Zeilsteen Zand, door* J. G. LEHMAN, XI. Deel 1. stuk, bl. 337 — 350. Dit verwonderlyk Zand, dat van den Zeilsteen zeer sterk wordt aangetrokken, en welk veelen niet geweeten hebben, tot welke soort der Yzer-Ertzen te brengen, wordt hier in zynen oorsprong, grootte, kleur, en plaats, waar men het vindt, beschreeven.

ZIEKTEN. Verhandeling op de Vraag der HOLL. MAATSCHAPPYE, in de jaaren 1758 en 1759.

ge-

gedaan, naamelyk: *Welke zyn de oorzaaken der gewoone Ziekten van ons Scheepsvolk, 't geen na de West - Indien vaart, en welke zyn de middelen, om deeze Ziekten te voorkomen, of te geneezen? door* S. DE MONCHY. VI. Deel 1. ſtuk, bl. 1. Na een Voorberigt, 3 — 8, geeft de Schryver eene korte beſchryving onzer *West-Indiſche Colonien*, 9 — 12, doch breeder; zo van de lugtsgeſteldheid in die verzengde Lugtſtreek, 12 — 22, als van het Scheepsvoedſel, 23 — 26; welke de eerſte gronden zyn, die gelegd moeten moeten worden, om daaruit de gewoone Ziekten te bepaalen, gelyk hy doet, 26 — 45, en derzelver naaſte oorzaaken te ontdekken, 45 — 63, waarna hy de voorafgaande of afgelegene oorzaaken in overweeging neemt, 63 — 104, vervolgens de geneezing der opgegeeven Ziekten aantoont, 104 — 154, en wat ter voorbehoedinge moet aangewend worden, 155 — 185.

———————— IN CURACAO. *Aanmerkingen over de in* CURACAO *van tyd tot tyd in zwang gaande Ziekten, door* C. DOERFFEL. IV. Deel, bl. 331, waar onder behooren brandende Koortſen, eene kwaadaartige Zinkingkoorts, Pokjes, de *Dracunculus*, en andere kwaalen, 331 — 345. De wyze der geneezing is tuſſchen beiden ingelast.

———————————— *Aanmerkingen over de in* CURACAO *van tyd tot tyd in zwang gaande Ziekten.* VI. Deel 1. ſtuk, bl. 408 — 416, door denzelfden. Een vervolg van het voorig Berigt, dat ons de Ziekten van die *Colonie*, in het jaar 1757, nader leert kennen.

ZIEK-

ZIEKTEN, door de *Electriciteit* al of niet geneezen. Zie *Electriciteit*, of 't III. Deel, bl. 526 — 532.

ZOG-VERPLAATSING. *Korte Aanmerkingen over de Zog-verplaatsing en uitstorting van Zog of Melk, en over de Oorzaaken des Doods van eene Kraamvrouw, door* J. VAN DER HAAR. VIII. Deel 1. stuk, bl. 380. Geen *Nederlander* over deeze Ziekte, zo gemeen als gevaarlyk voor Vrouwen, iets geschreeven hebbende, vat onze Schryver de pen op, en geeft een geval aan de hand, dat naauwlyks 30 uuren duurende, in weerwil der aangewende middelen, eene Kraamvrouw wegrukte, 382 — 385. Hy beschryft omstandig, hoe hy het geopend Lyk bevondt, onderzoekt daarna de oorzaak des Doods, en trekt 'er eenige leerzaame gevolgen uit, 386 — 393.

ZOG-WORDING. Antwoord van M. DAVID op de Vraag van de HOLL. MAATSCHAPPYE, in de jaaren 1760 en 1761 gedaan, naamelyk: *Over de wording of maaking van het Zog ofte de Melk, in zwangere en eerstverloste Kraamvrouwen; op welke manier het te doen vermeerderen, verminderen, en in het geheel te doen opdroogen of verdwynen: welke toevallen het Zog meest veroorzaake, en de manier om dezelve voor te komen of te geneezen.* VII. Deel 2. stuk, bl. 1. Hier in wordt eerst ontvouwd de werktuiglyke wyze, die de natuur volgt, om de vogten ter afscheidinge van het Zog naar de Borsten te voeren, 4 — 20.; deeze gronden gelegd hebbende, gaat de Schryver over ter beantwoording van het tweede deel der Vraage, naamelyk, wat 'er behoort gedaan

— Zon-

zonder nadeel zyner gezondheid, de zwaarlyvigheid best voorkomen? onderzoekt eerst, welke de algemeene oorzaaken der zwaarlyvigheid zyn, die hy opgeeft, 768 — 777, waarna hy de oplossing der eerste Vraage, 777 — 779, en die der tweede, beiden door het onderzoek der eerste oorzaaken klaarder geworden, 779 — 787, volgen laat.

